STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09530

DOS TOGBUKH FUN ANA FRANK

Anne Frank

•

Permanent preservation of this book was made possible
by Henry & Pearl Schour
in memory of
Judith Ann Schour

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אנא פראנק

דאָס טאָגבוך
פון אנא פראַנק

12 יוני 1942 — 1 אויגוסט 1944

צווייטע אויפלאגע

די אויפלאגע איז אָפּגעדרוקט אויף דער ספּעציעלער באשטעלונג
פון פארלאג „יידיש=בוך", ווארשע.

פארלאג פאר ליטעראטור
בוקארעשט
1961

איבערגעזעצט פון ש. רובינגער
הילע: י. מאָלנאַר

די דאָזיקע אויפלאַגע קאָן פאַרקויפט ווערן נאָר אין דער פוילישער פאָלקס-רעפּובליק.

דאָס בוך איז דערשינען אין האָלענדיש מיטן טיטל „העט אכטערהויז“, קאָנטאַקט אַמסטערדאַם.

12. יוני. 1942.

איך האָף, אז איך וועל דיר אלץ קאָנען אָנפארטרויען, אזויווי איך האָב עס נאָך קיינמאָל נישט געקאָנט טון, און האָף, אז דו וועסט פאר מיר זיין א שטארקער אָנשפאר.

זונטיק, 14. יוני 1942.

פרייטיק האָב איך מיך אויפגעכאַפּט ארום 6 אזייגער. דאָס איז געווען פארשטענדלעך, ווייל ס'איז געווען מיין געבוירנטאָג. אָבער אזוי פרי האָב איך נישט געטאָרט אויפשטיין און איך האָב געמוזט צוימען מיין נייגיריקייט ביז דריי פערטל אויף זיבן. דאַן האָב איך עס מער נישט געקאָנט אויסהאלטן. איך בין אריין אין עסצימער, וווּ דאָס נעגערל, אונדזער קליינער קאָטער, האָט מיך באגריסט זייער פריינטלעך. נאָך זיבן בין איך אריינגעגאנגען צו די עלטערן און דאַן מיט זיי אין וווינצימער, כדי אָנצוקוקן מיינע מתנות און זיי אויספּאַקן. דיך, מיין טאָגבוך, האָב איך קודם געזען, און דאָס איז זיכער געווען די שענסטע מתנה. דאַן האָב איך נאָך געהאט א בוקעט רויזן און צוויי רויטע בלומען. דאָס זענען געווען די ערשטע בלומען־גריסן, אין יענעם טאָג האָב איך נאָך באקומען אסך בלומען. פון טאַטע־מאַמע האָב איך זייער אסך באקומען, און אויך מיינע פריינט האָבן מיך שטארק צעבאלעוועט. אזוי האָב איך באקומען צווישן אנדערע, די „קאמערא אָבסקורא"*, א געזעלשאַפט־שפּיל, אסך נאשערייען, שאָקאָלאד, א געדולד־שפּיל, א בראָשע, די „האָלענדישע זאָגן און לעגענדן" פון יאָזעף כוהן און נאָך א טייער ביכל, „דאַיזיס פעריענרייזע אין די בערג", און געלט. פאר דעם געלט האָב איך מיר דאַן געקויפט די גריכישע און רוימישע העלדנזאַגן. פּרימא!

---

* א זייער באַקאנט בוך אין האָלאנד.

דאָן איז געקומען ליס מיך נעמען, און מיר זענען געגאַנגען אין שול אַריין. בעת דעם איבערייס האָב איך צעטיילט צוקערלעך פאַר די לערערס און מיינע מיטשילערס* און דאַן האָבן מיר זיך גענומען צו דער אַרבעט.
און איצט גענוג. איך פריי מיך שטאַרק וואָס איך האָב היינט מיין טאָגבוך!

מאָנטיק, 15. יוני 1942.

שבת נאָכמיטאָג האָב איך געפייערט מיין געבוירנטאָג. מיר האָבן געוויזן אַ פילם „דער לייכט=טורם=וועכטער" (מיט רין=טין=טין), וועלכער איז שטאַרק געפעלן מיינע חברטעס. מיר האָבן געטריבן אַסך נאַרישקייטן און זיך שטאַרק געפרייט. ס'זענען געווען אַסך ייִנגלעך און מיידלעך. מיין מאַמע וויל תּמיד וויסן מיט וועמען איך וועל שפּעטער חתונה האָבן. איך מיין, אַז זי וואָלט זיך שטאַרק געוווּנדערט, ווען זי ווייסט, אַז דאָס וועט זיין פּעטער ווּעסעל, ווייל איך מאַך מיך כּלא ידע, ווען זי הויבט אָן דערפון רעדן. מיט ליס גאָסענס און סאַנע האויטמאַן בין איך שוין יאָרנלאַנג צוזאַמען, און זיי זענען ביז איצט געווען מיינע בעסטע חברטעס. אינצווישן האָב איך קענענגעלערנט אין ייִדישן ליצייַ יאַפּי וואַן דער וואַל. מיר זענען אַסך אינאיינעם. און אַצינד איז זי מיין בעסטע חברטע. ליס גייט מיט אַן אַנדער מיידל, און סאַנע באַזוכט אַן אַנדערע שול און האָט דאָרט אירע חברטעס.

שבת, 20. יוני 1942.

אַ פּאָר טעג האָב איך גאָרנישט געשריבן, ווייל איך האָב קודם געוואָלט ערנסט איבערטראַכטן וועגן צוועק און זין פון אַ טאָגבוך. ס'איז אַן אייגנאַרטיק געפיל, וואָס איך וועל אַצינד פירן אַ טאָגבוך. נישט נאָר דערפאַר ווייל איך האָב נאָך קיינמאָל נישט „געשריבן". איך שטעל מיר פאָר, אַז שפּעטער וועל נישט איך און נישט עמיצער אַנדערש האָבן קיין אינטערעס פאַר די האַרצזאַכן פון אַ דרייצן יעריק שול=מיידל. אָבער אייגנטלעך איז דאָס נישט וויכטיק. איך האָב חשק צום שרייבן און וויל קודם כּל מיר גוט אַראָפּרעדן פונעם האַרצן.

* אַזוי איז דער מנהג אין האָלאַנד ביי אַ געבוירנטאָג.

„פאַפיר איז געדולדיקער ווי מענטשן“. אַזוי האָב איך אָפּט געטראַכט, ווען איך פלעג אין מיינע לייכט-מעלאַנכאָלישע טעג אָנשפּאַרן דעם קאָפּ אין מיינע הענט און נישט וויסן וואָס אָנצוהייבן. אָט האָב איך געוואָלט בלייבן אינדערהיים, דאַן ווידער אַוועקגיין, און מייסטענס בין איך געבליבן אויף דעם זעלבן אָרט זיצן און ווייטער געגריבלט. יאָ, פאַפיר איז געדולדיק! איך האָב נישט בדעה אַמאָל עמיצן צו ווייזן דאָס געבונדענע העפט מיטן דעם הויכקלינגענדיקן נאָמען טאָגבוך, סיידן דאָס וועט שוין זיין דער פריינט אָדער די חברטע, אַנדערע אינטערעסירט עס, ווייזט אויס, נישט. און אָט בין איך צוגעקומען צו דעם פונקט, אַרום וועלכן ס׳דרייט זיך די גאַנצע טאָגבוך-אידייע: איך האָב נישט קיין חברטע! דאָס וויל איך אָבער בעסער דערקלערן, ווייל קיינער פאַרשטייט נישט, אַז אַ דרייצניעריק מיידל פילט זיך אַזוי אַליין. דאָס איז אויך אַ מערקווירדיקע זאַך. איך האָב ליבע, גוטע עלטערן, איך האָב אַ שוועסטער פון 16 יאָר און אַרום און אַרום מין הסתם אַ 30 באַקאַנטע אָדער וואָס מען רופט, פריינט. איך האָב אַ גאַנצע מחנה פאַרערערס, וועלכע לייענען מיר אַלץ אַראָפּ פון די אויגן און אפילו בעת די לעקציעס אָפּערירן זיי אַזוי לאַנג מיטן טאַשן-שפּיגעלע, ביז זיי כאַפּן אויף מיינס אַ שמייכעלע. איך האָב קרובים, האַרציקע מומעס און פעטערס, אַ שיינע היים, און אייגנטלעך פעלט מיר גאָרנישט אַ חוץ, די חברטע! מיט קיינעם פון מיינע פיל באַקאַנטע קאָן איך נישט עפּעס אַנדערש טון ווי שטיפן אָדער רעדן וועגן טאָגטעגלעכע ענינים. ס׳איז מיר אָבער נישט מעגלעך זיך דורכצורעדן, און איך בלייב ווי פאַרשלאָסן. אפשר בין איך שולדיק אין דעם מאַנגל אין צוטרוי, אָבער אַזוי איז דאָס שוין און ס׳איז אַ שאָד, וואָס איך קאָן דאָס ווידער נישט גובר זיין.

דערפאַר. שרייב איך דאָס טאָגבוך. און כדי צו שטייגערן אין מיין פאַנטאַזיע די אידייע פון דער לאַנג אויסגעבענקטער חברטע, וויל איך נישט, ווי אַ יעדער אַנדערער, אַריינשרייבן אין מיין טאָגבוך נאָר פאַקטן, נאָר דאָס טאָגבוך אַליין וועט זיין מיין חברטע, און די חברטע הייסט: קיטי!

קיינער וואָלט נישט געקאָנט פאַרשטיין מיין אונטערהאַלטונג מיט קיטין, ווען איך פאַל אַריין סתם אַזוי, דעריבער וויל איך דערציילן מיין לעבנס-געשיכטע, כאָטש איך טו עס זייער אומגערן.

ווען מיינע עלטערן האָבן חתונה געהאט, איז דער טאטע אלט געווען 36 יאָר און מיין מאמע 25 יאָר. מיין שוועסטער מארגאָ איז געבוירן אין 1926-טן יאָר אין פראנקפורט ביים מיין, דעם 12-טן יוני 1929 בין איך נאָכגעקומען. אלס יידן האָבן מיר אין 1933-טן יאָר עמיגרירט קיין האָלאנד, ווו מיין טאטע איז געוואָרן דירעקטאָר ביי דער טראוויס אקציען געזעלשאפט. די דאָזיקע פירמע האָט געארבעט אין ענגער פארבינדונג מיט דער פירמע קאָלען עט קאָמפּ. אין דער זעלבער געביידע.

אונדזער לעבן איז פארלאָפן מיט די געוויינטלעכע אויפרעגונגען, ווייל די היטלערישע געזעצן האָבן נישט געשאנעוועט אונדזערע קרובים וואָס זענען געבליבן און דייטשלאנד. נאָכן פּאָגראָם פון 1938 זענעןביידע ברידער פון מיין מאמען אנטלאָפן קיין אמעריקע. מיין באָבע איז געקומען צו אונדז. זי איז דעמלט אלט געווען 73 יאָר. נאָך 1940 האָבן אָנגעהויבן די שלעכטע צייטן. קודם איז געקומען די מלחמה, דאן די קאפּיטולאציע, דאן זענען אריין די דייטשן קיין האָלאנד. און אזוי האָט אָנגעהויבן די ביטערע צייט. איינס נאָכן אנדערן זענען געקומען די דיקטאטאָרישע געזעצן, און באזונדערס פאר יידן איז געוואָרן זייער שלעכט. זיי האָבן געמוזט טראָגן דעם מגן-דוד, זיי האָבן געמוזט אוועקגעבן זייערע ביציקלעטן, זיי האָבן מער נישט געטאָרט פאָרן מיטן טראמוויי, פון אויטאָס איז שוין אָפּגערעדט. יידן האָבן געמעגט איינקויפן נאָר צווישן 3 און 5 אזייגער — און אויך דעמלט נאָר אין יידישע געוועלבער. נאָך 8 אזייגער אין אָוונט האָבן זיי זיך מער נישט געטאָרט געפונען אויף דער גאס און נאָך דער צייט אויך נישט אין גאָרטן אָדער אויפן באלקאָן. יידן האָבן נישט געטאָרט גיין אין טעאטער אָדער אין קינאָ אָדער אין אנדערע פארוויילונגס-ערטער. זיי האָבן אויך נישט געטאָרט שווימען, שפּילן טענים און האָקעי, און קיין שום ספּאָרט נישט טרייבן. יידן האָבן נישט געטאָרט גיין אויף א באזוך צו קריסטן. יידישע קינדער מוזן באזוכן יידישע שולן. און אזוי איז געקומען איין באגרענעצונג נאָך דער אנדערער. אונטער דעם דרוק איז פון איצט אָן געשטאנען אונדזער גאנץ לעבן. יאָפּי זאָגט תמיד: „איך האָב מורא אז וואָס איך זאָל נישט טון איז פארבאָטן".

אין חודש יאנואר דאָס יאָר איז געשטאָרבן די באָבע. קיינער ווייסט נישט וויאזוי איך האָב זי ליב געהאט און וויאזוי זי פעלט מיר. שוין אין 1934 בין איך אריין אין קינדערגאָרטן פון דער מאָנטעסיאָרי-שול און דאן שפּעטער טאקע אין דער שול געבליבן. אין לעצטן יאָר האָב איך געהאט אלס לערערן, די דירעקטאָרן

פון דער שול, פרוי ק. צום סוף פונעם יאָר האָבן מיר זיך אויף א רירנדיקן אופן געזעגנט און מיר האָבן ביידע געוויינט מיט הייסע טרערן. מארגאָ און איך זענען דאן געגאנגען — זינט 1941 — אין דער יידישער שול (ליציי), זי אין פערטן, איך אין ערשטן קלאס.

אונדז פיר גייט עס וויטער גוט, און אזוי בין איך צוגעקומען ביז צו דער קעגנווארט, צום היינטיקן טאָג.

שבת, 20. יוני 1942.

ליבע קיטי!

איך וויל טאקע שוין אָנהייבן. ס'איז אזוי פיין רויק. מאמע־מאמע זענען אוועקגעגאנגען און מארגאָ איז געגאנגען צו א חברטע שפּילן פינג־פּאָנג. אין דער לעצטער צייט שפּיל איך אויך גערן. אזויווי מיר, פינג־פּאָנג־שפּילער, עסן זייער גערן, באזונדערס זומער, אייזקרעם, ענדיקט זיך געוויינטלעך די שפּיל מיט אן אויספלוג אין איינער פון די קאָנדיטאָרייען, וואָס זענען צוגענגלעך פאר יידן: „דעלפי" אָדער „אָאזע". מיר מאכן זיך נישט קיין זאָרגן, צי מיר האָבן אסך אָדער ווייניק אין טעשל. דאָרט איז תמיד אזוי פול, אז מיר טרעפן שטענדיק צווישן דעם גרויסן עולם, הערן פון אונדזער באקענטן־קרייז אָדער פארערערס, און אזויפיל אייזקרעם וויפל ס'ווערט אונדז אָנגעבאָטן, קאָנען מיר אפילו אין א וואָך נישט פארצערן.

איך שטעל מיר פאָר אז דו הידושט זיך, וואָס כאָטש איך בין נאָך אזוי יונג, רעד איך פון פארערערס. לײדער איז דאָס ביי אונדז אין שול אומפארמיידלעך. אז איינער פון די ייִנגלעך פרעגט נאָר צי ער מעג מיט מיר אהיימפאָרן אויפן ביציקלעט, קאָן איך זיכער זיין, אז דאָס ייִנגל וועט זיך אין מיר פלוצלינג פארליבן ביז איבער די אויערן, און וועט די גאנצע וואָך נישט אראָפּנעמען אן אויג פון מיר. אין א שטיקל צייט ארום גייט עס אים איבער, באזונדערס, ווייל איך זע איבערהויפּט נישט די פארליבטע בליקן און פאָר מיר ווייטער מיט פארגעניגן. ווען ער כאפּט איבער די מאָס, פּענדל איך אביסל מיטן ביציקלעט, מיין טאש פאלט אראָפּ, און צוליב העפלעכקייט מוז דער יונגערמאן אראָפּגיין. ביז ער דערלאנגט מיר דעם טאש האָט ער זיך ווידער בארויקט. דאָס זענען נאָך די אומשולדיקסטע, אָבער ס'זענען דאָ אזעלכע, וואָס דערלאַנגען א קוש אין דער האנט און ווערן נאָך צודרינגלעכער.

אָבער ביי מיר האָבן זיי אָנגעטראָפן אויף א פאלשן אדרעס. איך גיי אראָפּ און דערקלער, אז איך פארציכטע אויף אזא מין געזעלשאפט, אָדער איך בין אזוי צו זאָגן באליידיקט און שיק זיי גלאט אוועק.

אָט אזוי, איז אוועקגעשטעלט דער גרונטשטיין פאר אונדזער פריינטשאפט, קיטי! ביז מאָרגן!

דיין אנא.

זונטיק, 21. יוני 1942.

ליבע קיטי!

אונדזער גאנצער קלאס פיבערט: די לערער־קאָנפערענץ שטייט פאר דער טיר. א האלבער קלאס גייט אין א געוועט, ווער ס'וועט אריבער דעם קלאס און ווער נישט. מיפּ דע יונג און איך פּלאצן פאר געלעכטער איבער אונדזערע שכנים, וואָס האָבן שוין פאר־וועט זייער גאנץ טאשנגעלט. „דו גייסט דורך, דו נישט, יאָ, ניין...“ פון פארטאָג ביז שפּעט אין אָוונט גייט עס אזוי. נישט מיפּס בעטנדיקע בליקן, נישט מיינע ענערגישע פרוון פון דער־ציונג קאָנען נישט באַרויקן די צוויי חברה־לייט. ווען מ'פרעגט מיך, וואָלט דער האלבער קלאס געדארפט בלייבן רעפּעטענטן. אזעלכע פויליאקעס זענען דאָס. לערערס זענען שטארק צעדרייטע מענטשן, אָבער אפשר זענען זיי אמאָל אויך צעדרייט אין גוטן זין.

בכלל פארשטיי איך מיך גוט מיט אלע לערערס און לערערנס. אינגאנצן זענען עס ניין, זיבן מענער און צוויי פרויען. דער קעפּלער דער אלטער מאטעמאטיק־לערער, איז געווען א שטיק צייט ברוגז אויף מיר, ווייל איך פּלאפּל אזוי פיל. ער האָט מיך עטלעכע מאָל געוואָרנט, ביז ער האָט מיר דערלאנגט א שטראָפארבעט. איך האָב געדארפט שרייבן אן אויפזאץ מיט דער טעמע „א פּלאפּלערן“. הם, א פּלאפּלערן! וואָס קאָן מען שוין שרייבן? אָבער וועגן דעם האָב איך מיר נישט געמאכט קיין זאָרגן. איך האָב אריינגעלייגט מיין אויפגאבנהעפט אין טאש און האָב געפּרוווט האלטן דאָס מויל. ווען איך בין אין אָוונט פארטיק געוואָרן מיט מיינע שול־אויפגאבן, האָב איך מיך ווידער דערמאנט אין מיין אויפזאץ. איך האָב אביסל געגריזשעט מיין פולפעדער און האָב

געטראכט וועגן דער טעמע. סתם עפּעס אָנשרייבן און ווי ווייט מעגלעך שיטערער, קאָן יעדער. אָבער די חכמה איז צו געפּונען א ממשותדיקן באווייז פאר דער נויטווענדיקייט, אז מען מוז פּלאפּלען. איך האָב געטראכט און געטראכט. פּלוצלינג איז מיר איינגעפאלן, איך האָב אָנגעשריבן די אויפגעגעבענע דריי זייטן נאָכאנאנד גיך און פּול, און ס'איז מיר געלונגען. אלס ארגומענט האָב איך אָנגעגעבן, אז רעדן אסך איז א ווייבערישער ענין און אז איך וועל מיך באמיען צו מעסיקן, אָבער אז מיין מאמע רעדט אויך אזויפיל ווי איך, און אז קעגן גערשנטע אייגנשאפטן קאָן מען צום באדויערן ווייניק אויפטון.

הער קעפּלער האָט געלאכט פון מיינע אויפקלערונגען. און ווען איך האָב אין דער קומענדיקער שעה ווידער געפּלאפּלט, האָט ער מיר דערלאנגט א צווייטע שטראָפּארבעט: „די אומפארבעסערלעכע פּלאפּלערן“. אויך דאָס האָב איך אָנגעשריבן און האָב מיך צוויי שעה צייט אויסגעצייכנט אויפגעפירט. אין דער דריטער שעה האָב איך אים ווידער ארויסגעבראכט פון די כלים: אנא, אלס שטראָפּארבעט פארן פּלאפּלען אן אויפזאץ: „קווא, קווא, פריילן פּלאפּלערן“. דער קלאס האָט געהילכט פון געלעכטער. איך האָב מיטגעלאכט, כאָטש מיין דערפינדונגס=גייסט אויף דעם געביט פון פּלאפּל=אויפזאצן איז געווען אויסגעשעפּט. איך מוז עפּעס נייעס, עפּעס אָריגינעלס אויסגעפּונען. מיין חברטע סאָנע, א פולקומענע דיכטערן, האָט מיר געראָטן, צו מאכן פערזן, און צוגעזאָגט איר הילף. איך בין געווען באגייסטערט. קעפּלער האָט געוואָלט פון מיר שפּעטן, דערפאר האָב איך מיר פארגענומען פון אים חוזק צו מאכן.

דאָס ליד איז געווען א גרויסער דערפאָלג. ס'איז געווען די רייד פון א מאמע=קאטשקע און א פּאָטער=שוואן מיט דריי קליינע קאטשקעלעך, וואָס דער פּאָטער האָט זיי פאר צופיל פּלאפּלען אזוי לאנג געביסן ביז ער האָט זיי דערהרגעט. צום גליק האָט קעפּלער פארשטאנען דעם וויץ און האָט געלייענט דאָס ליד מיט דערקלערונגען אין אונדזער און אין די אנדערע קלאסן. פון דעמלט אָן מעג איך רעדן וויפל מיין הארץ גלוסט און באקום גישט קיין שטראָפּארבעטן. קעפּלער וויצלט זיך נאָר וועגן דעם.

דיין אנא.

מיטוואָך, 24. יוני 1942.

ליבע קיטי!

ס'איז גליענדיק הייס. יעדער סאָפּעט און שוויצט. און אין אַזאַ היץ מוז איך יעדן וועג גיין צופוס. איצט האָב איך ערשט איינגעזען ווי אָנגענעם ס'איז דער טראַמוויי, באַזונדערס די אָפענע וואַגאָנען. אָבער דאָס פאַרגעניגן איז נישט מער פאַר אונדז יידן. נעכטן האָב איך געמוזט גיין מיטאָגצייט צום ציינדאָקטער אין יאַן לויקען סטראַט. דאָס איז אַ היפשער מהלך פון אונדזער שול, וואָס איז ביים שטאָט=גאָרטן. נאָכמיטאָג בין איך שיער נישט אַנטשלאָפן געוואָרן בעת דעם אונטעריכט. ס'איז נאָך גוט, וואָס די מענטשן זענען אַזוי לייטיש און גיבן איינעם אַליין עפּעס צו טרינקען. די שוועסטער ביים ציינדאָקטער האָט פאַר אונדז פאַרשטענדעניש.

נאָר מיט איין זאַך מעגן יידן נאָך פאָרן: מיטן פּראָם. ביי דער יוסף=ישראלקאַדע ליגט אַ קליינע לאָדקע, און אויף אונדזער ביטע האָט אונדז דער שיפער תיכף מיטגענומען צום אַנדערן ברעג. די האָלענדער זענען זיכער נישט שולדיק, וואָס ס'גייט אונדז יידן אַזוי שלעכט. ווען איך וואָלט נאָר נישט געדאַרפט גיין אין שול אַריין! אין די פּסח=פעריען האָט מען מיין ביציקלעט אַוועקגעגנבט, און דער טאַטע האָט דער מאַמעס ביציקלעט באַהאַלטן ביי באַקענטע. אָבער צום גליק דערנענטערן זיך די פעריען, נאָך איין וואָך און איך בין עס איבערגעקומען.

נעכטן נאָכמיטאָג האָט מיט מיר פּאַסירט אַ פיינע זאַך. ווען איך בין פאַרביי־געגאַנגען, ווו איך פלעג געווייינטלעך אַוועקשטעלן מיין ביציקלעט, האָט מיך עמיצער גערופן. איך האָב מיך אויסגעדרייט און האָב געזען הינטער מיר שטיין אַ סימפּאַטיש ייִנגל, וועלכן איך האָב פאָריקן אָוונט געטראָפן ביי מיין שול=חברטע עווא. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט אַביסל שעמעוודיק: האַרי גאָלדעווא. איך בין געווען אַביסל דערשטוינט און האָב נישט געוווּסט וואָס ער וויל אייגנטלעך. דאָס האָט זיך אָבער גיך אַרויסגעוויזן. ער האָט מיך געוואָלט באַגלייטן אין שול אַריין. „אויב דו גייסט דעם זעלבן וועג, זאָל זיין“, האָב איך געענטפערט און אַזוי זענען מיר אינאיינעם געגאַנגען. האַרי איז שוין אַלט 16 יאָר און קאָן

שיין דערציילן וועגן פארשידענע זאכן. היינט אינדערפרי האָט ער ווידער אויף מיר געווארט און אזוי וועט עס שוין פון היינט אָן זיין.

דײַן אנא.

דינסטיק, 30. יוני 1942.

ליבע קיטי!

ביז היינט האָב איך באמת קיין צייט נישט געהאט דיר ווי־דער צו שרייבן. דאָנערשטיק בין איך דעם גאנצן נאָכמיטאָג געווען ביי באקענטע, פרייטיק האָבן מיר געהאט געסט, און אזוי איז דאָס געגאנגען ביז היינט. הארי און איך האָבן זיך אין משך פון דער וואָך גוט באקענט. ער האָט מיר אסך דערציילט פון זיך. ער איז אליין געקומען אהער קיין האָלאנד צו זיין זיידע און באָבע, זיינע עלטערן זענען אין בעלגיע.

הארי איז ביז אציגד געגאנגען מיט א מיידל, פאני. איך קען זי פאר א שטילע און לאנגווייליקע. זינט הארי האָט זיך מיט מיר באקענט האָט ער אנטדעקט, אז לעבן פאנין ווערט ער כמעט אנטשלאָפן. איך בין פאר אים א מין באלעבונגס־מיטל. א מענטש קאָן קיינמאָל נישט וויסן צוואָס ער קאָן נאָך דינען.

שבת האָט יאָפי ביי מיר גענעכטיקט. אָבער זונטיק נאָכמיטאָג איז זי געווען ביי ליס און איך האָב מיך שרעקלעך גענודיעט.

אויפדערנאכט האָט הארי געדארפט צו מיר קומען. ארום 6 אזייגער האָט ער אָנגעקלונגען:

— דאָ איז הארי גאָלדבערג. קאָן איך רעדן מיט אנאן?

— יאָ, דאָ איז אנא.

— א גוטן אָוונט אנא. וואָס מאכסטו?

— א דאנק, גוט.

— צום באדויערן קאָן איך היינט אין אָוונט נישט קומען. אָבער איך וואָלט גערן מיט דיר געוואָלט רעדן. קאָנסטו אין א צען מינוט אראָפקומען?

— יאָ, גוט, דערווייל א גוטן.

איך האָב מיך תיכף איבערגעטון און אביסל צוגעקעמט. דאן בין איך געשטאנען נערוועז ביים פענצטער. ענדלעך איז ער אָנגעקומען. וואונדער איבער וואונדער. איך בין נישט תיכף אראָפּגעלאָפן די טרעפ, נאָר איך האָב רויק געווארט, ביז ער האָט געקלונגען,

דאן בין איך אראָפּגעגאנגען, און ער איז תיכף ארויס מיטן לשון.

— הער נאָר, מיין באָבע האלט, אז דו ביסט נאָך צו יונג פאר מיר. זי מיינט אז איך דארף גיין צו די לאָגערס. זי ווייסט אוודאי אז איך וויל מער נישט גיין מיט פאגין.

— או ווא, האָט איר אייך אפשר געקריגט?

— ניין, פארקערט, אָבער איך האָב פאגין געזאָגט, אז מיר פאסן נישט איינער צום אנדערן און אז דערפאר וואָלט איך נישט געוואָלט אזוי אָפט מיט איר זיך באגעגענען. זי מעג ווייטער צו אונדז קומען און איך צו זיי. א חוץ דעם האָב איך געמיינט אז פאגי גייט אויך מיט אנדערע יינגלעך. אָבער דאָס איז נישט אמת געווען. מיין פעטער האָט געזאָגט, אז איך מוז מיך ביי איר אנטשולדיקן. אָבער איך האָב נישט געוואָלט. און דערפאר האָב איך ליבער געמאכט א סוף. מיין באָבע וויל, אז איך זאָל ווייטער גיין צו פאגין און נישט צו דיר, אָבער איך טראכט אפילו נישט דערפון. אלטע מענטשן האָבן צומאָל אלטמאָדישע אידייען. איך דארף מיך נישט ריכטן לויט זיי. איך בין טאקע אָנגעוויזן אויף מיין באָבע, אָבער אין א געוויסן זין איז זי אויך אויף מיר אָנגעוויזן. מיטוואָך בין איך פריי און די באָבע מיטן זיידן מיינען אז איך גיי צו דער לעקציע פון האָלץ־שניצעריי. אָבער אנשטאָט דעם בין איך שטענדיק געגאנגען אין ציוניסטישן פאריין. מיר זענען נישט קיין ציוניסטן, אָבער ס'האָט מיך אינטערעסירט, עפּעס דערפון צו וויסן. אין דער לעצטער צייט איז מיר דאָרט נישט געפעלן געוואָרן. און איך האָב מער נישט געוואָלט גיין אהין. דערפאר קאָן איך מיטוואָך, שבת נאָכמיטאָג און אויפדער־נאכט און זונטיק נאָכמיטאָג זיין מיט דיר, און אפשר נאָך אָפטער.

— אויב דיינע זיידע און באָבע ווילן דאָס אָבער נישט, דארפסטו עס נישט טון הינטער זייערע פּלייצעס, הארי!

— צו ליבע קאָן מען נישט צווינגען!

מיר זענען פאַרבייגעגאנגען ביי דער בוכהאנדלונג. דאָ איז געשטאנען פעטער וועסל מיט אנדערע צוויי יינגלעך. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס איך האָב אים ווידער געזען, און איך האָב מיך „שטאַרק" געפרייט. הארי און איך האָבן אביסל ארומשפּאצירט.

און צום סוף האָבן מיר זיך צונויפגערעדט, אז קומענדיקן אָוונט פינף מינוט פאר זיבן זאָל איך אים אָפּווארטן ביי זיין טיר.

דיין אנא.

פרייטיק, 3. יולי 1942.

ליבע קיטי!

נעכטן איז הארי געווען ביי אונדז, כדי מיינע עלטערן זאָלן זיך מיט אים באקענען. איך האָב געבראכט טאָרט, זיסווארג און קיכלעך. דערצו איז געווען טיי. הארי און איך האָבן גישט געהאט קיין חשק צו בלייבן אינדערהיים. מיר זענען געגאנגען שפּאַצירן און ס'איז געווען 10 מינוט נאָך 8 ווען ער האָט מיך אהיים געבראכט. דער טאטע איז געווען זייער ברוגז וואָס איך בין אזוי שפּעט געקומען. ס'איז זייער געפערלעך פאר יידן צו זיין אויף דער גאס נאָך אכט אזייגער אין אָוונט. און איך האָב צוגעזאָגט, אז פון איצט און ווייטער וועל איך פּונקט 10 מינוט פאר 8 זיין אינדערהיים.

אויף מאָרגן בין איך פארבעטן צו הארין. מיין חברטע יאָפּי רייצט זיך מיט מיר תמיד. איך בין גאָרנישט פארליבט. איך מעג דאָך האָבן פריינט. ס'ארט אויך קיינעם נישט וואָס איך האָב א פריינט אָדער — ווי די מאמע זאָגט — א קאוואליר. עווא האָט מיר דערציילט, אז הארי איז אנומלט ביי איר געווען און אז זי האָט אים געפרעגט: „ווער איז הארציקער, פאני אָדער אנא?" האָט ער געענטפערט: „דאָס גייט דיך גאָרנישט אָן". זיי האָבן מער דערפון נישט גערעדט, אָבער ווען ער איז אוועקגעגאנגען, האָט ער געזאָגט: „אוודאי אנא — אָבער דו דארפסט דערפון נישט רעדן", און שוין איז ער אויסגעווען די צייט.

איך באמערק אז הארי איז זייער פארליבט אין מיר, און איך געפון אז ס'איז זייער פיין. מארגאָ וואָלט געזאָגט: „א ווילער בחור". איך האלט אויך אזוי און אפשר נאָך מער. די מאמע איז אויך אנטציקט פון אים. „א שיין ייִנגל, זייער לייטיש און גוט דערצויגן". איך בין זייער צופרידן וואָס הארי געפעלט אזוי גוט דער גאנצער משפחה, און ער האלט אויך, אז אלע זענען הארציק. נאָר מיינע חברטעס, האלט ער, זענען קינדיש, און דאָ האָט ער רעכט.

דיין אנא.

זונטיק, 5. יולי 1942.

פרייטיק איז געווען א שולפייער. ס'איז אלץ געווען זייער גע=
לונגען. מיין צייגעניש איז גאָרנישט שלעכט. איך האָב איין 5=ער
פאר אלגעברע, צוויי 6=ער, ווייטער לויטער 7=ער און צוויי 8=ער.*
אינדערהיים איז מען געווען זייער צופרידן. מיינע עלטערן זענען
אין דעם ענין נישט ווי אנדערע. זיי לייגן נישט אזא גרויסן ווערט
אויף גוטע אָדער שלעכטע נאָטן און האלטן פאר וויכטיקער,
אז איך זאָל מיך „לייטיש" אויפירן און זיין געזונט און פריי=
לעך. אויב דאָס אלץ איז פאראן, מיינען זיי, קומט דאָס אנדערע
פון זיך. איך וואָלט אָבער גערן געוואָלט זיין אן אמת גוטע שילערן.
מיך האָט מען מיט א באדינג ארייננענומען אין ליציי, ווייל מיר
פעלט נאָך דער לעצטער קלאס פון דער מאָנטעסאָרי=שול. אָבער
ווען אלע יידישע קינדער האָבן געמוזט גיין אין יידישע שולן,
האָט דער דירעקטאָר נאָך לאנגע אונטערהאנדלונגען, מיך און ליס,
אויפגענומען מיט א באדינג. איך וויל אים אוודאי נישט אנטוישן.
מיין שוועסטער מארגאָ האָט אויך איר צייגעניש באקומען, אויס=
געצייכנט ווי תמיד. ווען ס'איז פאראן „Cum Laude" וואָלט זי
אריבערגעגאנגען אין העכערן קלאס מיט אן אויסגעצייכנט, אזא
גוט קעפּעלע! זינט דער טאטע קאָן אין דער לעצטער צייט נישט
מער גיין אין געשעפט זיצט ער אסך אינדערהיים. דאָס מוז זיין
שרעקלעך, זיך פלוצים איבעריק צו פילן. הער קאָפּהויס האָט
איבערגענומען די „טראַוויס" און הער קראלער די פירמע קאָלען
עט קאָמפּ., צו וועלכער מיין טאטע איז אויך א שותּף. ווען מיר
זענען צוריק מיט עטלעכע טעג געגאנגען שפּאצירן, האָט דער
טאטע מיט מיר גערעדט וועגן „אויסבאהאלטן זיך". ער האָט
געזאָגט אז ס'וועט אונדז שווער זיין צו לעבן אזוי אָפּגעשניטן
פון דער וועלט, איך האָב געפרעגט פארוואָס ער רעדט דערפון.
— דו ווייסט, האָט ער געזאָגט, אז שוין מער ווי א יאָר צייט
טראָגן מיר אריבער אונדזערע קליידער, מעבל און לעבנסמיטל צו
אנדערע מענטשן. מיר ווילן נישט אונדזער האָב און גוטס איבער=
לאָזן די דייטשן, אָבער נאָך ווייניקער ווילן מ י ר ארייפאלן אין
זייערע הענט. דערפאר וועלן מיר אליין אוועקגיין און נישט
ווארטן, ביז זיי וועלן אונדז קומען נעמען.
מיך האָט געשראָקן מיין טאטנס ערנסט פּנים.
— יאָ, ווען טאטע?

---

* צען איז די בעסטע נאָטע.

— ווען דעם מאך דיר נישט קיין זאָרגן, קינד. דאָס וועסטו נאָך צו דער צייט געוואָר ווערן. געניס נאָך דיין פרייהייט, אזוי לאנג ס'איז מעגלעך. דאָס איז געווען אלץ. איי, הלוואי וואָלט דער טאָג נאָך וייט געווען!

דיין אנא.

מיטוואָך, 8. יולי 1942.

ליבע קיטי!

מיר דאכט זיך אז פון זונטיק אינדערפרי ביז היינט זענען פארגאנגען יאָרן. ס'איז אומענדלעך אסך געשען, ס'זעט אויס, ווי די ערד וואָלט זיך פארוואנדלט! אָבער, קיטי, איך לעב נאָך, און דאָס, זאָגט דער טאטע, איז דער עיקר. יאָ, איך לעב נאָך, פרעג מיך נאָר נישט, וויאזוי. מין הסתם פארשטייסטו מיך היינט שוין גאָרנישט. דעריבער וועל איך דיר קודם דערציילן, וואָס ס'איז געשען פון זונטיק אָן.

ארום דריי אזייגער (הארי איז נאָך־וואָס אוועקגעגאנגען און האָט געוואָלט שפעטער ווידער קומען) האָט עס געקלונגען. איך האָב גאָרנישט געהערט. ווייל איך בין מיר פויל און געמיטלעך געלעגן אין ליגשטול און געלייענט. מארגאָ איז גאנץ אויפגערעגט צוגעקומען צו דער טיר. — אנא, פארן טאטן איז געקומען א צעטל פון דער ס. ס., האָט זי געשעפטשעט, די מאמע איז שוין געלאָפן צו הער וואן דאן. איך האָב מיך שטארק דערשראָקן. א צעטל... יעדער ווייסט וואָס דאָס באטייט: קאָנצענטראציע־לאַ־גער... איינזאמע קעמערלעך האָב איך געזען פאר מיינע אויגן, און אהין זאָלן מיר לאָזן גיין דעם טאטן! — ער גייט זעלבסטפאר־שטענדלעך נישט, האָט מארגאָ מיט זיכערקייט געזאָגט, ווען מיר זענען איביינעם געזעסן אין וווינצימער, כדי צו ווארטן אויף דער מאמען. — די מאמע איז געגאנגען צו די וואן דאנס, כדי איבער־צורײדן, צי מיר זאָלן שוין מאָרגן פארשווינדן. די וואן דאנס גייען מיט, אזוי וועלן מיר זיין 7! ס'איז געווען גאנץ שטיל. מיר האָבן מער נישט געקאָנט רעדן. דער געדאנק וועגן טאטן, וועלכער האָט, נישט אנענדיק פון גאָרנישט, באזוכט זיינע אַלטי־משקע אין יידישן מושב זקנים, דאָס ווארטן אויף דער מאמען, די היץ, די שפאנונג... מיר זענען אינגאנצן פארשטומט געוואָרן.

פלוצלינג האָט עס געקלונגען. — דאָס איז הארי, האָב איך געזאָגט. — נישט עפענען, האָט מיך מארגאָ צוריקגעהאלטן, אָבער

ס'איז געווען איבעריק. מיר האָבן געהערט די מאמע און הער וואן דאן רעדן מיט האריז. ווען ער איז אוועק, זענען זיי אריינגעקומען און האָבן פאַרשלאָסן די טיר הינטער זיך. ביי יעדן קלונג האָט מאַרגאָ אָדער איך געמוזט אראָפּגיין גאַנץ שטיל צו זען, צי ס'איז נישט דער טאטע. ווייטער האָט קיינער נישט געטאָרט אריינקומען. מיר זענען ביידע ארויסגעשיקט געוואָרן פונעם צימער. וואן דאן האָט געוואָלט רעדן מיט דער מאמען אליין. ווען מיר האָבן געווארט ביי אונדז אין צימער, האָט מיר מאַרגאָ דערציילט, אז דאָס צעטעלע איז נישט פארן טאטן, נאָר פאר איר. איך האָב מיך ווידער דערשראָקן און האָב אָנגעהויבן ביטער צו וויינען. מאַרגאָ איז אלט 16 יאָר. ווילן זיי אזעלכע מיידלעך ווי מאַרגאָ אליין פאַרשיקן!? מיר ווילן זי נישט אוועקלאָזן. די מאמע האָט עס געזאָגט, און דאָס האָט אויך געמיינט דער טאטע, ווען ער האָט מיט מיר גערעדט וועגן זיך אויסבאהאלטן.

אויסבאהאלטן! ווו וועלן מיר זיך אויסבאהאלטן? אין שטאָט, אין דאָרף, אין עפּעס א געביידע, אין א הייזקע, ווען, וויאזוי, ווו? דאָס זענען געווען פראגן וועלכע איך האָב נישט געטאָרט שטעלן, וואָס האָבן ווידער אמאָל און אָבער אמאָל געקרייזט אין מיין מוח.

מאַרגאָ און איך האָבן אָנגעהויבן אריינצופּאקעווען דאָס גויטיקסטע אין די שול-טאַשן. דאָס ערשטע וואָס איך האָב גענומען, איז געווען דאָס דאָזיקע געבונדענע העפט, דאן אלץ וואָס ס'האָט זיך געלאָזט: לאָקנוויקלער, נאָזטיכלעך, שולביכער, א קעמל און אלטע בריוו. איך האָב געטראכט וועגן זיך אויסבאהאלטן און האָב אריינגעשטופּט אין טאש לויטער פוסטע זאכן. אָבער ס'טוט מיר נישט באנג, דערינערונגען זענען ביי מיר מער ווערט ווי קליידער.

פינף אזייגער איז דער טאטע ענדלעך אהיים געקומען. ער האָט אָנגעקלונגען צו הער קאָפּהויס און האָט אים געבעטן, אָוונט אריינצוקומען צו אונדז. הער וואן דאן איז אוועקגעגאנגען, כדי צו ברענגען מיפּן. זי איז געקומען, האָט אָנגעהויבן איינפּאקעווען שיך, קליידער, מאנטלען, וועש און זאָקן אין א רענצל און צוגעזאָגט, אז אין אָוונט וועט זי ווידערקומען. דאן איז ביי אונדז שטיל געוואָרן. קיינער פון אונדז האָט נישט געוואָלט עסן. ס'איז געווען זייער הייס, און אלץ איז געווען עפּעס אזוי מאָדנע.

דאָס גרויסע אויבערשטע צימער איז געווען פאַרדינגען צו א געוויסן הער גאודסמיט, א נעגטער מאן אין די דרייסיקער. ער האָט, ווייזט אויס, דעם זונטיק נישט געהאט וואָס צו טון, איז

ער בײ אונדז געזעסן ביז 10 אזײגער און מיר האָבן פון אים
נישט געקאָנט פּטור װערן. 11 אזײגער זענען געקומען מיפּ און
הענק װאן סאנטען. מיפּ ארבעט אין טאטנס אונטערנעמונג פון
1933=טן יאָר און איז אונדז געװאָרן א געטרײער פרײנט, אזױ
אויך איר מאן, הענק. װידער זענען פארשװינדן שיך, זאָקן,
ביכער און װעש אין מיפּס רענצל און אין הענקס טיפע קעשע=
נעס. ארום האלב צװעלף זענען זײ גאנץ באלאָדן אװעקגעגאנגען.
איך בין געװען טויט מיד; כאָטש איך האָב געװוסט אז דאָס
װעט זײן די לעצטע נאכט אין מײן אײגן בעט, בין איך תיכּף
אנטשלאָפן געװאָרן און דעם אנדערן אינדערפרי אזײגער האלב
זעקס האָט מיך די מאמע געװעקט. צום גליק איז עס נישט
אזױ הײס געװען װי זונטיק. דעם גאנצן טאָג האָט געטריפּט
א װארעמער רעגן. מיר אלע פיר האָבן זיך אזױ װארעם אָנגע=
טון, גלײך װי מיר װאָלטן געדארפט איבערנעכטיקן אין אן אײז=
קאסטן. אָבער מיר האָבן געװאָלט מיטנעמען װאָס מער קלײדער.
קײן שום ייד אין אונדזער לאגע האָט נישט געקאָנט װאגן, צו
גײן איבער דער גאס מיט א שװער רענצל. איך האָב אויף מיר
ארויפגעשלעפּט צװײ העמדער און צװײ פּאָר זאָקן, דרײ פּאָר
זאָקנהאלטער און א קלײדל, אויף דעם א יאקע און ראָק און א
זומערמאנטל, מײנע בעסטע שיך, קאלאָשן, א שאל, א היטעלע
און נאָך אזעלכע זאכן, נאָך אינדערהײם בין איך שיער נישט
דערשטיקט געװאָרן, אָבער קײנער האָט דערצו נישט געטראכט.
מארגאָ האָט נאָך אָנגעשטאָפּט איר שולטאש פול מיט ביכער,
האָט גענומען איר ביציקלעט און איז געפאָרן הינטער מיפּן אין
א ריכטונג װאָס איז פאר מיר אומבאקאנט. איך האָב נאָך אלץ
נישט געװוסט װו ס'איז דאָס געהײמניספולע אָרט, װאָס דארף
אונדז דינען פאר א באהעלטעניש... האלב אכט אזײגער האָבן
מיר הינטער אונדז פארמאכט די טיר. דער אײנציקער מיט װעמען
איך האָב מיך געזעגנט איז געװען דאָס נענערל, מײן ליבער
קלײנער קאָטער, װעלכער האָט געדארפט באקומען א נײע, גוטע
הײם בײ שכנים. דאָס האָב איך געבעטן דעם הער גאודסמיט אין
א בריװל. אויפן קיכטיש איז געשטאנען א פונט פלײש פאר דער
קאץ, אויפן טיש איז אויך געשטאנען דאָס געשיר פון פרישטיק, די
בעטן זענען געװען צעװאָרפן. דאָס אלץ האָט געמאכט דעם אײנ=
דרוק, אז מיר זענען אין גרױס אײלעניש פארשװונדן. ס'איז
אונדז געװען אלץ אײנס װאָס די מענטשן װעלן זאָגן. מיר האָבן
געװאָלט אװעק, גאָר אװעק און זיכער אָנקומען!

מאָרגן מער!

דײן אנא.

דאָנערשטיק, 9. יולי 1942.

ליבע קיטי!

אזוי זענען מיר געלאָפן אין גאָסרעגן, דער טאטע, די מאמע און איך, יעדער מיט אן אקטנטאש און קויבערל, פול אָנגעשטאָפּט. די ארבעטער וואָס זענען פרי געגאנגען צו דער ארבעט, האָבן אויף אונדז געקוקט מיט רחמנות. מיר האָבן געקאָנט אראָפּלייענען פון זייערע פּנימער דאָס באדויערן, וואָס מיר דארפן אזוי שווער טראָגן און טאָרן נישט פאָרן. דער אויפפאלנדער געלער מגן־דוד האָט שוין געגוג געזאָגט. אונטערוועגנס האָבן מיר די עלטערן דערציילט אלע פּרטים, וויאזוי ס'איז אנטשטאנען דער פּלאן זיך אויסצובאהאלטן. שוין צוריק מיט חדשים האָבן מיר א טייל פון אונדזער איינריכטונג און קליידונג באהאלטן אויף א זיכער אָרט. מיר זענען שוין געווען אזוי ווייט, אז דעם 16־טן יולי האָבן מיר געוואָלט פרייוויליק פארשווינדן. מחמת דעם צעטל איז דאָס געשען פריער מיט 10 טעג, און מיר האָבן געמוזט צופרידן זיין כאָטש די צימערן זענען נאָך נישט געווען צוועקמעסיק איינגעאָרדנט. די באהעלטעניש איז געווען אין דעם הויז ווו דער טאטע האָט געהאט זיין אונטערנעמונג. פאר זייטיקע מענטשן איז דאָס שווער צו פארשטיין. דערפאר וויל איך דאָס אויפקלערן. דער טאטע האָט קיינמאָל נישט געהאט קיין סך פּערסאָנאל: הער קראלער, הער קאָפּהויס, מיפּ און עלי פאָסען, די 23 יעריקע סטענאָגראפּן. זיי ווייסן אלע אז מיר קומען. נאָר אין מאגאזין, הער פאָסען, עלים פאָטער, און צוויי הויזדינער ווייסן נישט דערפון.

די געביידע זעט אזוי אויס: אין פּארטער איז פאראן א גרויס לאגער, פון וואנען ס'ווערן אוועקגעשיקט די סחורות. לעבן דעם ארייגאנג צום לאגער איז פאראן די איינגטלעכע הויזטיר, וועלכע פירט דורך א צווישן־טיר צו קליינע טרעפּ. גייט מען ארויף די דאָזיקע טרעפּ קומט מען אָן צו א טיר מיט מאטע שויבן, אויף וועלכער ס'איז אמאָל געשטאנען אָנגעשריבן מיט שווארצע אותיות „קאָנטאָר“. דאָס איז די גרויסע קאָנטאָר, זייער גרויס, זייער ליכטיק, זייער פול. א גאנצן טאָג ארבעטן דאָ מיפּ, עלי און הער קאָפּהויס. דורך א דורכגאנגס־צימער מיט גארדעראָבן, א גרויסער שאפע און פייערזיכערע שאנקען קומט מען אריין אין א טונקל הינטערצימער, אין וועלכן ס'פלעגט פריער זיצן הער קראלער און הער וואן דאן, איצט זיצט נאָר הער קראלער. מ'קאָן

אויך פונעם דורכגאנג גלייך אריינקומען אין דעם צימער דורך א גלאָזטיר וועלכע מ׳קאָן ליכט עפענען פון אינעווייניק אָבער נישט פון דרויסן. פון קראַלערס קאָנטאָר לעבנגוים דעם דורכגאנג ארויף 4 טרעפּלעך געפונט זיך: די צירונג פונעם הויז, דער פּרי־וואט־ביוראָ. עלעגאנטע, טונקעלע מעבל, אויפן דיל לינאָלעום און דעריבער טעפּיכער ראַדיאָ, עלעגאנטע לאָמפּן, אלץ פּרימא שעבע־פּרימא. דערנעבן א גרויסע קיך מיט א קעסל פאר וואַרעם וואסער און צוויי גאזקאָכערס. דאן איז פאראן א טואלעט. דאָס איז דער ערשטער עטאזש.

פון דעם לאנגן גאנג פירן הילצערנע טרעפּ ארויף אין א קאָרידאָר. רעכטס און לינקס זענען פאראן טירן. די לינקע פירט צום פאָדערהויז מיט די לאגערס, לאגער און בוידעם. אין דער געביידע איז פאראן אין דער אנדערער זייט נאָך א לאנגע זייער שיפּע, עכט האָלענדישע טרעפּ צו דער צווייטער טיר פון דער גאס.

די רעכטע טיר פירט צום „הינטערהויז“. קיין מענטש וואָלט געקאָנט גלויבן, אז הינטער דער איינפאכער, גרוי געפארבטער טיר זענען פארבאָרגן אזויפיל צימערן. פאר דער טיר איז פאראן נאָך א טרעפּ און מען איז אינעווייניק. פונקט אקעגנאיבער פון דער ארייננגאנגסטיר איז פאראן א שיפּע טרעפּ. לינקס פירט א קליינער גאנג אין א צימער, וואָס וועט ווערן דאָס וווין און שלאָפ־צימער פון דער משפּחה פראנק, און דערנעבן איז פאראן א קלענער צימער: ארבעטס און שלאָפצימער פון ביידע יונגע דאמען פראנק. רעכטס פון דער טרעפּ איז פאראן א צימער אָן פענצטער מיט א וואשטיש און פארשלאָסענעם טואלעט. א טיר פירט צו מארגאָס און מיין שלאָפצימער. ווען מען גייט ארויף די טרעפּ און מען עפנט אויבן די טיר, ווערט מען דערשטוינט צו געפונען אין אזא אלטן הינטערהויז אזא גרויס, שיין און ליכטיק צימער. אין דעם צימער שטייט א גאז־קיך און א געשיר־טיש (ווייל דאָ איז ביז אצינד געווען די לאבאָראטאָריע פון דער פירמע). אצינד איז דאָ די קיך, גלייכצייטיק דינט דאָס גרויסע צימער אלס עס־צימער, ארבעטס־צימער און אלס שלאָפצימער פארן פּאָרפאָלק וואן דאן — א גאנץ קליין דורכגאנגסצימער וועט ווערן דאָס קיניגרייך פון פּעטער וואן דאן. א קאמער און א בוידעם איז אויך נאָך פאראן, אזוי ווי אין פאָדערהויז. דו זעסט, אָט האָב איך דיר פאָרגעשטעלט אונדזער גאנץ הינטערהויז.

דיין אנא.

פרייטיק, 10. יולי 1942.

ליבע קיטי!

אפשר האָב איך דיך מיט מיין אויספירלעכער באשרייבונג פון דער וווינונג שטארק געגודיעט. אָבער סוף כל סוף מוזטו דאָך ווּיסן ווו איך האָב געלאנדעט! הערזשע אלזאָ די פאָרזעצונג, ווייל איך בין נאָך נישט פארטיק. ווען מיר זענען אָנגעקומען אין דער פרינזענגראכט, האָט אונדז מיפּ גיך ארויפגעפירט אין הינטערהויז. זי האָט הינטער אונדז צוגעמאכט די טיר און אָט זענען מיר דאָ. מארגאָ איז מיטן ביציקלעט פיל גיכער אָנגעקומען און האָט שוין אויף אונדז געווארט. אונדזער וווינצימער און אויך די אנדערע, זענען נאָך געווען אָנגעוואָרפן. ס'איז אומבאשרייבלעך! אלע שאכטלען און קעסטלעך, וואָס זענען אין משך פון חדשים צוגעשיקט געוואָרן אין געשעפט, זענען דאָ געווען אָנגעוואָרפן. דאָס קליינע צימער איז געווען אָנגעפולט ביז צום סופיט מיט בעטן און בעטגעוואנט. אויב מיר האָבן געוואָלט שלאָפן ביינאכט אין אמתדיקע בעטן, האָבן מיר זיך געמוזט נעמען צוראָמען. די מאמע און מארגאָ זענען נישט געווען בכח צו רירן מיט א פינגער. זיי זענען געלעגן אויף די מאטראצן און ס'איז זיי געווען ביטער אויפן הארצן. דער טאטע און איך, די צוויי „צוראָמערס“ אין דער משפחה, האָבן זיך תיכף א נעם געטון צו דער ארבעט. מיר האָבן אלץ אויסגעפאקט, עס פאראָמט, מיר האָבן אויסגעטרייסלט, געוואשן, ביז מיר זענען אין אָוונט טויט מיד ארייגעפאלן אין די ריינע בעטן. מיר האָבן דעם גאנצן טאָג קיין לעפל ווארעמס אין מויל אריין נישט גענומען. דאָס האָט מען אויך נישט באדארפט. די מאמע און מארגאָ זענען געווען צו נערוועז, כדי צו עסן. און דער טאטע און איך האָבן קיין צייט נישט געהאט. דינסטיק אינדערפרי איז דאָס ווייטער געגאנגען. עלי און מיפּ האָבן איינגעקויפט מיט אונדזערע לעבנסמיטל-קארטן, דער טאטע האָט פאריכט די נישט פולשטענדיקע פארטונקעלונג און מיר האָבן אָפּגעוואשן דעם דיל אין קיך און מיר זענען אלע געווען באשעפטיקט פון אינדערפרי ביז אויפדערנאכט. ביז מיטוואָך האָב איך איבערהויפט קיין צייט נישט געהאט, צו טראכטן וועגן די גרויסע איבערקערענישן וואָס זענען פאָרגעקומען אין מיין לעבן. דאן בין איך ערשט דערצו געקומען — צום ערשטן מאָל זינט מיר זענען אין הינטערהויז — מיר קלאָר צו מאכן און דיר צו דערציילן, וואָס ס'איז איינגעלעך געשען און וואָס ס'וועט נאָך געשען.

דיין אנא.

שבת, 11. יולי 1942.

ליבע קיטי!

דער טאטע, די מאמע און מארגאָ קאָנען זיך נאָך אַלץ נישט צוגעוווינען צום קלינגען פון דעם וועסטערטורעם=גלאָק, וואָס שלאָגט אויס יעדע פערטל שעה. איך יאָ, איך האלט עס אפילו פאר זייער שיין און באזונדערס ביינאכט בארויקט עס מיך. איך שטעל מיר פאָר, אז דו ווילסט גערן וויסן, וויאזוי ס'געפעלט מיר אונדזער מקום מקלט. ערלעך געזאָגט, ווייס איך נאָך אליין נישט. איך מיין, אז דאָ וועל איך מיך קיינמאָל נישט פילן ווי אינדערהיים. דערמיט וויל איך אָבער נישט זאָגן אז איך געפון עס אומהיימלעך, אָדער טרויעריק. טיילמאָל קומט מיר פאָר, ווי איך וואָלט געווען אין אן עפעס מערקווירדיקער פענסיאָן. א מאָדנע אויפפאסונג פון אויסבאהאלטן זיך, ווי מיינסטו? אונדזער הינטערהויז איז באמת אן אידעאלע באהעלטעניש. כאָטשע ס'איז פייכט און אביסל קרום=קיילעכדיק, וועט מען, ווייזט אויס, נישט געפונען אין גאנץ אמסטערדאם, אפשר אין גאנץ האָלאנד, אזא מין קאָמפּאָרטאבלע באהעלטעניש.

אונדזער צימער איז ביז אצינד געווען ליידיק און לויז. צום גליק האָט מיין טאטע מיטגענומען מיין גאנצע זאמלונג פון „פילמסטארן און אילוסטרירטע קארטן“ און איך האָב מיט ליים און פינזל געמאכט שיינע פּאָטאָמאָנטאזשן. אצינד זעט עס ביי אונדז אויס זייער לוסטיק. ווען די וואן דאנס וועלן שוין דאָ זיין, וועלן מיר פון דעם האָלץ, וואָס איז פאראן אויפן בוידעם, מאכן שאפקעלעך און אנדערע נוצלעכע זאכן.

מארגאָ און דער מאמען גייט עס ווידער בעסער. נעכטן האָט די מאמע געוואָלט צום ערשטן מאָל קאָכן. א זופּ פון ארבעס! אָבער בעת דעם רעדן אונטן האָט זי אין אים אינגאנצן פארגעסן, דער זופּ איז פארברענט געוואָרן און די ארבעסלעך זענען געווען אזוי קוילשווארץ, אז מ'האָט זיי נישט געקאָנט אָפּשאָבן פונעם טאָפּ. א שאָד וואָס איך קאָן נישט דערציילן קעפלערן די מעשה... ירושה=טעאָריע! נעכטן אין אָוונט זענען מיר אלע נעגאנגען אין פּריוואט=ביוראָ, כדי צו הערן די ענגלישע ראדיאָ=טראנסלאציע. איך האָב שרעקלעך מורא געהאט אז עמיצער פון די שכנים זאָל דאָס נישט באמערקן, און איך האָב דעם טאטן זייער געבעטן, ארויפצוגיין. די מאמע האָט מיך פארשטאנען און איז מיטגעגאנגען. מיר זענען בכלל זייער אומרויק, אז מ'קאָן אונדז זען

אָדער הערן. דעם ערשטן טאָג שוין האָבן מיר אויפגענייט פיר־הענגלעך. אייגנטלעך זענען עס נאָר שמאטעס פון פארשידענער פאָרם און קאָליר, וועלכע איך און דער טאטע האָבן צונויפ־געסטריגעוועט. די דאָזיקע פראכטווערק זענען צוגעכאפט מיט צוועקעס צום פענצטער, כדי זיי זאָלן בלייבן הענגען אין משך פון דער צייט וואָס מיר וועלן זיך אויסבאהאלטן.

אין דער רעכטער זייט איז פאראן א גרויס געשעפטסהויז, אין דער לינקער א מעבל־סטאָלערײַ. אין די געביידעס איז נאָך דער ארבעט נישט פאראן קיין פּערסאָנאַל, אָבער ווי ס'נישט איז וואָלטן גערוישן געקאָנט אדורכדרינגען. דערפאר האָבן מיר מאר־גאָן, וועלכע איז שטארק פארקילט, פארבאָטן אפילו ביינאכט צו הוסטן די אומגליקלעכע מוז נעבעך כסדר שלינגען קאָדעין.

איך פריי מיך זייער מיט די וואן דאנס, וואָס דארפן קומען דינסטיק. דאן וועט עס זיין געמיטלעכער און נישט אזוי רויק. די שטילקייט מאכט מיך שרעקלעך נערוועז, באזונדערס אין אָוונט און ביינאכט, און איך וואָלט אסך אוועקגעגעבן דערפאר, ווען עמיצער פון אונדזערע באשיצערס וואָלט אויך דאָ געשלאָפן. ס'פארפאָלגט מיך דער געדאנק, אז מיר וועלן גאָר קיינמאָל נישט קאָנען ארויס פון דאנען, און איך האָב מורא אז מיר וועלן אנטדעקט און דערשאָסן ווערן. דאָס גיט מיר נישט קיין רו. ביי־טאָג מוזן מיר אויך זייער שטיל זיין, טאָרן נישט ארומשפאנען און מיר רעדן כמעט שעפטשענדיק, ווייל אונטן אין לאגער טאָר מען אונדז נישט הערן. גראָד איצט רופט מען מיך.

דיין אנא.

פרייטיק, 14. אויגוסט 1942.

ליבע קיטי!

א גאנצן חודש האָב איך דיך געלאָזט ווארטן. אָבער ס'איז אויך נישט פאראן יעדן טאָג עפּעס נייעס. דעם 13־טן יולי זענען געקומען די וואן דאנס. אייגנטלעך איז געווען אָפּגעשמועסט פארן 14־טן, אָבער אזוי ווי די דייטשן האָבן אין די טעג גערופן אסך יידן און ס'האָט בכלל געהערשט א גרויסע איבערקערעניש, זענען זיי ליבער געקומען מיט א טאָג פריער איידער צו שפּייט. האלב צען אזייגער אינדערפרי — מיר האָבן נאָך געהאלטן ביים פרי־

שטיק — איז געקומען פעטער וואן דאן, א זעכציניעריקער, אביסל לאנגווייליקער און שעמעוודיקער בחור. זיין געזעלשאפט זאָגט נישט צו ווער ווייסט וואָס. א האלבע שעה שפעטער איז דערשינען דאָס פּאָרל וואן דאן. צו אונדזער אלעמענס פארגעניגן איז זי אָנגערוקט מיטן נאכט-טאָפּ אין דער הוט-שאכטל. „אָן א נאכט-טאָפּ קאָן איך נישט לעבן", האָט זי דערקלערט און דער אוצר איז תיכף ארונטערגערוקט געוואָרן אונטערן בעט. ער האָט נישט געבראכט קיין נאכט-טאָפּ, נאָר א טיי-טישל וואָס לייגט זיך צונויף. מיר זענען דאן געמיטלעך געזעסן אינאיינעם און אין 3 טעג ארום האָבן מיר נעהאט דאָס געפיל, אז מיר זענען פון תמיד אָן געווען איין גרויסע משפחה. זעלבסטפארשטענדלעך האָבן די וואן דאנס אין דער וואָך, וואָס זיי האָבן נאָך פארבראכט צווישן מענטשן, אסך דערלעבט און האָבן אונדז אלצדינג דערציילט. אונדז האָט באזונדערס אינטערעסירט, וואָס ס'איז געשען מיט אונדזער ווינקל און מיט הער גאודסמיט.

און וואן דאן האָט דערציילט: „מאָנטיק אינדערפרי 9 אזייגער האָט אָנגעקלונגען גאודסמיט און האָט מיך געבעטן אריבערצוקומען. ער האָט מיר געוויזן דעם צעטל וועלכן איר האָט איבערגעלאָזט (אז ער זאָל אוועקנעמען די קאץ). ער האָט שטארק מורא געהאט פאר א הויז-רעוויזיע און דערפאר האָבן מיר אלץ אראָפּגענומען פונעם טיש און סתם אביסל צוגעראָמט. פלוצים האָב איך אנטדעקט א נאָטיץ אויפן קאלענדער פון דער פרוי פראנקס שרייבטיש מיט אן אדרעס פון מאסטריכט. איך האָב, פארשטייט זיך, געוווסט אז די דאָזיקע „נאכלעסיקייט" איז געווען א בכיוונדיקע, האָב איך מיך אָבער פארשטעלט אז איך בין זייער דערשטוינט און דערשראָקן און האָב געבעטן דעם הער גאודסמיט תיכף צו פארברענען דאָס דאָזיקע אומגליקלעכע פאפירל. די גאנצע צייט האָב איך מיך דערביי געהאלטן, אז איך האָב קיין אנונג נישט געהאט פון אייער כוונה צו פארשווינדן. פלוצים איז מיר אויפגעקומען א געדאנק. — הער גאודסמיט, האָב איך געזאָגט, אָט פאלט מיר פלוצלינג איין, וואָס ס'איז דער מיין מיט דעם אדרעס. צוריק מיט אן ערך א האלב יאָר איז געווען ביי אונדז אין ביוראָ א העכערער דייטשער אָפיציר, וועלכער איז געווען א יוגנט-פריינט פון הער פראנק. ער האָט צוגעזאָגט, אז ער וועט אים העלפן, אויב ס'וועט פאר אים דאָ געפערלעך ווערן. דער מאן האָט סטאציאָנירט אין מאסטריכט. איך מיין, אז ער האָט וואָרט געהאלטן און האָט די פראנקס אצינד איבערגעפירט קיין בעלגיע און פון דאָרט צו זייערע קרובים אין דער שווייץ. די גוטע באקענטע

פון די פראנקס, וואָס פרעגן אויף זיי, מעגט איר דאָס רויק דערציילן, אָבער דערמאָנט נאָר נישט מאסטריכט. דאַן בין איך אוועקגעגאנגען. די מיינסטע ווייסן עס שוין און מיר האָט מען עס אויך שוין פארשידן איבערדערציילט אין דער ווערסיע.

אונדז איז די מעשה געפעלן און מיר האָבן הארציק געלאכט איבער דעם כוח הדמיון פון די מענטשן. אזוי דערציילט איין משפחה אז זיי האָבן אונדז געזען ווי מיר זענען אלע אין אז אינדערפרי ארויסגעפאָרן אויף די ביציקלעטן. און אנדערע דאמע האָט געוווסט אויף זיכער, אז מיר זענען האלבער נאכט אוועקגעפאָרן מיט א מיליטער־אויטאָ.

דיין אנא.

פרייטיק, 21. אויגוסט 1942.

ליבע קיטי!

אונדזער מקום מקלט איז געוואָרן אן אמתע באהעלטעניש. דער הער קראלער האָט געהאט די גוטע אידייע, צו פארבויען די אריינגאנגסטיר צו אונדזער הינטערהויז, ווייל ס'ווערן געמאכט אסך הויזרעוויזיעס נאָך ביציקלעטן. דעם פּלאן האָט אויסגעפירט הער פאָסען: ער האָט געמאכט א דרייבארע ביכערשאפע, וועלכע עפנט זיך אלס טיר. פארשטייט זיך, אז צוליב דעם האָט מען אים געמוזט „אָנפארטרויען" דעם סוד און ער איז אצינד גרייט אין אלעמען צו העלפן. ווען מיר גייען אראָפּ, מוזן מיר זיך אָנבייגן און דאַן שפּרינגען. ווייל די טרעפּ זענען מער נישט פאראן. נאָך דריי טעג האָבן מיר אלע געהאט באַלן אויפן שטערן, ווייל יעדער האָט, נישט אכטונג געבנדיק, זיך אָנגעקלאפּט אין דער נידעריקער טיר. אינצווישן האָט מען דאָרט אָנגעקלאפּט א קישעלע מיט הובלינקעס. וועלן מיר זען צי ס'וועט עפּעס העלפן!

איך לייען נישט קיין סך. אינצווישן האָב איך אסך פון מיין שול־תורה פארגעסן. דאָ בייט זיך נישט קיין סך. איך אמפּער מיך זייער אָפט מיט הער וואן דאַן. פארשטייט זיך, אז מארגאָן האלט ער פאר אסך וווילער פון מיר. די מאמע פירט זיך צומאָל מיט מיר אזוי. ווי גלייך איך וואָלט געווען א קליין קינד, און דאָס קאָן איך נישט אריבערטראָגן. פּעטער האָט נאָך אלץ נישט גושא חן געווען אין מיינע אויגן. ער איז לאנגווייליק, א גאנצן

טאָג ליגט ער אויף זיין בעט, סטאָליערט צוביסלעך און דרימלט דאן ווידער. אן אמתער פייפער!

דאָס וועטער איז ווארעם און מיר ליגן צעשטרעקט אויפן ליגשטול אין דער גרויסער קאמער.

דיין אנא.

מיטוואָך, 2. סעפטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

הער און פרוי וואן דאן האָבן זיך שרעקלעך געקריגט. אזעלכעס האָב איך נאָך קיינמאָל נישט דערלעבט. מיין טאטע-מאמע וואָלטן קיינמאָל נישט אזוי געשריגן איינער אויפן אנדערן. די סיבה איז געווען אזא נישטיקע, אז ס'לוינט זיך נישט דעריבער א וואָרט צו פארלירן. אָבער, ווי זאָגט דאָס ווערטל — יעדער לויט זיין פאסאָן! פאר פעטערן איז דאָס שרעקלעך, צו זיין אין דער מיט. אָבער אים נעמט אויך קיינער נישט ערנסט, ווייל ער איז א מפונק און א פוילער. געכטן האָט ער זיך שטארק אויפגערעגט, ווייל די צונג איז ביי אים געווען בלוי. דאָס איז אים אָבער תיכף פארגאנגען. היינט טראָגט ער א גראָבן שאל אויפן האלדז, זאָגט אז ס'שטעכט אים און די קריזשעס און ס'טוען אים ווי די לונגען, הארץ און נירן. און נאָך עפעס! דער בחור איז אן אמתער היפּאָכאָנדער! (אזוי הייסט עס דאָך, ניין?).

צווישן דער מאמען און פרוי וואן דאן איז עס אויך נישט אזוי פויגלדיק, און ס'זענען פאראן גענוג סיבות. נאָר איין ביישפיל: די פרוי וואן דאן האָט אין דער געמיינזאמער שאפע איבערגעלאָזט נאָך דריי לייַלעכער מיט דער הייליקער כוונה אירע לייַלעכער צו שאנעווען און אונדזערע צו באנוצן. זי וועט זיין זייער דערשטוינט ווען זי וועט זען אז די מאמע האָט איר נאָכגעטון, תמיד איז מאדאם ברוגז וואָס מען באנוצט איר סערוויס און נישט אונדזערס. די גאנצע צייט פרווט זי ארויסצובאקומען ווו ס'איז אונדזער פּאָרצעליי, און זי האָט נישט קיין אנונג ווי נאָענט זי איז דערפון! ס'איז באהאלטן אין קאמער הינטער אלערליי רעקלאַמע-מאטעריאל און וועט דאָרט ליגן אזוי לאנג ווי מיר וועלן דאָ זיין. מיר לויפט תמיד נאָך דאָס שלימזל. נעכטן איז מיר ארויסגעפאלן פון דער האנט א זופּנטעלער. — א, האָט

זי געשריגן פול מיט כעס, „גיב אכטונג. דאָס איז דאָס איינציקע וואָס איך האָב נאָך!“ דער הער וואן דאן איז אין דער לעצטער צייט צו מיר צוגעלאָזט ווי א קעצל.

די מאמע האָט מיר היינט אינדערפרי ווידער געזאָגט מוסר. איך קאָן דאָס נישט ליידן. אונדזערע מיינונגען זענען צו פארשידן. דער טאטע פארשטייט עס גאנץ אנדערש, אפילו ווען ער איז אמאָל 5 מינוט ברוגז.

פּאָריקע וואָך איז געווען אַ סיכסוך. די סיבה דערפאר איז געווען א בוך איבער פרויען און... פּעטער. דו דארפסט וויסן אז מארגאָ און פּעטער מעגן לייענען כמעט אלע ביכער וועלכע קאָפהוים ברענגט פון דער ביבליאָטעק, אָבער דאָס בוך האָבן די דערוואקסענע זיי נישט געוואָלט געבן צו לייענען.

פארשטייט זיך, אז פּעטערס נייגיריקייט איז געווען נאָך מער גערייצט. וואָס קאָן אין אזא פארבאָטן ביכל שטיין? ער האָט עס בסוד אוועקגענומען ביי זיין מוטער, בשעת זי איז געווען אונטן, און איז פארשוואונדן מיט זיין זאקרויב אונטערן דאך. צוויי טעג איז דאָס צוגעגאנגען גלאטיק. זיין מוטער האָט עס באַמערקט אָבער נישט פאראטן, דאן איז אָבער זיין פּאָטער געוואָרן. ער איז געווען ברוגז. האָט ביי פּעטערן אוועקגענומען דאָס בוך און האָט באטראכט דעם ענין פאר דערליידיקט. ער האָט זיך נישט גערעכנט מיט דער נייגעריקייט פון זיין זון. פאר וועמען די ענערגישע ארייננמישונג פון זיין פּאָטער איז בשום אופן נישט געווען קיין סיבה די זאך אָפּצולאָזן. ער האָט צוגעטראכט מעגלעכקייטן וויאזוי ווידער צו דעראָבערן דאָס „סודותדיקע“ ביכל. פרוי וואן דאן האָט אינצווישן גערעדט מיט מיין מאמען דעריבער, וועלכע האָט געמיינט, אז אויך פאר מארגאָן טויג דאָס ביכל נישט, אָבער קעגן די מייסטע אנדערע ביכער האָט זי נישט וואָס איינצוווענדן.

— צווישן מארגאָ און פּעטער איז דאָך אויך א גרויסער אונטערשיד, פרוי וואן דאן, האָט געזאָגט די מאמע, ערשטנס זענען מיידלעך צומייסט רייפער ווי יינגלעך, צווייטנס האָט שוין מארגאָ געלייענט זייער אסך ערנסטע און באדייטנדיקע ביכער, און דריטנס האלט זי אויך ווייטער, וואָס נוגע פארשטאנד און בילדונג. זי האָט דאָך סוף כל סוף פארענדיקט דעם ליציי!

פּרינציפּיעל איז פרוי וואן דאן מסכים געווען, אָבער זי האָט עס נישט געהאלטן פאר גוטיק צו לאָזן לייענען יונגע מענטשן

אזעלכע ביכער, וואָס זענען איינגעטלער באשטימט נאָר פאר דער־וואקסענע.

אינצווישן האָט פעטער גאָר געוואָרט אויף דער פאסיקער געלעגנהייט ווידער צו דערטאפּן דאָס בוך. און ווען די גאנצע משפחה איז דאן אין אָוונט געזעסן אין פריוואט קאָנטאָר, כדי צו הערן ראדיאָ, איז ער געזעסן מיט זיין אוצר אין קאמער. ארום האלבער ניין האָט ער געדארפט זיין אונטן, אָבער ביי דעם שפּאנענדיקן בוך האָט ער, פארשטייט זיך, פארגעסן די צייט און האָט זיך ערשט אראָפּגעגנבט די טרעפּ, גראָד ווען זיין פאָטער איז אריינגעקומען אין צימער. דו קאָנסט דיר פאָרשטעלן וואָס דאָ איז געווען... מען האָט געהערט א שאלנדיקן פּאטש, א ווארף, דאָס בוך איז געפלויגן אויפן טיש און פעטער אין אנדערן עק צימער, דאָס פּאָרפאָלק איז אליין געקומען צום עסן, פעטער איז געבליבן אויבן. קיינעם איז דאָס נישט אָנגעגאנגען. ער האָט זיך געדארפט לייגן אומגעגעסן. מיר זענען אריבערגעגאנגען צו דער טאָגאָרדענונג און האָבן געגעסן. פּלוצים... א שטארקער פייף... ווי פארשטייגערט און מיט בלייכע פּנימער האָבן מיר זיך אָנגעקוקט, דער ביסן איז אונדז שטעקן געבליבן אין האלדז. דאן האָט געשאלט פעטערס קול דורכן קוימען:

— טראָצדעם קום איך נישט אראָפּ!

הער וואן דאן איז אויפגעשפרונגען אָנגעצונדן ווי א פייער:

— איך האָב אָבער גענוג!

מיין מאמע האָט אים אָנגעכאפט ביי דער האנט, ווייל ער האָט מורא געהאט ס'זאָל נישט ארויסקומען עפּעס אן אומגליק, און זיי זענען ביידע ארויפגעגאנגען. נאָך א העפטיקן ווערן זיך און פיל צו פיל ליארעם איז פעטער צוריקגעקומען אין זיין צימער און די טיר איז הינטער אים פארשלאָסן געוואָרן. די גוטע מאמע האָט געוואָלט איבערלאָזן פארן זונדעלע א שטיקל ברויט מיט פוטער, אָבער דער פּאפּא האָט נישט געלאָזט.

— אויב ער בעט נישט תיכף קיין אנטשולדיקונג וועט ער מוזן שלאָפן אויפן בוידעם!

מיר האָבן פּראָטעסטירט און געטענהט אז בלייבן אָן עסן איז שוין א גענוג גרויסע שטראָף. ווייל אויב ער וועט זיך פאר־קילן, קאָן מען אפילו נישט רופן קיין דאָקטער.

פעטער האָט נישט געבעטן קיין אנטשולדיקונג און איז גע־בליבן שלאָפן אויפן בוידעם. הער וואן דאן האָט זיך מער אויף אים נישט אומגעקוקט, האָט אָבער פעסטגעשטעלט דעם אנדערן אינדערפרי, אז פעטער איז דאָך געשלאָפן אין זיין בעט. זיבן

אזייגער איז פעטער שוין ווידער געווען אויפן בוידעם, און איז דאן אראָפּגעקומען ווייל מיין טאטע האָט אים איינגעבעטן.

דריי טעג זענען זיי ארומגעגאנגען אָנגעבלאָזן, הארטנעקיג געשוויגן, און דאן איז אלץ ווידער געווען אין אָרדענונג.

דיין אנא.

מאָנטיק, 21. סעפּטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

היינט וויל איך דיר עפּעס דערציילן פון די טעגלעכע קליינקייטן. די פרוי וואן דאן איז נישט צום אריבערטראָגן. כסדר מוסרט מען מיך פאר מיין צופיל רעדן. אייביק געפונט זי עפּעס, כדי אונדז צו פארביטערן דאָס לעבן. אצינד וויל זי שוין ווידער נישט וואשן קיין געשיר. אויב זי טוט עס אָבער דאָך און ס'בלייבט, צום ביישפּיל, א רעשטל אין טאָפּ, באהאלט זי עס נישט אין א גלאָזטעלערל, ווי מיר טוען עס, נאָר לאָזט עס גיכער קאליע ווערן. ביים אנדערן מאָל געשירוואשן האָט מארגאָ צוויימאָל אזויפיל שמוציקע טעפּ און דארף נאָך דערצו הערן פון דער מאמע: „דו האָסט אָבער באמת אסך צו טון, מארגאָ!“

דער טאטע און איך האָבן איצט א פיינע באשעפטיקונג, מיר שטעלן צונויף א שטאמבוים פון זיין משפחה, און דערביי דערציילט ער עפּעס פון יעדן. דאָס אינטערעסירט מיך זייער. יעדע 14 טאָג ברענגט קאָפּהוים פון דער ביבליאָטעק אויך עטלעכע ביכער פאר מיידלעך. איך בין באגייסטערט פון „דער יאָפּ=טער=הויל“=סעריע און איך האלט אז אלץ איז פיין, וואָס סיסי וואן מארקסוועלט שרייבט. „זומערפרייד“ האָב איך שוין א פיר מאָל געלייענט און מוז ביי די קאָמישע סיטואציעס נאָך אלץ לאכן.

מיר האָבן אויך אָנגעהויבן ווידער צו לערנען: טעגלעך חזר איך מיר איין פינף אומרעגלמעסיקע ווערבן, און איך לערן איבערהויפּט אסך פראנצויזיש. פּעטער זיצט זיפצנדיק ביי זיינע ענגלישע אויפגאבן. נייע שולביכער האָבן מיר אויך באקומען: א זאפּאס פון בלייערס, העפטן, עטיקעטן, מעקערס א. אז. וו. האָב איך מיטגעבראכט פון דער היים.

איך הער זייער אָפּט דעם אָראַנישן ראַדיאָפּאָסטן (די האָלענ־דישע טראַנסלאַציע פון לאָנדאָן). נאָרוואָס האָט געדערט פּרינץ בערנהאַרד און האָט דערציילט אַז אין יאַנואַר דערוואַרטן זיי ווידער אַ קינדעלע. דאָ חידושט מען זיך וואָס איך בין פאַרליבט אין דער האָלענדישער דינאַסטיע.

צוריק מיט עטלעכע טעג האָבן מיר דערפון גערעדט, אַז איך וואָלט נאָך באַדאַרפט אַסך לערנען, און דער פּועל יוצא דערפון איז, אַז איך לערן טאָפּלט אַזוי פיל. איך האָב נישט קיין חשק, שפּעטער נאָכאַמאָל אָנצוהויבן פון אָנהויב. מ'האָט אויך גערעדט דערפון אַז איך האָב אין דער לעצטער צייט נישט געלייענט עפּעס לייטיש. די מאַמע לייענט גראָד „הערן, פרויען און קנעכט". דאָס לאָזט מען מיך אָבער נישט לייענען, דערצו מוז איך ערשט זיין אַזוי געבילדעט ווי מיין קלוגע באַגאַבטע שוועסטער. מיר האָבן אויך גערעדט וועגן פילאָזאָפיע, פּסיכאָלאָגיע און פיזיאָלאָגיע (די שווערע ווערטער האָב איך אַרויסגענומען פון ביכער), פון וועלכע איך ווייס נאָך כמעט גאָרנישט. האָפנטלעך וועל איך איבעראיאָר זיין אַסך ווייטער.

מיט שרעק האָב איך פּלוצים פעסטגעשטעלט, אַז איך האָב פאַרן ווינטער נאָר איין קליידל מיט לאַנגע אַרבל און דריי וואָל־יאַקן. דער טאַטע האָט מיר דערלויבט צו שטריקן אַ פּולאָווער פון ווייסער וואָל. די וואָל איז שוין נישט אַזוי שיין, אָבער די הויפּטזאַך איז, אַז ס'וועט מיר זיין וואַרעם. מיר האָבן אַסך קליידער ביי אַנדערע מענטשן, אָבער מען קאָן זיי אָפּנעמען ערשט נאָך דער מלחמה, אויב ס'וועט נאָך עפּעס בלייבן.

ווען איך האָב דאָס לעצטע מאָל גראָד עפּעס געשריבן פון דער פרוי וואַן דאַן, איז זי אַריינגעקומען אין צימער. איך האָב, פאַרשטייט זיך, תיכף צוגעמאַכט דאָס בוך.

— גו, אַנאַ מעג איך אַריינקוקן?

— ניין, פרוי וואַן דאַן!

— נאָר די לעצטע זייט?

— ניין, אויך נישט!

איך האָב מיך שטאַרק דערשראָקן. גראָד אויף דער זייט האָב איך זי נישט זייער שיין באַשריבן.

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 25. סעפטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

נעכטן בין איך ארויפגעגאנגען צו די וואן דאנס „אויף א באזוך“, כדי אביסל צו פלוידערן. צומאָל איז דאָרט זייער היימלעך. מיר האָבן דאָן געגעסן „נאפטאלין=קיכלעך“ (די קיכלעך זענען געשטאנען אין דער קליידער=שאפע, וואָס איז גוט נאפטאליזירט) און געטרונקען דערצו לימאָנאד.

מיר האָבן גערעדט וועגן פעטערן. איך האָב דערציילט אז צומאָל טשעפעט ער זיך צו מיר און מיר געפעלט דאָס נישט, ווייל איך קאָן נישט ליידן קיין יינגלעך וואָס האָבן צו „לאנגע הענט“. און וויאזוי עלטערן זענען שוין, האָבן זיי געפרעגט, צי איך וואָלט דאָך נישט געוואָלט שליסן מיט פעטערן א נעענטערע פריינטשאפט. ווייל ער האָט מיך זיכער זייער ליב. איך האָב געטראכט „יאָ!“ און האָב געזאָגט „ניין!“ פעטער איז אביסל שעמעוודיק ווי אלע יינגלעך, וועלכע זענען נאָך קיין סך נישט געגאנגען מיט מיידלעך.

די „אויסבאהאלט=קאָמיסיע“ פון הינטערהויז איז באמת זייער דערפינדעריש. הערט נאָר אויס, וואָס די הערן האָבן איצט צוגעטראכט! זיי ווילן גערן, אז הער וואן דיק, א גוטער באקענטער אונדזערער, און הויפטפארטרעטער פון דער „טראוויס“, אגב באהאלט ער אויס אסך פון אונדזערע זאכן, — זאָל באקומען וועגן אונדז א ידיעה. האָבן זיי אָנגעשריבן א בריוו צו א דראָגיסט פון דרום=זעלאנד אין וועלכן זיי פרעגן עפעס אָן. זיי האָבן אויך ביינעלעגט א קאָנווערט, וואָס דער קונה זאָל באנוצן פארן ענטפער. דעם אדרעס אָפן קאָנווערט — אונדזער געשעפטס=אדרעס האָט דער טאטע אָנגעשריבן מיט דער האנט. ווען דער בריוו וועט צוריקקומען, וועט מען ארויסנעמען דעם ענטפער פונעם דראָגיסט און מ'וועט ארייַנלייגן א בריוו וואָס דער טאטע האָט אָנגעשריבן און אזוי וועט וואן דיק זען א לעבנסצייכן פונעם טאטן. זיי האָבן גראָד אויסגעקליבן זעלאנד, ווייל עס ליגט גאָר נאָענט ביי דער בעלגישער גרענעץ און מען קאָן זיך לייכט אָנשטויסן אז דער בריוו איז אריבערגעשמוגלט פון בעלגיע.

דיין אנא.

זונטיק, 27. סעפטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

שוין ווידער זיך צעקריגט מיט דער מאמען און נישט צום ערשטן מאָל! אָפּט פאַרשטייען מיר זיך נישט, אויך מיט מאַרגאָן פאַרשטיי איך מיך נישט זייער גוט. כאָטש ביי אונדז אין דער משפּחה ווען נישט פאָרקומען אזעלכע סצענעס ווי אויבן, האלט איך די לאגע ביי אונדז אויך נישט פאר זייער גוט. איך האָב א גאַנץ אנדערן כאַראַקטער ווי די מאמע און מאַרגאָ. טיילמאָל פאַרשטיי איך מיינע חברטעס בעסער ווי מיין אייגענע מאמע. א שאָד!

די פרוי וואן דאן דערגייט אונדז שוין ווידער די יאָרן. זי פאַרשליסט וואָס מער פון אירע זאכן, וואָס זענען באַשטימט פאר דער געמיינזאמער באַלעבאַטישקייט. איך וואָלט געוואָלט אז די מאמע זאָל דאָס באַצאָלן מיט דער זעלבער מטבע!

פאַר א טייל עלטערן ווייזט אויס צו זיין א באַזונדער פאַרגע־ניגן, צו דערציען נישט נאָר זייערע אייגענע קינדער, נאָר אויך די קינדער פון זייערע באַקענטע. צו זיי געהערן די וואן דאַנס. ביי מאַרגאָ האָט מען שוין נישט וואָס צו דערציען, זי איז די ליבע, גוטקייט און קלוגשאַפט גופא. אָבער וואָס זי האָט צופיל, האָב איך צו ווייניק! בעת דעם עסן האַלט עס אין איין רעגענען מיט מוסר, און איך קאָן מיך נישט אָפּלאָזן פון מיינע חוצפהדיקע, צומאָל עזותדיקע ענטפערן. דער טאַטע און די מאמע האַלטן תמיד מיט מיר, אָן זיי וואָלט איך פשוט נישט אויסגעהאַלטן. ווי אָפט די וואן דאַנס טענהן, אז איך זאָל נישט רעדן אזויפיל, איך זאָל מיך נישט אריינמישן אין אלע ענינים, איך זאָל זיין באַשיידענער... העלפט דאָס אַלץ גאָרנישט. ווען דער טאַטע וואָלט נישט געווען אזוי געדולדיק, וואָלט איך שוין לאַנג אויפגעגעבן די האָפענונג מיך צו מענטשן. און סוף כל סוף מאָנען דאָך די עלטערן נישט ווער ווייסט וואָס.

ווען איך עס ווייניקער פון איין גרינצייג, ווייל איך האָב עס נישט ליב, און עס דערפאַר מער פון די קאַרטאָפל, ערגערן זיך די וואן דאַנס שרעקלעך איבער דער „צעבאַלעוועטקייט“.

— נעם נאָך אביסל גרינס, טוט זי תיכף א זאָג.

— ניין, א דאַנק, איך וויל נאָר קאַרטאָפל, ענטפער איך.

— גרינס איז אזוי געזונט, דאָס זאָגט דיין מאמע אויך. עס נאָך. רעדט זי צו, ביז דער טאַטע מישט זיך אריין און מאַכט א סוף צו דעם ענין.

— זי וואָלט געדאַרפֿט זײַן בײַ אונדז אינדערהיים, ווערט זי אין כעס, — דאָרט איז אַזעלכעס נישט פֿאָרגעקומען. דאָס איז דאָך נישט קיין דערציִונג! אַנאַ איז שטאַרק צעבאַלעוועט. זי וואָלט געדאַרפֿט זײַן מײַן טאָכטער! — אייביק פֿאַרענדיקט זי די דרשה מיט די דאָזיקע ווערטער. א גליק וואָס איך בין עס נישט!

נאָר לאָמיר זיך אומקערן צו דער טעמע דערציִונג. נעכטן איז ערשט שטיל געוואָרן, נאָכדעם וואָס פֿרוי וואַן דאַן איז ענדלעך פֿאַרטיק געוואָרן מיט דער פּלאַפּלערײַ. דאַן האָט דער טאַטע געענטפֿערט:

— איך האַלט, אַז אַנאַ איז גוט דערצויגן. זי האָט דאָך שוין פֿאַרשטאַנען, אַז ס׳איז בעסער נישט צו ענטפֿערן אויף אײַערע לאַנגע דרשות. און וואָס נוגע דאָס גרינס, קאָן איך נאָר זאָגן Vice Versa!

איצט האָט זי ענדגילטיק פֿאַרלוירן די שלאַכט. דאָס Vice Versa איז געווען אַן אַנצוהערעניש אויף די קליינע פּאָרציעס, וואָס זי אַליין עסט. זי גיט אָן אַלס סיבה, אַז אַסך גרינס פֿאַרן שלאָפֿן קאָן איר מאָגן נישט פֿאַרדייען. זאָל זי מיך כאָטש אָפּלאָזן! ס׳טוט מיר הנאה וואָס די פֿרוי וואַן דאַן ווערט אַזוי גיך רויט. איך ווער נישט רויט און דאָס דערצערנט זי.

דײַן אַנאַ.

מאָנטיק, 28. סעפּטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

נעכטן בין איך געצוווּנגען געווען איבערצורײַסן מײַנע פֿאַרצייכענונגען, איידער איך בין פֿאַרטיק געוואָרן. איך מוז דיר ווידער דערציילן פֿון א שטרײַט, אָבער קודם וויל איך דיר זאָגן, אַז איך האַלט עס פֿאַר מיאוס און אומבאַגרײַפֿלעך, ווען דערוואַקסענע רעגן זיך אויף און קריגן זיך אַזוי גיך, אַזוי אָפֿט און איבער יעדער קלייניקייט. ביז איצט האָב איך געמיינט אַז נאָר קינדער אַמפּערן זיך און אַז שפּעטער קומט עס נישט פֿאָר. טײלמאָל איז פֿאַראַן א סיבה פֿאַר אַן אמתן קראַך. אָבער די אייביקע שטעכווערטלעך זענען שוין באַלד נישט צום אַריבערטראָגן. אײגנטלעך וואָלט מען שוין געמוזט דערמיט געווינט זײַן, ווײַל די קריגערײַען געהערן כמעט צו דער טאָג־אָרדענונג. אָבער דאָס איז אומגע־

לער, ווען די דיסקוסיע (אזוי ווערט דאָס דאָ אָנגערופן אָנשטאָט „קראך“) דרייט זיך ארום מיר. גאָרנישט געפעלט זיי נישט: מיין אויפפירונג, מיין כאראקטער, מיינע מאניערן, אלץ ווערט בארעדט און קריטיקירט און... פאראורטיילט. איך האָב קיינמאָל נישט געוואוסט פון בייזע ווערטער און מען זאָל אויף מיר שרייען, און געאיצט זאָל איך דאָס אלץ אראָפּשלינגען. דאָס קאָן איך נישט. און איך טראכט אפילו נישט, דאָס אלץ צו נעמען אויף מיר. איך וועל זיי שוין ווייזן, אז אנא פראנק איז נישט קיין היינטיקע. זיי וועלן נאָך געוואָער ווערן און דאן וועלן זיי האלטן זייערע גרויסע פיסקעס! זיי וואָלט מען געדארפט דערציען, נישט מיך. איך ווער יעדעס מאָל דערשיטערט פון אזויפיל מאנגל אין מאניערן און פון אזויפיל נארישקייט (פרוי וואן דאן). איך וועל מיך אָבער צוגעוווינען און דאן וועל איך זיי ווייזן. בין איך טאקע באמת אזוי אינגאנצן אָן מאניערן, חוצפהדיק, אָנגעבלאָזן, נאריש און פויל, ווי די וואן דאנס באהויפּטן שטענדיק? איך ווייס גאנץ גוט, אז איך האָב אסך פעלערס און שוואכקייטן, אָבער זיי טרייבן שרעקלעך איבער.

ווען דו ווייסט, קיטי, וויאזוי ס'קאָכט אין מיר בשעת די קריגערייען! אמאָל וועל איך מיין גאנצן צאָרן אויסגיסן צו זייער קאָפּ!

הגם איך האָב דיר שוין אפשר אָנגעטשאדעט דעם קאָפּ, מוז איך דיר נאָך דערציילן פון אן אינטערעסאנטן וויכוח ביים טיש. ס'איז געווען די רייד פון פימס (דעם טאטנס פארצווייגענער נאָמען) גרויסער באשיידנקייט. דאָס איז אזא מין אומבאשטרייטבארער פאקט, אז אפילו די נארישעסטע מענטשן קאָנען דאָס נישט אָפּלייקענען. פלוצים זאָגט פרוי וואן דאן, וואָס מוז אלץ, אָבער טאקע אלץ אויף זיך באציען:

— איך בין אויך זייער באשיידן, פיל באשיידענער ווי מיין מאן!

הער וואן דאן האָט געוואָלט מילדערן די דאָזיקע באמערקונג און האָט געזאָגט זייער רויק:

— איך וויל גאָרנישט זיין באשיידן, ווייל איך מיין, אז אומבאשיידענע מענטשן דערגרייכן מער אין לעבן.

און דאן האָט ער זיך צו מיר געווענדט:

— זיי נאָר נישט צו באשיידן, אַנאַ, דאן וועסטו פיל מער אויפטון!

די מאמע האָט צוגעשטימט צו דער מיינונג, אָבער פרוי וואן דאן האָט דאָך געמוזט צוגעבן איר פעפער און האָט געזאָגט, דאָסמאָל נישט צו מיר, נאָר צו מיינע עלטערן:

— איר האָט א משונהדיקן שטאנדפונקט, אז איר קאָנט אזוינס זאָגן אנאן. ווען איך בין יונג געווען איז דאָס געווען גאנץ אנדערש. און איך בין

זיכער אז אציגד איז דאָס אויך אינערגעץ נישט אזוי, נאָר ביי אייך, אין אייער מאָדערנער משפחה.

דערמיט האָט זי געמיינט דער מאמעס אָפּט ארויסגעזאָגטע און דיסקוטירטע אויפפאסונג וועגן דערציונג. זי איז געוואָרן רויט ווי א בוראק פון כעס, און אז מען צעהיצט זיך אזוי פארלירט מען במילא די שפּיל.

די מאמע וואָס איז געבליבן זייער רויק, האָט געוואָלט א סוף מאכן צו דער „דיסקוסיע“ און האָט געזאָגט:

— פרוי וואן דאן, איך מיין אז ס'איז בעסער נישט צו זיין אזוי באשיידן. מיין מאן, מארגאָ, און פּעטער זענען באמת אויסער־אָרדנטלעך באשיידן, אייער מאן און איר, אנא און איך, זענען אויך נישט אומבאשיידן, אָבער מיר לאָזן זיך נישט שפּייען אין דער קאשע.

— איך בין דאָך באשיידן, פרוי פראנק! וויאזוי קאָנט איה זאָגן אז א י ך בין אומבאשיידן?

די מאמע: — איר זענט גראָד נישט אומבאשיידן, אָבעה קיינער וועט אייך נישט האלטן פאר באזונדערס באשיידן.

פרוי וואן דאן: — נו, וואָלט איך גערן געוואָלט וויסן, ווען איך בין אומבאשיידן. ווען איך זאָרג דאָ נישט אליין פאר מיר, וואָלט איך, ווייזט אויס, אויסגעגאנגען פון הונגער. איך בין פּונקט אזוי באשיידן ווי אייער מאן!

ביי די נארישע ליבגעזאנגען אויף זיך אליין האָט די מאמע געמוזט הארציק לאכן און דאָס האָט זי נאָך מער צערייצט און זי האָט אלץ ווייטער גערעדט ביז זי האָט זיך פארפּלאָנטערט און איז אויפגעשטאנען א באליידיקטע. צופעליק איז איר בליק דערביי אויף מיר געפאלן. צום אומגליק האָב איך, בשעת זי האָט אויסגעדרייט דעם רוקן, איראָניש געשאָקלט מיטן קאָפּ, אייגנטלעך, מער נישטווילנדיק. זי האָט זיך אויסגעדרייט און האָט אָנגעהויבן קווטשען, העסלעך אין געמיין ווי א גראָבע, אלטע מארקזיצערן. ס'איז געווען א פארגעניגן אויף איר צו קוקן. ווען איך וואָלט געקאָנט צייכענען, וואָלט איך דאָס קליינע לעבערלעכע מאָדעל, פאראייביקט אין דער דאָזיקער האלטונג!

איינס קאָן איך דיר זאָגן: אויב דו ווילסט א מענטשן ריכ־טיק קענען, מוזטו דיך אמאָל מיט אים האָבן צעקריגט. דאן קאָנסטו ערשט אורטיילן.

דיין אנא.

דינסטיק, 29. סעפּטעמבער 1942.

ליבע קיטי!

ביי אונדז האָט מען תמיד עפּעס צו דערציילן! ווייל מיר האָבן נישט קיין באָד־וואַנע וואַשן מיר זיך אין אַ ציבער, און אַזוי ווי אין קאָנטאָר (דערמיט מיין איך דעם גאַנצן ערשטן שטאָק) איז פאַראַן וואַרעם וואַסער, גייען מיר אַלע זיבן לויט דער ריי תמיד אַראָפּ. אַזוי ווי מיר זענען אויך אַלע גאַנץ פאַרשידן, און איינער זשענירט זיך מער ווי דער אַנדערער, האָט יעדער, לויט זיין טאַלאַנט, זיך אויסגעזוכט אַן אַנדערן אָרט פאַר זיין רייניקונגס־אַקציע. פּעטער באָדט זיך אין קיך, כאָטש זי האָט אַ גלאָזטיר. איידער ער באָדט זיך טיילט ער יעדן מיט זיין כוונה און בעט אַז אין משך פון אַ האַלבער שעה זאָל קיינער נישט פאַרבייגיין. זיין פאָטער באָדט זיך גאַנץ אויבן. ביי אים איז ווערט די מי, דאָס וואַרעמע וואַסער אַרויפצושלעפּן, כדי צו געניסן די באַקוועמלעכקייט פון עם אייגענעם צימער. פרוי וואַן דאַן האָט זיך נאָך ביז אַצינד נישט געבאָדן. זי מוז ערשט זען וועלכער פּלאַץ ס'וועט זיין דער גינסטיקסטער. דער טאַטע באָדט זיך אין פּריוואַט־ביוראָ, די מאַמע אין קיך הינטער דעם שפּאַנישן ווענטל. מאַרגאָ און איך האָבן זיך אויסגעזוכט דעם גרויסן קאָנטאָר אַלס באָד־צימער. יעדן שבת נאָכמיטאָג ווערן דאָ צוגעצויגן די פירהענגלעך און די פּראָצעדור קומט פאָר אין האַלבטונקל. ווער פון אונדז ביידן ס'באָד זיך נאָך נישט, באַאָבאַכטעט דורך אַ שפּאַלט פון די פירהענגלעך וואָס ס'קומט פאָר אין דרויסן, און מיר אַמוזירן זיך אָפּט איבער די קאָמישע הוויות פון די מענטשן. זייט דער פאָריקער וואָך געפעלט מיר אָבער נישט מער דאָס באָד־צימער און איך זוך אַ קאָמפאָרטאַבלערן אַפּאַרטאַמענט. פּעטער האָט געהאַט אַ גוטע אידייע: ער האָט מיר פאָרגעלייגט, מיך איבערצופירן מיט מיינע באָד־רעקוויזיטן אין דער גרויסער טואַלעט, וואָס געהערט איינגאַנצלעך צום ביוראָ. דאָ בין איך אַליין, קאָן מיר אָנצינדן דאָס ליכט, פאַרשליסן די טיר און דאָס וואַסער אויסגיסן אָן יענעמס הילף. היינט האָב איך באַנייט מיין „באָד־צימער" און איך בין צופרידן.

נעכטן איז געווען אין הויז דער וואַסערלייטונג אינסטאַלאַטאָר, כדי איבערצושטעלן די רייערן פונעם אונטערן גאַנג, וואָס פירן צו אונדזער וואַסערלייטונג און צו דער טואַלעט. דאָס האָט מען געמוזט מאַכן, כדי צו פאַרהיטן אַז זיי זאָלן נישט פרירן אויב ס'וועט זיין אַ זייער קאַלטער ווינטער, דער באַזוך איז גאָרנישט אָנגענעם

געוועזן פאר אונדז. נישט נאָר, ס'האָט נישט געטאָרט רינען קיין וואסער, מיר האָבן אויך נישט געקאָנט באנוצן די טואלעט. נו, איז טאקע נישט פיין פון מיין זייט ווען איך דערציייל דיר, וואָס מיר האָבן געטון, כדי דעם איבל צו לינדערן. איך בין נישט אזא פריצה, אז איך זאָל נישט רעדן פון אזעלכע זאכן. דער טאטע און איך האָבן שוין פון פריער געזאָרגט דערפאר און פאר יעדן פאל אָנגעגרייט סלויעס. מיר האָבן זיי באנוצט און ווילנדיק נישט ווילנדיק איבערן טאָג געהאלטן אין א ווינקל פון צימער. דאָס האָב איך נישט געהאלטן פאר אזוי עקלדיק, ווי דעם גאנצן טאָג צו זיצן שטיל און נישט טאָרן רעדן. דאָס איז זייער שווער געווען פארן פריילן קווא=קווא=קווא. סיווי טאָרן מיר נישט אנ= דערש ווי נאָר שעפטשען. אָבער טאקע גאָרנישט רעדן און דעם גאנצן טאָג זיצן שטיל און זיך אפילו נישט טאָרן באוועגן, איז נאָך צענמאָל ערגער. מיין הינטערחלק איז גאנץ צעפלעטשט און שטייף געוואָרן און האָט דריי טאָג נאָכדעם נאָך וויי געטון!

אין אָוונט האָבן מיר געמאכט גימנאסטיק. דאָס האָט געהאָלפן!

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 2. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

געכטן האָב איך מיך שטארק דערשראָקן. 8 אזייגער האָט עס געקלונגען, און איך האָב מיר איינגערעדט. עפעס שרעקלעכס — וואָס, קאָנסטו דיר אליין פאָרשטעלן. אָבער אז אלע האָבן געטענהט אז דאָס האָבן באדארפט זיין גאסנקינדער, האָב איך מיך ערשט פאוואָלינקע ווידער בארויקט.

די טעג גייען דאָ אריבער שטיל! אין קיך ארבעט אן אפטיי= קער, הער לעווין, כדי צו מאכן כעמישע עקספערימענטן פאר דער פירמע. ער קען דאָס גאנצע הויז, און מיר האָבן צומאָל מורא, אז אים קאָן איינפאלן, אריינצוגיין אין דער פריערדיקער לאבאָרא= טאָריע. מיר פארהאלטן זיך זייער רויק. ווער וואָלט צוריק מיט דריי חדשים עס געהאלטן פאר מעגלעך, אז די קוועקזילבערדיקע אנא וועט מוזן אזוי לאנג זיצן שטיל און האלטן דאָס מויל?

דעם 29=טן האָט פרוי וואן דאן געהאט איר געבוירנטאָג. ס'איז נישט געווען קיין גרויסער יום טוב. זי האָט באקומען בלומען, קליינע מתנות, און מ'האָט געגעסן עקסטרא מאכלים. רויטע נעלקן פון איר מאן געהערן צו די טראדיציעס פון דער משפחה.

לאָמיר בלייבן ביי דער טעמע פרוי וואו דאן: איך מוז דיר עפּעס זאָגן. ס׳פאַרדריסן מיך זייער אירע שטענדיקע פּרוון צו פלירטעווען מיטן טאַטן. זי פּרוווט אים א גלעט טון איבער דער באַק אָדער איבער די האָר, ווייזט גערן אירע „שיינע“ פיס, פּרוווט צו זיין וויציק און ציען אויף זיך פּימס אויפמערקזאמקייט, ווי ס׳לאָזט זיך נאָר. איין גליק וואָס פּים האלט זי נישט פאר קיין שיינער. ער מאכט זיך פון איר נישט קיין צימעס. איך בין זיכער נישט אייפערזיכטיק, אָבער דאָס קאָן איך נישט אריבערטראָגן. איך האָב איר אָפן געזאָגט אז די מאמע טוט דאָס נישט מיט הער וואן דאן. פּיטער קאָן צומאָל זיין זייער שפּאסיק. מיר האָבן ביידע ליב זיך צו פארשטעלן. צוריק מיט א פּאָר טעג איז ער אריינגעקומען אין א זייער ענגן קלייד פון זיין מוטער, אויפן קאָפּ א דאמענהיטעלע. איך בין דערשינען אין זיין אנצוג און אין זיין היטל. די דערוואקסענע האָבן זיך געקאטשעט פאר געלעכטער און האָבן אויך הנאָה געהאט.

עלי האָט געקויפט קליידער פאר מארגאָן און מיר, זיי זענען אי שלעכט אי טייער. און דאן האָבן מיר פּערספּעקטיוון אויף נאָך עפּעס פיינס: זי האָט באשטעלט פאר אונדז דריי, פאר מארגאָן, פּעטער און מיר, א שריפטלעכן סטענאָ־קורס. איבעראיאָר זענען מיר פולקומענע סטענאָגראפן. ס׳איז זייער אינטערעסאנט צו קענען אזעלכע „געהיים“־שריפטן.

דיין אנא.

שבת, 3. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

נעכטן איז ווידער געווען א שרעקלעכער צוזאמענשטויס. די מאמע האָט דעם טאטן דערציילט אלע מיינע זינד, אָבער זייער איבערגעטריבן. זי האָט געוויינט און איך האָב געוויינט, און דערצו האָב איך געהאט שרעקלעכע קאָפּווייטיק. איך האָב אויך אציינד געזאָגט דעם טאטן, אז איך האָב אים אסך ליבערשט. פּים האָט געזאָגט אז דאָס וועט איבערגיין, אָבער איך גלייב נישט. איך מוז מיר אָנטון א כוח, כדי רויק צו בלייבן לגבי דער מאמען. דער טאטע וויל, אז איך זאָל איר צוהעלפן אין שטוב, ווען זי איז נישט מיט אלעמען, אָבער איך וועל דאָס נישט טון.

איך לערן גערן פראנצויזיש און לייען איצט „La belle Nivernaise“.

דיין אנא.

פרייטיק, 9. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

הײנט האָב איך נאָר טרויעריקע און דעפרימירנדיקע נייעס. אונדזערע יידישע פריינט און באקענטע ווערן מאסנווייז אוועקגעפירט. די געשטאפּאָ באהאנדלט זיי גאָרנישט ווייך. זיי ווערן אריינגעווארפן אין פי-וואגאָנעס און אוועקגעפירט אין יידן-לאגער וועסטערבאָרק. דאָס וועסטערבאָרק דארף זיין גרוילעך. פאר די טויזנטער מענטשן זענען דאָרט פאראן צו ווייניק וואשגעלעגנהייטן און טואלעטן. מען דערציילט אז אין די באראקן שלאָפן אלע אויף דער קופּע: מענער, פרויען, קינדער. אנטלויפן איז אומעגלעך. די מייסטע מענטשן פונעם לאגער זענען באצייכנט דורך זייערע אָפגעשוירענע קעפּ און אסך אויך דורך זייער יידישן אויסזען.

אז דאָ אין האָלאנד איז שוין אזוי ביטער, ווי שרעקלעך וועט עס ערשט זיין דאָרט וווהין זיי ווערן פארשיקט? דער ענגלישער ראדיאָ דערציילט פון גאזקאמערן, אָבער אפשר איז דאָס דער שנעלסטער פארניכטונגס-מעטאָד. מיפּ דערציילט פון גרויזאמע געשעענישן און איז אליין שרעקלעך אויפגערעגט. צוריק מיט עטלעכע טעג איז אן אלטע הינקענדיקע פרוי געזעסן ביינאכט פאר מיפּס טיר. זי האָט געמוזט ווארטן אויף דעם געשטאפּאָ-אויטאָ וואָס נעמט צונויף די מענטשן. די אלטע פרוי האָט געציטערט פאר שרעק. די זעניט-ארטילעריע האָט געהודיעט, די שטראלן פון די פּראָזשעקטאָרן האָבן דורכגעשניטן די פינצטערניש, דאָס דונערן פון די ענגלישע אוויאָנען האָט אָפגעהילכט פון די הייזער. אָבער מיפּ האָט נישט געוואגט, אריינצונעמען די אלטע פרוי צו זיך. די דייטשן באשטראָפן פאר אזא זאך זייער הארט.

עלי איז אויך שטיל און טרויעריק. איר פריינט איז פארשיקט געוואָרן אויף צוואנגסארבעט קיין דייטשלאנד. זי האָט מורא ס'זאָלן אים נישט טרעפן די מיליאָנען קילאָגראמען באָמבעס וואָס די ענגלישע פילאָטן ווארפן אראָפּ. אזעלכע נארישע וויצן ווי: „די מיליאָנען באקומט ער נישט“ אָדער: „איין באָמבע איז אויך גענוג“, האלט איך פאר זייער טאקטלאָז און ברוטאל. דירק איז נישט דער איינציקער, אוודאי נישט. טעגלעך פאָרן אוועק צוגן פול מיט יונגע מענטשן. איינעם אָדער דעם אנדערן געלינגט עס אונטערוועגנס צו אנטלויפן, אָדער זיך אויסצובאהאלטן. אָבער דאָס זענען זייער ווייניק.

דערמיט ענדיקט זיך נאָך נישט מיין טרויעריק ליד. האָסטו שוין עפּעס געהערט פון ערובניקעס? דאָס איז דאָס גייעסטע וואָס די מערדער האָבן צוגעטראַכט. דאָס איז כמעט נאָך שרעקלעכער ווי אַלעס אַנדערע. אומשולדיקע מענטשן ווערן אָן אַ פּאַרוואָס אַרעסטירט און נישט מער אַרויסגעלאָזט. און אַז ס'ווערט דאָרט ערגעצוווּ פּעסטגעשטעלט אַ „סאַבאָטאַזש“, און מען געפינט נישט די וואָס האָבן עס געטון, האָט מען דאָן אַ גרונט, אַ געוויסע צאָל פון די ערובניקעס צו דערשיסן. דאָס ווערט דאַן פאַרעפנטלעכט אין דער צייטונג אַלס וואָרענונג. אַ שיין פאָלק, די דייטשן! און שטעל דיר פאָר אַז איך האָב אויך אַמאָל געהערט צו זיי. אָבער היטלער האָט שוין לאַנג ביי אונדז אָוועקגערויבט די בירגערשאַפט. און אַ גרעסערע שנאָה ווי צווישן דייטשן און יידן איז נישט פאַראַן אויף דער וועלט.

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 16. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

איך האָב זייער אסך צו טון. נאָר וואָס האָב איך איבערגעזעצט אַ קאַפּיטל פון „La belle Nivernaise“ און אַרויסגעשריבן די וואָקאַבלען, דאַן האָב איך געמאַכט אַ באַזונדערס שווערע מאַטעמאַטישע אויפגאַבע און געלערנט דריי זייטן פראַנצויזיש. מאַטעמאַטיק איז מיר נמאָס. אָבער דער טאַטע האַלט עס אויך פאַר אַ שווערן ענין, און טיילמאָל געלינגט עס מיר בעסער ווי אים, אָבער אין תוך קענען מיר ביידע נישט און נישט איינמאָל דאַרפן מיר אָנקומען צו מאַרגאָטס הילף. אין דער סטענאָגראַפיע האַלט איך ווייטער פון אַלע דריי. נעכטן האָב איך געענדיקט לייענען „די שטורמער“, זייער אַ גוט בוך, אָבער נישט צו פאַרגלייכן מיט „יאָפּ טער הויל“. איך מוז דיר עס תמיד איבערחזרן, אַז סיסי וואַן מאַרקסוועלט שרייבט אויסגעצייכנט. מיינע קינדער וועלן שפּעטער אויך מוזן לייענען די ביכער. דער טאַטע האָט מיר אויך געגעבן עטלעכע טעאַטער-פּיעסן פון קערנער „דער פעטער פון ברעמען“, „די גובערנאַנטקע“, „דער גרינער דאָמינאָ“. אַ גוטער שריפטשטעלער.

די מאַמע, מאַרגאָ און איך זענען ווידער גאַנץ אייניק, און דאָס, האַלט איך, איז דאָס בעסטע. נעכטן אָוונט איז מאַרגאָ מיט

מיר געלעגן אין איין בעט. ס'איז געווען שרעקלעך ענג, אָבער גראָד דערפאַר זייער הנעוודיק. זי האָט מיך געפרעגט צי זי מעג לייענען מיין טאָגבוך, האָב איך איר געזאָגט אַז „א טייל זאכן יאָ" און האָב געפרעגט וועגן איר טאָגבוך. זי איז געווען מסכים. דאַן האָבן מיר גערעדט פון דער צוקונפט, און איך האָב זי געפרעגט וואָס זי וויל ווערן. אָבער דערפון מאכט זי א גרויסן סוד. איך האָב עפּעס געהערט אַז זי וויל ווערן א לערערן און איך מיין אַז ס'איז אמת. איך וואָלט אייגנטלעך נישט געדאַרפט זיין אזוי נייגעריק.

היינט אינדערפרי בין איך געלעגן אויף פּעטערס בעט, נאָכדעם ווי איך האָב אים ארויסגעטריבן. ער איז געווען מלא כעס, אָבער דאָס שטערט מיך נישט.

אייגנטלעך וואָלט ער געדאַרפט זיין אביסל ליבער צו מיר, ווייל נעכטן אין אָוונט האָב איך אים געשענקט אַן עפּל.

ווען איך האָב מארגאָן געפרעגט צי זי האלט מיך פאַר א מיאוסער, האָט זי געזאָגט, אַז איך האָב א מאָדנע צורה, נאָר שיינע אויגן. ס'איז יענער ענטפער, ווי מיינסטו?

ביז צום אנדערן מאָל!

דיין אנא.

דינסטיק, 20. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

מיינע הענט ציטערן נאָך פון דער שרעק, וואָס מיר האָבן שוין ווידער איבערגעלעבט, כאָטש ס'זענען שוין צוויי שעה. מיר האָבן פינף מינימאַקס-פייערלעשערס און הויז. קיינער האָט אונדז נישט געזאָגט, אַז עמיצער וועט קומען, זיי ווידער אָנפולן. מיר האָבן דאָס אויך נישט זייער שטאַרק אין אכט גענומען, ביז איך האָב געהערט קלאַפּן. איך האָב געמיינט אַז ס'איז דער טעסלער און האָב אויפמערקזאַם געמאכט עלין, וואָס איז גראָד געווען ביי אונדז, אַז זי טאָר נישט אַראָפּגיין. דער טאַטע מיט מיר זענען געשטאַנען הינטער דער טיר און זיך צוגעהערט ווען דער מענטש וועט פארטיק ווערן. נאָכדעם ווי ער האָט שוין געהאַט געאַר-בעט א פערטל שעה, האָט ער אוועקגעלייגט זיין ווערקצייג אויף דער שאַפע אין דרויסן (אזוי האָבן מיר געמיינט) און האָט

געקלאפט אין אונדזער טיר. מיר זענען ביידע בלייך געוואָרן. זאָל ער האָבן עפּעס באַמערקט און וויל אויספאָרשן די באַהעלטעניש? אַזוי האָט עס אויסגעוויזן, ווייל דאָס קלאַפּן, ציען, רייסן האָט נישט אויפגעהערט. איך בין כמעט געפאַלן חלשות ביים געדאַנק, אַז דער ווילדפרעמדער מענטש זאָל האָבן אַנדעקט אונדזער מקום מקלט, און איך האָב געמיינט אַז ס'איז אויס וועלט, ווען איך האָב געהערט שרייען דעם הער קאָפּהויס: „מאַכט אויף, איך בין עס!"

מיר האָבן תיכף געעפנט. דער האָקן, מיט וועלכן די טיר איז פון אינעווייניק פאַריגלט, און וועלכער קאָן פון מענטשן וואָס וויסן דערפון, אויך אויפגעמאַכט ווערן פון דרויסן, האָט זיך פאַרקלעמט און דערפאַר האָט מען אונדז נישט געקאָנט צו דער געהעריקער צייט מודיע זיין אַז ס'וועט קומען אַ האַנטווערקער. דער מענטש איז געהאַט אַראָפּגעגאַנגען. ווען קאָפּהויס האָט געוואָלט רופן עלין, האָט ער נישט געקאָנט עפענען די דרייטיר און האָט דערפאַר אָנגעמאַכט דעם ליאַרעם. אַ שטיין איז מיר אַראָפּ פונעם האַרצן. איך האָב אין מיין פאַנטאַזיע געזען דעם מענטשן, וואָס האָט געוואָלט אַריין צו אונדז. אַלץ גרעסער ווערן און אויסוואַקסן צו אַן אומבאַזיגבאַרן ריז. נו, מיר קאָנען רעדן פון גליק, אַז אַלץ איז גוט אָפּגעלאָפן! מאָנטיק האָבן מיר געהאַט אַ גרויס פאַרגעניגן! מיפּ און הענק האָבן דאָ גענעכטיקט. מאַרגאָ און איך זענען געווען פאַר דער נאַכט „איינקוואַרטירט" ביי טאַטע־מאַמע, אַזוי אַז דאָס פאָרפאָלק האָט באַנוצט אונדזערע בעטן. דאָס עסן איז געווען געראָטן. אַ קליינער צווישנפאַל האָט אָבער אויך געמוזט זיין. דעם טאַטנס טישלאָמפּ האָט פּלוצים געהאַט אַ קורצשלוס, און מיט אַמאָל זענען מיר אַלע געזעסן אין דער פינצטער. דער עלעקטרישער ציילער, וווּ מ'דאַרף אַריינשרויפן אַ זיכערונג, איז גאַנץ הינטן אין לאַגער, און ס'איז נישט קיין פאַר־געניגן צו טאַפּן אין דער פינצטער ביז אַהין. אָבער ס'איז געלונגען, און אין צען מינוט איז אַלץ פאַריכט געוואָרן. מיר האָבן ווידער געקאָנט אויסלעשן די ליכט. דעם אַנדערן טאָג זענען מיר פרי אויפגעשטאַנען. הענק האָט געמוזט האַלב ניין אַוועקגיין, און מיר האָבן נאָך געוואָלט געמיטלעך עסן פרישטיק. ס'האָט געגאָסן אַ רעגן און מיפּ האָט זיך געפרייט, וואָס זי האָט ביי דעם וועטער זיך איינגעשפּאָרט אַזאַ וועג. נאָכדעם וואָס דער טאַטע און איך האָבן צוגעמאַכט, בין איך מיר געגאַנגען צו מיין אַרבעט און האָב

געהזרט פראנצויזישע ווערבן. דערנאָך האָב איך געלייענט „און אייביק זינגען די וועלדער“, אן אויסערגעוויינטלעך שיין בוך, וועלכעס איך האָב תיכף אויסגעלייענט.

קומענדיקע וואָך וויל עלי איינמאָל ביי אונדז נעכטיקן!

דיין אנא.

דאָנערשטיק. 29. אָקטאָבער 1942.

ליבע קיטי!

איך בין זייער אומרויק. דער טאטע איז קראנק. ער האָט הויכע טעמפעראטור און א רויטע עקזעמע ווי ביי מאָזלען. שטעל דיר פאָר, אז מיר האָבן אפילו נישט געקאָנט רופן קיין דאָקטער. די מאמע זאָרגט דערפאר אז ער זאָל גוט שוויצן. אפשר וועט דערפון אראָפּ דאָס פיבער.

היינט אינדערפרי האָט מיפּ דערציילט, אז די דייטשן האָבן אויסגעראָמט די וווינונג פון די וואן דאנס. מיר האָבן עס נאָך נישט דערציילט דער פרוי וואן דאן. זי איז אין דער לעצטער צייט שרעקלעך נערוועז און מיר האָבן נישט קיין חשק שעהן־לאנג ווידער צו הערן פון דעם שיינעם סערוויס און די טייערע מעבל, וואָס זענען געבליבן אינדערהיים. מיר האָבן דאָך אויך אלץ וואָס איז שיין געווען, איבערגעלאָזט אויף הפקר. דאָ העלפט נישט קיין יאָמערן. אצינד מעג איך פון מאָל צו מאָל אויך לייענען ביכער פאר דערוואקסענע, און איך לייען אצינד „עוואס יוגנט“ פון ניקאָ וואן סוכטעלען. א גרויסן חילוק צווישן דעם בוך און די ראָמאנען פאר מיידלעך געפון איך אייגנטלעך נישט. זעלבסטפארשטענדלעך קומט דאָ אויך פאָר, אז פרויען פארקויפן זייער קערפּער צו פרעמדע מענער און באקומען דערפאר אסך געלט. איך וואָלט מיך פאר אזא מאן שרעקלעך געשעמט. ס׳רעדט זיך אויך דערפון אז עווא האָט באקומען די מענסטרואציע דאָס וואָלט איך אויך גערן געוואָלט, ווייל איך ווייס, ווי וויכטיק דאָס איז.

דער טאטע האָט ארויסגענומען פון דער שאפע די דראמעס פון געטע און שילער און וויל פאר אונדז לייענען יעדן אויפדער־נאכט. מיר האָבן אָנגעהויבן מיט „דאָן קארלאָס“, דעם טאטנס גוט ביישפּיל האָט אָנגערעגט די מאמע, מיר צו געבן א סידור.

איך האָב פון שלום־ווילן געליִענט עטלעכע תפילות אויף האָלענדיש. איך האַלט אַז זיי זענען שיין, אָבער זיי זאָגן מיר גאָרנישט. פאַרוואָס וויל זי מיך צווינגען צו זיין פרום?

מאָרגן ווערט צום ערשטן מאָל אייַנגעהייצט. מיר וועלן גאַנץ וויל זיצן און רויך. דער קוימען איז שוין לאַנג נישט אויסגעפּוצט.

דייַן אַנאַ.

שבת, 7. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

די מאַמע איז זייער נערוועז, און דאָס איז פאַר מיר תמיד געפערלעך. איז דאָס אַ צופאַל וואָס מאַרגאָ און מוסרן די עלטערן קיינמאָל נישט און תמיד לאָזט מען נאָר אויס אַלעס צו מיר? נעכטן, אָוונט, למשל, האָט מאַרגאָ געלייענט אַ ביכל מיט זייער שיינע אילוסטראַציעס. זי איז אַרויפגעגאַנגען און האָט דאָס ביכל אָוועקגעלייגט, כּדי שפּעטער ווידער צו לייענען. אַזוי ווי איך האָב נישט געהאַט עפּעס וויכטיקערס צו טון, האָב איך גענומען דאָס ביכל כּדי אָנצוקוקן די בילדער. ווען זי איז צוריקגעקומען און האָט געזען „איר“ ביכל אין מייַן האַנט, האָט זי פאַרקנייטשט דעם שטערן און געוואָלט צוריק דאָס ביכל. איך וואָלט עס גערן ווייטער אָנגעקוקט, אָבער מאַרגאָ איז ברוגז געוואָרן. די מאַמע האָט געזאָגט: „דאָס ביכל לייענט מאַרגאָ, גיב עס איר צוריק!“ דער טאַטע איז אַרייַנגעקומען אין צימער אַריין, האָט גאָרנישט געוווּסט וואָס ס'איז פאָרגעקומען, האָט אָבער געמיינט, אַז מאַרגאָ געשעט אַן אומרעכט און האָט צו מיר געזאָגט: „איך וואָלט דיך געוואָלט זען, ווען מאַרגאָ בלעטערט אין דייַן בוך“.

איך האָב תיכף נאָכגעגעבן, אַוועקגעלייגט דאָס ביכל און בין אַרויס פון דער שטוב, ווי זיי האָבן געמיינט, באַליידיקט. אָבער איך בין נישט געווען באַליידיקט און נישט ברוגז, נאָר זייער דערשלאָגן.

דער טאַטע האָט נישט רעכט געהאַט צו אורטיילן, ווען ער האָט נישט געוווּסט וואָס ס'איז פאָרגעקומען. איך וואָלט דאָס ביכל שוין אַליין צוריקגעגעבן מאַרגאָן און זיכער אַסך גיכער, ווען די עלטערן מישן זיך נישט אַריין און שטעלן זיך נישט תיכף אויף

מארגאָס זייט. אז די מאמע נעמט זיך אָן פאר מארגאָן, איז זעלבסטפארשטענדלעך. זיי האלטן איינע צו דער אנדערער. דערמיט בין איך שוין אזוי געוווינט, אז איך בין שוין גלייכגילטיק צו דער מאמעס מוסר און מארגאָס רוגזה. איך האָב זיי ליב ווייל זיי זענען דאָך די מאמע און מארגאָ, מיטן טאטן איז עפּעס אנדערש. ווען ער ציט פאָר מארגאָן, לויבט זי, געפינט אז אלץ ביי איר איז גוט און איז מיט איר צערטלעך, דאַן נאָגט עפּעס אין מיר. ווייל דער טאטע איז ביי מיר אלץ! ער איז מיין ליכטיק פּאָרבילד, און איך האָב אים ליב ווי קיינעם נישט אויף דער וועלט. ער ווייסט דאָס נישט, אז ער איז צו מארגאָן אנדערש ווי צו מיר. אזוי איז דאָס שוין, מארגאָ איז די קלוגסטע, די שענסטע, די בעסטע. אָבער איך האָב דאָך אויך דאָס רעכט, מען זאָל מיך נעמען ערנסט. תמיד גילט איך אלס דער קלאָוון און דער לא יצלח אין דער משפּחה און מוז דאַן טאָפּלט אָפּקומען — איינמאָל פארן סילוק, און דאַן פאר דער הארצקלעמעניש. די אויבערפלעכלעכע צערטלעכקייטן באפרידיקן מיך נישט מער, אפילו נישט די געשפּרעכן, וואָס זענען. אזוי צו זאָגן ערנסט געמיינט. איך דערוואַרט פונעם טאטן עפּעס, וואָס ער קאָן מיר גאָרנישט געבן. איך בין נישט אייפערזיכטיק אויף מארגאָן און באַגער נישט, נישט איר קלוגקייט נישט איר שיינקייט. וואָס איך ווינטש מיר יאָ, איז דעם טאטנס עכטע, אמתע ליבע, נישט נאָר אלס קינד, נאָר אלס דער מענטש א נ א.

איך קלאמער מיך אָן דעם טאטן, ווייל ער איז דער איינציקער וואָס האלט נאָך הויך מיין פאמיליען-געפיל. ער באגרייפט נישט, אז איך מוז מיר צומאָל אראָפּרעדן פונעם הארצן איבער דער מאמען. דער טאטע וויל נישט רעדן איבער דער מאמעס פעלער און מיידט אוים יעדעס געשפּרעך אין דער ריכטונג, און מיך טוט דאָס וויי. אָפּט קאָן איך מיך נישט איינהאלטן איר פאָרצוווארפן איר גאָכלעסיקייט, איר איראָניע און הארטקייט. ווייל נישט תמיד בין איך שולדיק.

איך בין אין אלעמען פונקט דער היפּוך פון מיין מאמען, און אזוי שטויסן מיר זיך צונויף. איך קאָן נישט משפּטן איר כאראקטער. איך באטראכט זי נאָר אלס מאמע. אָבער פאר מיר איז זי נישט די מאמע. איך מוז מיר אליין זיין א מאמע. איך האָב מיך פון זיי אָפּגעזונדערט, גיי מיינע אייגענע וועגן. ווער ווייסט, וווהין איך וועל נאָך פארוואָרפן ווערן? אין מיין דמיון זע איך — א מוטער — און פרויען-אידעאל, אָבער דערפון געפון איך קיין שמץ ביי דער פרוי וואָס איך דארף אָנרופן מאמע.

איך באמי מיך מיר נישט צו נעמען צום הארצן דער מאמעס חסרונות. איך זע נאָר אירע מעלות. און דאָס וואָס איך געפון נישט ביי איר, וויל איך אנטוויקלען ביי מיר. אָבער דאָס גייט נישט תמיד, און דאָס ערגסטע איז, וואָס נישט דער טאטע און נישט די מאמע ווילן נישט פארשטיין, אז איך לייד דערונטער און דערפאר בין איך אויף זיי ברוגז. קאָנען עלטערן אמאָל זייערע קינדער אינגאנצן צופרידן שטעלן?

צומאָל טראכט איך אז גאָט וויל מיך אויספרווון. איך מוז מיך אליין פארפולקומען, אָן א פאָרבילד און אָן הילף, דאן וועל איך שפעטער זיין שטארק און ווידערשטאנדפעיק.

ווער חוץ מיר וועט שפעטער לייענען די דאָזיקע בריוו? ווער קאָן מיר העלפן? איך דארף הילף און טרייסט. אָפט בין איך שוואך און קאָן נישט זיין דאָס, וואָס איך וואָלט גערן געוואָלט זיין. איך וויים דאָס און פרווו כסדר, יעדן טאָג פונדאָסניי, מיך צו בעסערן.

איך ווער נישט גלייכמעסיק באהאנדלט. איין טאָג געהער איך צו די גרויסע און מעג אלעס וויסן, און דעם אנדערן טאָג הער איך, אז אנא איז נאָך א קליין, נאריש שעפעלע, וואָס מיינט, אז זי האָט אסך געלערנט פון ביכער, אָבער ווייסט נאָך כמעט גאָר־נישט. איך בין נישט מער קיין זויגקינד און נישט קיין טעקעלע, מיט וועלכן מען שפילט זיך. איך האָב מיינע אידעאלן, מיינע אייגענע אידייען און פלענער, וועלכע איך קאָן נאָך נישט אויספורעמען אין ווערטער. אָבער וויפל מחשבות קומען אויף אין אָוונט ווען איך בין אליין, צו אפילו ביי טאָג ווען איך בין צונויפגעפרעסט מיט די אלע מענטשן, וועלכע זענען מיר שוין דערווידער, ווייל זיי פארשטייען נישט מיך און נישט מיינע פראָבלעמען. דערפאר קער איך מיך סוף כל סוף אום צו מיין טאָגבוך דאָס איז מיין אָנהויב און מיין סוף. קיטי איז תמיד געדולדיק, און איך זאָג איר צו, אז איך וועל טראָץ אלעמען דורכהאלטן, מיינע יסורים גובר זיין און וועל מיר דורכשניידן א וועג. אָבער ווי גערן וואָלט איך שוין געוואָלט זען מיין דערפאָלג ווי גערן וואָלט איך געוואָלט דערמוטיקט ווערן פון א מענטשן וואָס האָט מיך באמת ליב.

פארורטייל מיך נישט! פארשטיי, איך בעט דיך, אז מיר דערעסט זיך אויך אמאָל!

דיין אנא.

מאָנטיק, 9. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

נעכטן איז געווען פעטערס געבוירנטאָג ער האָט באַקומען שיינע מתנות, צווישן אנדערע, א שיינע שפּיל, א ראַזיר-אַפּאַראַט און א פייערצייג, נישט אזוי צוליב דעם רויכערן, נאָר ווייל ס'פּאַסט זיך אזוי.

די גרעסטע איבערראַשונג האָט געבראַכט הער וואן דאן מיט דער ידיעה, אז די ענגלענדער זאָלן האָבן געלאַנדעט אין טוניס, קאַסאַבלאַנקאַ, אַלזשיר און אָראַן.
„דאָס איז דער אָנהויב פונעם סוף", האָבן אלע געזאָגט. אָבער טשערטשיל, דער ענגלישער פּרעמיער, וועלכער האָט אין ענגלאַנד מן הסתם אויך אסך מאָל געהערט די מיינונג, האָט געזאָגט אין א רעדע:
„די דאָזיקע לאַנדונג איז א זייער וויכטיקער עטאַפּ, אָבער קיינער זאָל נישט מיינען אז זי שטעלט מיט זיך פאָר דעם אָנהויב פונעם סוף. איך וואָלט גיכער געזאָגט, אז זי איז דער סוף פונעם אָנהויב".
דאָס איז אַן אונטערשיד, האַ? אָבער ס'איז דאָך פאַראַן א גרונט פאַר אָפּטימיזם. סטאַלינגראַד, די גרויסע רוסישע שטאָט, וואָס זיי באַלאַגערן שוין זייט דריי חדשים, האָבן די דייטשן נאָך נישט געקאָנט דעראָבערן.
לאָמיר זיך אומקערן צו טעגלעכע פראַגן: ווען איך רעד פונעם הינטערהויז, מוז איך אויך איינמאָל באַריכטן פון אונדזער לעבענסמיטל באַזאָרגונג. דו דאַרפסט וויסן, אז „די פון אויבן" זענען ריכטיקע נאַשערס. ברויט ליפערט אונדז א זייער פיינער בעקער, א באַקאַנטער פון קאָפּהויס. מיר באַקומען פאַרשטייט זיך, נישט אזויפיל ווי מיר האָבן געהאַט אינדערהיים, אָבער פאָרט גענוג. די לעבענסמיטלקאַרטן ווערן געקויפט אויף שוואַרץ. דער פּרייז זייערער שטייגט כסדר. קודם האָבן מיר פאַר זיי געצאָלט 27 גולדן, און איצט שוין 33. פאַר אזא קליין שטיקל פּאַפּיר!
כדי צו האָבן אין שטוב א חוץ די קאָנסערוון אויך עפּעס ממשותדיקס, האָט מען געקויפט 270 פונט פאַסאָליעס און אַרבעס, וועלכע הענגען אין זעק אויפן אינעווייניקסטן גאַנג ביי דער דרייטיר. פון דער לאַסט האָט געפּלאַצט די נאָט; דעריבער האָט מען באַשלאָסן, דעם ווינטער-זאַפּאַס ליבער צו באַהאַלטן

אין קאמער, פּעטער האָט באקומען די אויפגאבע, די זעק ארויפצוטראָגן. פינף פון די זעקס זעק זענען שוין געווען אויבן און פּעטער איז געווען דערמיט פארנומען, נומער 6 ארויפצוטראָגן, און פּלוצים האָט זיך אויפגעריסן די אונטערשטע נאָט און ס'האָט א פלייץ געטון א רעגן, ניין, א האָגל פון ברוינע פּאסאָליעס איבער די טרעפּ. אונטן האָבן זיי געמיינט אז דאָס אלטע הויז פאלט איין איבער זייערע קעפּ (צום גליק איז נישט געווען קיין שום פרעמדער אין ביוראָ). פּעטער האָט זיך שטארק דערשראָקן, אָבער ער האָט פּאָרט געמוזט שטארק לאכן, ווען ער האָט מיך געזען אונטן ביי די טרעפּ, פארשיט מיט פּאסאָליעס, וואָס האָבן מיר געגרייכט ביז צו די קנעכל. מיר האָבן אויף גיך אָנגעהויבן צונויפצונעמען, אָבער פּאסאָליעס זענען אזוי קליין און גלאטיק, אז זיי גליטשן זיך אליץ ארוים דורך די פינגער און פארשווינדן אין די שפּאלטן און לעכער. יעדעס מאָל, ווען עמיצער גייט ארויף די טרעפּ, געפינט ער נאָך פּאסאָליעס און ער ליפערט זיי אָפּ אויבן ביי פרוי וואן דאן.

איך האָב שיער נישט פארגעסן דאָס וויכטיקסטע: דער טאטע איז ווידער געזונט!

דיין אנא.

פּ. ס. נאָרוואָס איז אָנגעקומען די ראדיאָ־מעלדונג, אז אלזשיר איז געפאלן. מאראָקאָ, קאסאבלאנקא און אָראן זענען אויך זייט עטלעכע טעג און ענגלישע הענט. אצינד האָפן מיר ס'זאָל פאלן טוניס.

דינסטיק, 10. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

אן איבערראשנדיקע ידיעה! מיר ווילן ארייננעמען אן אכטן אין אונדזער באהעלטעניש. מיר האָבן שוין אָפט דערצו געטראכט, אז דאָ איז פאראן אָרט און עסן פאר נאָך עמיצן. מיר האָבן נאָר נישט געוואָלט קראלערן און קאָפּהויסן נאָך מער באלאָדן. אזוי ווי די באריכטן וועגן די גרויזאמע יידן־רדיפות אין דרויסן זענען אליץ ערגער געוואָרן, האָט דער טאטע אן עצה געהאלטן מיט די צוויי הערן און זיי זענען געווען מסכים, אז דאָס איז אן אויס=

געצייכנטע אידייע. „די געפאר איז די זעלבע פאר זיבן אָדער פאר אכט“, האָבן זיי זייער ריכטיק געזאָגט. אז מיר האָבן שוין געהאלטן אזוי ווייט, האָבן מיר איבערגעטראכט וועלכער אליין שטייענדיקער מענטש פון אונדזער באקענטן-קרייז וועט זיך גוט אריינפּאסן אין אונדזער באהעלטעניש. ס'איז נישט געווען שווער עמיצן צו געפונען. נאָכדעם וואָס דער טאטע האָט אָפּגעוואָרפן אלע פאָרשלאגן פון די וואן דאנס ארייננצונעמען עמיצן פון זייער משפּחה, האָבן מיר זיך אנטשלאָסן פאר א באקענטן ציינדאָקטער מיטן נאָמען אלבערט דיסעל, וועמענס פרוי איז שוין אין אויסלאנד. ער איז באקענט אלס שטילער מענטש, און ער איז אונדז און די וואן דאנס סימפּאטיש. אזוי ווי מיפּ קען אים גוט, קאָן זי אלץ איינאָרדענען. ווען ער וועט קומען, מוז ער שלאָפן אין מיין צימער אויפן אָרט פון מארגאָ, וועלכע וועט זיך דאן מיט איר בעטל אריבערפירן צו די עלטערן אין צימער.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 12. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

דיסעל איז געווען זייער גליקלעך, ווען מיפּ האָט אים געזאָגט, אז זי האָט פאר אים א באהעלטעניש. זי האָט אים צוגערעדט, וואָס גיכער צו קומען, אויב מעגלעך, איבערמאָרגן. ער האָט געהאט ספקות, ווייל ער האָט געוואָלט צונויפלייגן זיין קארטאָטעקע, באהאנדלען נאָך צוויי פּאציענטן און פארטיק מאכן די רעכענונג. די ידיעה האָט מיפּ געבראכט היינט אינדערפרי. מיר האָבן עס געהאלטן פאר ריכטיקער די זאך נישט אָפּצולייגן. אזעלכע צוגרייטונגען פאָדערן דערקלערונגען צו פארשידענע מענטשן, וואָס דארפן בעסער גאָרנישט וויסן פון דעם אלעמען. מיפּ האָט געדארפט דיסעלן איבערצייגן, ער זאָל קומען טאקע שבת. דיסעל האָט געזאָגט אז ער קומט ערשט מאָנטיק. ס'איז לעכערלעך, וואָס ער איז נישט תיכף דערויף איינגעגאנגען. ווען מען כאפּט אים אין מיטן גאס, קאָן ער אויך נישט צונויפלייגן די קארטאָטעק און נישט מאכן קיין קאסע און נישט באהאנדלען קיין פּאציענטן. איך האלט אז דער טאטע האָט פאלש געהאנדלט, וואָס ער האָט זיך געלאָזט איבעררעדן! ווייטער גאָר קיין נייעס!

דיין אנא.

דינסטיק, 17. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

דיסעל איז דאָ, ס'איז אַלעס גוט צוגעגאַנגען. מיפּ האָט אים באַשטעלט פאר דער הויפּט־פּאָסט. ער איז געווען פּינקטלעך. הער קאָפּהויס, וואָס האָט אים געקענט, איז אַהין געגאַנגען און האָט אים געזאָגט, אַז דער הער — צו וועלכן ער דאַרף כלומערשט — קומט עפּעס שפּעטער, און דיסעל זאָל אינצווישן וואַרטן ביי מיפּ אין ביוראָ. קאָפּהויס איז צוריקגעפאָרן מיט דער טראַמוויי, דיסעל איז געגאַנגען צופוס און איז געווען האַלב צוועלף אַזייגער אין ביוראָ. ער האָט געמוזט אויסטון דעם מאַנטל, כדי מען זאָל נישט זען דעם מגן־דוד, און וואַרטן ביי קאָפּהויס אין ביוראָ ביז ס'וועט אַוועקגיין די פרוי וואָס מאַכט ריין. צוליב וואָס, האָט ער, פאַרשטייט זיך, נישט געוווסט... מיטן תירוץ אַז אין ביוראָ וועט פאָרקומען אַ באַראַטונג איז מיפּ מיט דיסעלן אַרויפּ־געגאַנגען אויפן אויבערשטן שטאָק. פאַר דיסעלס פאַרגאַפּטע אויגן האָט זי געעפנט די דרייטיר און ביידע האָבן זיך געטון אַ רוק אַריין.

מיר זענען געווען אויבן ביי די וואַן דאַנס, כדי דעם נייעם איינוווינער צו באַגריסן מיט קאַווע און קאָניאַק. אינצווישן האָט אים מיפּ אַריינגעפירט אין אונדזער וווינצימער. ער האָט תיכף דערקענט אונדזערע מעבל, ס'איז אים אָבער נישט איינגעפאַלן, אונדז צו זוכן אַזוי נאָענט. ווען מיפּ האָט עס אים דערציילט, האָט ער עס נישט געקאָנט פאַרשטיין. זי האָט אים אויך נישט געגעבן קיין צייט דערצו און האָט אים אַרויפגעפירט אויבן. דאָ איז דיסעל קודם אַנידערגעפאַלן אויף אַ בענקל, האָט אונדז אַלע נאָך דער ריי אָנגעקוקט און נישט געגלייבט זיינע אויגן. דאַן האָט ער אָנגעהויבן צו שטאַמלען: — אָבער... ניין... אָבער, זענט איר דען נישט אין בעלגיע? איז דער אָפיצער נישט געקומען? דאָס אויטאָ? איז אייך די פּליטה נישט געלונגען...?

מיר האָבן אים דערציילט, אַז מיר אַליין האָבן פאַרשפּרייט די מעשה פון דעם אָפיציר מיט דעם אויטאָ, כדי אָפּצונאַרן די מענטשן און באַזונדערס די דייטשן, ווען זיי וועלן אונדז קומען זוכן. דיסעל האָט געעפנט מויל און אויגן פון אַזויפיל דערפינ־דונגס־גייסט און איז נאָך מער דערשטוינט געוואָרן, ווען ער האָט זיך גוט אַרומגעקוקט אין אונדזער פיין צוגעטראַכטער באַהעל־טעניש. מיר האָבן איינעם געגעסן, דערנאָך האָט ער זיך

אביסל אויסגערוט, האָט מיט אונדז געטרונקען טיי און צונויפגעלייגט זיין ביסל אָרעמקייט, וואָס מיט האָט שוין פריער געבראכט. ער האָט זיך גיך געפילט היימיש, באזונדערס נאָכדעם ווי מען האָט אים דערלאנגט די הויז=אָרדענונג. (פראָיעקט וואו דאָן).

פראָספעקט און וועגווייזער פונעם הינטערהויז

אנשטאלט, אייגנס געשאפן צום צייטווייליקן אויפענטהאלט פאר יידן און זייערגלייכן.

אָפן אין משך פון א גאנץ יאָר

שיינע, רויקע וואַלדפּריע סביבה אין הארץ פון אמסטערדאם. צו דערגרייכן מיט די ליניעס 13 און 17, מיט אויטאָ און ביציקלעט. די יעניקע, וועמען די דייטשן האָבן פארבאָטן דעם באנוץ פון סיוואָספארא טראנספּאָרטמיטל, קאָנען קומען אויך צופוס.

דירה-געלט

אומזיסט.

דיעטעטישע קיך

אָן פעט.

פליסנדיק וואסער

אין באָד-צימער (אָן א וואנע) און לײדער אויך פון פארשידענע ווענט.

א גראָמער מאגאזין

פאר פארשידענע סחורות.

אייגענער ראַדיאָ-צענטער

מיט א דירעקטער פארבינדונג קיין לאָנדן, ניו=יאָרק, תל=אביב און אסך אנדערע סטאציעס. דער אפאראט איז און רשות פון די איינוווינער פון 6 אזייגער און אָוונט.

רו-צייט

פון 10 אזייגער אין אָוונט ביז 7.30 אינדערפרי, זונטיק ביז 10 אזייגער. צוליב די הערשנדיקע אומשטענדן ווערט אויך בייטאָג איינגעפירט רו=צייט, לויט די אָנווייזונגען פון דער הויז=פארוואל=

טונג. לטובת דער אלגעמיינער זיכערקייט מוז די הויזאָרדענונג שטרענג אויסגעפירט ווערן!!!

פערי

דערווייל נישט.

שפראכן

אלע קולטור־שפראכן... אָבער שטיל!!!

גימנאסטיק

טעגלעך.

אונטעריכט

סטענאָגראפיע א שעה אין דער וואָך (שריפטלעך). ענגליש, פראנצויזיש, מאטעמאטיק און געשיכטע צו יעדער צייט פון טאָג.

מאָלצייטן

פרישטיק, טעגלעך — חוץ זונטיק און יום טובים — פונקט 9 אזייגער. מיטאָג פון 1.15 ביז 1.45 אזייגער.
אָוונטברויט, קאלט אָדער ווארעם, צו פארשידענע צייטן, צוליב די ראדיאָ־אווידיציעס.

פארפליכטונגען לגבי די פארזאָרגערס

צו יעדער צייט גרייט צו העלפן ביי די ביוראָ־ארבעטן.

באָדן

דאָס באָד „וואנע" שטייט יעדן זונטיק פון 9 אזייגער צו דער דיספאָזיציע פון די איינוווינער. מען באָדט זיך אין טואלעט, אין קיך, אין פריוואט־ביוראָ אָדער קאָנטאָר, ווו איינעם געפעלט.

שארפע געטראנקען זענען דערלויבט נאָר מיט אן אטעסט פונעם דאָקטער.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 19. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

אזויווי מיר האָבן אלע דערוואַרט, איז דיסעל א זייער פיינער מענטש. למען האמת, מוז איך זאָגן, אז ס'פרייט מיך גאָרנישט אזוי שטאַרק וואָס א פרעמדער וועט זיך באַנוצן מיט מיינע זאַכן. אָבער מען מוז דאָך עפּעס מקריב זיין פאַר א גוטער זאַך. „אויב מען קאָן נאָר עמיצן ראַטעווען, איז אלעס אנדערע א טפל“, זאָגט דער טאַטע, און ער האָט פולקומען רעכט.

שוין דעם ערשטן טאָג האָט מיך דיסעל אויסגעפרעגט וועגן אלץ: ווען די פרוי מאַכט ריין אין ביוראָ, ווען מ'קאָן באַנוצן דעם טואַלעט, און ווען מ'באָדט זיך אמבעסטן. דו לאַכסט אפשר, קיטי, אָבער אין באַהעלטעניש איז דאָס אלץ זייער וויכטיק, ווייל אונטן קומען אָפט אריין מענטשן, וואָס ווייסן נישט פון דער באַהעלטעניש, מוזן מיר זיך פאַרהאַלטן זייער רויק, ווען עמיצער איז דאָ, און מיר ווייסן דאָך אין וועלכער צייט דאָס קומט פאָר. דאָס אלץ האָב איך דיסעלן גוט דערקלערט, איך בין אָבער געווען זייער דערשטוינט, ווייל ער באַגרייפט שרעקלעך שווער, ער פרעגט אלעס צוויימאָל און דערנאָך געדענקט ער ערשט רעכט נישט. אפשר איז ער נאָך אזוי פאַרווירט פון דער איבעראַשונג, און שפּעטער וועט עס בעסער ווערן. ווייטער איז אלץ אין אָרדענונג.

דיסעל האָט אונדז אסך דערציילט פון דער אויסנוועלט, פון וועלכער מיר זענען שוין אזוי לאַנג אָפּגעשניטן. וואָס ער האָט דערציילט איז געווען טרויעריק. אומצייליקע פריינט און באַקאַנטע האָט געטראָפן א שרעקלעכער גורל. יעדן אָוונט יאָגן די גרויע און גרינע מיליטער=אויטאָס איבער די גאַסן. די „גרויע“ (דאָס איז די דייטשע ס. ס.) און די שוואַרצע (דאָס איז די האָלענדישע נאַצי=פּאָליציי) זוכן יידן. וווּ זיי געפינען א ייִ ד ע ם, נעמען זיי מיט די גאַנצע משפּחה. זיי קלינגען ביי יעדער טיר, און אז ס'איז קיינער נישט פאַראַן, גייען זיי ווייטער מיט א הויז. טיילמאָל גייען זיי מיט רשימות און שלעפּן דאַן אַרויס סיסטעמאַטיש די „אָנגעצייכנטע“. קיינער קאָן זיך נישט ראַטעווען פון דעם גורל אויב ער באַהאַלט זיך נישט אוים צו דער צייט. טיילמאָל לאָזן זיי זיך באַצאָלן אויסלייזגעלט. זיי ווייסן וואָס ס'פאַרמאָגן זייערע קרבנות.

דאָס איז ווי א געיעג אויף שקלאַפן אין אמאָליקע צייטן. איך זע אָפט פאַר מיינע אויגן: רייען מיט גוטע, אומשולדיקע מענטשן

מיט ווייגעגדיקע קינדער, וואָס ווערן געטריבן פון די מנובלים, וואָס ווערן געשלאָגן און געפייניקט ביז זיי פאלן אנידער. קיינעם שאנעוועט מען נישט. אלטע, זויגקינדער, שוואנגערע פרויען, קראנקע, זקנים... אלע, אלע, מוזן אריין אין דעם טויטנטאנץ!

ווי גוט ס'איז אונדז דאָ, ווי גוט און רויק. דאָס גאנצע אומגליק וואָלט אונדז נישט געדארפט אָנגיין. ווען מיר זענען נישט שטענדיק אין פחד און זאָרגן פאר די אלע וואָס זענען אונדז טייער און וועלכע מיר קאָנען נישט העלפן.

איך האלט מיך פאר א גאנץ שלעכטע. ווייל איך ליג מיר דאָ אין מיין ווארעם בעט, בשעת מיינע בעסטע חברטעס ליידן אפשר ערגעצוו שרעקלעך פון ווינט און וועטער, און אפשר זענען זיי שוין גאָר צוזאמענגעבראָכן. מיר טוט אזוי וויי, ווען איך טראכט צו די אלע, מיט וועלכע איך האָב מיך געפילט אזוי ענג פארבונדן. און וועלכע זענען היינט אין די הענט פון די גרויזאמסטע תליינים פון דער געשיכטע. און דאָס אלץ נאָר דערפאר ווייל זיי זענען יידן.

דיין אנא.

פרייטיק, 20. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

מיר האָבן זיך אייגנטלעך אלע אביסל פארלוירן. ביז אצינד זענען צו אונדז דורכגעדרונגען ווייניק ידיעות וועגן יידן. ס'איז אפשר אויך גוט געווען וואָס מיר האָבן נישט געוווסט אזוי גענוי וועגן אלץ. ווען מיפּ האָט פון מאָל צו מאָל עפּעס דערציילט וועגן דעם טרויעריקן גורל פון באקענטע, האָט די מאמע און פרוי וואן דאן תמיד אָנגעהויבן וויינען, אזוי אז מיפּ האָט בעסער גאָרנישט מער דערציילט. אָבער דיסעלן האָט מען תיכף באוואָרפן מיט פראגן, און וואָס ער האָט דערציילט, איז גרויליק און בארבאריש. מען קאָן דאָס נישט פארגעסן. צי וועלן מיר נאָך קאָנען לאכן און שטיפן, ווען דער ערגסטער רושם וועט אריבער? אָבער מיר נוצן דערמיט נישט אונדז און נישט די אין דרויסן, ווען מיר גייען ארום מיט א שווער געמיט און פארוואנדלען אונדזער היגטערהויז אין א טרויערהויז. ביי אלץ וואָס

איך טו, מוז איך טראכטן צו די אלע, וואָס זענען אוועק. ווען איך לאַך אַמאָל הארציק, דערשרעק איך מיך אליין און מיין, אז ס'איז א בושה צו זיין פריילעך. דארף מען דען דעם גאנצן טאָג טרויערן?

איך קאָן עס נישט, און די דאָזיקע דערשלאָגנקייט וועט מין הסתם אויך באלד אריבער.

צו אָט דער צרה איז צוגעקומען נאָך איינע, א פערזענלעכע, אָבער וועלכע האָט נישט קיין באַדייטונג לגבי דעם גרויסן אומ־גליק, פון וועלכן איך האָב נאָרוואָס גערעדט. איך מוז דיר זאָגן אז איך פיל מיך אין דער לעצטער צייט אזוי איינזאם! איך פיל א גרויסע ליידיקייט און מיר. פריער האָב איך וועגן דעם נישט געטראכט. מיינע פארגעניגנס און מיינע פריינטשאפטן האָבן אויסגעפולט מיין טראכטן. אצינד אָבער באשעפטיקן מיך ערנסטע פראָבלעמען. אזוי ארום האָב איך דערקענט, אז דער טאטע, וויאזוי ליב איך זאָל אים נישט האָבן, קאָן מיר פאָרט נישט פארבייטן מיין גאנצע פריערדיקע וועלט.

אָבער וואָס וויל איך פון דיר, קיטי? טיילמאָל מיין איך, אז איך וועל דאָס קוים אריבערטראָגן: די אלע שרעקלעכע זאכן צו הערן, די אייגענע שוועריקייטן און צום סוף נאָך זיין דאָס כפרה־הינדל פאר אלץ.

דיין אנא.

שבת, 28. נאָוועמבער 1942.

ליבע קיטי!

מיר האָבן פארנוצט צופיל עלעקטרישן שטראָם. דער סוף איז, אז מיר דארפן איצט שפּאָרן. אנדערש וואָלט נעקאָנט פאסירן, אז מען זאָל אונדז אָפּשניידן דעם שטראָם און מיר זאָלן זיצן 14 טעג אָן ליכט. פון פיר, האלב פינף קאָנען מיר נישט מער לייענען. פארטרייבן מיר די צייט מיט כלערליי פארוויילונגען: רעטענישן, גימנאסטיק אין דער פינצטער, רעדן ענגליש אָדער פראנצויזיש, און וועגן ביכער, וואָס מיר האָבן געלייענט... אָבער מיט דער צייט ווערט אלעס לאנגווייליק. איך האָב עפּעס נייעם אנטדעקט: ארייַנצוקוקן מיט א שטארקן בינאָקל אין די העל

באלויכטענע צימער פון די שכנים! בייטאָג טאָרן מיר נישט אוועקרוקן אונדזערע פירהענגלעך אפילו אויף א צענטימעטער, אָבער אויפדערנאכט איז עס נישט אזוי געפערלעך. פריער האָב איך אפילו נישט געטראכט, אז שכנים זענען אזוי אינטערעסאנט. אייניקע האָב איך באָבאכטעט ביים עסן, ביי איין פאמיליע האָט מען גראָד געוויזן א פילם, און דער ציינדאָקטער פון אקעגן האָט באהאנדלט אן אלטע, דערשראָקענע דאמע.

אפראָפּאָ ציינדאָקטער! הער דיסעל, פון וועלכן מען האָט געזאָגט, אז ער טויג זיך אזוי אוים צו קינדער און האָט זיי אזוי ליב, ווייזט זיך ארויס אלס אלטמאָדיש און האלט אין איין דרשנען וועגן מאניערן און אויפירונג. ווי דו ווייסט האָב איך דאָס „גליק״ צו וווינען מיט דעם „הויכגעשאצטן“ הער אין איין צימער, אזויווי מען האלט מיך פאר דעם גרעסטן עזות־פּנים פון אונדזערע דריי יונגע, האָב איך מיך אין דער ארבעט, און כדי מיך ארויסצודרייען פון די אייביקע טענות, שפּיל איך דעם טויבן. אָבער דאָס וואָלט נאָך געווען צום דערליידן, ווען דיסעל וואָלט נישט געהאט אזא לאנגע צונג און וואָלט מיך נישט פארקלאָגט פונקט ביי דער מאמען. ווען איך האָב שוין פון אים ארייננגע־כאפּט מיין שווארצן סוף, קומט די מאמע און שיט נאָך זאלץ אויף די וונדן, און אז איך האָב נאָך גאָר א גליקלעכן טאָג, רופט מיך שפּעטער מיט פינף מינוט די פרוי וואן דאן און האָט אויך צו מיר טענות.

יאָ קיטי, ס'איז נישט קיין קלייניקייט, צו זיין דער מיטל־פּונקט, בעסער געזאָגט דער בליצאָפּלייטער, פון אן אויסבאהאל־טענער משפחה, וואָס האלט אין איין קריטיזירן און דערציען!

אָוונט, אין בעט, ווען איך טראכט וועגן אלע מיינע זינדע און בלומרשטע פעלער, בין איך אזוי פארווירט פון די טענות, אז איך הויב אָן צו וויינען אָדער צו לאכן, לויט מיין שטימונג. דאן ווער איך אנטשלאָפן מיט די משונהדיקסטע געדאנקען, צו זיין אנדערש ווי איך וויל זיין, אָדער אז איך בין אנדערש ווי איך וואָלט עס געוואָלט און אויך אלעם אנדערש צו מאכן ווי איך וויל. איך וויל אנדערש זיין ווי איך בין און איך בין אנדערש ווי איך וואָלט געוואָלט...

נו, פארדריי איך דיר אויך נאָך דעם מח, זיי נישט ברוגז! אָבער איך מעק נישט אוים, וואָס ס'שטייט שוין שווארץ אויף ווייס, און ארויסרייסן דאָס בלעטל קאָן איך אויך נישט ביי דעם היינטיקן פּאפּירמאנגל, דאָס וואָלט געווען אן עבירה! אזוי קאָן

איך דיך נאָר געבן די עצה, דעם לעצטן זאץ נישט נאָכאמאָל איבערצולייענען, אָדער חלילה אין אים זיך פארטיפן, ווייל דו וועסט דיך שוין גאָרנישט אויספלאָנטערן!

דיין אנא.

מאָנטיק, 7. דעצעמבער 1942.

ליבע קיטי!

חנוכה און דער הייליקער ניקאָלאוס* פאלן דאָס יאָר אויס כמעט אין איין טאָג. חנוכה האָבן מיר נאָר ליכטלעך אָנגעצינדן, אָבער ווייל זיי זענען איצט אזוי טייער, האָבן מיר זיי געלאָזט ברענען נאָר צען מינוט. ווען מען זינגט דאָן דערצו דאָס ליד, איז טאקע זייער יום-טובדיק! הער וואן דאן האָט אויסגעשניצט א זייער שיין הילצערן חנוכה-לעמפל.

דער הייליקער ניקאָלאוס-אָוונט וואָס איז אויסגעפאלן שבת איז אָבער געווען נאָך שענער. עלי און מיפּ האָבן אונדז זייער ביינגעריק געמאכט און שטענדיק ווען זיי זענען געווען אויבן, האָבן זיי זיך געסודעט מיטן טאטן, אזוי אז מיר האָבן זיך געריכט, אז זיי האָבן עפּעס פיר. און באמת, אכט אזייגער זענען מיר אלע אראָפּגעגאנגען די טרעפּ לענגז אויס דעם פינצטערן גאנג צו דעם קליינעם צווישן-קאָנטאָר. מיך האָט עס געשוידערט, און איך האָב מיר שטילערהייט געוווּנטשן, איך זאָל שוין געזונט-טערהייט זיין צוריק. אזוויי דאָס קליינע צימער האָט נישט קיין פענצטער, האָבן מיר געקאָנט אָנצינדן דאָס ליכט. דער טאטע האָט געעפנט די גרויסע שאפע און אלע האָבן אויסגערופן „אוי, ווי שיין!". דאָ איז געשטאנען א גרויסער קויבער, שיין פארצירט מיט פארביקן פּאפּיר און סימבאָליש פארפּוצט מיט דער מאסקע פונעם שווארצן פּעטער.

ווען מיר זענען מיטן קויבער בשלום אָנגעקומען ארויף, האָט יעדער באקומען, מתנות מיט די פּאסיקע פערזן דערצו. דו קענסט געוויס אזעלכע פערזן, אזוי אז איך וויל זיי נישט אויפשרייבן. איך האָב באקומען א פּופּע פון לעקער, דער טאטע ביכער-שטענ-דערס, די מאמע א קאלענדער, א. אז. וו. פאר יעדן האָט מען עפּעס פיינס צוגעטראכט, און אזוויי מיר האָבן נאָך קיינמאָל נישט געפייערט דעם הייליקן ניקאָלאוס, האָבן מיר געהאלטן אז די פּרעמיערע איז געווען א געלונגענע.

דיין אנא.

---

* איז אין האָלאנד א גרעסערער יום טוב ווי ווייַנאכט.

דאָנערשטיק, 16. דעצעמבער 1942.

ליבע קיטי!

הער וואן דאן איז געווען פון דער פלייש,־ווורשט און געווירץ־בראנש. די פירמא האָט אים אנגאזשירט, ווייל ער איז אן אויסגעצייכנטער פאכמאן. איצט באווייזט ער זיך, צו אונדזער אלעמענס פרייד, פון דער „ווורשטזייט“!

מיר האָבן באשטעלט אסך פלייש צום קאָנסערווירן (פארשטייט זיך אויף שווארץ!), כדי צוצוגרייטן פאר שלעכטע צייטן. ס'זעט אויס זייער שיין ווען מען מאָלט דאָס פלייש אין דער מיל צוויי ביז דריי מאָל. דערנאָך גיט מען אריין אלע געווירצן, זיי ווערן גוט אויסגעמישט און סוף כל סוף ווערט די מאסע אָנגעפולט אין קישקעס. די בראָט־ווורשט מיט קרויט האָבן מיר געגעסן צומיטאָג! די דויער־ווורשט מוז טרוקענען און דערפאר האָט מען זי אויפגעהאָנגען אויף א שטאנג אונטערן סופיט. ווער ס'קומט אריין אין צימער לאכט, ווען ער זעט הענגען די ווורשט. ס'איז א קאָמישער אָנבליק.

איבעריקנס איז אין צימער געווען אן איבערקערעניש. הער וואן דאן באשעפטיקט מיטן פלייש, האָט אויסגעזען אין דעם פארטוך פון זיין פרוי נאָך דיקער ווי תמיד. מיט זיינע בלוטיקע הענט, מיט דעם רויט־פארפלאמטן פנים און מיט דעם פארשמירטן פארטוך האָט ער אויסגעזען ווי אן אמתער קצב. פרוי וואן דאן וויל תמיד טון אלעס מיט אמאָל: זי לערנט האָלענדיש, שעפט אָפ די יויך, קוקט צום פלייש און קרעכצט גלייכצייטיק וועגן איר צעקוועטשטער ריפ. דאָס קומט דערפון, ווען איידלע, עלטערע (!!) דאמען ווילן מאכן די משונהדיקסטע גימנאסטיק־איבונגען, כדי פטור צו ווערן פון דעם דיקן הינטן. דיסעל האָט געהאט א רויט אויג, איז ער געזעסןביים אויוון און האָט צוגעלייגט קאָמפרעסן. דער טאטע איז געזעסן ביים פענצטער און ס'האָט אויף אים געשיינט א שמאָלער זונשטראל. מין הסתם האָט ער ווידער זיין רעומאטיזם, ווייל ער איז געזעסן אביסל קרום און האָט צוגעקוקט מיט אן אומגליקלעך פנים צום הער וואן דאנס ארבעט. פעטער האָט זיך געשפילט מיט דער קאץ אין צימער. די מאמע, מארגאָ און איך האָבן געשיילט קארטאָפל. מיר האָבן עס אָבער געטון מער מעכאניש, ווייל אויך מיר האָבן פאסע נירט נאָכגעפאָלגט וואן דאנס טעטיקייט.

דיסעל האָט ווידער אָנגעהויבן צו ארבעטן אלס ציינדאָקטער, און דו ווייסט האָבן דאָס פארגעניגן צו הערן וועגן זיין ערשטער באהאנדלונג. די מאמע האָט געפרעסט, בשעת די פרוי וואן דאן איז געווען דער ערשטער קרבן. זי איז געזעסן אין מיטן צימער אויף א בענקל, בשעת דיסעל האָט מיט גרויס כוונה אויסגעפאקט זיינע אינסטרומענטן. ער האָט געבעטן קעלנישוואסער צום דעזינפיצירן און וואזעלין אויפן אָרט פון וואקס. דאן האָט ער אריינגעקוקט דער פרוי וואן דאן אין מויל אריין, האָט געקלאפט און געשקראבעט אין א באקצאָן, בעת וועלכן פרוי וואן דאן האָט זיך געקרומט, גלייך זי וואָלט אויסגעגאנגען פון ווייטיק, און האָט פון זיך ארויסגעלאָזט קולות אָן א צוזאמענהאנג. נאָך א לאנגער אויספאָרשונג — אזוי האָט זיך לכל הפחות אויסגעוויזן דער פאציענטקע, אין דער אמתן האָט עס געדויערט קוים צוויי מינוט — האָט דיסעל געוואָלט אָנהויבן היילן א קאליע צאָן. אָבער דערפון האָט קיין רייד נישט געקאָנט זיין! פרוי וואן דאן האָט געוואָרפן מיט הענט און פיס, אזוי אז דער אינסטרומענט איז געבליבן שטעקן אין צאָן! נו, איז ערשט רעכט געווען אן אמתדיקע פיארנע! זי האָט געפאָכט אהין און אהער, ווי ווייט דאָס איז מעגלעך געווען מיט דעם אינסטרומענט אין מויל, זי האָט אים געפרווט ארויסנעמען אָבער ער איז נאָך טיפער אריין אין צאָן. דיסעל איז דערביי געשטאנען גאנץ רויק, מיט די הענט פארלייגט, און האָט זיך צוגעקוקט צו דעם טעאטער. אלע האָבן מיר געלאכט. דאָס איז געווען נידערטרעכטיק. איך וואָלט מין הסתם אויך געשריגן.

נאָך שווערער מי, נאָך זיפצן און קרעכצן האָט פרוי וואן דאן ארויסגענומען דעם אינסטרומענט, און דיסעל האָט ווייטער געארבעט, גלייך ס׳איז גאָרנישט געשען. ער האָט עס אזוי גיך געמאכט, אז זיין פאציענטקע האָט מער נישט קיין צייט געהאט, צו מאכן פוילע שטיק. אָבער ער האָט אויך געהאט אזויפיל הילף, ווי קיינמאָל נישט אין זיין פראקטיק. הער וואן דאן און איך זענען געווען די אסיסטענטן, און דאָס גאנצע האָט געמוזט אויסזען ווי א בילד פונעם מיטלאלטער: „א רופא ביי דער ארבעט“ סוף כל סוף האָט די פאציענטקע פארלוירן די גאנצע געדולד. זי האָט געוואָלט פונקט איצט א קוק טון צו דער יויך און צום עסן! איינס איז זיכער. אזוי גיך וועט זי נישט גיין צום ציינדאָקטער!

דיין אנא.

זונטיק, 13. דעצעמבער 1942.

ליבע קיטי!

איך זיץ געמיטלעך ביים פענצטער פונעם גרויסן קאָנטאָר און קוק דורך א שפּאלט פון די גראָבע פירהעננלעך, וואָס ס'קומט פאָר אין דרויסן. עס דעמערט, אָבער עס איז נאָך גענוג העל, כדי דיר צו שרייבן.

ס'איז אייגנארטיק צו זען, וויאזוי מענטשן לויפן דאָרט אלע! ס'ווייזט אויס אז זיי איילן זיך זייער און פארפּלאָנטערן זיך כמעט אין די אייגענע פיס. די ביציקליסטן פאָרן אזוי גיך, אז מען קאָן שוין קוים אונטערשיידן, צי ס'איז א פרוי, צי א מאן.

די מענטשן פון דעם קווארטאל זענען פאָלקס-מענטשן און זעען אָרעמלעך אויס, און בפרט די קינדער זענען אָפּטמאָל אזוי שמוציק, אז מען וואָלט זיי געוואָלט אָנרירן נאָר מיט א צווענגל. דאָס זענען אזעלכע עכטע קינדער מיט פארסמארקעטע נעזלעך און מיט א דיאלעקט, אז מ'פארשטייט זיי קוים!

נעכטן, ווען מארגאָ און איך האָבן זיך דאָ געבאָדן, האָב איך געהאט אן אידייע: ווען מען קאָן א פּאָר פון דער קליינער געזעלשאפט אהער ארויפציען מיט א ווענטקע, זיי אריינזעצן אין באָד, ריין אָנטון און ווידער לאָזן לויפן, דאן... „וועלן זיי מאָרגן ווידער ארומלויפן אזוי שמוציק און אָפּגעריסן", האָט מיר מארגאָ איבערגעהאקט די רייד.

אָבער מען קאָן נאָך זען פארשידענע זאכן: אויטאָס, שיפן און דעם רעגן. איך הער דעם ליארעם פון דעם טראמוויי און איך פאנטאזיר וועגן נישט געשטויגנס און נישט געפלויגנס. אונדזערע געדאנקען האָבן פונקט אזוי ווייניק אָפּוועקסלונג ווי מיר אליין און דרייען זיך אין א קרייז: פון די יידן צום עסן, פונעם עסן צו דער פּאָליטיק..., פון דער פּאָליטיק... אגב, גערעדט פון יידן: נעכטן האָב איך, ארויסקוקנדיק דורכן פאָרהאנג, געזען צוויי יידן. דאָס איז אן אייגנהארטיק געפיל, אזוי ווי איך זאָל זיי האָבן פאראטן און זיץ דאָ, כדי נאָכצושפּירן זייער אומגליק.

פונקט אקעגניבער פון אונדז שטייט א שיפל, אין וועלכן ס'וווינט א שיפער מיט זיין משפחה. אויך א קליין הינטל איז פאראן. מיר זעען זיין שוועגצל ווען עס לויפט אויפן ראנד פונעם שיפל און דערקענען עס לויטן האווקען.

איצט גיסט ווידער א רעגן און די מייסטע מענטשן באהאלטן זיך אונטער זייערע שירעמס. איך זע נאָר רעגנמאנטלען און פון מאָל צו מאָל א רעגנקאפּל.

מער דאַרף מען אויך נישט זען. ווייל פּאַוואָליע דערקען איך די פרויען אויך אזוי, ווען זיי קומען מיט זייערע רויטע אָדער גרינע מאַנטלען, מיט אָפּגעטרעטענע קנאָפּל, מיט אַן אָפּגעריבענער טאַש אין דער האַנט, מיט שווערע אויפגעבלאָזענע קערפּערס, ווייל זיי עסן צופיל קאַרטאָפל און ווייניק אַנדערע מאכלים. איינע מאַכט אַן אומגליקלעך פּנים, די אַנדערע אַ צופרידנס, לויט דער שטימונג פונעם מאַן.

דיין אנא.

דינסטיק, 22. דעצעמבער 1942.

ליבע קיטי!

דאָס „הינטערהויז“ האָט מיט פרייד געהערט, אַז צו ווייַנאַכט וועט יעדער באַקומען עקסטרא אַ פערטל פונט פּוטער. אָפיציעל איז דאָס אַ האַלב פונט, אָבער דאָס גילט פאַר די גליקלעכע וואָס לעבן אינדרויסן אויף דער פריי. אויסבאַהאַלטענע, אַזוי ווי מיר, וואו אַכט קאָנען נאָר קויפן 4 לעבנסמיטל־קאַרטן, פרייען זיך אויך מיט אַ פערטל פונט. מיט דער פּוטער ווילן מיר אַלע עפּעס באַקן. איך מאַך פאַר אונדז קיכלעך און צוויי טאָרטן. די מאַמע האָט מיר פאַרבאָטן צו לייענען אָדער צו לערנען, ביז איך האָב נישט געענדיקט מיינע שטובאַרבעטן.

פרוי וואַן דאַן ליגט מיט אַ צעקוועטשטער ריפּ אין בעט, קלאָגט אַ גאַנצן טאָג, לאָזט זיך באַדינען און צולייגן קאָמפּרעסן און איז קיינמאָל נישט צופרידן. איך וועל זיין גליקלעך, ווען זי וועט ווידער שטיין אויף אירע פיס און קאָנען אַליין טון איר אַרבעט. איין זאַך מוז איך זאָגן: זי איז אַ גרויסע בריה און ווען זי פילט זיך גוט פיזיש און זעליש, איז זי אויך אַ פריילעכע.

אַזוי ווי מען טאָרעט מיך, ווייזט אויס, צו ווייניק אַ גאַנצן טאָג מיט „פּסט, פּסט“, ווייל איך בין כלומרשט צו אַ ליאַרעמ־דיקע, האָט זיך מיין הער צימער־חבר צוגעוווינט אויך בייַנאַכט מיך צו לאָזן הערן זיין „פּסט, פּסט“. לויט אים וואָלט איך מיך נישט געטאָרט אפילו אויסדרייען אין בעט. איך מאַך מיך נישט וויסנדיק, אָבער אַן אַנדערט מאָל וועל איך פּשוט ענטפערן מיט „פּסט“. זונטיק בין איך סיי־ווי־סיי אויף אים אין כעס, ווען ער צינדט גאַנץ פרי אָן דאָס ליכט, כדי צו מאַכן זיין גימנאַסטיק. מיר קומט פאָר אַז דאָס דויערט שעהנלאַנג, און אַזוי ווי ער גיט

נישט אכטונג און שטויסט זיך אָן אין די בענקלעך וואָס פאַרלענגערן מיין בעט. וועקט ער מיך אויף. דערביי בין איך נאָך נישט אויסגעשלאָפן און וואָלט נאָך געוואָלט האָבן רו. ווען ס'פאַרענדיקן זיך די „וועגן צו קראַפט און שיינקייט", הויבט זיך אָן די טאָאַלעט. די הונטערהויזן הענגען אויף א האָקן, מוז מען גיין אהין און דאן צוריק אָבער דאָס קראַוואַטל, וואָס ליגט אויפן טיש האָט ער, פאַרשטייט זיך, פאַרגעסן. מוז ער דאָך ווידער אהין און אהער לויפן און קלאַפט ווידער אָן די בענקלעך. מיין זונטיק רו איז ענדגילטיק פאַרביי!

אָבער וואָס נוצט עס, זיך צו באַקלאָגן איבער קאָמישע אלטע הערן? טיילמאָל קוצלען מיך די פינגער, אים אָפּצוטון א שפּיצל: פאַרשליסן די טיר, אַרויסדרייען דעם לאָמפּ, באַהאַלטן די קליידער?! אָבער צוליב שלום-בית טו איך עס נישט.

אוי, איך ווער דאָך אזאַאַא חכמה! צו אלעמען געהערט דאָ חכמה: האַלטן דאָס מויל, פאָלגן, זיין פריינטלעך, גרייט צו העלפן, נאָכגעבן, און איך ווייס נישט, וואָס נאָך! איך וועל מיין פאַרשטאַנד, וואָס איז אזוי אויך נישט ווער ווייסט וואָס, צו גיך פאַרברויכן, און איך האָב מורא, אז ס'וועט פאַר די גאָבּ-מלחמהדיקע יאָרן גאָרנישט איבערבלייבן.

דיין אנא.

מיטוואָך, 13. יאַנואַר 1943.

ליבע קיטי!

היינט זענען מיר אַלע ווידער גאַנץ צעטראָגן, און מען קאָן נישט רויק זיין אָדער אַרבעטן. אינדרויסן איז שרעקלעך. טאָג און נאַכט ווערן די אָרעמע מענטשן אוועקגעשלעפּט, און טאָרן נישט מער מיטנעמען, ווי א רוקזאַק און עפּעס געלט. (דאָס דאָזיקע פאַרמעגן ווערט ביי זיי שפּעטער אויך צוגענומען).

די משפּחות ווערן צעריסן, עקסטער די מענער, פרויען און קינדער. ס'קומט פאָר אז קינדער, וואָס קומען אהיים פון דער שול, טרעפן נישט מער זייערע עלטערן, אָדער אז פרויען, וואָס זענען געגאַנגען איינקויפן, קערן זיך אום צו פאַרזיגלטע וווינונגען, די משפּחה האָט מען אינצווישן אוועקגעפירט.

אין די קריסטלעכע קרייזן איז מען אויך שוין זייער אומרויק, ווייל די יונגע לייט, די זין, ווערן אוועקגעשיקט קיין דייטשלאנד. יעדער האָט יסורים!

יעדע נאכט פליען איבער האָלאנד הונדערטער אוויאָנען, כדי צו פאַרשפּרייטן אויף דייטשע שטעט א באָמבע=רעגן, יעדע שעה פאלן אין רוסלאנד און אין אפריקע טויזנטער מענטשן! דעם גאנצן ערדקיילעך האָט ארומגעכאפּט א שגעון, און אומעטום איז פארניכטונג. די לאגע איז זיכער גינסטיקער פאר די אליאטן, אָבער מ'זעט נאָך אלץ נישט קיין סוף.

אונדז איז גוט, בעסער ווי מיליאָנען אנדערע מענטשן. מיר זיצן רויק און זיכער און קאָנען מאכן פּלענער פאר די נאָכמלחמה=יאָרן און זיך פרייען מיט קליידער און ביכער, אָנשטאָט צו טראכטן, אז מען טאָר נישט אויסגעבן קיין איבעריקן גראָשן, ווייל מען וועט מוזן העלפן אנדערע מענטשן און ראטעווען, וואָס מען קאָן ראטעווען.

אסך קינדער לויפן ארום אין א דינער בלוזקע מיט האָלצשיכלעך אויף די נאקעטע פיס, אָן א מאנטל, אָן א היטל, אָן הענטשקעס. זיי האָבן א ליידיקן מאָגן, גריזשען א מייער, לויפן אוועק פון דער קאלטער וווינונג אויף דער נאסער, ווינטיקער גאס און קומען אין שול אריין, אין א פייכטן, נישט געהייצטן קלאס. יאָ, מען איז שוין אזוי ווייט אין האָלאנד, אז קינדער בעטן אין די גאסן ביי די פארבייגייער, א שטיקל ברויט. שעהנלאנג וואָלט איך געקאָנט דערציילן פון דער נויט, וואָס די מלחמה ברענגט מיט זיך, אָבער דאָס מאכט מיך טרויעריקער, ס'בלייבט אונדז גאָרנישט איבעריק, ווי רויק און מיט ישוב=הדעת אָפּצוווארטן דעם סוף פון דער ביטערער צייט. ס'ווארטן די יידן פונקט ווי די קריסטן, ס'ווארט די גאנצע וועלט און... אסך ווארטן אויפן טויט!

ביין אנא.

שבת, 30. יאנואר 1943.

ליבע קיטי!

איך בין אויסער זיך פון כעס. אָבער איך טאָר דאָס נישט ארויסווייזן. איך וואָלט געטופּעט מיט די פיס, געשריגן, די מאמע דורכגעטרייסלט און איך ווייס נישט וואָס נאָך איך וואָלט געטון פאר די בייזע ווערטער. די שפּעטישע בליקן, די באַשולדיקונגען,

וואָס טרעפֿן מיך יעדן טאָג ווי שאַרפֿע פֿיילן פֿון א זייער גע־שפּאַנטען בויגן. איך וואָלט דער מאַמען, מאַרגאָן, דיסעלן, די וואַן דאַנס און אפילו דעם טאַטן געשריגן אין פּנים אַריין: לאָזט מיך אָפּ, פֿאַרגינט מיר דאָס ביסל רו! מוז איך יעדן אָוונט באַנעצן מיין קישן מיט טרערן און אַנטשלאָפֿן ווערן מיט ברענענדיקע אויגן און א שווערן קאָפּ? לאָזט מיך אָפּ, איך וואָלט פֿון אַלעמען אַנטלאָפֿן, איך וואָלט מיר אַמליבסטן גענומען דאָס לעבן! אָבער ס'העלפֿט גאָרנישט. זיי האָבן קיין אַנונג נישט פֿון מיין פֿאַרצווייפֿלונג! זיי וויסן גאָרנישט פֿון די ווונדן וואָס זיי זענען מיר גורם.

זייער רחמנות און זייער איראָניע קאָן איך שוין גאָרנישט איבערטראָגן. איך וואָלט אַזש געשריגן פֿון ווייטיק.

יעדער האַלט מיך פֿאַר איבערגעטריבן. מאַך איך נאָר אויף דאָס מויל, בין איך לעבערלעך, זיץ איך שטיל, בין איך אַן עזות־פּנים, ענטפֿער איך אָפּ, בין איך ראַפֿינירט, האָב איך אַמאָל א גוטן געדאַנק, הייסט עס, אַז איך בין פֿויל, בין איך מיד, הייסט עס, אַז איך בין עגאָיסטיש, ווען איך נעם אַמאָל איין לעפֿל מער, זאָגט מען מיר אַז איך בין נאַריש, א פּחדן, אויסגערעכנט א. אז. וו., א. אז. וו. דעם גאַנצן טאָג הער איך נאָר, אַז איך בין אַן אומדערטרעגלעך באַשעפֿעניש, און אפילו ווען איך לאַך דערפֿון ווי גלייך ס'אַרט מיך נישט, איז עס מיר אָבער אין דער אמתן נישט אַלץ איינס.

איך וויל גאָט בעטן, ער זאָל מיר שענקען א כאַראַקטער, וואָס זאָל נישט אויפֿברענגען אַלע קעגן מיר. דאָס גייט אָבער נישט. מיין כאַראַקטער איז שוין אַזעלכער, אָבער איך פֿיל, אַז איך קאָן נישט זיין שלעכט. איך באַמי מיך יעדן צופֿרידן צו שטעלן. אַסך מער ווי זיי אַנען. איך לאַך מיט זיי, כדי נישט אַרויסווייזן מיין טיפֿן ווייטיק. נישט איינמאָל האָב איך דער מאַמען א זאָג געטון בעת א שטרייט, ווען זי איז געווען אומ־גערעכט קעגן מיר: „ס'איז מיר אַלץ איינס, וואָס דו זאָגסט. נעם אַוועק דיינע הענט פֿון מיר, איך בין דאָך א האָפֿנונגסלאָזער פֿאַל".

דערנאָך הייסט עס, אַז איך בין אַן עזות־פּנים, און איך ווער צוויי טעג נישט אין אַכט גענומען. פּלוצים איז מען אַלץ מוחל און מען פֿאַרגעסט אָן אַלץ. איך קאָן נישט זיין איין טאָג מיט עמיצן לאַקריץ־זיס און דעם אַנדערן טאָג אים פֿיינט האָבן! ליבער קלויב איך אויס דעם גילדענעם מיטלוועג, וואָס איז גאָרנישט

קיין „גילדענער“ און באהאלט מיינע געדאנקען פאר מיר אויך פרווו צו זיין לגבי זיי פונקט אזוי גרינגשעציק, ווי זיי זענען צו מיר, וואָלט איך עס נאָר געקאָנט!

דיין אנא.

פרייטיק, 5. פעברואר 1943.

ליבע קיטי!

פון די אמפערייען האָב איך דיר שוין לאנג נישט געשריבן, אָבער דאָ האָט זיך גאָרנישט נעענדערט. הער דיסעל האָט לכתחילה טראגיש אויפגענומען די קריגערייען, אינצווישן האָט ער זיך צוגעוווינט און פרווט נישט מער זיך אריינצולייגן אין שלום.

מארגאָ און פעטער זענען גאָרנישט אזוי „יוגנטלעך“, ביידע זענען לאנגווייליק און רויק, פארשטייט זיך, אז איך בין דער היפוך פון זיי און הער כסדר: „נעם דיר א ביישפיל פון מארגאָ און פעטער, זיי טוען דאָס אויך נישט!“.

איך האלט אז דאָס איז שוידערלעך! איך בין מיך פאר דיר מודה, אז איך וויל בשום אופן נישט ווערן אזוי ווי מארגאָ. זי איז, לויט מיין מיינונג, צו ווייך און פארבלאָז. לאָזט זיך פון יעדן באיינפלוסן און גיט תמיד נאָך. מען מוז דאָך האָבן אן אייגענע מיינונג! אָבער די דאָזיקע טעאָריע באהאלט איך פאר מיר, ווייל אנדערש וועט מען פון מיר לאכן.

ביים טיש איז די שטימונג אָפט זייער געשפאנט. זי ווערט אָבער געמילדערט דורך די געסט — די מענטשן פונעם קאָנטאָר, וואָס עסן ביי אונדז צומיטאָג א טעלער זופ.

היינט צומיטאָג האָט הער וואן דאן ווידער פעסטגעשטעלט, אז מארגאָ עסט צו ווייניק. „זיכער צוליב דער שלאנקער ליניע“, האָט ער פארענדיקט זיין רעדע אין א בייסנדיקן טאָן. די מאמע, וואָס נעמט זיך תמיד אָן פאר מארגאָן האָט געזאָגט אויף א קול: „איך פארטראָג נישט מער אייערע נארישע רייד!“ פרוי וואן דאן איז געוואָרן אָנגעצינדן און ער האָט אראָפגעלאָזט די אויגן פאר בושה.

אָפט לאכן מיר איינעם. אנומלט האָט פרוי וואן דאן דערציילט בלערליי לוסטיקע מעשיות פון אירע יוגנט=פלירטן און וויאזוי זי האָט באהערשט איר פאָטער.

„ווען א הער ווערט אביסל צודרינגלעך, האָט געזאָגט מיין טאטע. מוזטו זאָגן: „מיין הער, איך בין א דאמע! דאן ווייסט ער וו ער האלט!“ מיר האָבן אזוי געלאכט ווי פון דעם בעסטן וויץ.

אפילו מיט פעטערן, וואָס איז בכלל זייער א שטילער, פאַרווילן מיר זיך אויך צומאָל א מחיה. ער האָט א שוואכקייט פאר פרעמדווערטער און ווייסט נישט תמיד זייער באדייטונג. אין א געוויסן טאָג, ווען אין פריוואט-קאָנטאָר איז געווען א באזוכער, האָבן מיר נישט געטאָרט אריינגיין אין טואלעט. פעטער האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטן, און איז טאקע געגאנגען אָבער, ער האָט נישט אָפגעצויגן דאָס וואסער. ער האָט אונדז געוואָלט וואָרענען און האָט אויפגעהאָנגען א צעטל אויף דער טיר פון דער טואלעט: „S’il vous plaît“ דערמיט האָט ער געוואָלט זאָגן „פאַרזיכטיק, גאז!“ און האָט געמיינט, אז „S’il vous plaît“ קלינגט פיינער. מין הסתם האָט ער נישט געהאט קיין אנונג אז דאָס הייסט „ביטע“.

דיין אנא.

שבת, 27. פעברואר 1943.

ליבע קיטי!

מיר דערווארטן טעגלעך די אינוואזיע. טשערטשיל האָט געהאט א לונגענאנטצינדונג. ס׳גייט אים אָבער שוין בעסער. גאנדי, דער אינדישער פרייהייטס-קעמפער, איז שוין ווידער אין הונגער-שטרייק.

פרוי וואַן דאן טענהט, אז זי איז א פאטאליסטקע. אָבער ווער האָט אמיינסטן מורא, ווען מען שיסט? פעטראנעלא! הענק האָט מיטגעבראכט די פאסטאָראלע פון די בישאָפס, וועלכע מ׳האָט געלייענט אין אלע קירכן. זי איז גרויסארטיק און רופט די מענטשן: „בלייבט נישט רויק נידערלענדער! יעדער מוז מיט זיינע וואָפן קעמפן פאר דער פרייהייט פונעם פאָלק, פארן פאָטערלאנד און רעליגיע! העלפט, גיט, שטייט נישט אָפ!“ אזוי פרעדיקן זיי. וועט דאָס עמיצן העלפן? די יידן זיכער נישט!

שטעל דיר פאָר וואָס ס׳איז שוין ווידער געשען. דער אייגנטימער האָט פארקויפט דאָס הויז, נישט מיטווילנדיק פריער, נישט דעם הער קאָפּהויס און נישט קראלערן. אין אן אינדערפרי איז

געקומען אומדערוואַרט דער נייער הויזבאַזיצער מיט אַן אַרכי=
טעקט, כּדי אָנצוקוקן דאָס הויז. קאָפּהוים איז דאַנקען גאָט, דאָ
געווען און האָט די הערן אַלעם געוויזן חוץ דעם הינטערהויז.
כּלומרשט האָט ער געהאַט פאַרגעסן אינדערהיים די שליסל פון
דער צווישנטיר. די הערן האָבן אויך ווייטער גאָרנישט געפרעגט.
האָפנטלעך וועלן זיי נישט קומען נאָכאַמאָל אָנקוקן דאָס הינטער=
הויז. דאָס וואָלט געווען זייער ביטער פאַר אונדז.

דער טאַטע האָט אונדז געגעבן אַ קאַרטאָטעק=קאַסטן מיט
נייע קאַרטן. אַצינד האָבן מיר, מאַרגאָ און איך, אַ ביכער-קאַר=
טאָטעק. מיר פאַרצייכענען נעמלעך, אַלע ביכער וואָס מיר האָבן
געליינט, נישט נאָר מיט זשוטאָר און טיטל, נאָר אויך מיט אַנ=
דערע באַמערקונגען. פאַר פרעמדווערטער און ציטאַטן האָב איך
מיר געמאַכט אַ באַזונדער העפט.

אין דער לעצטער צייט קום איך בעסער אויס מיט דער מאַמען.
אָבער גאָר נאָענט וועלן מיר קיינמאָל נישט זיין. מאַרגאָ גייט
אַרום אויפגערעגטער ווי תּמיד. דעם טאַטן קוועטשט אויך עפּעס,
אָבער ער איז שטענדיק ליב!

אַ נייע פאַרטיילונג פון פּוטער און מאַרגאַרינע ביים טיש!
יעדער באַקומט זיין פּאָרציע אויפן טעלער. איך האַלט, אַז
וואָן די וואַן דאַנס מאַכן די דאָזיקע פאַרטיילונג, גייט עפּעס
נישט ערלעך צו, אָבער מיינע עלטערן זענען זאַט פון די אייביקע
קריגערייען און זאָגן גאָרנישט. אַ שאָד! לויט מיין מיינונג וואָלט
מען געדאַרפט אַזעלכע מענטשן אָפּצאָלן מיט דער זעלבער מטבע!

דיין אַנאַ.

מיטוואָך, 10. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

נעכטן אָוונט איז געווען קורצשלוס, חוץ דעם האָט די גאַנצע
צייט געדונערט די זעניט=אַרטילעריע. איך האָב נאָך אַלץ מורא
פאַר שיסן און פאַר די אַוויאָנען און אַנטלויף כּמעט יעדן אויפ=
דערנאַכט צום טאַטן אין בעט אַריין. דאָס איז אפשר קינדיש,
אָבער דו וואָלסט געדאַרפט אַמאָל אַזוינס מיטמאַכן! דו קאָנסט
דיין אייגן וואָרט נישט הערן בעת ס'הודיען די קאַנאָנען. פרוי
וואַן דאַן, די פאַטאַליסטקע, וויינט כּמעט און זאָגט גאַנץ דער=

שראָקן: „אוי, ס'איז שרעקלעך, וואָס זיי שיסן אזוי!“ הייסט דאָס ניִשט מיט אנדערע ווערטער: „איך האָב אזוי מורא!“? בייטאָג ווייזט עס מיר אויס ניִשט אזוי שלעכט ווי אין דער פינצטער. איך האָב געשריגן ווי פון היץ און האָב געבעטן דעם טאטן, אָנצוציגדן דאָס ליכט. אָבער איך האָב מיך ביי אים ניִשט געקאָנט דערבעטן. ס'איז געבליבן פינצטער. פּלוצים האָט אָנגעהויבן דאָס קנאקן פון מאשינען־געווער וואָס איז נאָך אסך ערגער פון קאנאָגען. די מאמע איז ארויס פונעם בעט און האָט אָנגעצינדן א ליכט, באָטש פּים איז געווען קעגן. איר שארפער ענטפער איז געווען: „אנא איז דאָך ניִשט קיין אלטער סאָלדאט ווי דו!“ און דערמיט פּארטיק!

האָב איך דיר שוין דערציילט וועגן די „צושטאנדן“ פון דער פרוי וואן דאן? דו מוזט דאָך אלעס וויסן, וואָס ס'גייט פאָר אין הינטערהויז. איינמאָל האָט זי געהערט גנבים, שווערע שריט אין קאמער, און האָט אזוי מורא באקומען, אז זי האָט אויפגעוועקט איר מאן. גראָד דעמלט איז געוואָרן שטיל און דער הער וואן דאן האָט נאָר געקאָנט הערן דאָס קלאפּנדיקע הארץ פון דער פּאטאליסטקע.

„איי, פּוטי“ (הער וואן דאנס צונאָמען), „זיי האָבן זיכער אוועקגעגנבעט די ווורשט און אונדזערע פּאסאָליעס. און פּעטער! צי איז פּעטער נאָך דאָ?“ „פּעטערן האָבן זיי זיכער ניִשט אוועקגעגנבעט. האָב גישט קיין מורא! לאָז מיך שלאָפן!“ אָבער פון דעם איז געווען אָפּגערעדט, ווייל זי האָט פאר מורא ניִשט מער געקאָנט אנטשלאָפן ווערן. שפּעטער מיט א פּאָר נעכט איז די גאנצע משפּחה אויפגעוועקט געוואָרן פון א טייוולאָנישן ליארעם. פּעטער איז געגאנגען מיטן טאשנלאָמפּ אין קאמער אריין, און ווי ער האָט נאָר אָנגעצינדן, דערדטטטט, איז אנטלאָפן א גאנצע טשאָמע שטשורעס. אזוי ווי מיר זענען געוואָר געוואָרן ווער ס'זענען די גנבים, האָבן מיר מושין געלאָזט שלאָפן אין קאמער, און די אומגעבעטענע געסט האָבן זיך ניִשט מער געוויזן, לכל הפּחות ניִשט בייגאכט. צוריק מיט עטלעכע טעג האָט פּעטער געדארפט אויפרערגאכט ארויפגיין אויפן בוידעם (ס'איז געווען האלב אכט און נאָך ליכטיק), כדי אראָפּצוברענגען עטלעכע אלטע צייטונגען. ביים אראָפּגיין מוז מען זיך גוט צוהאלטן ביים ראנד פון דער עפענונג. פּעטער האָט נאָר אנידערגעלייגט די האנט און... איז פאר ווייטיק און שרעק שיער ניִשט גאזנדיק אראָפּגעפאלן פון די טרעפּ. א שטשור האָט אים געטון א שרעקלעכן ביס אין דער האנט. זיין פּיזשאמא איז געווען פול מיט בלוט. ער איז

אראָפּגעקומען ווייס ווי קאַלעך, און געציטערט פאַר שרעק. גאָר קיין חידוש נישט, אומדערוואַרט אַרויפליינן די האַנט אויף אַ שטשור איז שרעקלעך, און נאָך דערצו אַזאַ ביס!...

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 12. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

מעג איך פאָרשטעלן? מאַמאַ פראַנק, קעמפערן פאַר דער יוגנט! אַן עקסטראַפאָרציע פוטער פאַר די יונגטלעכע, איז דאָס אַקטועלסטע יוגנט־פּראָבלעם! תמיד נעמט זיך די מאַמע אָן פאַר אונדז און פעטערן — און נאָך אַ געהעריקן שטרייט פועלט זי אַירס.

אַ סלוי מיט קאָנסערווירטער צונג איז קאַליע געוואָרן. אַ וווּנדערבאַרע מאָלצייט פאַר מושין און מאָפּין. אַ, מאָפּין קענסטו נאָך נישט. זי איז שוין געווען אין הויז איידער מיר זענען געקומען. איצט איז זי די מאַגאַזין און קאָנטאָר קאַץ און פאַרטרייבט די שטשורעם פונעם לאַגער. איר פּאָליטיש קלינגענדיקער נאָמען איז לייכט צו דערקלערן. פריער האָט די אונטערנעמונג געהאַט צוויי קעץ, איינע פאַרן לאַגער און איינע פאַר דער קאַמער. ווען זיי האָבן זיך ערגעצווו געטראָפן, זענען תמיד געווען שווערע קאַמפן. די פונעם לאַגער האָט תמיד אָנגעהויבן, אָבער די פון דער קאַמער איז געבליבן דער זיגער. פונקט אַזוי ווי אין דער פּאָליטיק האָט מען אויך זיי גערופן: די פונעם לאַגער איז געווען די דייטשע, אָדער מאָפּי, און די פון דער קאַמער, די ענגלישע, אָדער טאָמי, טאָמין האָט מען משלה געווען און מאָפּי דינט אונדז אַלס שפּילעכל ווען מיר גייען אַראָפּ.

מיר האָבן אַזויפיל מאָל געגעסן ווייסע פאַסאָליעס, אַז איך קאָן זיי מער נישט אָנקוקן און ס׳ווערט מיר שלעכט. ווען איך טראַכט נאָר דערפון. אויפדערנאַכט עסן מיר מער נישט קיין ברויט.

נאָרוואָס האָט דער טאַטע טאַקע געזאָגט, אַז ער האָט יסורים. ער האָט געבעך ווידער אַזעלכע טרויעריקע אויגן!

איך בין גאנץ משוגע פון דעם בוך: „De klop op de deur“ * פון אינא בודיא=באקער. א פאמיליען ראָמאַן, אָנגעשריבן מיט גרויס טאלאַנט. די אנדערע פראגן וואָס דער ראָמאַן באהאנדלט, ווי למשל, קריג, פרויען, שרייבערס זענען מיר נישט געפעלן, און דעם אמת געזאָגט, אינטערעסירן זיי מיך נישט.

שרעקלעכע באָמבארדאמענטן אויף דייטשלאנד.

הער וואן דאן איז צוליב דעם ציגארעטן=מאנגל אין א שלעכטער שטימונג.

די פראגע, צי די קאָנסערוון זאָלן איצט געגעסן ווערן צי נישט איז אויסגעפאלן לטובת אונדזער פארטיי. איך קאָן א חוץ די סקי שיך מער קיין שום שיך נישט אָנטון, און דאָס איז אין שטוב זייער אומבאקוועם. א פאָר שטרוי=סאנדאלן האָבן געהאלטן א וואָך, דאן זענען זיי צעפליקט געוואָרן. אפשר וועט מיפ עפעס קאָנען באזאָרגן אויף „שווארץ“. איצט דארף איך נאָך אָפשערן פימען. ער זאָגט, אז ער וועט אויך שפעטער קיינמאָל נישט גיין צו אן אנדערן פריזער, ווייל איך מאך עס זייער גוט. ווען איך צופ אים נאָר נישט אזוי אָפט אין אויער.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 18. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

די טערקיי איז אריינגעטרעטן אין קריג. גרויסע אויפרעגונג. מיר קאָנען גאָרנישט דערוואַרטן די ראדיאָ=מעלדונגען.

דיין אנא.

פרייטיק, 19. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

די אנטוישונג איז געקומען תיכף נאָך דער פרייד און איז דערפאר נאָך גרעסער! די טערקיי איז נאָך נישט אריינגעטרעטן אין קריג! דער טאָרקישער אויסערנמיניסטער האָט בלויז גערעדט

* דער קלאפ אין דער טיר.

פון א באַלדיקער אָפּשאַפונג פון דער נייטראַליטעט. דער ציי־טונגספאַרקויפער אויפן דאָם* האָט אויסגערופן:

„טערקיי אויף דער זייט פון די ענגלענדער!“

אזוי איז אנטשטאנען דער קלאַנג און איז אויך דורכגעדרונגען ביז צו אונדז.

די באַנקנאָטן פון 500 און 1.000 גולדן ווערן דערקלערט פאַר אומגילטיק. דאָס איז א גרויסער שאָדן פאַר די שוואַרצהענדלער, אָבער אויך פאַר אסך מענטשן וואָס באַהאַלטן זיך אויס. ווען מען בייט אויס 1.000 גולדן, מוז מען נאָכווייזן פון וואַנען זיי שטאַמען. לעת־עתּה, ביז סוף קומענדיקער וואָך, קאָן מען מיט זיי נאָך באַצאָלן שטייערן.

דיסעל האָט אצינד באַקומען א האַנטבויער־מאַשין און וועט מיד באַלד נעמען אין דער אַרבעט.

דער „פירער פון אַלע גערמאַנען“ האָט גערעדט פאַר פאַר־ווּנדעטע סאָלדאַטן און האָט זיך נאָכדעם מיט זיי „דורכגע־שמועסט“. ס'איז געווען טרויעריק צו הערן. למשל:

— מיין נאָמען איז היינריך שעפּל!

— ווו פאַרווּנדעט?

— ביי סטאַלינגראַד!

— וואָספאַרא ווּנדן?

— ביידע פיס אָפּגעפרוירן און די לינקע האַנט געבראָכן!

פּונקט אזוי האָט דער ראַדיאָ איבערגעגעבן דאָס עקלהאַפטע מאַריאָנעטן־טעאַטער. ס'מאַכט כמעט דעם איינדרוק, ווי די פאַר־ווּנדעטע וואָלטן נאָך שטאָלץ געווען מיט זייערע ווּנדן. וואָס מער, אַלץ בעסער! איינער האָט נישט געקאָנט אַרויסרעדן א וואָרט, אזוי גערירט איז ער געווען, וואָס ער האָט געמעגט געבן דעם פירער די האַנט (אויב ער האָט נאָך א האַנט).

דיין אַנאַ.

דאָנערשטיק, 25. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

די מאַמע, דער טאַטע, מאַרגאָ און איך זענען נעכטן געזעסן געמיטלעך צוזאַמען, ווען פּעטער איז אַריינגעקומען און האָט איינ־געראָמט א סוד דעם טאַטן. איך האָב עפּעס ווי געהערט: „א

---

* דער פּלאַץ פאַרן קיניגלעכן שלאָס.

פעסל האָט זיך איבערגעקערט אין מאגאזין" און „עמיצער האָט זיך געפּאָרעט ביי דער טיר". מארגאָ האָט אויך פארשטאנען אָבער זי האָט געפּרוווט מיך צו בארויקן, ווייל איך בין געוואָרן ווייס ווי קאַלער פאר פּחד, ווען דער טאטע איז תיכף ארויסגעגאנגען מיט פּעטערן.

מיר דריי האָבן געווארט. צוויי מינוט שפּעטער איז דערשינען פרוי וואן דאן, וואָס האָט געהערט ראדיאָ אין פּריוואט-קאָנטאָר און האָט געזאָגט אז דער טאטע האָט זי געבעטן אָפּצושטעלן דעם אפּאראט און גאנץ שטיל ארויפצוגיין. ווען מען וויל אָבער זיין באַזונדערס פּאָרזיכטיק, געלינגט עס מיינסטנס נישט, און זי האָט געהאט דאָס געפיל, אז די אלטע טרעפּ האָבן שווידערלעך געסקריפּעט אונטער אירע טריט. ווידער פינף מינוט... דאן זענען דער טאטע און פּעטער צוריקגעקומען. ביידע בלייך ווי די וואנט, און האָבן דערציילט וואָס זיי האָבן געזען. זיי האָבן זיך אונטן אוועקגעזעצט אויף די טרעפּ און זיך אונטערגעהערט. פּלוצים האָבן זיי דערהערט צוויי שטארקע קלאפּ, ווי מען שלאָגט צו טירן. פּים איז מיט איין שפּרונג געווען אויבן, פּעטער האָט גערופן דיסעלן, וועלכער האָט קודם זייער פּאוואָליע צונויפגענומען זיינע זיבנזאכן. דערווייל זענען מיר אלע אין די הוילע זאָקן ארויפגעגאנגען צו די וואן דאנס. ער איז פארקילט און איז שוין געלייגן אין בעט. מיר האָבן זיך אלע ארומגעזעצט ארום זיין בעט און האָבן ארויסגעזאָגט אונדזער חשד, פארשטייט זיך, שעפּטשענדיק. יעדעס מאָל ווען ס'האָט אים אָנגעכאפּט דער הוסט, איז זיין פרוי און איך דערציטערט געוואָרן פאר פּחד, ביז איינעם פון אונדז איז איינגעפאלן מען זאָל אים געבן קאָדעין. תיכף האָט ער אויפגעהערט צו הוסטן.

מיר האָבן געווארט און געווארט... אזוי־ווי מען האָט אָבער שוין גאָרנישט געהערט, איז געבליבן, אז די גנבים זענען אנטלאָפן, ווען זיי האָבן אין אָט דעם שטילן הויז פּלוצים דערהערט טריט. די צרה איז נאָך געווען וואָס דער ראדיאָ איז געווען איינגעשטעלט אויף דעם ענגלישן פּאָסטן און די בענקלעך זענען נאָך אזוי ארומגעשטאנען, אז יעדער האָט געקאָנט פארשטיין, אז דאָ איז מען נאָר וואָס געזעסן. ווען די טיר וואָלט חלילה געווען אויפגעבראָכן און די לופטשוצוואך וואָלט דאָס דערזען, וואָלט זי דאָס זיכער מודיע געווען דער פּאָליציי, און אזוי וואָלט דערפון געקאָנט ארויס א ביטערע זאך. הער וואן דאן איז דאָך אויפגעשטאנען, האָט זיך אָנגעטון דעם מאנטל, גענומען דעם הוט און איז מיטן טאטן שטיל אראָפּגעגאנגען די טרעפּ. פּעטער איז אויך אראָפּגעגאנגען און צוליב זיכערקייט זיך באוואָפנט מיט א האמער. די פרויען און בפרט

מאַרגאָ, און איך האָבן געוואַרט מיט שפּאַנונג, ביז די מענער זענען שפּעטער מיט פינף מינוט צוריקגעקומען און געזאָגט, אַז אַלעס איז אין אָרדענונג. מיר האָבן באַשלאָסן, נישט צו באַנוצן די וואַסערלייטונג און נישט אָפּציען דאָס וואַסער אין טואַלעט. דער פּחד האָט זיך כמעט ביי אונדז אַלע געלייגט אויפן מאָגן, און דו קאָנסט דיר פאָרשטעלן די לופט אין דעם געוויסן אָרט, נאָכדעם ווי אַלע האָבן עס באַנוצט.

אָבער א צרה קומט געווײנטלעך נישט אַליין. אַזוי אויך דאָסמאָל. ערשטנס קלינגט שוין נישט דער גלאָק פונעם וועסטערטורם. ער פלעגט מיך תמיד באַרויקן. צווייטנס, כאָטש מיר האָבן טאַקע געוווּסט, אַז הער וואָסען איז נעכטן אין אָוונט פריער אַוועקגעגאַנגען זענען מיר אָבער נישט זיכער געווען צי עלי האָט מיטגענומען די שליסלען און צי זי האָט נישט פאַרגעסן צו פאַרשליסן די טיר. מיר זענען אַלע געווען אומרויק, כאָטש פון אַכט אַזייגער — און איצט איז שוין האַלב עלף — איז גאָרנישט געשען. ווען אונדזער אויפרעגונג האָט זיך געלייגט, האָט אונדז ביי א רויקן ישוב הדעת אויסגעוויזן אומגלויבלעך, אַז א גנב זאָל האָבן אויסגעבראָכן די טיר, פאַרנאַכט ווען מענטשן זענען נאָך אויף דער גאַס. חוץ דעם איז איינעם געקומען אויפן געדאַנק, אַז אפשר האָט דער לאַגערפאַרוואַלטער פונעם שכנותדיקן הויז נאָך געאַרבעט. ביי די דינגע וועגט קאָן מען אין דער אויפרעגונג לייכט האָבן א טעות פון וואַנען דער רעש קומט, און איינרעדעניש שפּילט אין אַזא צייט א גרויסע ראָלע. אַזוי האָבן מיר זיך אַנידערגעלייגט, אָבער קיינער האָט נישט געקאָנט באמת אַנטשלאָפן ווערן. דער טאַטע, די מאַמע און דיסעל האָבן זיך אַלץ אויפגעכאַפּט מיט שרעק. איך קאָן אויך זאָגן מיט אביסל גוזמה, אַז איך האָב קיין אויג נישט צוגעמאַכט...

אינדערפרי זענען די מענער אַראָפּגעגאַנגען. כדי צו זען צי די דרויסנטיר איז נאָך צוגעמאַכט. אַלץ האָט אויסגעזען צו זיין אין אָרדענונג. די געשעענישן, וואָס האָבן אונדז אַזוי דערשראָקן זענען מיט אַלע פּיטשעווקעס דערציילט געוואָרן דעם פּערסאָנאַל. מיר האָבן אַליין געלאַכט פון אונדז, אָבער נאָך אַלעמען איז גוט צו לאַכן! נאָר עלי האָט דעם ענין ערנסט גענומען.

דיין אנא.

שבת, 27. מערץ 1943.

ליבע קיטי!

דער סטענאָ=קורס האָט זיך געענדיקט. מיר הייבן איצט אָן צו איבן, כדי צו באקומען געניטשאפט. מיר וועלן נאָך ווערן גוטע ספעציאליסטן.

איך וועל דיר נאָך עפעס דערציילן פון מיין ארבעט; כדי אָפצוטויטן די צייט (דעם טערמין האָב איך דערפאר דערפונדן, ווייל אלעס געשעט דאָך, כדי די צייט ווי מעגלעך אויסצופולן ביז מיר וועלן ארויס פון דער באהעלטעניש): איך בין פארכאפט פון דער מיטאָלאָגיע און בפרט פון די גריכישע און רוימישע געטער.

דאָ מיינט מען אז דאָס זענען צייטווייליקע נייגונגען, ווייל זיי האָבן נאָך קיינמאָל נישט געהערט, אז א מיידל זאָל זיך אָפגעבן מיט געטער. נשקשה, וועל איך זיין די ערשטע!

הער וואן דאן איז אביסל פארקילט, בעסער געזאָגט, ס׳קראצט אים אין האלדז און ער מאכט דערפון א גאנצן צימעס: גאָרגלען, קאמילנטיי, פינדזלען מיט טינקטור, זאלב פאר דער נאָז, פארן האלדז און פאר דער צונג און צום סוף... איז ער ערשט נישט גוט אויפגעלייגט.

ראסטער, איינער פון די דייטשע גדולים האָט געהאלטן א רעדע: אלע יידן מוזן ביז צום ערשטן יולי פארשווינדן פון די גערמאנישע לענדער. פונעם ערשטן אפריל ביז צום ערשטן מאי ווערט די פראָווינץ אוטרעכט אויסגערייניקט (ווי ווען דאָס וואָלטן געווען קנאפערס), פונעם ערשטן מאי און ביז צום ערשטן יוני צפון און דרום=האָלאנד. ווי א טשערעדע קראנקע און פארלויזטע בהמות ווערן די אָרעמע מענטשן געפירט צו דער שחיטה. אָבער לאָמיר ליבער שווייגן. איך באקום קאָשמארן פון מיינע אייגענע געדאנקען.

א גוטע בשורה איז אויך פאראן: דאָס ארבעטסאמט איז דורך סאבאָטאזש אונטערגעצינדן געוואָרן, און עטלעכע טעג שפע־טער דאָס אמט וואָס פארעגיסטרירט די באפעלקערונג. מענער אין דייטשע פאָליציי=מונדירן האָבן גובר געווען די וואכפאָסטנס און דאן האָבן זיי פארניכטעט די וויכטיקע קארטאָטעקן, אזוי אז איצט איז דאָס אויסגעפונען מענטשן זייער שווער געוואָרן.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 1. אפריל 1943.

ליבע קיטי!

פון שטימונג צו שפּאסן (זע די דאטע) איז אָפּגערעדט! פארקערט. ביי אונדז פּאסט זיך אצינד דאָס שפּריכוואָרט: „א צרה קומט קיינמאָל נישט אליין“. ערשטנס, האָט הער קאָפּהויס — דער מענטש וואָס פּלעגט אונדז דערמוטיקן — נעכטן געהאט א שווערע בלוטונג פון מאָגן און מוז לכל הפּחות 3 וואָכן ליגן אין בעט. צווייטנס: איז עלי קראנק אויף גריפּע. דריטנס: הער וואָסן מוז קומענדיקע וואָך גיין אין שפּיטאָל אריין. ווייזט אויס אז ער האָט א געשוויר אין מאָגן און מוז אָפּערירט ווערן.

ס'זענען געווען געפּלאנט וויכטיקע געשעפטלעכע אונטערהאנדלונגען וועגן וועלכע דער טאטע האָט אלץ ארומגערעדט מיט הער קאָפּהויס. קראלער קאָן, פארשטייט זיך, נישט אזוי גיך אינפאָרמירט ווערן, און דער טאטע ציטערט, ווען ער טראכט וועגן פארלויף פון די אונטערהאנדלונגען. „ווען איך קאָן גאָר זיין דערביי“, זאָגט ער, „וואָלט איך גאָר געווען אונטן“. „לייג דיך אנידער אָפּן דיל. די הערן אונטערהאנדלען דאָך אין פּריוואט־קאָנטאָר. דו וועסט דאן זיכער אלעם הערן“.

דעם טאטנס פּנים האָט אָנגעהויבן שיינען, און ארום האלב עלף האָבן ער און מארגאָ פארנומען זייערע פּאָזיציעס אלס אונטערהערערס. צוויי הערן מער ווי איינער. די אונטערהאנדלונגען זענען פאָרמיטאָג נישט פארענדיקט געוואָרן, אָבער נאָכן מיטאָג איז דער טאטע נישט מער בכוח געווען, זיך נאָכאמאָל אנידערצולייגן אָפּן דיל. ער איז געווען ווי צעבראָכן. ארום האלב דריי, ווען מיר האָבן אונטן געהערט שטימען, האָבן מיר, מארגאָ און איך, פארנומען זיין אָרט. דאָס געשפּרעך איז געווען צעצויגן און לאנגווייליק און פּלוצים בין איך אויף דעם קאלטן, הארטן לינאָלעום אנטשלאָפן געוואָרן. מארגאָ האָט נישט געוואגט, מיך א טאָרע צו טון אָדער צו רופן, פאר מורא, מען זאָל אונטן נישט עפּעס הערן. איך האָב געשלאָפן א גוטע האלבע שעה, און ווען איך האָב מיך אויפגעכאפּט, האָב איך אלעם וויכטיקע פארגעסן. אָבער צום גליק האָט מארגאָ בעסער אכטונג געגעבן.

דיין אנא.

פרייטיק, 2. אפריל 1943.

ליבע קיטי!

איך האָב שוין ווידער שווער געזינדיקט. נעכטן אָוונט ווען איך האָב געוואַרט, אַז דער טאַטע זאָל — ווי תמיד — אַריינקומען מיט מיר לייענען קריאת שמע, איז גאָר געקומען די מאַמע. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף מיין בעט און האָט געפרעגט זייער באַשיידן, קווענקלענדיק זיך:

— אַנאַ, דער טאַטע קומט נישט אַזוי גיך, ווילסט מיט מיר לייענען קריאת שמע?

— ניין, מאַמע, האָב איך געענטפערט.

די מאַמע איז אויפגעשטאַנען, איז שטיין געבליבן לעבן מיין בעט און איז פּאַוואָליע צוגעגאַנגען צו דער טיר. פּלוצים האָט זי זיך אויסגעדרייט און האָט מיט אַ פאַרצערט פּנים געזאָגט: „איך בין נישט ברוגז, אַנאַ, ליבע קאָן מען נישט אויפצווינגען“. ווען זי איז אַרויסגעגאַנגען זענען איר געריגען טרערן איבערן פּנים.

איך בין געבליבן ליגן גאַנץ שטיל און האָב תיכּף געפילט, ווי געמיין ס'איז געווען פון מיין זייט, זי אַזוי ברוטאַל צוריקצושטויסן, אָבער איך וואָלט אַנדערש נישט געקאָנט ענטפערן. איך קאָן נישט חנפענען און קעגן מיין ווילן מיט איר לייענען קריאת שמע, ניין, דאָס קאָן איך נישט.

איך האָב רחמנות אויף דער מאַמען, גרויס רחמנות, ווייל צום ערשטן מאָל האָב איך געפילט, אַז איר איז נישט אַלצייגנס וויאַזוי איך פיר מיך אויף. איך האָב אַראָפּגעלייענט פון איר פּנים דעם צער, בעת זי האָט געזאָגט, אַז ליבע לאָזט זיך נישט אויפצווינגען, ס'איז שווער צו זאָגן דעם אמת, און דאָך איז עס אמת, אַז זי אַליין האָט מיך פון זיך דערווייטערט. זי איז שולדיק, וואָס איך נעם אויף אַזוי קיל יעדן סימן פון איר ליבע. איך פאַרטראָג נישט אירע טאַקטלאָזע באַמערקונגען, אירע האַרבע וויצן איבער זאַכן, וועגן וועלכע מען שפּאַסט סתם נישט. אַזוי ווי אַלעם שרומפּט זיך צוזאַמען אין מיר יעדעסמאָל ווען זי איז אַזוי האַרט, אַזוי האָט זיך איצט צונויפגעקאָרטשעט איר האַרץ, ווען זי האָט געפילט, אַז די ליבע צווישן אונדז איז פאַרלאָשן. דער טאַטע קוקט מיך נישט אָן, און ווען ער טוט עס דאָך אַמאָל, לייען איך אין זיינע אויגן דעם פאָרוואורף: „ווי קאָנסטו אַזוי שלעכט זיין און דער מאַמען אָנטון אַזוינע צרות“.

זיי דערוואַרטן, אַז איך זאָל מיך אַנטשולדיקן. אָבער איך קאָן עס נישט, ווייל איך האָב איר נאָר געזאָגט דעם אמת, און פריער

אָדער שפּעטער דאַרף עס די מאַמע דאָך וויסן. ס'ווייזט אויס, אַז איך בין געוואָרן גלייכגילטיקער צו דער מאַמעס טרערן און דעם טאַטנס בליקן. זיי פילן אַצינד צום ערשטן מאָל וואָס איך פיל שוין פון לאַנג. איך קאָן אויף דער מאַמען נאָר רחמנות האָבן, אָבער דעם וועג צו מיר וועט זי אַליין דאַרפן געפונען. איך וועל אויך ווייטער שווייגן, קיל בלייבן און זיך נישט שרעקן פאַרן אמת. ס'איז בעסער נישט אָפּצולייגן, דאָס וואָס מען האָט צו זאָגן.

דיין אַנאַ.

דינסטיק, 27. אַפּריל 1943.

ליבע קיטי!

אין גאַנצן הויז איז אַן איבערקערעניש; די מאַמע מיט מיר, די וואַן דאַנס מיטן טאַטן, די מאַמע מיט פרוי וואַן דאַן, אַלע זענען מיר ברוגז איינער מיטן אַנדערן. אַן אָנגענעמע אַטמאָספערע, האַ? אַלע חטאים פון אַנאַן זענען ווידער אין זייער גאַנצן פאַרנעם אויף דער טאָגאָרדענונג!

הער וואָסען איז שוין אין שפּיטאָל. הער קאָפּהויס איז שוין ווידער געזונט. דאָסמאָל איז די בלוטונג פון זיין מאָגן גיכער אָפּגעשטעלט געוואָרן ווי פריער. קאָפּהויס האָט אונדז דערציילט, אַז מ'האָט דאָס אידענטיטעטס-אַמט בעתן לעשן די שריפה ערשט רעכט אַ תל געמאַכט. אַנשטאָט נאָר צו לעשן דאָס פייער, האָבן די פייערלעשער די גאַנצע געביידע פאַרפלייצט מיט וואַסער, אַזוי אַז דער שאָדן איז נאָך פיל גרעסער!

דאָס קאַרלטאָן-האָטעל איז אינגאַנצן צעשטערט. צוויי ענגלישע אַוויאָנען האָבן אַראָפּגעוואָרפן אַסך בראַנדבאָמבעס פונקט אויף דעם אָפיצירס-היים און דער גאַנצער קוואַרטאַל עק ווילסטראַטסינגאַל איז אָפּגעברענט.

ביינאַכט איז אינדרויסן שוין גאָרנישט רויק. איך האָב שוואַרצע רינגען אונטער די אויגן, ווייל איך שלאָף צו ווייניק. אונדזער עסן איז זייער שלעכט געוואָרן: צום פרישטיק טרוקן ברויט מיט קאַווע-ערזאַץ, צו מיטאָג שוין זייט 14 טעג, איינמאָל שפּינאַט, איינמאָל סאַלאַט, די קאַרטאָפל זענען אויסגעוואַקסן, זענען גאַנץ רויטלעך און זיס. ווער ס'וויל נאָר שלאַנק ווערן, דאַרף וווינען אין הינטערהויז! די וואַן דאַנס האַלטן זיך אין איין באַקלאָגן. מיר האַלטן אַז ס'איז נישט אַזוי טראַגיש.

אַלע מענער, וואָס האָבן מיטגעקעמפט אין דעם פינפטאָג-קריג, אָדער זענען געווען מאָביליזירט, זענען דערקלערט געוואָרן אלס „קריגסגעפאנגענע“, כדי צו ארבעטן פארן „פירער“. ווידער א פארהיטונגס-מיטל אין פאל פון אן אינוואזיע.

דיין אנא.

שבת, 1. מאי 1943.

ליבע קיטי!

ווען איך טראכט דאָ וועגן אונדזער לעבן, קום איך יעדעסמאָל צום אויספיר, אז מיר זענען דאָ ווי אין א גן-עדן, אין פארגלייך מיט די נישט אויסבאהאלטענע יידן. איך בין מיך משער אז שפעטער, ווען איך, ווייזט אויס, זיין דערשטוינט ווי נידעריק מיר זענען געפאלן. מיר האָבן צ. ב., פון זינט מיר זענען דאָ, א סעראטע אויפן טיש, וועלכע איז שוין נישט איבעריק ריין. מיט א טישטוך, וואָס איז מער לאָך ווי טישטוך, פרווו איך איר ווידער צו געבן דעם אלטן גלאנץ, אָבער קיין גרויסן פאראָנדעק קאָן מען דערמיט מער נישט מאכן. די וואן דאנס האָבן זייערע ליילעכער שוין דעם גאנצן ווינטער נישט געקאָנט לאָזן וואש, ווייל דער זייפן-פראָשעק איז צו קנאפ און צו שלעכט דערפאר. דער טאטע לויפט ארום אין א פאָר אָפגעריבענע הויזן. און אויך זיין קראוואט איז שוין זייער אָפגענוצט. דער מאמעס קאָרסעט איז זיך היינט איינגאנצן צעפאלן, און מארגאָ האָט א ברוסטן-לייבל וואָס איז מיט 2 נומערן צו ענג. די מאמע און מארגאָ האָבן געמוזט דעם גאנצן ווינטער אויסקומען מיט דריי העמדער. איך בין פון מיינע אזוי ארויסגעוואקסן, אז זיי גרייכן מיר נאָר ביז צו די היפטן. איצט גייט עס נאָך, אָבער איך טראכט מיט שרעק: „וויאזוי זאָלן מיר, אָפגעריסענע און אָפגעשליסענע פון מיינע זוילן ביז צום טאטנס ראזירפענזל, ווידער קומען צו אונדזער פארמלחמדיקן מצב?“.

היינט האָט מען ווידער מוראדיק געשאָסן, באזונדערס ביינאכט. איך האָב בייטאָג צונויפגענומען מיין ביסל אָרעמקייט און איינגעפאקט אין א קליין רענצל, גרייט צו אנטלויפן. אָבער די מאמע פרעגט מיט רעכט: „וווהין ווילסטו אנטלויפן?“ גאנץ האָלאנד ווערט באשטראָפט, ווייל אין יעדן ווינקל סאבאָטירט מען. מ'האָט אויסגערופן באלאגערונגס-צושטאנד און ביי יעדן אראָפּ-

גענומען א ראציע פוטער. אזוי באשטראָפט מען פארשייטע קינדער!

היינט אין אָוונט האָב איך דער מאמען געוואשן דעם קאָפּ. דאָס איז דאָ אויך נישט אזוי איינפאך. ערשטנס מוזן מיר באנוצן קלעפיקע שמירזייף און צווייטנס קאָן די מאמע נישט צעקעמען אירע געדיכטע האָר, ווייל אונדזער פאמיליען־קאם האָט אינגאנצן צען ציין.

דיין אנא.

דינסטיק, 18. מאי 1943.

ליבע קיטי!

מיר האָבן זיך צוגעקוקט צו א לופטשלאכט צווישן דייטשע און ענגלישע פילאָטן. ליידער האָבן געמוזט די מאנשאפטן פון צוויי ענגלישע מאשינען אראָפּשפרינגען. אונדזער מילך־ליפעראנט וווינט אויפן האלבן וועג קיין הארלעם און האָט באגעגנט אוטערוועגנס פיר קאנאדער, פון וועלכע איינער האָט גערעדט א גוט האָלענדיש און האָט זיך ביי אים פארויכערט א ציגייער. זיי האָבן אים דערציילט, אז די מאנשאפט פון זייער אוויאָן איז באשטאנען פון זעקס מענטשן, דער פילאָט איז אָבער ליידער פארברענט געוואָרן און זייער פינפטער קאמעראד, האָט זיך ערגעץ אויסבאהאלטן. דערנאָך איז געקומען די גרינע פּאָליציי, כדי צו נעמען אין געפאנגענשאפט די פיר פילאָטן. זיי זענען ביי זיך גאָרנישט געפאלן, דאָס איז באמת צום באוואונדערן.

כאָטש ס'איז שוין גוט ווארעם, האָבן מיר היינט ווידער געמוזט איינהייצן, כדי צו פארברענען דעם אָפּפאל פון גרינס און אנדער מיסט. מיר מוזן זיך היטן פאר די הויזדינער און טאָרן דערפאר גאָרנישט ארייננווארפן אין מיסט־קעסטל. יעדע קליינע אומפאָרזיכטיקייט וואָלט אונדז געקאָנט פאראטן.

אלע סטודענטן דארפן חתמענען א לאָיאליטעטס־דערקלערונג, אז זיי זענען מסכים מיט די מאָסמיטלען פון די אָקופאנטן. דאן מעגן זיי ווייטער שטודירן. 80 פּראָצענט האָבן פאָרט נישט געקאָנט האנדלען קעגן זייער געוויסן און פארקויפן זייער איבערצייגונג. די פאָלגן האָבן נישט געלאָזט אויף זיך ווארטן. אלע סטודענטן, וואָס האָבן נישט געחתמעט, מוזן גיין אויף צוואנגסארבעט קיין דייטשלאנד. וואָס וועט בלייבן פון דער האָלענדישער יוגנט, אויב דאָס וועט ווייטער אזוי גיין?

היינט ביינאכט האָט די מאמע צוגעמאכט דאָס פענצטער, ווייל דאָס שיסן איז ווידער געווען כמעט אומדערטרעגלעך. איך בין געווען ביי פּים אין בעט. פּלוצים דערהערן מיר אויבן די פרוי וואן דאן ארויסשפּרינגען פונעם בעט ווי געביסן פון א גרויסער שפּין. דאן א שטארקן קלאפּ... איך האָב געמיינט אז א בראנדבאָמבע איז אראָפּגעפאלן לעבן בעט און האָב געשריגן: „ליכט, ליכט!!!“

פּים האָט אָנגעצינדן דאָס ליכט און איך האָב דערוואַרט, אז דאָס צימער זאָל אין עטלעכע מינוט ארום ברענען אין העליש פייער. אָבער אלעס איז געווען אומפאַרענדערט. מיר זענען אלע ארויף אויבן, כדי צו זען, וואָס ס'איז געשען. די וואן דאגס האָבן דורך דעם אָפענעם פענצטער געזען א פייער. ער האָט געמיינט אז ס'איז זייער נאָענט, און זי האָט געמיינט אז אונדזער הויז ברענט שוין. ביים קלאפּ איז זי שוין געשטאנען אויף אירע ציטערנדיקע פּיס. אזוי ווי מ'האָט שוין גאָרנישט געזען און געהערט, זענען מיר אלע ווידער אריינגעקראָכן אין אונדזערע בעטן. אין א פערטל שעה ארום האָבן ווידער אָנגעהויבן דונערן די קאנאָנען. די פרוי וואן דאן איז תיכף אנטלאָפן, איז אראָפּ די טרעפּ און זיך באהאלטן ביי דיסעל אין צימער, כדי ביי אים צו זוכן שוץ, וואָס זי האָט נישט געקאָנט געפינען ביי איר מאן.

דיסעל האָט זי אויפגענומען מיט די ווערטער: „קום אריין צו מיר אין בעט, מיין קינד!“.

מיר האָבן אלע אויסגעשאָסן א געלעכטער, און די שרעק פון היינטיקן טאָג איז פארביי.

דיין אנא.

זונטיק, 13. יוני 1943.

ליבע קיטי!

דאָס ליד וואָס דער טאטע האָט אָנגעשריבן צו מיין געבוירנטאָג איז אזוי שיין, אז איך מוז עס דיר אויך ווייזן. נאָך א רעזומאט פון דעם וואָס מיר האָבן איבערגעלעבט דאָס יאָר, זאָגט זיך ווייטער:

יונגער פון אלע און דאָך נישט קיין קינד
איז דיר טאקע שווער ס'וויל יעדער אצינד
שפּילן דיין לערער מען גיט דיר קיין רו:
„מיר האָבן דערפארונג, הער זיך צו אונדז צו,
מיר האָבן געזען שוין אזוינע ווי דו,
מיר ווייסן בעסער אלץ וואָס מען מעג“.

יאָ, אזוי ציען אין פיין זיך די טעג.
די אייגענע פעלער וועגן נישט שווער,
ביי אנדערע אָבער, זעט מען זיי מער.
מען מוטשעט דיך, אָדער מען מוסרט דיך גלאט,
דו ביסט מסתם שוין; פון אלעמען זאט.
זיין מוז מען בויגעוודיקער אין דעם לעבן
צוליב שלום וועגן מאכט מען די שפיל
און מען שלינגט אראָפּ די ביטערע פיל.

דאָס יאָר וואָס דו האָסט אצינד פארענדיקט,
האָסטו אויסגענוצט גוט און פארשטענדיק.
לערנען ארבעטן און שרייבן
פלעגן די „לאנגווילע" פארטרייבן.
אצינד וועגן קליידער; איך הער דיך זאָגן:
„וואָס קאָן איך אצינד נאָך טראָגן?
די קליידער זענען נישט מער צו פארווענדן,
די העמדלעך שיצן קוים די לענדן
די שיך, איך קאָן דיר גארנישט זאָגן,
ווי זיי מאטערן מיך און פּלאָגן.
אויסגעוואקסן אין דער לענג,
איז מיר אלץ געוואָרן ענג.

אויף דער טעמע עסן האָט מארגאָ אָנגעשריבן א ליד, אָבער אזוויי דער גראם איז אביסל שטומפיק, שרייב איך עס נישט איבער.

ווייטער האָט מען מיך צעבאלעוועט מיט אסך שיינע מתנות. צווישן אנדערע האָב איך באקומען א דיק בוך, די מיטאָלאָגיע פון העלאס און רוים. איבער מאנגל אין זיסקייטן קאָן איך מיך אויך נישט באקלאָגן. יעדער האָט ארויסגענומען פון זיינע לעצטע זאפאסן. אלס בנימין פון דער הינטערהויז־משפחה בין איך באמת מער צעבאלעוועט געוואָרן ווי איך פארדין עס.

דיין אנא.

דינסטיק, 15. יוני 1943.

ליבע קיטי!

עס האָבן ווידער אסך זאכן פאסירט, אָבער איך טראכט צומאָל אז מיינע נישט אינטערעסאנטע פלוידערייען לאנגווייל:ן דיך שטארק און אז דו מאכסט דיר נישט אזא צימעס פון אזעלכע בריוו. דערפאר וועל איך דאָס מאכן בקיצור.

הער וואַסען איז נישט אָפּעריִרט אויף א מאָגן־געשוויר. ווען די דאָקטוירים האָבן געמאַכט דעם שניט, האָבן זיי פּעסטגעשטעלט קאַנסער, וועלכער איז ליידער שוין אַזוי פאַרגעשריטן אַז אן אָפּעראַציע איז נישט מער מעגלעך געווען. זיי האָבן דעם שניט צוריק פאַרנייט, האָבן אים געפּלעגט נאָך דריי וואָכן און האָבן אים דאַן ווידער אַהיימגעשיקט. איך האָב גרויס צער דערפון, און איך פיל עס באַזונדערס שווער, וואָס מיר קאָנען נישט ארויס פון דאַנען. איך וואָלט אים אָפט באַזוכט, כדי אים אביסל פאַרוויילן. עס איז אזא שאָד, וואָס אונדזער וואַסען קאָן אונדז מער נישט באַריכטן, וואָס ס'פּאַסירט אין לאַגער און וואָס מען דערציילט דאָרט. ער איז געווען אזא גוטע שטיצע און האָט פאַר אונדז רירנדיק געזאָרגט.

קומענדיקן חודש וועלן מיר, ווייזט אויס, מוזן אָפּליפערן אונדזער ראַדיאָ. דער הער קאָפּהויס האָט אינדערהיים נאָך אַן אַזוי־גערופענעם בעבי־אַפּאַראַט, וועלכן מיר וועלן בסוד באַקומען אויפן אָרט פון אונדזער גרויסן פיליפּס. ס'איז זייער באַדויערלעך, וואָס מען מוז אָפּליפערן דעם שיינעם אַפּאַראַט. אָבער א הויז אין וועלכן מענטשן באַהאַלטן זיך אויס, טאָר גאָרנישט ריזיקירן און מוז אויף יעדנפאַל פרוון צו האַלטן פון דערווייטנס די „הויכע אויטאָריטעטן". דעם קליינעם אַפּאַראַט וועלן מיר ארויפנעמען. ביי אויסבאַהאַלטענע יידן, וואָס קויפן מיט באַהאַלטן געלט אויף שוואַרץ, מעג אויך זיין א פאַרבאָטענער ראַדיאָ. יעדער פרוווט זיך צו דערשלאָגן צו עפּעס אן אַלטן אַפּאַראַט, כדי אים אָפּצוליפערן אויפן אָרט פונעם אייגענעם. דער ראַדיאָ איז דאָך איינגנטלעך די איינציקע פאַרבינדונג מיט דער וועלט. און עס איז אמת: ווען די שטימונג איז א געדריקטע, העלפט די וואונדערלעכע שטימע פונעם עטער, וואָס הויבט ווידער אין אונדז אריין מוט און פון וועלכער ס'קלינגט: „האַלט הויך דעם קאָפּ, ס'וועלן נאָך קומען בעסערע צייטן".

דיין אנא.

זונטיק, 11. יולי 1943.

ליבע קיטי!

לאָמיר זיך אומקערן צו דער טעמע דערציונג. איך מוז דיר זאָגן, אַז איך האָב מיר געגעבן די גרעסטע מי, צו זיין העלפלעך, גוט און צערטלעך, אַזוי אַז די שטורמישע כוואַליעס פון מוסר האָבן זיך באמת אָנגעהויבן צו באַרויקן. אָבער ס'איז ביטער

שווער זיך גוט אויפצופירן מיט מענטשן וואָס דו קאָנסט נישט לײדן. איך זע איין, אז איך טו מער אויף, ווען איך חנפע אביסל, אָנשטאָט מיין אלטער טבע, יעדן צו זאָגן דעם אמת אין פנים אריין (כאָטש קיינער שאצט דאָס נישט).

דערצו פאל איך נאָך אלץ אָפּט ארויס פון דער ראָלע און קאָן נישט איינהאלטן מיין כעס איבער אומגערעכטיקייטן. אזוי, אז מ׳רעדט ווידער גאנצע וואָכן איבער דעם חוצפהדיקסטן מיידל פון דער וועלט! האלטסטו נישט אז ס׳איז אויף מיר א רחמנות? איין גליק וואָס איך האָב פיינט צו וואָרטשען, ווייטער וואָלט איך פארביטערט געוואָרן און ס׳וואָלט געווען א סוף צו מיין גוטער שטימונג!

חוץ דעם האָב איך מיר פירגענומען צו פארלאָזן אביסל די סטענאָגראפיע, ערשטנס כדי צו האָבן מער צייט פאר די אנדערע ארבעטן און צווייטנס צוליב מיינע אויגן. ס׳איז זייער נישט אָנגענעם, אָבער איך בין אין דער לעצטער צייט זייער קורצזיכטיק געוואָרן און וואָלט געדארפט האָבן א בריל (אין וועלכער איך וועל אויסזען ווי א סאָווע), אָבער דו ווייסט דאָך: אז אויסבא=האלטענע טאָרן נישט...

נעכטן האָט דאָס גאנצע הויז געהאט איין טעמע. די מאמע האָט געהאט די אידייע, מיך צו שיקן מיט דער פרוי קאָפּהויס צום אויגנדאָקטער. קודם האָט מיר אָנגעהויבן שווינדלען פאר די אויגן. ווען איך האָב דאָס דערהערט. ס׳איז דאָך נישט קיין קלייניקייט: ארויס אויף דער גאס, הער נאָר, אויף דער גאס! אין ערשטן מאָמענט האָבן מיך באשלאָגן אנגסטן, דאן בין איך געווען גליקלעך! אָבער אזוי פשוט איז דאָס נישט. מ׳האָט קודם געדארפט איבערטראכטן וועגן אלע שוועריקייטן און געפארן, און די אינסטאנצן, וואָס האָבן צו אנטשיידן איבער אזא שריט, האָבן זיך אזוי גיך נישט געקאָנט איינינקן. מיפּ האָט תיכף געוואָלט מיט מיר אוועקגיין. איך האָב שוין געהאט ארויסגע=נומען מיין גרויען מאנטל פון דער שאפע, אָבער ער איז געווען אזוי קליין, אזוי־ווי פון א ייגנערער שוועסטער. איך בין נייגיריק צי איך וועל טאקע גיין צום דאָקטער, אָבער מיר דאכט, אז דער פלאן ווערט נאָך אָפּגעלייגט.

אינצווישן האָבן די ענגלענדער געלאנדעט אין סיציליע, און דער טאטע מיינט, אז די מלחמה וועט פאָרט איינגיכן נעמען א סוף. עלי גיט מארגאָן און מיר אסך ביוראָ=ארבעט. מיר ביידע מאכן עס זייער גערן. און עלי רוקט זיך שנעלער פאָרויס.

קאָרעספּאָנדענץ קלאַסירן און פאַרשרייבן אין בוך. קאָן יעדער, אָבער מיר זענען באַזונדערס געוויסנהאַפט.

מיפּ רייסט זיך אונטער פאַר אונדזערטוועגן, זי איז א ריכ־טיק לאַסטפערד. במעט טעגלעך געפינט זי ערגעצוו אויס גרינס און ברענגט עס אונדז אין גרויסע טאַשן אויפן ביציקלעט. זי זאָרגט אויך דערפאַר אז מיר זאָלן יעדן שבת באַקומען פינף נייע ביכער פון דער ביבליאָטעק. דעריבער וואַרטן מיר שוין תמיד אויף דעם שבת, פונקט ווי קליינע קינדער, וואָס ווייסן, אז ס'זענען פאַראַן אויסזיכטן אויף מתנות. מענטשן וואָס פירן א נאָרמאַל לעבן, קאָנען נישט משיג זיין, וואָס ס'באַטייטן ביכער פאַר אונדז פאַרשפּאַרטע. לייענען. לערנען און ראַדיאָ זענען דאָך אצינד אונדזער וועלט!

דיין אנא.

דינסטיק, 13. יולי 1943.

ליבע קיטי!

נעכטן נאָכמיטאָג האָב איך מיטן טאַטנס הסכמה געפרעגט דיסעלן צי ער וואָלט גאָרנישט געהאַט קעגן (און איך בין געווען באַזונדערס העפלעך), ווען איך באַנוץ צוויי מאָל א וואָך דעם טיש און אונדזער צימער אויך נאָכן מיטאָג, פון פיר ביז האַלב זעקס. פון האַלב דריי ביז פיר אזייגער זיץ איך סיי־ווי־סיי יעדן טאָג ביי דעם טיש, בשעת הער דיסעל שלאָפט. אָבער שפּעטער זענען דער טיש און דאָס צימער פאַר מיר א פאַרבאָ־טענע טעריטאָריע. דאָרט, אין געמיינזאַמען צימער, איז עס נאָכמיטאָג צו רעשיק, כדי צו אַרבעטן און חוץ דעם זיצט דער טאַטע אויך אמאָל גערן ביי זיין שרייבטיש. די סיבה פאַר דער פראַגע איז געווען באַרעכטיקט און אייגנטלעך נאָר א פאָרם זאַך. וואָס מיינסטו, האָט דער גרויסער תלמיד־חכם, הער דיסעל, געענטפערט? „ניין!“ פשוט „ניין!“ איך בין געווען אויפגע־בראַכט, האָב מיך אָבער נישט געלאָזט אָפּ־פטורן און האָב געפרעגט פאַרוואָס. תיכף האָב איך באַקומען א קאַלטן דוש:

— וואָס מיינסטו! איך מוז אויך אַרבעטן! אויב איך קאָן נישט אַרבעטן נאָכמיטאָג, בלייבט פאַר מיר איבערהויפּט נישט קיין צייט. איך דאַרף אויך פאַרענדיקן, וואָס איך האָב אָנגעהויבן לערנען. דו טוסט דאָך סיווי נישט וועך ווייסט וואָס! דיין מיטאָלאָגיע איז נישט קיין ממשותדיקע אַרבעט. שטריקן און

לייענען, איז אויך נישט קיין ארבעט! ניין, דעם טיש באַקומסטו נישט!

איך האָב געענטפערט: — מיין ארבעט איז דאָך אן ערנסטע. אינעווייניק קאָן איך נאָכמיטאָג נישט ריכטיק ארבעטן. טראַכט נאָכאמאָל איבער, איך בעט אייך.

מיט די ווערטער האָט זיך די באַליידיקטע אנא אויסגעדרייט און האָט אזוי געטון, ווי גלייך דער דאָקטער וואָלט געווען לופט. דערביי האָב איך געקאָכט פון כעס, און האָב געהאלטן דיסעלן פאר שרעקלעך אומהעפלעך (דאָס איז ער טאקע געווען) און מיך פאר זייער פריינטלעך. אזוי־ווי איך האָב אין אָוונט דערטאפט פימען, האָב איך אים דערציילט דעם נעגאטיוון רעזולטאט, און מיר האָבן איבערגעשמועסט וויאזוי איך זאָל מיך אצינד נוהג זיין. נאָכגעבן, האָב איך, פארשטייט זיך, נישט געוואָלט, אָבער איך האָב געוואָלט פרוון די זאך אליין אין אָרדענונג צו ברענגען. דער טאטע האָט מיר לפי ערך געזאָגט, וויאזוי איך זאָל מיך נוהג זיין, ער האָט אָבער געוואָלט, אז איך זאָל נאָך ווארטן א טאָג, ווייל איך בין געווען זייער אויפגערעגט. די עצה האָב איך אָפּגעוואָרפן, און נאָך דעם געשירוואשן האָב איך אָפּגעווארט דיסעלן. דער טאטע איז געזעסן אין דערבייקן צימער, און זיין נאָענטקייט האָט מיך באַרויקט און דערמוטיקט.

— הער דיסעל, האָב איך געזאָגט מין הסתם האָט איר עס נישט געהאלטן פאר וויכטיק נאָכאמאָל זיך מיישב צו זיין וועגן מיין פראגע. אָבער איך בעט אייך נאָכאמאָל!

מיט זיין פריינטלעכסטן שמייכעלע האָט ער געענטפערט:

— דער ענין איז א קלאָרער, אָבער איך בין תמיד גרייט דעריבער צו רעדן.

אצינד בין איך נאָכאמאָל ארויס מיט מיינע טענות און ער האָט מיך געהאלטן אין איין איבערייסן:

— ווען איר זענט אהערגעקומען, הער דאָקטער, איז די איינטיילונג פונעם צימער, וואָס געהערט צו אונדז ביידן, געווען ארומגערעדט געוואָרן. דעמלט האָט עס געהייסן, אז איר ווילט ארבעטן פאָרמיטאָג און איך באַקום דעם גאנצן נאָכמיטאָג, אָבער איך פארלאנג דאָס גאָרנישט, און איר מוזט דאָך צוגעבן, אז צוויי נאָכמיטאָגן זענען א גאנץ גערעכטע פאָדערונג?

דיסעל איז אויפגעשפרונגען אזויווי אן אָפּגעברימער:

— דו האָסט שוין גאָרנישט וואָס צו רעדן פון רעכט. וווהין זאָל איך גיין? איך וועל פרעגן דעם הער וואן דאן צי ער וויל

פאר מיר אויבן, אויפן בוידעם, אויסבויען אזא מין בודקעלע ווי פאר א הונט, וו איך זאָל קאָנען זיצן. איך האָב אויך איגנערגעץ נישט קיין רו פאר מיין ארבעט. מיט דיר האָט מען תמיד נאָר צרות. ווען דיין שוועסטער מארגאָ, וואָס האָט מער סיבות דערצו, וואָלט מיך געבעטן, וואָלט איך תיכף געווען גרייט, אָבער דו...

און דאן זענען ווידער געקומען די פוסטע רייד וועגן דער מיטאָלאָגיע און וועגן לייענען און שטריקן, און אנא איז געווען טיף געקרענקט. דאָס האָט זי אָבער נישט ארויסגעוויזן און האָט געלאָזט דיסעלן ווייטער דרשנען:

— מיט דיר קאָן מען נישט רעדן. דו ביסט א שרעקלעכע עגאָיסטקע. אויב דו קאָנסט נאָר דורכזעצן דיין ווילן איז דיר אלץ איינס, וואָס ס'געשעט מיט דעם אנדערן. איך האָב נאָך נישט געזען אזא קינד! אָבער סוף כל סוף וועל איך מוזן נאָכגעבן. אז נישט וועט דאָס שפעטער הייסן, אז אנא פראנק איז ביים עקזאמען דורכגעפאלן, ווייל דער הער דיסעל האָט זי נישט געלאָזט געגוג זיצן ביים שרייבטיש.

און אזוי האָט ער ווייטער געשיט ווי א וואסערפאל. ס'איז שוין גישט מעגלעך געווען צוצוהערן. מיין ערשטער אימפולס איז געווען: איי, ווען איך קאָן אים דערלאנגען איינס, אז ער זאָל פליען ביז צו דער וואנט. דער אלטער ליגנער! און דאן האָב איך ווידער געטראכט: — רויק בלייבן, דער יאָלד פארדינט באמת נישט, אז דו זאָלסט דיך אזוי אויפרעגן.

ענדלעך איז אים דער כעס איבערגעגאנגען און ער איז ארוים פונעם צימער מיט א פנים, פון וועלכן מ'האָט גלייכצייטיק געקאָנט אראָפלייענען אי כעס אי טריומף. זיינע קעשענעס זענען ווי תמיד געווען אָנגעשטאָפט מיט עסנווארג, וואָס מיפלעגט פאר אים קויפן און ברענגען. איך בין געגאנגען צום טאטן, כדי אים גענוי צו באריכטן וועגן געשפרעך, אויב ער האָט נישט אליין געהערט.

פים האָט באשלאָסן, נאָך א'ן דערמוזעלבן אָוונט צו רעדן מיט דיסעלן, און אזוי איז טאקע געווען. זיי האָבן גערעדט א האלבע שעה. דער טאטע האָט דערמאנט דיסעלן, אז זיי האָבן שוין איינמאָל גערעדט וועגן דערזעלבער זאך, און ער האָט אים דעמלט, אזויצוזאָגן, נאָכגעגעבן, כדי נישט צו באעוולען אן עלטערן לגבי א ייגגערן, אָבער ער האָט עס שוין דעמלט נישט געהאלטן פאר ריכטיק. דיסעל האָט געטענהט, אז איך זאָל האָבן געזאָגט, אז ער איז אן אריינדרינגער, וואָס פארנעמט אלץ.

דער טאַטע האָט אַנטשידן פּראָטעסטירט, ווייל ער האָט אַליין געהערט דעם שמועס און האָט געוווּסט, אַז מיט קיין וואָרט האָב איך דאָס נישט דערמאַנט. אַזוי האָבן זיי ביידע דיסקוטירט, דער טאַטע פֿאַרטיידיקנדיק מיין בלומרשטן עגאָיזם און מיין „אומנוציקע" אַרבעט און דיסעל וואָרטשענדיק, מוסרנדיק, אומצופֿרידן. ענדלעך האָט ער נאָכגעגעבן, און מ'האָט אָפּגעשמועסט, אַז איך וועל צווייטאָל אַ וואָך קאָנען אַרבעטן ביז פֿינף אַזייגער. דיסעל איז געווען דער געשלאָגענער. צוויי טעג האָט ער מיך נישט אָנגעקוקט, אָבער ער האָט זיך געהאַלטן ביי זיינע רעכט און איז דאַן נאָך געזעסן די האַלבע שעה פֿון פֿינף ביז האַלב זעקס ביים טיש... אַזויווי אַ נאַריש ייִנגל. אויב ער איז מיט 54 יאָר אַזאַ פּעדאַנטנער און קליינלעכער כאַראַקטער, האָט אים מין הסתם די נאַטור אַזוי באַשאַפֿן, און ער וועט זיך זיכער נישט מער ענדערן.

דיין אַנאַ.

פֿרייטיק, 16. יולי 1943.

ליבע קיטי!

נאָכאַמאָל אַ גניבה, אָבער דאָסמאָל שוין אַן עכטע! אינדערפֿרי איז פּעטער ווי שטענדיק געגאַנגען אין לאַגער און האָט פֿעסטגעשטעלט, אַז די טירן צום לאַגער און צו דער גאַס זענען געשטאַנען אָפֿן. ער איז תיכף געקומען צו פּים, וועלכער האָט קודם איינגעשטעלט דעם ראַדיאָ אויף די דייטשע פּאָסטנס און דאַן פֿאַרשלאָסן די טיר. דאַן זענען זיי איניינעם אַרויפֿגעגאַנגען. די הויזאָרדענונג שרייבט פֿאָר אין אַזעלכע פֿאַלן: נישט לאָזן רינען קיין וואַסער, גאַנץ שטיל זיין, פֿינקטלעך אַכט אַזייגער פֿאַרטיק זיין מיט אַלעמען און נישט גיין אין טואַלעט. מיר זענען אַלע אַכט צופֿרידן געווען, וואָס מיר האָבן ביינאַכט גוט געשלאָפֿן און גאָרנישט געהערט. ערשט אַזייגער האַלב צוועלף איז געקומען הער קאָפּהויס און האָט דערציילט, אַז די גנבים האָבן געעפֿנט די דרויסנטיר מיט אַ ברעכייזן און דאַן צעבראָכן די לאַגערטיר. אַזויווי זיי האָבן געזען אַז אין לאַגער איז נישט געווען וועך ווייסט וואָס, האָבן זיי געפּרוּווט זייער גליק מיט אַ טרעפּ העכער. זיי האָבן צוגעגנבעט אַ געלטקאַסעטע מיט 40 גולדן און בלאַנקאָ־טשעקביכער, אָבער ערגער איז, וואָס אין

זייערע הענט זענען אריינגעפאַלן די קאַרטן פאַרן גאַנצן צוגע־טיילטן צוקער פון אן ערך 150 קג.

הער קאַפּהויס מיינט אז דאָס זענען די זעלבע גנבים, וואָס האָבן שוין איינמאָל, צוריק מיט 6 וואָכן, געפּרוווט אויפצו־ברעכן איינע פון די טירן. דעמלט האָט זיך זיי נישט איינגעגעבן. די דאָזיקע געשעעניש האָט ווידער צערייצט די געמיטער. ווייזט אויס אז אָן סענזאַציעס קאָן מען זיך ביי אונדז אין הינטער־הויז נישט באַגיין. מיר זענען צופרידן, וואָס די שרייבמאַשינען און די קאַסע זענען געווען אויף א זיכער אָרט, ביי אונדז אין שאַפע, וו זיי ווערן יעדן אויפדערנאַכט באַהאַלטן.

דיין אנא.

מאָנטיק, 19. יולי 1943.

ליבע קיטי!

זונטיק איז צפון־אַמסטערדאַם שטאַרק באָמבאַרדירט גע־וואָרן. די חרבות דאַרפן זיין שוידערלעך. גאַנצע גאַסן זענען איינגעפאַלן. און ס׳קאָן נאָך געדויערן אַסך טעג, ביז מען וועט אַלע פאַרשיטע אַרויסגעפונען. ביז אַצינד האָט מען איבערגע־געבן וועגן 200 טויטע און אָן א שיעור פאַרוווּנדעטע. די שפּי־טאָלן זענען איבערגעפּאַקט. קינדער בלאָנקען אַרום און זוכן צווישן די חרבות זייערע עלטערן. ס׳כאַפּט מיך אָן א דראָזש, ווען איך טראַכט פון דעם דומפּן הודיען און קנאַקן, וואָס איז פאַר אונדז געווען א סימן פון נאָענטער פאַרניכטונג.

דיין אנא.

פרייטיק, 23. יולי 1943.

ליבע קיטי!

עלי האָט ווידער אויסגעפונען אַן אָרט, וו ס׳זענען נאָך פאַראַן העפטן, קודם כל קאָנטאָר־ביכער פאַר מאַרגאָן, וואָס לערנט אַצינד בוכהאַלטונג. אויך אַנדערע העפטן באַקומט מען דאָ אָן קאַרטן. אָבער דו טאָרסט נישט פרעגן וויאַזוי זיי זעען

אוים: גרוי, קרום לינירט פאפיר, צוועלף זייטלער, דערפאר אָבער קאָסטן זיי זייער טייער!

איצינד וועל איך דיר דערציילן, וואָס מיר אלע ווינטשן זיך ווען מיר וועלן ווידער זיין פריי.

מארגאָ און הער וואן דאן ווילן קודם א היים באָד אין א גאנץ פולער וואנע. אין וועלכער זיי וועלן ליגן כאָטש א האלבע שעה. פרוי וואן דאן וויל תיכף גיין אין א קאָנדיטאָריי און זיך גוט אָנעסן מיט טאָרט, דיסעל וויל נאָר איינס: זיך ווידער זען מיט זיין פרוי, מיט זיין לאָטכען; די מאמע גארט נאָך א טעפל קאווע. דער טאטע וויל צום ערשטן באזוכן דעם הער וואָסען, פעטער וויל תיכף אין שטאָט אריין, אין א קינאָ — און איך?? איך וואָלט פון גרוים פרייד נישט געוווּסט וואָס איך זאָל צוערשט טון.

אמיינסטן ווּנטש איך מיר, אז מיר זאָלן ווידער זיין אין אן אייגענער וווינונג, וווּ מיר קאָנען טון וואָס מיר ווילן, דאן, אז איך זאָל מיך קאָנען פריי באוועגן און האָבן א הילף אין דער ארבעט, דאָס הייסט די שול!

עלי קאָן באקומען אויבס אויף „שווארץ", אָבער ס'קאָסט „א קליינינקייט": טרויבן 5 גולדן, אגרעסן 70 סענט, איין פע= רעשקע 50 סענט, 1 קג. הארבוז 1,50 גולדן. אין די צייטונגען שטייט אָבער יעדן טאָג מיט גרויסע אותיות: געשוואָלענע פרייזן הייסט ספעקולאציע!

דיין אנא.

מאָנטיק, 26. יולי 1943.

ליבע קיטי!

נעכטן איז ווידער געווען א זייער אומרויקער טאָג, און מיר זענען נאָך אלע גאנץ אויפגערעגט. אייגנטלעך וואָלטסטו גע= דארפט פרעגן צי ביי אונדז גייט אמאָל אויך דורך א טאָג אָן אויפרעגונג.

ווען מיר זענען געזעסן ביים פרישטיק, האָבן די סירענעס געבלאָזן אלארם. דאָס שטערט אונדז נישט דירעקט, ווייל דאָס באטייט נאָר, אז די פיינטלעכע פליער דערנענטערן זיך צום ברעג. נאָכן פרישטיק האָב איך מיך ווידער צוגעלייגט, ווייל איך האָב געהאט שטארקע קאָפּווייטיק, און בין דאן שפעטער

alles alleen omdat je niet naar de goede raad
van je eigen goede helft luistert. Ik zou wel
willen luisteren, maar het gaat niet, als ik stil
en ernstig ben denken allen dat het een nieuwe
comedie is en dan moet ik me wel met een
grapje redden, nog niet eens van mijn
eigen familie gesproken, die stellig denkt dat
ik ziek ben, me hoofdpijnpillen en kalmeer-
tabletten laat slikken, me in hals en voorhoofd
voelt of ik koorts heb, naar mijn ontlasting
vraagt en mijn slechte bui bekritiseert; dat
houd ik niet vol, als er zo op me gelet
wordt dan word ik eerst snibbig, dan treurig
en tenslotte draai ik mijn hart weer om
draai het slechte naar buiten, het goede naar
binnen en zoek steeds naar een middel om zo te
worden zoals ik zo erg graag zou willen zijn
en zo als ik zou kunnen zijn, als ... er geen
andere mensen in de wereld zouden wonen
je Anne M. Frank.

די לעצטע זייט פון אנאס טאָגבוך, פאַרקלענערט.

אראָפּגעגאנגען. עס איז געווען ארום צוויי אזייגער. ארום האלב דריי איז מארגאָ פּארטיק געוואָרן מיט איר ביוראָ=ארבעט. זי האָט נאָך נישט געהאט אָפּגעראמט, ווען מען האָט שוין ווידער געבלאָזן אלארם, אָבער דאָסמאָל מאקע גרויס=אלארם. אזוי ארום זענען מיר ווידער ארויפגעגאנגען, און ס׳איז טאקע שוין געווען צייט, ווייל פינף מינוט שפּעטער האָט זיך אָנגעהויבן דאָס משוגעת אינדרויסן און ס׳איז געוואָרן אזוי ביטער, אז מיר האָבן געמוזט זיך אויסבאהאלטן אין אונדזער: „שויץ“=ווינקל אין דורכגאנג. דאָס הויז האָט זיך געטרייסלט און מיר האָבן דייטלעך געהערט ווי ס׳רייסן אויף די באָמבעס. איך האָב צוגעדריקט מיין טאש אונטער דער אָרעם, כדי זיך אין עפּעס אָנצוהאלטן. אוועק קאָנען מיר דאָך סיידי נישט, ווען מיר מוזן אָבער אין ערגסטן פאל אנטלויפן, איז די גאס פאר אונדז פּונקט אזוי געפערלעך ווי א באָמבארדאמענט.

אין א האלבער שעה ארום איז דאָס פליען שוואכער געוואָרן, אָבער דער געדודער אין הויז איז גרעסער געוואָרן. פּעטער איז אראָפּגעקומען פון זיין באאָבאכטונגס=פּאָסטן פונעם בוידעם, דיסעל איז געווען אין גרויסן קאָנטאָר, פּרוי וואן דאן האָט זיך געפילט זיכערער אין פּריוואט=קאָנטאָר, הער וואן דאן האָט צוגעקוקט פונעם בוידעם. מיר זענען איצט אויך ארויפגעגאנגען, פון וואנען מיר האָבן דייטלעך געזען דעם רויך איבער דעם האפן. מ׳האָט טאקע באלד געפילט די בראנד ריחות, און ס׳האָט אויסגעזען ווי א געדיכטער נעפּל וואָלט געהאנגען איבער דער שטאָט.

אזא מין גרויסע שריפה איז נישט קיין שיינער אָנבליק. מיר זענען געווען דאנקבאר, וואָס אלץ איז פאר אונדז גוט דורכגעגאנגען, און יעדער האָט זיך גענומען צו זיין ארבעט. אין אָוונט ביים עסן: ווידער לופט=אלארם! מיר האָבן דאָסמאָל געהאט א באזונדער גוט מאכל, אָבער ס׳איז מיר שוין פארגאנגען דער אַפּעטיט ביי דעם שרעקלעכן געיאָמער פון די סירענעס. ווייטער איז אלץ געבליבן שטיל, און שפּעטער מיט דרייפערטל שעה איז געווען נאָכן אלארם. נאָכן געשירוואשן האָט עס זיך ווידער אָנגעהויבן: אלארם. א מוראדיקע שיסעריי, זייער אסך פליער איבער אונדז. מיר האָבן אלע געמיינט, אז איצט הייבט זיך אָן דער אמתער גהינום. ווידער האָט עס גערעגנט מיט באָמבעס, דאָסמאָל אויף דער אנדערער זייט, אויפן אעראָדראָם, לויט ווי די ענגלענדער האָבן געמאָלדן. די פליער האָבן זיך אראָפּגעלאָזט גיך, זענען ווידער אויפגעשטיגן, האָבן געשאָסן, די גאנצע

לופט האָט געברויזט. יעדן אויגנבליק האָב איך מורא געהאַט, אַז איינער וועט אַראָפּפאַלן.

איך קאָן דיר זאָגן אַז 9 אַזייגער ווען איך בין געגאַנגען שלאָפן, האָב איך מיך מער נישט געקאָנט האַלטן אויף די פיס. ביינאַכט האָב איך מיך דורכגעוועקט, ס'איז געווען פּונקט 12 אַזייגער: פליער! דיסעל האָט געהאַלטן ביים אויסטון. מיר איז געווען אַלץ איינס. ביים ערשטן שוס בין איך גאַנץ וואַך אַרויס־געשפּרונגען פונעם בעט. צוויי שעה זענען זיי אומויפהערלעך געפלויגן, און איך בין געבליבן ביים טאַטן. דאַן האָט מען אויפ־געהערט צו שיסן, בין איך ווידער אַריבער צו מיר. אַרום האַלב דריי בין איך אַנטשלאָפן געוואָרן.

7 אַזייגער. אַ דערשראָקענע, האָב איך מיך אויפגעכאַפּט. וואָס דאָן איז געווען ביים טאַטן. „אַלעס" האָב איך געהערט זאָגן. „גנבים, איז געווען מיין ערשטער געדאַנק, און איך האָב געמיינט אַז אַלעס האָט מען צוגעגנבעט. אָבער ניין! אַצינד איז געקומען אַזאַ גוטע ידיעה, אַז אַזעלכע האָבן מיר שוין חדשים לאַנג, אפשר אין משך פון דער גאַנצער מלחמה, נישט געהערט: מוסאָליני איז געפאַלן, דער קיניג פון איטאַליע האָט איבערגע־נומען די רעגירונג.

מיר האָבן געיובלט. נאָך דעם פחד פון נעכטן, ענדלעך ווידער עפּעס גוטס און... האָפענונג! האָפענונג אויפן סוף. האָפענונג אויף שלום!

גראָד איצט איז קראַלער אָנגעקומען און האָט דערציילט, אַז „פאָקער" איז שטאַרק באַשעדיקט. אינצווישן האָבן מיר ביי־נאַכט ווידער געהאַט אַלאַרם מיט אַ שטאַרקער פליעריי און אויך נאָכאַמאָל פאַר־אַלאַרם. איך ווער דערשטיקט פון די לופט־אַלאַר־מעס, בין נישט אויסגעשלאָפן און קאָן, פאַרשטייט זיך, אויך נישט אַרבעטן ווי ס'געהער צו זיין. אָבער אַצינד האַלט אונדז וואַך די שפּאַנונג און האָפענונג אויפן סוף. אפשר נאָך דאָס יאָר.

דיין אַנאַ.

דאָנערשטיק, 29. יולי 1943.

ליבע קיטי!

פרוי וואַן דאַן, דיסעל און איך האָבן געוואַשן געשיר, און איך בין געווען אויסערגעוויינלעך רויק, אַ זאַך וואָס קומט זעלטן פאָר און איז, זיי זיכער, אויך אויפגעפאַלן. כדי צו פאַרמיידן

נייגיריקע פראגן, האָב איך געזוכט א נייטראלע טעמע און האָב אָנגעהויבן א געשפּרעך איבער דעם בוך, „העברי וואן דיר אָווערקאנט“. אָבער איך האָב געהאט א טעות. אויב די פרוי וואן דאן פאלט אויף מיר נישט אָן, דאן טוט עס דיסעל. די זאך איז געווען אזוי: דיסעל האָט אונדז באזונדערס צוגערעדט צו דעם בוך. מארגאָ און איך מיינען אז ס'איז גאָרנישט אזוי אויסגעצייכנט. דאָס יינגל איז זייער שיין געשילדערט, אָבער דאָס איבעריקע... לאָמיר בעסער שווייגן. איך האָב ארויסגעזאָגט מיין מיינונג. נו, מער האָב איך שוין נישט באדארפט. — וואָס ווייסטו פון דער פּסיכאָלאָגיע פון מענער בפרט ווען ס'איז די רייד פון א קינד! דו ביסט נאָך צו יונג פאר אזא בוך. א צוואנציק יעריקער קאָן דאָס קוים פארשטיין. (פארוואָס־זשע האָט ער מארגאָ און מיך אזוי צוגערעדט דערצו?) און ביידע זענען ארויס מיט לשון:

— דו ווייסט צופיל זאכן וואָס גייען דיך גאָרנישט אָן. דו ביסט אויך שלעכט דערצויגן. שפּעטער וועט דיר שוין גאָרנישט פארשאפן קיין פרייד אָדער פארגעניגן. דאן וועסטו זאָגן: דאָס, בע, דאָס האָב איך שוין צוריק מיט 25 יאָר געלייענט אין ביכער. אייל דיך צו אויב דו ווילסט נאָך האָבן א מאן אָדער זיך ריכטיק פארליבן. דיר וועט דאָך קיינער נישט געפעלן! אין דער טעאָריע ביסטו פולקומען, אין דער פּראקטיק זעט עס גאנץ אנדערש אויס.

זייער אויפפאסונג פון גוטער דערציונג באשטייט, ווייזט אויס, דערין, מיך תמיד אָנצורייצן קעגן מיינע עלטערן, און דאָס טוען זיי גערן. ס'איז אויך, מין הסתם, פּונקט אזא אויסגעצייכנטער מעטאָד נישט צו רעדן מיט א מיידל אין מיין עלטער וועגן טעמעס פאר „דערוואקסענע“. דער רעזולטאט פון אזא מין דערציונג האָט זיך זייער אָפט ארויסגעוויזן אלס ביטערער פעלער!

איך וואָלט זיי אמליבסטן אָנגעפּאטשט פאר זייערע לעכערלעכע רייד. איך בין געווען מלא כעס. ווען איך וואָלט שוין געקאָנט ציילן די טעג, ווען איך וועל זיי פּטור ווערן! פרוי וואן דאן איז דער אמתער פארשוין... זי קאָן דינען פאר א ביישפּיל, יאָ, פאר א ביישפּיל — וויאזוי מען דארף נישט זיין!

זי איז באקאנט אלס אומבאשיידן. עגאָיסטיש, כיטרע־נאַריש, אויסגערעכנט און מיט גאָרנישט צופרידן. איבער דער מאדאם וואָלט איך געקאָנט אָנשרייבן גאנצע ביכער, און ווער ווייסט צי איך וועל דאָס נישט טון. זי שפּילט די ווילע, פריינטלעכע, באזונדערס צו מענער, אָבער זי פארבלענדזט די

אויגן! די מאמע האלט זי פאר צו נאריש, כדי צו פארלירן א וואָרט וועגן איר, מארגאָ, פאר צו אומבאדייטנדיק. פים זאָגט, אז זי איז מיאוס (ווערטלעך און בילדלעך), און איך האָב נאָך לאנגע באָבאכטונגען דערקענט — ווייל איך גיי קיינמאָל נישט צו מיט קיין פאָרורטייל — אז די אלע אָנשויונגען זענען אמת און נאָך אסך מער! זי האָט אזויפיל חסרונות, וועלכע זאָל איך דאָ קודם אויסרעכענען?

דיין אנא.

פ. ס.: די ליבע לייענערן ווערט געבעטן אין אכט צו נעמען, אז דער בריוו איז געשריבן געוואָרן ווען דער כעס איז נאָך נישט געווען אָפּגעקילט.

דינסטיק, 3. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

פּאָליטיש גייט עס אויסגעצייכנט. אין איטאליע איז די פא-שיסטישע פארטיי פארבאָטן. אין פארשידענע געגנטן קעמפט דאָס פאָלק קעגן די פאשיסטן. אפילו סאָלדאטן באטייליקן זיך אין דעם קאמף. וויאזוי קאָן נאָך אזא פאָלק פירן מלחמה קעגן ענגלאנד?

דאָ האָט מען צום דריטן מאָל שווער באָמבארדירט. איך האָב צונויפגעביסן די ציין און מיר „געמאכט מוט". די פרוי וואן דאן, וואָס האָט ביז איצט תמיד געזאָגט: „בעסער א סוף מיט שרעק איידער שרעק אָן א סוף", איז אצינד דער גרעסטער פּחדן פון אונדז אלע. זי האָט היינט אינדערפרי געציטערט ווי א פיש אין וואסער און דאן האָט זי אויסגעבראָכן אין א געוויין. איר מאן, מיט וועלכן זי האָט שוין ווידער א גאנצע וואָך אָפּגע-לעבט ווי א הונט מיט א קאץ, אָבער מיט וועלכן זי האָט זיך נאָרוואָס איבערגעבעטן, האָט זי ליבלעך געטרייסט. מען וואָלט געקאָנט ווערן סענטימענטאל ביי דער שיינער סצענע. אפּראָפּאָ קאץ! אז זיי זענען נישט נאָר נוצלעך, האָט באוויזן מושי! מיר האָבן באקומען פליי, און די פלאָג ווערט מיט יעדן טאָג ערגער. הער קאָפּהויס האָט אומעטום אָנגעשיט א מין געלן פּראָשעק. וועלכער שטערט, ווייזט אויס, נישט די פליי. מיר זענען שוין

אלע גאַנץ נערוועז. כּסדר טראַכט מען דערפֿון און מען פֿילט ווי עס בייסט אין די הענט, אין די פֿיס און נאָך ערגעץ, און אַלע מאַכן די קאָמישיסטע באַוועגונגען בעת דעם גײען אויף די קליינע פֿינגער. דער מאַנגל אין קערפּערלעכער באַוועגונג איז זיך איצט נוקם. מיר זענען שטײף געוואָרן, ווייל מיר מאַכן צו ווייניק גימנאַסטיק.

דײַן אַנאַ.

מיטוואָך, 4. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

אַזוי ווי מיר זענען שוין מער ווי אַ יאָר פֿאַרשפּאַרט אין אונדזער הינטערהויז, ווייסטו שוין אַסך פֿון אונדזער לעבן. אַ טייל זאַכן לאָזן זיך כּמעט ניט באַשרייבן. אַלעס איז זייער קאָמפּליצירט און גאַנץ אַנדערש ווי אויף דער פֿרײַ. כּדי דו זאָלסט בעסער זען אונדזער לעבן, וויל איך דיר פֿון מאָל צו מאָל עפּעס דערציילן פֿון אונדזער טאָגטעגלעכקייט און איך הייב הײַנט אָן מיטן אָוונט און מיט דער נאַכט.

אָוונט נײַן אַזייגער הייבן אָן לעבעדיקע צוגרייטונגען פֿאַרן שלאָפֿנגיין. בענקלעך ווערן גערוקט, בעטן אַפּגענומען, קאָלדרעס אויסגעשפּרייט. אייגנטלעך בלײַבט גאָרניט שטיין אויף דעם זעלבן אָרט, ווי בײַטאָג. איך שלאָף אויף דער קליינער שעסלאָן וועלכע איז אַן ערך 1.50 מעטער לאַנג און דאַרף בענקלעך צום פֿאַרלענגערן. בײַטאָג זענען מײַן קאָלדרע, מײַנע דעקן, קישן און לײַלעכער אין דיסעלס בעט.

פֿונעם דערבײַיקן צימער הערט מען דאָס טיפּישע סקריפּען און קראַכן: מאַרגאָס בעטל ווערט געעפֿנט און ווידער באַווײַזן זיך קאָלדרעס און קישנס.

מען וואָלט געקאָנט מיינען, אַז אויבן דונערט, ווען מען ווייסט ניט, אַז איצט ווערט צוגערוקט צום פֿענצטער דאָס בעט פֿון פֿרוי וואַן דאַן, „איר ווײַלגעבוירן" אין ראָזע בעטיאַ־קעלע מוז פֿון גאַנץ נאָענט אַרײַנאָטעמען דעם פֿרישן אָזאָן דורך איר שײַן, קליין נעזעלע!

נאָכדעם ווי פּעטער ווערט פֿאַרטיק — אַרום 9 אַזייגער — גיי איך אין „באָדצימער", כּדי מיך גרינטלעך אָפּצוואַשן, און זייער אָפֿט מוז דאַן אַ קליינער פֿלוי פֿאַלן אַ קרבן. דאַן ציִין

פּוצן, וויקלען די לאָקן, מאַניקירן און אַנדערע קליינע טאָאַלעטן...
און דאָס אַלץ מוז געשען אין משך פון א האַלבער שעה!

ארום האַלב צען גיך אריין אין באָדמאַנטל, אין איין האַנט די זייף. אין דער אַנדערער די האָרנאָדלען, ליאָקנווונקלער, וואַטע, א. א. וו., די וועש איבערן אָרעם און ארויס. אָבער אָפּט ווער איך ווידער צוריקגערופן, ווייל איך האָב באַצירט דעם וואַשטיש מיט מיינע שיינע, טונקעלע האָר, וואָס געפעלן, ווייזט אויס נישט, מיין נאָכפאָלגער.

צען אַזייגער: אראָפּ דעם קאַמופלאַזש. א גוטע נאַכט! א פערטל שעה הערט מען נאָך סקריפּען די בעטן און דאָס זיפצן פון די צעבראָכענע מאַטראַצן. דאַן ווערט אַלץ שטיל, אויב ס'איז צופעליק נישט קיין דיספּוט צווישן פאָרפּאָלק, אויבן.

ארום האַלב צוועלף עפנט זיך די טיר פון באָדצימער. ס'פאַלט אריין א דינער ליכטשטראַל, שיך שקראַבען. אין א פיל צו ברייטן מאַנטל, קומט אריין דיסעל, נאָכדעם ווי ער האָט געאַרבעט אין קראַלערס קאָנטאָר. צען מינוט דרייט ער זיך ארום, רוישט מיטן פּאַפּיר (פון דעם פרעסעכץ וואָס ער באַהאַלט ווידער), מאַכט פּאַוואָליע זיין בעט און פאַרשווינדט דאַן נאָכאַמאָל, און פון צייט צו צייט הערן זיך פאַרדעכטיקע טענער פון דער טואַלעט.

ארום דריי אַזייגער מוז איך מיינסטנס אויפשטיין, כדי צו דערליידיקן א קליינעם ענין. אונטער דער בלעכפּושקע, וואָס דינט דערפאַר, ליגט, צוליב זיכערקייט, א שטיקל גומי, טאָמער באַקומט דאָס עסק א לעכל. איך האַלט איין דעם אָטעם ווייל דאָס רוישט אַזוי איבערן בלעך, ווי א טייכל איבער שטיינדלעך. גיך פאַרשווינדט ווידער אונטער דער קאָלדרע די ווייסע געשטאַלט, וואָס ווערט יעדן אָוונט פון מאַרגאָן וויציק אָנגערופן: „א, דאָס אומזיטלעכע נאַכטהעמד!“

א פערטל שעה הער איך מיד דאַן צו צו דעם ביינאַכטיקן גערויש. קודם, צי אונטן איז נישטאָ קיין גנב, דאַן צו די פאַרשידענע שכנים, אויבן, דערנעבן און ביי מיר, פון דעם גערויש וואָלט מען געקאָנט מאַכן א רעזומאַט פון די טעמפּעראַמענטן. א טייל שלאָפן גאַנץ שטאַרק, אַנדערע זענען האַלבוואַך. דאָס איז נישט אָנגענעם, באַזונדערס ווען ס'איז דער הער דיסעל. קודם הערט עס זיך, ווי א פיש וואָלט געשנאַפּט נאָך לופט, אַזוי אַן ערך צענמאָל. דאַן ווערן פייכט געמאַכט די ליפּן צמאָטשקענדיק. דערביי וואַרפט ער זיך אהין און אהער און שלעפּט און רוקט די קישן, ביז ער געפינט זיך די ריכטיקע

לאנגע. מיט קליינע צווישנפויזן הזרט זיך איבער די גאנצע פראָצעדור וויניקסטנס דריימאָל, ביז דער גוטער דאָקטער האָט זיך ענדלעך פארווינגט אין שלאָף.

אָפּט קומט פאָר, אז ביינאכט צווישן איינס און פיר ווערט געשאָסן. איך האָב עס קוים באַנומען און שוין שטיי איך האלבוואך ביי מיין בעט. צומאָל חלום איך אויך פון אומרעגל־מעסיקע ווערבן אָדער א קריג פונעם פאָרפאָלק איבער אונדז. שפּעטער באמערק איך ערשט, אז איך האָב גליקלעך פארשלאָפן די שיסעריי. אָבער מייגסטנס, כאפּ איך מיך אויף, נעם צונויף מיינע קישן און א נאָזטיכל, קריך אריין אין באָדמאנטל און פאנטאָפל און לויף צום טאטן זוכן שוץ. אזוי ווי מארגאָ, האָט עס באשריבן אין א געבוירנטאָגליד.

ביים ערשטן שאָס א יעדע נאכט,
נים קיין סך געדעדט געטראכט,
קומט א מיידעלע גאָר פיין
גלייך אין טאטנס בעט אריין.

ווען איך באהאלט מיך דאָ אויס, בין איך פּטור פון א האלבן שרעק, אויב די שיסעריי ווערט נישט צו דראמאטיש.

דרייפערטל זיבן: קררר, אויבן קלינגט דער וועקער. קנאק... פאנג, פרוי וואן דאן האָט אים אָפּגעשטעלט. איר מאן הויבט זיך אויף, שטעלט צו וואסער און גייט אלס ערשטער אין באָד־צימער. א האלבע שעה שפּעטער גייט דיסעל. ענדלעך אליין, הויב איך אויף די פארטונקעלונג. דער נייער טאָג אין הינטערהויז האָט זיך אָנגעהויבן.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 5. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

היינט וויל איך דיר עפּעס דערציילן פון דער מיטאָג פויזע: ס'איז האלב איינס: דער גאנצער עולם אָטעמט אויף. אצינד זענען אוועקגעגאנגען די הויזדינער. אויבן הערט מען

דעם שמויבזויגער, מיט וועלכן פֿרוי וואן דאן באַארבעט דעם טעפּיך, איר „טייערן אוצר“. מאַרגאָ נעמט אירע ביכער אונטערן אָרעם און גייט לערנען האָלענדיש מיט איר שילער דיסעל, וואָס האָט אַביסל אַ שווער קעפּל. פּים ציט זיך צוריק אין אַ רויקן ווינקל מיט זיין געליבטן דיקענס. די מאַמע גייט אַרויף אַ שטאָק העכער, כּדי עפּעס צוצוהעלפֿן דער גרויסער באַלעבאָסטע, און איך גיי אין באָד־צימער, פֿאַראָמען און מיך אַביסל צורעכטמאַכן.

דרייפֿערטל איינס: צוביסלעך קומען אַלע אַרויף צו אונדז, וואן סאַנטען, הער קאָפּהויס, אָדער קראַלער, עלי און מיינסטנס אויך מיפּ.

איינס אַזייגער: געשפּאַנט הערן אַלע ביים ראַדיאָ די ידיעות פֿון בי־בי־סי. דאָס איז די איינציקע צייט, אין וועלכער די איינגוווינער פֿונעם הינטערהויז פֿאַלן זיך נישט אַריין אין די רייד, ווייל דאָ רעדט עמיצער, וועלכן אפֿילו הער וואן דאן קאָן נישט איבערשפּאַרן.

איין פֿערטל צוויי: קליינע מאָלצייט. יעדער באַקומט אַ טעלער זופּ און אויב ס'איז ביי אונדז דאָ אַ צווייטער גאַנג, אויך אַ טעלער דערפֿון. צופֿרידן זיצט הענק וואן סאַנטען מיט דער צייטונג אין אַן עק פֿונעם דיוואַן, די קאַץ לעבן אים, דאָס טעפּל אויפֿן טיש. לויטער אַטריבוטן פֿון זיין געמיטלעכקייט. הער קאָפּהויס דערציילט די נייעס פֿון דרויסן. ער איז אַן אויסגעצייכנטע קוועלע. אינדערגיך לויפֿט קראַלער אַרויף די טרעפּ, אַ קורצער קלאַפּ, דאַן קומט ער אַריין רייבנדיק די הענט, לויט דער שטימונג, לעבעדיק און פֿריילעך, אָדער געדריקט און שטיל.

דרייפֿערטל צוויי: די געסט געזעגענען זיך, און יעדער גייט ווידער צו זיין אַרבעט. די מאַמע און מאַרגאָ וואַשן געשיר, הער און פֿרוי וואן דאן גייען שלאָפֿן, פּעטער פֿאַרשווינדט אין זיין בניין, דער טאַטע לייגט זיך אַביסל צו, דיסעל אויך, און איך לייען און שרייב. דאָס איז די שענסטע צייט. ווען אַלע שלאָפֿן, קאָן קיינער נישט שטערן.

דיסעל חלומט פֿון גוטע מאכלים. דאָס זע איך אויף זיין פּנים. אָבער איך שטודיר עס נישט לאַנג, ווייל די צייט פֿאַרגייט אַזוי גיך און איין מינוט נאָך פֿיר שטייט דער פּעדאַנט לעבן מיר און וואַרטשעט אַז איך האָב נאָך נישט אָפּגעראָמט דעם טיש.

דיין אַנאַ.

שבת, ד. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

א קליינעם איבעררייס אין מיין באשרייבונג פון אונדזער לעבן צוריק מיט א פאָר וואָכן האָב איך אָנגעהויבן שרייבן א דערציילונג, עפּעס פריי אויסגעטראכטס, און דאָס פארשאפט מיר אזויפיל פרייד, אז איך האָב שוין אָנגעזאמלט אָן א שיעור פון מיינע „פען־קינדער“.

אזוי־ווי איך האָב דיר צוגעזאָגט, געטריי און אויפריכטיק צו באריכטן איבער אלע מיינע איבערלעבענישן, וואָלט איך גערן געוואָלט וויסן, צי די האלטסט, אז די קינדער וועלן הנאה האָבן פון מיינע דערציילונגען.

קאטיע

קאטיע איז א קינד פון אונדזערע שכנים. ווען איך קוק ארויס ביי שיין וועטער, זע איך ווי זי שפּילט זיך אין גאָרטן. קאטיע האָט א ווייגרויט סאמעטן קליידל פאר יום טובים און א בלויוואָלן קליידל פאר אינדערוואָכן. זי איז פלאקסבלאָנד און האָט עפּעס געפלאָכטענע צעפּלעך און שטראלנדיקע בלויע אויגן. זי האָט א זייער ליבע מאמע, אָבער קיין טאטע האָט זי נישט מער. קאטיעס מאמע איז א וועשערן. ביי טאָג גייט זי ראָמען אין פרעמדע הייזער. אויפדערנאכט וואשט זי וועש פאר אירע קונים, דאן הענגט זי אויף די וועש שפּעט ביינאכט און פוצט נאָך דעקן און קליידער.

חוץ קאטיען זענען נאָך פאראן זעקס קינדערלעך, א קליינער שרייער איז אויך דערביי, וועלכער באהאלט זיך הינטער קאטיעס קליידל, ווען די מוטער וויל זיי לייגן שלאָפן. קאטיע האָט אויך א קעצעלע, שווארץ ווי א נעגערל. זי פלעגט זייער גוט דאָס קעצעלע און יעדן אָוונט רופט זי: „קעצעלע, קעצעלע, קאטיע, קא... טיע!“ פון דאָ נעמט זיך אויך דער נאָמען קאטיע. זי הייסט אפשר גאָרנישט אזוי, אָבער זי זעט אזוי אויס. קאטיע האָט אויך צוויי קרוליקעס, איינס א ווייס און איינס א ברוינס. האָפּ, האָפּ, שפּרינגען זיי קאָמיש ארום אין גאָרטן און קומען צו גאָענט כמעט ביז אין שטוב אריין. קאטיע קאָן אויך זיין א שאָלטיק פונקט ווי אנדערע קינדער, אָבער נאָר דעמאָלט ווען זי אמפּערט זיך מיט אירע ברידערלעך. אוי ווערט זי בייז. שלאָגט און באָכעט און

בייסט אפילו! אָבער עס האַלט ביי איר לאַנג נישט אָן. די ברידערלעך האָבן דורך־אַרײַן פאַר דעם קרעפּטיקן מיידל.

„קאַטיע איינקויפן“, שרייט די מאַמע. קאַטיע האַלט זיך פעסט צו די אויערן, כדי זי זאָל דערנאָך קאָנען זאָגן ערלעך, אַז זי האָט גאָרנישט געהערט. קאַטיע האַלט, אַז איינקויפן איז אַ נמאסע זאַך, אָבער עס לוינט זיך נישט צו זאָגן אַ ליגן כדי זיך איינצושפּאָרן דעם וועג. קאַטיע זאָגט נישט קיין ליגן, דאָס זעט מען אין אירע בלויע אויגן.

קאַטיעס עלטערער ברודער איז שוין אַלט 16 יאָר און אַרבעט אַלס לערנייינגל. ער האָט ליב אַביסל צו שפּילן דעם באַלעבאָס און באַפעלן די ייִנגערע. אפילו קאַטיע וואַגט נישט אַקעגנצורעדן פעטערן. ער קאָן דערלאַנגען, דאָס ווייסט זי פון דערפאַרונג. אָבער זי ווייסט אויך אַז זי קאָן באַקומען צוקערלעך, אויב זי פאָלגט אים, און זיסקייטן האָבן אי זי אי די אַנדערע קינדערלעך זייער ליב.

זונטיק, ווען די גלאָקן רופן מיט זייער טיפן און העלן קלאַנג אין קירך אַריין, גייט קאַטיעס מוטער מיט אַלע קינדערלעך אין קירך. קאַטיע בעט גאָט פאַר איר פאָטער און אַז די מוטער זאָל איר זיין געזונט. שפּעטער גייען זיי אַלע שפּאַצירן. קאַטיע וואַרט שוין אויף דעם שפּאַציר די גאַנצע וואָך, זיי גייען אין פּאַרק, און צומאָל אויך אין זאָאָלאָגישן גאָרטן, אָבער דאָס קאָן נאָר געשען אין חודש סעפּטעמבער, ווייל דעמלט איז ביליקער, אָדער צו קאַטיעס געבוירנטאָג, אויב זי ווינטשט זיך דאָס אומבאַדינגט. דאָס איז דיין מתנה, ווייל פאַר גרעסערע מתנות האָט איר מאַמע קיין געלט נישט.

ווען די מוטער קומט צומאָל אַהיים שטאַרק מיד נאָך דער שווערער אַרבעט און וויינט, דעמלט טרייסט זי קאַטיע. זי זאָגט איר צו אַלץ וואָס זי ווינטשט זיך אַליין ווען זי וועט זיין גרויס. קאַטיע וואָלט שוין זייער געוואָלט זיין אַ גרויסע כדי זי זאָל פאַרדינען געלט און קאָנען קויפן שיינע קליידער און זיסקייטן פאַר די קינדער — אַזוי ווי פעטער. אָבער קאַטיע מוז נאָך אַסך לערנען און גיין אין שול אַריין. די מוטער וויל דערנאָך קאַטיען שיקן אין דער הויזווירטן־שול, אָבער קאַטיע האָט גאָרנישט קיין חשק דערצו. זי וויל נישט זיין קיין דינסט. זי וויל ווערן אַן אַרבעטערן אין פאַבריק, ווי די האַרציקע מיידלעך וואָס זי זעט יעדן טאָג פאַרבייגיין. אין פאַבריק וועט זי נישט זיין אַליין און וועט זיך קאָנען געמיטלעך פאַרווילן. זי האָט דאָך אַזוי ליב צו פּלוידערן. אין שול מוז זי צומאָל שטיין אין ווינקל, ווייל זי קאָן נישט

האלטן דאָס פּיסקל, אָבער זי לערנט גוט. זי האָט אויך זייער ליב די לערערן. זי איז א שיינע און א קלוגע! עס דארף זיין זייער שווער צו ווערן ווי די לערערן. אָבער אפשר איז אויך גענוג, אז מ'ווערט נישט פּונקט אזוי. די־מאמע זאָגט תמיד אז קאטיע וועט נישט חתונה האָבן אויב זי וועט צופיל וויסן, און דאָס וועט זיין זייער שלעכט. זי וויל דאָך האָבן אסך קינדערלעך, אָבער נישט אזעלכע ווי אירע ברידערלעך און שוועסטערלעך. קאטיעס קינדער דארפן זיין אסך שענער און פיינער. זיי דארפן האָבן ברוינע לאָקן און נישט קיין פלאקסהאָר. דאָס איז נישט פאָרנעם. און קלייען אויפן פּנים זאָלן זיי אויך נישט האָבן! — קאטיע איז באשיט. קאטיע וויל אויך נישט אזויפיל קינדער ווי איר מוטער, צוויי אָדער דריי קינדער איז גענוג. אָבער ס'וועט נאָך אסך געדויערן! זי מוז כאָטש צווייִמאָל אזוי פיל אלט ווערן!

— קאטיע, רופט די מוטער, גיך אין בעט אריין! ווו ביסטו געווען? צי האָסטו ווידער געחלומט?

קאטיע זיפצט שטיל... זי האָט פּונקט געחלומט וועגן די שענסטע צוקונפט־פּלענער!

קאטרינטיע

קאטרינטיע איז געזעסן טיף פארטראכט אויף א גרויסן שטיין, זיך געוואָרעמט אין דער זון פאר דעם פּויערישן הייזל. זי איז געווען א רויק מיידל. וועגן וואָס דאָס קינד אין פּויערישן פארטוכל האָט געטראכט, האָט נאָר זי אליין געוווסט. קיינמאָל וועט זי אירע געדאנקען קיינעם נישט מיטיילן, זי איז צו שטיל און פארשוויגן. קיין חברטעס האָט זי נישט און זי וועט מין הסתם אויך קיינמאָל נישט האָבן. איר מוטער מיינט אז זי איז מאָדנע און קאטרינטיע פילט דאָס. דער פאָטער, אן עכטער פּויער, האָט צופיל ארבעט כדי צו געפונען צייט פאר זיין איין און איינציק קינד. אזוי האָט קאטרינטיע זיך געדארפט אליין אין זין האָבן. זי האָט דאָס נישט געארט, וואָס זי איז תמיד אליין. זי האָט אנדערש נישט געקאָנט און איז געווען צופרידן דערמיט.

אין יענעם זומער־אָוונט האָט זי טיף געזיפצט ווען זי האָט א קוק געטון איבער די ווייטע קאָרנפעלדער. ווי שיין דארף עס זיין; זיך דאַרט צו שפּילן מיט די מיידלעך! זע נאָר, ווי זיי לויפן און לאכן, ווי גליקלעך זיי זענען! אָט קומען זיי נענטער, אלץ נענטער... צי ווילן זיי עפּעס פון איר? אוי, ווי מיאוס זיי לאכן פון איר, זי הערט שוין קלאָר איר צונאָמען, אוי, ווי פיינט זי האָט אים! ווידער און ווידער קלינגט הינטער איר: „פּוסטעפּאסניצע,

פּוסטעפּאסניצע!״ ווי עלנט זי פילט זיך! וואָלט זי כאָטש געקאָנט אנטלויפן אין שטוב אריין, אָבער זי ווייסט אז די קינדער ווע זי נאָך מער אויסלאכן. אָרעם קינד, עס איז מין הסתם נישט דאָס ערשטע מאָל אין דיין יונגן לעבן. וואָס דו פילסט דיך אזוי עלנט און ביסט מקנא אנדערע מיידלעך!

„קאטרינגטיע, קאטרין, קום עסן!״ דאָס מיידל האָט נאָכאמאָל מיך אָפּגעזיפּצט, דאן איז זי פּאוואָליע אויפגעשטאנען, כדי צו פאָלגן די מאמע. „סארא פריינטלעך פּנים אונדזער טאָכטער האָט ווידער, סארא צופרידן קינד מיר האָבן!״ שרייט די פּויערטע, ווען קאטרינגטיע איז לאנגזאם און נאָך פארדריסלעכער ווי תמיד אריינגעקומען אין שטוב. „צי האָסטו פארלוירן דאָס לשון? האָט די מוטער אויף איר אָנגעשריגן. זי האָט אליין נישט געוווסט ווי הארט איר טאָן איז, אָבער די טאָכטער איז אויך נישט געווען לויט איר באגער, א פריילעך, לעבעדיק קינד. „יאָ מאמע״, האָט זי קוים געענטפערט. „דו ביסט מיר יענץ מיידעלע, דעם גאנצן אינדערפרי זיך ארומצודרייען פּוסט און פּאס! ווו ביסטו שוין ווידער געווען?״ „אינדרויסן״. קאטרינגטיען האָט עס געוואָרגן אין האלדז. אָבער די מוטער האָט נישט פארשטאנען די פארלוירנקייט פונעם קינד און האָט ווידער אָנגעהויבן נייגיריק צו פרעגן: „ענטפער קלאָר, איך וויל וויסן ווו דו ווערסט פארפאלן, האָסט פארשטאנען? איך קאָן נישט מער אויסשטיין ווי דו גייסט ארום פּוסט און פּאס!״ ביי אָט דעם וואָרט, וואָס האָט זי דערמאנט אין איר צונאָמען האָט זיך קאטרינגטיע נישט מער געקאָנט איינגעהאלטן און האָט אויסגעבראָכן אין א ביטער געוויין. „נו וואָס איז שוין ווידער? דו ביסט דער אמתער פּחדן. דו מעגסט דאָך זאָגן ווו דו וואלגערסט דיך ארום. צי איז דאָס טאקע אזא גרויסער סוד?״ דאָס קינד האָט נישט געקאָנט ענטפערן ווייל עס האָבן זי געשטיקט די טרערן. פּלוצים איז זי אויפגעשפּרונגען אומוואַרפנדיק דערביי דאָס בענקל און איז וויינענדיק ארויף אויפן בוידעם. דאָרט איז זי אנידערגעפאלן אין א ווינקל אויף עטלעכע זעק און הארצרייסנדיק ווייטער געיאָמערט... די מוטער האָט געצויגן מיט די אקסלען, האָט אָפּגעראָמט פונעם טיש און זיך נישט מער געוווּנדערט וועגן איר קינד. אזעלכע נארישקייטן זענען אָפט פאָרגעקומען, אמבעסטן איז, אז מען לאָזט זי צורו. מ'קאָן פון איר גאָרנישט געוואויער ווערן, תיכף וויינט זי. און זי איז דאָך שוין א 12 יעריק מיידעלע.

קאטרין האָט זיך אויפן בוידעם פאוואָליע באַרויקט און האָט אָנגעהויבן איבערצוטראכטן. זי האָט געוואָלט אראָפגיין צו דער מוטער און איר זאָגן אז זי איז נאָר געזעסן אויפן שטיין און וויל אַ־צט אלעס טון וואָס זי האָט פארזאָמט. אזוי וואָלט די מוטער געזען, אז ארבעט מאכט ביי איר נישט אויס. און ווען זי וואָלט געפרעגט פארוואָס זי איז דעם גאנצן אינדערפרי געזעסן, וואָלט זי געענטפערט, אז זי האָט געמוזט טראכטן וועגן וויכטיקע זאכן. ווען זי וועט גיין פארנאכט פארקויפן די אייער, וויל זי דער מאמען קויפן א נייעם פינגערהוט, א שיינעם, א זילבערנעם, וואָס בלישטשעט אזוי פרעכטיק, דאָס געלט האָט זי דאָך. אזוי וואָלט די מוטער געזען, אז זי איז נישט טאקע אזא פוסטעפאסניצע. זי האָט איבערגעטראכט וויאזוי צו פטרן דעם מיאוסן צונאָמען, און אָט וואָס זי וויל טון. פון דעם געלט וואָס ס'וועט איר בלייבן וועט זי קויפן א גרויסן בייטל צוקערלעך און וועט זיי דעם אנדערן טאָג צעטיילן אין שול די מיידלעך. אזוי ארום וועלן זיי זען, אז זי איז אויך א ווילע און וועלן זי פרעגן, צי זי וויל זיך אויך שפילן. אלע וועלן זען אז זי קאָן זיך אויך שפילן און קיינער וועט זי נישט מער רופן אויפן צונאָמען. קווענקלענדיק גייט קאטרינטיע אראָפ די לייטער. ווען די מוטער האָט זי באגעגנט אויפן גאניק און געפרעגט: „האָסט דיך שוין אויסגעוויינט?" האָט זי נישט געהאט דעם מוט עפעס צו זאָגן וועגן איר פארפאלן ווערן. זי האָט זיך געאיילט אויסצופוצן די שויבן איידער ס'פאלט צו די נאכט.

די זון האָט שוין געהאלטן ביים אונטערגיין ווען קאטרינטיע האָט גענומען דעם קויבער מיט אייער און זיך געגרייט אין וועג אריין. נאָך א האלבער שעה לויפן איז זי אָנגעקומען צו דעם ערשטן קונה, וועלכער איז שוין געשטאנען מיט דער פאָרצעלייענער שיסל אויף דער שוועל. „איך וואָלט געדארפט צען אייער", האָט פריינטלעך א זאָג געטאָן די פרוי. קאטרין האָט איר אָפגעציילט די אייער, האָט זיך געזעגנט און איז ווייטער געגאנגען. נאָך א דרייפערטל שעה איז איר קויבערל געווען ליידיק, און זי איז אריינגעגאנגען אין א געוועלב וו מען האָט געקאָנט אלץ קויפן. באלד האָט זי זיך אומגעקערט מיט א שיינעם פינגערהוט און מיט צוקערלעך אין איר קויבערל.

אפן האלבן וועג זענען איר אנטקעגן געקומען צוויי מיידלעך וועלכע האָבן זי אינדערפרי אויסגעלאכט. זי וואָלט זיך אמליבסטן באהאלטן, זי איז אָבער ווייטער געגאנגען מיט הארצקלאפן. „זע נאָר די פוסטעפאסניצע, די משוגענע פוסטעפאסניצע!" קאטרינ-

טיע איז געוואָרן בלייך ווי די וואַנט. אינגאַנצן אנטמוטיקט אין איר פאַרצווייפלונג, האָט זי דערלאַנגט די קינדער דאָס בייטעלע מיט די צוקערלעך. איינס פון די מיידעלעך האָט אויף גיך אַרויסגע־ריסן די צוקערלעך פון איר האַנט און איז אַוועק. די אַנדערע איז איר נאָכגעלאָפן און קאַטרינטיען אַרויסגעשטעלט די צונג.

פאַרביטערט פון יסורים און איינזאַמקייט איז קאַטרינטיע אַנידערגעפאַלן אויפן גראָז, ביים ראַנד פונעם וועג און האָט געוויינט, געוויינט, אָן א שיעור געוויינט. ס'איז שוין געווען טונקל ווען זי האָט א נעם געטון דאָס קויבערל, וואָס איז געלעגן איבער־געקערט און איז אהיימגעגאַנגען...

ערגעץ אין גראָז האָט געבלישטשעט א זילבערנער פינגערהוט.

מאָנטיק, 9. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

און אַט באַשרייב איך ווייטער אונדזער סדר־היום.

אונדזער מיטאָג: הער וואַן דאַן איז דער ערשטער. קודם גוט מען אים, ער נעמט אסך פון אַלעמען... אויב ס'איז לויט זיין געשמאַק. ער מישט זיך אריין אין יעדן שמועס, זאָגט אַרויס זיין מיינונג און אויבמאָל אַרויסגעזאָגט קאָן מען אים שוין נישט איבערשפאַרן. ווויי דעם וואָס וואַגט אים אקעגן צורעדן. ער הייבט אָן שפייען ווי א קאַטער... מ'זאָל מיט אזעלכן נישט זייפֿדוווט ווערן. ער האָט די איינציק ריכטיקע מיינונג, ער ווייסט אַלעס בעסער! אוודאי, ער איז טאַקע א חכם, אָבער צו שטאַרק פאַרגלייבט אין זיך.

די גנעדיקע פרוי: שוין בעסער שווייגן. אייניקע מאָל און בפרט ווען זי איז שלעכט אויפגעלייגט, וואָלט איך זי בעסער נישט אָנגעקוקט. זי איז אייגנטלעך שולדיק אין אַלע דיסקוסיעס. נישט אַלס אָביעקט! ניין יעדער היט זיך מיט איר צו טון צו האָבן, אָבער זי איז די העצערן. דאָס קאָן זי אויסגעצייכנט! קעגן פרוי פראַנק און אַנאַן גייט עס! אָבער קעגן טאַטן און מאַרגאָ גייט עס נישט אזוי לייכט. זיי גיבן נישט קיין געלעגנ־הייט.

אָבער לאָמיר זי זען ביים טיש: די פרוי וואַן דאַן פאַרטיילט מען נישט, כאָטש זי מיינט אז יאָ. די קלענסטע קאַרטאָפל, דער פיינסטער ביסן און פון אַלעמען דאָס בעסטע, דאָס איז איר

לאָזונג. די אנדערע באַקומען ערשט דאַן ווען זי האָט אויסגעכאַפּט דאָס בעסטע! און זי שיט!... צי עמיצער הערט זיך צו, דאָס גייט זי נישט אָן. זי איז איבערצייגט אַז אירע גאָלדענע ווערטער זענען פאַר אַלע אַ פאַרגעניגן.

זי שמייכלט קאָקעט, ווי גלייך זי ווייסט אַלץ, גיט יעדן עצות, און וויל דערמיט יעדן געפעלן. אָבער אַז מען קוקט זיך גענטער צו, זעט מען וואָס זי איז אויסן.

פליטיק, אויפגעלייגט, קאָקעט, דאָס איז פּעטראָנעלאַ וואַן דאַן.

דער דריטער ביים טיש: אים הערט מען נישט קיין סך. דער יונגער הער וואַן דאַן איז כמעט תמיד שטיל און ציט נישט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט. זיין מאָגן איז אַ מין „דאַנאַידן פאַס" וואָס ווערט קיינמאָל נישט פול, ווייל נאָכן בעסטן אָנבייסן, נאָכדעם ווי ער האָט פאַרצערט אַ היפשע פּאָרציע, דערקלערט ער מיט אַ ביז גאָר ערנסט פּנים, אַז ער וואָלט געקאָנט גרינג אויפעסן נאָכאַמאָל אַזויפיל.

נומער פיר איז מאַרגאָ: זי רעדט ווייניק און עסט ווי אַ פייגעלע. דאָס איינציקע וואָס זי שלינגט נאָך אַראָפּ איז גרינס און אויבס. „אַ מפונק" מיינען די וואַן דאַנס, מיר זאָגן: „צו ווייניק לופט און באַוועגונג".

דערנעבן — די מאַמע: זי עסט גוט, רעדט אַסך און נערן. אָבער להיפך צו דער פרוי וואַן דאַן שפּילט זי נישט די באַלעבאָסטע. דער חילוק איז, מאַדאַם קאָכט און די מאַמע גרייט צו און וואַשט געשיר.

נומער זעקס און זיבן: וועגן טאַטן און מיר וועל איך קיין סאַך נישט רעדן. פים איז ביים טיש דער באַשיידנסטער. ער קוקט קודם צי די אַנדערע האָבן גענוג. ער דאַרף קיינמאָל גאָרנישט, דאָס בעסטע פאַר די קינדער. ער איז אַ פאַרבילד פון שלימות... און לעבן אים זיצט דאָס בינטל נערוון פונעם הינטערהויז!

דר. דיסעל: נעמט און קוקט נישט. עסט און רעדט נישט. אָבער אַז מען מוז שוין יאָ רעדן, דאַן, למען השם, נאָר וועגן עסן; ס'קומט נישט צו קיין קאָנפליקט, נאָר צו אַביסל באַרימעריי. ער פאַרטיליקט ריזיקע פּאָרציעס, זאָגט קיינמאָל נישט „ניין", נישט ביי אַ גוטן ביסן, אָבער אויך נישט ווען ס'געפעלט אים נישט.

די הויזן זענען ביי אים צו הויך אונטערגעגאַרטלט, דערצו טראָגט ער אַ רויט לייבל, שוואַרצע פאַנטאָפל, און אויף דער נאָז טראָגט ער אַ טונקעלע האָרן־בריל. אַזוי קאָן מען אים זען ביים

ארבעטס־טיש, ביים עסן, ביים דרימלען און ווען ער גייט אין זיין ליבלינגס־אָרט, אין טואלעט.

דריי, פיר, פינפמאָל אין טאָג שטייט איינער פון אונדז אומ־געדולדיק ביי דער טיר פון דער טואלעט און האָפקעט פון איין פיס אויפן אנדערן און קאָן זיך קוים איינהאלטן. מיינסטו אז ער לאָזט זיך שטערן? וויים איך וואָס! פון א פערטל אכט ביז האלב אכט, פון האלב איינס ביז איינס, פון צוויי ביז א פערטל אויף דריי, פון פיר ביז א פערטל אויף פינף, פון זעקס ביז א פערטל אויף זיבן און פון האלב צוועלף ביז צוועלף אזייגער, די דאָזיקע זיצונגען מעג מען פארצייכענען. דערפון טרעט ער נישט אָפ אפילו ווען א בעטנדיק קול זאָגט אָן הינטער דער טיר אז ס'גע־שעט אן אומגליק.

גומער ניין: געהערט נישט צו דער משפחה פון הינטער־הויז, אָבער דאָך א שותף צום טיש. עלי האָט א גוטן אפעטיט, נישט קיין איבערקלויבערן און עסט אויף אינגאנצן. פון אלץ האָט זי הנאה און דאָס פארשאפט אלע גרוים פארגעניגן. זי איז תמיד גוט אויפגעלייגט, צוגעלאָזט און ווייל, לויטער מעלות.

דיין אנא.

דינסטיק, 10. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

א נייע אידייע! ביים טיש רעד איך מער צו זיך אליין, ווי מיט אלע אנדערע. דאָס איז אינצווייען פראקטיש. ערשטנס, זענען מין הסתם אלע צופרידן, וואָס איך רעד נישט אזויפיל. און צוויי־טנס, פארשפּאָר איך צו האָבן יסורים פון זייערע מיינונגען. איך האלט, אז כמעט אלע זענען נאריש, און מיין מיינונג איז, פאר־שטייט זיך, די ריכטיקע. דערפאר איז שוין בעסער ווען איך שווייג. אזוי טו איך, ווען מען גיט עפּעס עסן, וואָס איך האָב פיינט. איך רעד מיר איין, אז ס'איז זייער גוט און איידער איך הויב אָן איבערצוטראכטן, איז דאָס שוין אראָפּגעשלונגען. אינ־דערפרי ביים אויפשטיין — אויך א זאך וואָס געפעלט מיר נישט — שפרינג איך אראָפּ פונעם בעט און זאָג צו זיך אליין: „לייג דיך צורוק", דאן רוק איך אוועק דאָס פירהענגל, אָטעם אביסל פרישע לופט און בין תיכף וואך. ווען איך בעט צו, איז דער

נסיון זיך צוריק צו לייגן שוין פארביי. דו ווייסט וויאזוי די מאמע רופט דאָס? „א לעבנס־קינסטלערן“! א שפּאסיק וואָרט, איאָ? זייט סוף וואָך, ווייסן מיר נישט ווי מיר האלטן פּינקטלעך מיט דער צייט, ווייל מ׳האָט אונדזער ליבן, געטרייעם וועסטערטורם־גלאָק אוועקגענומען, מין הסתם מאכט מען פון אים קאנאָנען, דערפאר ווייסן מיר קיינמאָל נישט וויפל ס׳האלט דער זייגער. איך האָף, אז מ׳וועט עפּעס געפונען, וואָס זאָל דערמאנען די איינוווינער פון דער געגנט דעם שיינעם קלאנג, פונעם וועסטער־טורם.

וווהין איך זאָל נישט גיין, ארויף אָדער אראָפּ, גאפט יעדער אויף מיינע פיס, אויף וועלכע ס׳גלאנצן שיינע נייע שיך. זיי זענען פון ווינגרויטן לעדער מיט הויכע קנאָפּל. מיפּ האָט זיי אָפּגעקויפט פון דער צווייטער האנט פאר 27,50 פלאָרין. איך גיי ווי אויף שטאָלצן און זע אויס גרעסער ווי איך בין. נעכטן האָב איך געהאט אן אומגליקלעכן טאָג. איך האָב מיר פארשטאָכן דעם גראָבן פינגער מיט א דיקער נאָדל. דער סוף איז געווען אז מארגאָ, האָט געמוזט אויף מיין אָרט שיילן די קארטאָפל. דאן האָב איך מיר צעקלאפט דעם שטערן אָן דער שאפע, אז איך האָב מיך שיער נישט איבערגעקערט. אזוי ווי דאָס האָט אָנגעמאכט א גרויסן ליארם, איז מען מיך נאָך באפאלן און איך האָב אפילו נישט געקאָנט מיר אָפּקילן דעם שטערן, ווייל מ׳האָט נישט געטאָרט לאָזן ריגען דאָס וואסער. איצט האָב איך א גרויסע בייל איבערן רעכטן אויג. דערצו האָב איך מיר נאָך פארקלעמט דעם קלענסטן פינגער פונעם רעכטן פוס אין שטויב־זויגער. אָבער איך האָב געהאט אזויפיל אנדערע צרות, אז איך האָב מיך מער דערויף נישט אומגעקוקט. דאָס איז טאקע געווען נאריש פון מיין זייט, ווייל אצינד איז די וווּנד אינפיצירט, דער פוס איז גראָב ארומ־געוויקלט און... איך קאָן נישט מער אָנטון מיינע שיינע שיך.

דיסעל האָט אונדז נישט ווילנדיק געבראכט אין סכנה. ער האָט זיך געלאָזט ברענגען פון מיפּן — וועלכע האָט דערפון קיין אנונג נישט געהאט — א פארבאָטן ביכל, א פאמפלעט אויף היטלערן און מוסאָליניץ. פונקט אין יענעם אינדערפרי האָט זי שיער נישט איבערגעפאָרן אן ס. ס. מאָטאָציקל. זי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטן און האָט זיי נאָכגעשריגן „הזירים“. ס׳איז אָבער צום גליק גאָרנישט געשען. מיר ווילן אפילו נישט טראכטן דערצו, וואָס ס׳וואָלט געווען, ווען מען ארעסטירט זי!

דיין אנא.

מיטוואָך, 18. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

היינט וויל איך דיר דערציילן וועגן אונדזערע אַלגעמיינע פליכטן: קאַרטאָפל שיילן.

דער ערשטער ברענגט צייטונגען (פאַר דער שאָלעכץ). דער צווייטער די מעסערס (פון וועלכע ער נעמט, פאַרשטייט זיך, דאָס בעסטע פאַר זיך), דער דריטער די קאַרטאָפל און דער פערטער א גרויסן טאָפּ מיט וואַסער.

הער דיסעל הייבט אָן, ער שיילט געוויינטלעך שלעכט, אָבער ער האַלט אין איין קוקן אויף רעכטס און אויף לינקס צי אַלע טוען אַזוי ווי ער. ניין!

— אַנאַ, זע נאָר, איך האַלט דאָס מעסער אַזוי און שייל פון אויבן אַראָפּ. ניין, נישט אַזוי, נ א ָ ר א ז ו י!

— מיר איז אַזוי באַקוועמער, וואָג איך באַשיידן צו ענטפערן.

— אָבער אַזוי איז דאָך בעסער, מעגסט מיר גלויבן, מיר איז אַלץ איינס, דאָס דאַרפסטו אַליין פאַרשטיין.

מיר שיילן ווייטער. איך קוק בגנבה אויף מיין שכן, ווי ער שאָקלט מיטן קאָפּ. מן הסתם מיינט ער מיך. אָבער ער זאָגט מער גאָרנישט. איך שייל ווייטער, דאַן קוק איך צום טאַטן, וואָס זיצט מיר אַקעגנאיבער. פאַר אים איז קאַרטאָפל שיילן נישט קיין שפּילעכל, נאָר א פּרעציזע אַרבעט. ווען ער לייענט, האָט ער א טיפן קנייטש אויפן שטערן, אָבער ווען ער שיילט קאַרטאָפל, אָדער העלפט צוגרייטן אַרבעס, אָדער גרינס, איז ער אַזוי פאַרטיפט, אַז ער זעט און הערט גאָרנישט. דעמלט האָט ער זיין קאַרטאָפל פּנים, און ער וועט קיינמאָל נישט דורכלאָזן א קאַרטאָפל וואָס איז נישט פּינקטלעך אָפּגעשיילט. דאָס וואָלט אפילו נישט געפּאַסט פאַר אַזא מין פּנים.

איך אַרבעט פלייסיק ווייטער, כאַפּ נאָר א קוק און ווייס שוין אַלץ. „מאַדאַם" פּרוּווט ווידער אויפמערקזאַם מאַכן דיסעלן אויף מיר. זי קוקט צו אים, אָבער ער מאַכט זיך נישט וויסנדיק. דאַן ווינקט זי צו אים. ער שיילט ווייטער. דאַן לאַכט זי, ער איגנאָרירט אָבער אויך דאָס. אַציַנד מוז די מאַמע לאַכן. פרוי וואַן דאַן האָט גאָרנישט דערגרייכט און טראַכט שוין עפּעס אַנדערש צו.

— פוטי, (דאָס איז איר מאַן), נעם דיר דאָס פאַרטוך, זאָגט זי, אויב נישט, וועל איך דיר מאָרגן ווידער דאַרפן פּוצן דעם אנצוג.

— איך שמיר מיך נישט אויס. זי טראַכט ווייטער.

— פוטי, פאַרוואָס זיצסטו נישט?

— איך שפּיל בעסער שטייענדיק.

ווידער א ווײַלע שטיל.

— פוטי, דו זעסט, אַט האָסטו דיך אָפּגעשפּריצט.

— יאָ מאַמי, איך וועל שוין אכטונג געבן. זי טראַכט צו א נייער טעמע.

— פוטי, זאָג מיר, פאַרוואָס באָמבאַרדירן אצינד נישט די ענגלענדער?

— איך מיין ווײַל דאָס וועטער איז שלעכט.

— אָבער נעכטן איז דאָך געווען א שיין וועטער און זיי זענען אויך נישט געפלויגן.

— אוי, חזר נישט איבער אלץ דאָס אייגענע.

— פאַרוואָס זאָל מען נישט ארויסזאָגן א מיינונג?

— ניין.

— פאַרוואָס, ניין.

— נו, זיי שוין שטיל מאַמעלע!

— דער הער פראַנק ענטפערט דאָך אויך זיין פרוי, ווען זי וויל עפּעס וויסן.

הער וואַן דאַן הערט דאָס נישט גערן. דאָס איז זיין שוואַכער פּונקט. ער קעמפט מיט זיך, כדי נישט שאַרף צו ענטפערן. נאָך א ווײַלע הייבט זי ווידער אָן:

— די אינוואַזיע קומט גאָר אינגאַנצן נישט!

ער ווערט בלייך פאַר כעס, זי ווערט רויט, ווען זי דערזעט דאָס, אָבער זי קאָן פאַרט נישט אָפּשווייגן.

— די ענגלענדער טוען גאָרנישט!

איצט פּלאַצט שוין די באָמבע: — האַלט שוין דעם פּיסק, דאָנער-וועטער-נאָך-איינמאָל!

די מאַמע האַלט זיך קוים איין נישט צו לאַכן. איך קוק צו קיינעם נישט. אזוי, אָדער כמעט אזוי, חזרט זיך דאָס איבער יעדן טאָג, אויב זיי זענען נישט צעקריגט, ווײַל ווען זיי זענען צעקריגט עפענען זיי ביידע נישט דאָס מויל.

איך מוז גיין אויפן בוידעם אראָפּברענגען נאָך אביסל קאַרטאָפל. פּעטער איז דאָרט באשעפטיקט מיט דער קאַץ... ער לויזט

זי. ער קוקט צו מיר, די קאץ באמערקט אז ער האלט זי נישט אזוי שטארק און האָפּ!, שפּרינגט ארויס דורכן אָפֿענעם פֿענצטער. פּעטער שעלט, איך לאַך, און פֿארשווינד.

דיין אנא.

פרייטיק, 20. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

פינקטלעך האלב זעקס אזייגער גייען די ארבעטער אוועק פונעם לאגער און דאן הייבט זיך אָן פאר אונדז די פרייהייט.

אויב עלי קומט אין דער צייט ארויף, איז דאָס א סימן אז די לופט איז ריין און ביי אונדז קאָן אַלץ אויפלעבן. קודם גיי איך מיט עלין ארויף, ווו ס'שטייט פאר איר אָנגעגרייט עפּעס א נאַש. עלי זיצט נאָך נישט און פרוי וואן דאן הייבט שוין אָן מאכן אירע באשיידענע באשטעלונגען: „אוי, עלי, איך וואָלט גערן געוואָלט...“

עלי ווינקט צו מיר. זעלטן ווען עמיצער קומט ארויף, אז פרוי וואן דאן זאָל נישט האָבן עפּעס א באשטעלונג. דאָס איז אויך א סיבה פארוואָס זיי קומען נישט אזוי גערן ארויף.

דריי פערטל זעקס. עלי גייט אוועק און איך גיי אראָפּ צוויי עטאזשן טיפער. קודם אין קיך, דאַן אין פריוואט־קאָנטאָר, דאן עפן איך די טיר פונעם קוילן־קעלער פאר מושין, וועלכע לויערט אויף די מייז. סוף כל סוף קום איך אָן אין קראַלערס צימער, וווּ וואן דאן, ראָיעט זיך אין אלע שיפלאָדן און מאפּעס, כדי צו לייענען די בריוו. פּעטער ברענגט די שלעסלעך פונעם לאגער און מאָפּין. פים טראָגט ארויף די שרייב־מאשינען. מארגאָ זוכט א רויקן ווינקל, כדי צו מאכן די ביוראָ־ארבעט, פרוי וואן דאן שטעלט אויף א גרויסן קעסל מיט וואסער און די מאמע קומט אראָפּ מיט א גרויסן טאָפּ קארטאָפל. יעדער האָט זיין באשטימטע ארבעט.

פּעטער קומט גיך ארויף פונעם לאגער. זיין ערשטע פראגע איז וועגן ברויט, וואָס איז יעדן טאָג צוגעגרייט פאר אונדז אין קראַלערס צימער. זיי האָבן עס פארגעסן! ס'בלייבט אים גאָרנישט איבעריק, ווי צו זוכן אין גרויסן קאָנטאָר. ער בייגט זיך איין אין דרייען, קריכט אויף הענט און פיס צו דער שאפע, כדי מען זאָל אים נישט זען פון דרויסן, ער נעמט דאָס ברויט און פאַר־שווינדט, אָבער בעת דער עקסקורסיע האָט מושי זיך באהאלטן

אונטערן שרייבטיש. פעטער זוכט זי אין אלע עקן. ענדלעך זעט ער זי. ער קריכט ווידער אריין אין צימער און פרווט זי כאפן ביים עק. די קאץ שפייט, פעטער זיפצט. מושי זיצט מיט פאר־געניגן ביים פענצטער און וואשט זיך. דאָס לעצטע לאָק־מיטל איז א שטיקל ברויט, מיט וועלכן ס'געלינגט טאקע פעטערן זי צו כאפן. מושי גיט א ביס און די טיר ווערט אויף גיך צוגעמאכט.

די גאנצע צייט האָב איך אריינגעקוקט דורך א שפארינע. דאן האָב איך מיך ווייטער גענומען צו דער ארבעט.

טיק, טיק, טיק!... דריי מאָל קלאפן הייסט: אָוונטברויט!

דיין אנא.

מאָנטיק, 23. אויגוסט 1943.

ליבע קיטי!

דער המשך פונעם סדר־היום אין הינטערהויז.

א י נ ד ע ר פ ר י ה א ל ב נ י י ן א ז י י ג ע ר.

די מאמע און מארגאָ זענען נערוועז.

— פסססט; טאטע... אָטאָ, פסססט... פים!

— ס'איז האלב ניין, איצט טאָר מען נישט מער לאָזן רינען דאָס וואסער.

— גיי שטילער!

דאָס זענען די טענות צום טאטן, וועלכער געפונט זיך נאָך אין באָד־צימער. קיין טראָפן וואסער, די טואלעט טאָר נישט באַ־נוצט ווערן, מען טאָר נישט ארומלויפן, ס'מוז זיין שא, שטיל. אז אין ביוראָ איז נאָך קיינער נישטאָ, הילכן די גערוישן פיל מער אָפּ אונטן אין לאגער.

אויבן ביי די וואן דאן עפנט מען פאר האלב ניין די טיר און מען קלאפט דריי מאָל אין דיל:

—די קאשע פאר אנאן איז פארטיק!

איך קלעטער גיך ארויף, כדי צו נעמען מיין הינטיש־שיסעלע. ווען איך קום צוריק, מוז אלץ אינדערגיך געמאכט ווערן: קעמען, אויסגיסן דאָס נאכט־טעפל, צובעטן. שטיל, דער זייגער קלינגט.

אויבן גייען ארום די וואן דאנס אין פאנטאָפל. דאן ווערט אלץ שטיל.

אצינד וואָלסטו געקאָנט באוווּנדערן אז אידעאַל פאמיליען־בילד. איך וויל לייענען אָדער שרייבן, אויך מארגאָ און די עלטערן נוצן גערן אוים אָט די רויקע האַלבע שעה צו דעם דאָזיקן צוועק. (דער טאַטע פארשטייט זיך, מיט זיין באַליבטן דיקענס). ער זיצט אויפן ראַנד פון זיין סקריפּענדיקן בעט, וואָס האָט אפילו ניט קיין אָרנטלעכע מאַטראַץ. צוויי קאָלדרעס דינען אלס ערזאַץ.

— איך קאָן מיך באַגיין אויך אָן דעם! זאָגט ער.

אזוי ווי ער פארטיפט זיך אין זיין בוך, הייבט ער אפילו נישט אויף דעם קאָפּ, ער לאַכט נאָר צומאָל שטיל און פּרוווּט עפּעס שושקענדיק פּאָרצולייענען דער מאַמען. זי זאָגט: — איצט נישט. איך האָב נישט קיין צייט.

ער איז אביסל אנטוישט, דאַן לייענט ער ווייטער. שפּעטער, ווען ער געפינט ווידער עפּעס שיינס, פּרוווּט ער נאָכאמאָל:

— דאָס מוזטו לייענען, מוטער!

די מאַמע ליגט אויפן בעטל, לייענט, נייט, שטריקט און לערנט דערביי. פּלוצים פאַלט איר עפּעס איין, וואָס זי מוז אומבאדינגט זאָגן:

— אנא דו ווייסט... מארגאָ שרייב דאָס אויף. א ווײַלע איז שטיל. פּלוצים מאַכט מארגאָ צו איר ביכל מיט א לייכטן קלאַפּ. דער טאַטע פּאַרזשמורעט די אויגן גאַנץ שפּאַסיק, באַלד אָבער באַוויזט זיך ווידער דער קנייטש אויפן שטערן און ער איז ווידער פארטיפט אין לייענען. די מאַמע הייבט אָן א שטיל גע־שפּרעך מיט מארגאָן. איך ווער נייגעריק און הער מיך צו.

פּים ווערט אויך אריינגעצויגן אין שמועס... גיין אזיינער! פּרישטיק!

דיין אנא.

פרייטיק, 10. סעפּטעמבער 1943.

ליבע קיטי!

יעדעס מאָל ווען איך שרייב דיר איז א סימן אז ס'איז עפּעס געשען. דאָס רוב זענען עס נישט קיין אָנגענעמע געשעענישן. אצינד האָב איך פאר דיר א גוטע בשורה. מיטוואָך און אָוונט (8 סעפּטעמבער) זענען מיר אַלע געזעסן זיבן אזייגער ביים ראַדיאָ.

איטאַליע האָט באדינגונגסלאָז קאַפּיטולירט!!!

אכט אזייגער האָבן מיר געהערט די האָלענדישע טראנסלאַציע פון לאָנדאָן:

„ליבע צוהערער! ווען איך האָב צוריק מיט א שעה פארענדיקט מיין בולעטין: לעצטע נייעס, האָבן מיר באקומען די וואונדערבארע ידיעה וועגן דער קאפּיטולאציע פון איטאליע. מיין פארעלטערטן באריכט האָב איך מיטן גרעסטן פארגעניגן אריינגעוואָרפן אין קויבער!“.

ס׳ווערט געשפּילט Good save the King, דער אמעריקאנער הימן און דער אינטערנאציאָנאל. דער ראַדיאָפּאָסטן איז געווען דערקוויקנדיק ווי תמיד, אָבער נישט צו אָפּטימיסטיש.

מיר האָבן אויך יסורים פון קאָפּהויסן. דו ווייסט דאָך אז מיר האָבן אים זייער ליב. כאָטש ער איז אָפט קראנק און לײדט זיך אָן אסך ווייטיקן. טאָר נישט עסן קיין סך, און נישט ארומלויפן, מוז זיך שאנעווען, ער איז פונדעסטוועגן תמיד פריילער, האַ־ציק און אויפגעלייגט.

— ווען הער קאָפּהויס קומט אריין אין שטוב, גייט אויף די זון, האָט די מאמע אנומלט געזאָגט. און זי איז טאקע גערעכט. אצינד דארף מען אים מאכן א שווערע דארם־אָפּעראציע און ער וועט מוזן ליגן אין שפּיטאָל כאָטש פיר וואָכן. האָסט געמענט זען וויאזוי ער האָט זיך פון אונדז געזעגנט. נישט ווי איינער וואָס גייט אין שפּיטאָל אריין, נאָר ווי גלייך ער וואָלט געגאנגען עפּעס איינקויפן.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 16. סעפּטעמבער 1943.

ליבע קיטי!

וואָס לענגער ס׳געדויערט אלץ ערגער ווערן די באַציונגען צווישן אונדז. ביים טיש וואגט קיינער נישט צו עפענען דאָס מויל. (חוץ פארשטייט זיך, צום עסן), ווייל וואָס מ׳זאָל נישט זאָגן ווערט פארשטאנען קאַפּויער. איך נעם איין יעדן טאָג וואַלעריאַן־פּילן, קעגן מיינע דעפּרעסיעס, אָבער דאָס העלפט נישט: דעם אנדערן טאָג איז מיין שטימונג נאָך ערגער. איינמאָל לאכן פון גאנצן הארצן וואָלט מיר גיכער געהאָלפן ווי צען פון די ווייסע קליינע פּילעכלעך. אָבער מיר האָבן שוין כמעט

פארגעסן ווי מען לאכט. אייניקע מאָל האָב איך מורא, אז נאָך אָט דער שווערער צייט וועל איך ווערן שטאַרק מיאוס, מיט א פארקרימטן מויל און קנייטשן אויפן שטערן. די אנדערע גייט עס אויך ניט בעסער. אלע שרעקן זיך פארן ווינטער.

נאָך עפּעס וואָס מאכט אונדז אָפּהענטיק, איינער פון די ארבעטער פונעם לאגער, מ. האָט עפּעס א חשד אויפן הינטער-הויז. דאָס וואָלט נאָך גאָרנישט געווען, ווען ער זאָל ניט זיין אזוי נייגיריק און ווען ער זאָל זיך לאָזן אָפּ-פּטורן פשוט מיט ווערטער. מיר ווייסן אויך ניט ווי ווייט פארלעסלעך ער איז.

אנומלט האָט קראלער געוואָלט זיין באזונדערס פאָרזיכטיק, האָט ער גענומען צען מינוט פאר איינס דעם קאפּעליוש און דעם שטעקן און איז אריבערגעגאנגען אין דער דראָגעריע פון אקעגנאיבער. פינף מינוט שפּעטער איז ער ווידער צוריקגעקומען און האָט זיך אריינגעגנבעט צו אונדז דורך דער הינטער טרעפּ. א פערטל אויף צוויי האָט ער געוואָלט אוועקגיין, עלי האָט אים אָבער צוריקגעהאלטן, ווייל מ. האָט זיך באזעצט אונטן אין קאָנ-טאָר. קראלער איז צוריקגעקומען און איז געבליבן ביי אונדז ביז האלב צוויי. דאן האָט ער גענומען די שיך אין די הענט און איז אראָפּגעלאָ... אין די זאָקן ביז צו דער טיר פון דעם פאָדערשטן אריינגאנג. ער האָט פאָרזיכטיק באלאנסירט איבער יעדן טרעפּל און איז דאן פון דער גאס ווידער אריינגעקומען אין ביוראָ. עלי, וועלכע האָט אינצווישן מיט עפּעס א תירוץ ארויסגעשיקט מ. פונעם ביוראָ, איז געקומען באריכטן קראלערן. ער איז שוין אָבער געהאט אוועקגעגאנגען. וואָס זאָלן האָבן געטראכט די מענטשן, וואָס האָבן געזען ווי דער הער טוט זיך אָן די שיך אויף דער גאס? הא, א הער אין זאָקן!

דיין אנא.

מיטוואָך, 29. סעפּטעמבער 1943.

ליבע קיטי!

פרוי וואן דאן האָט געבוירנטאָג. מיר האָבן איר געשענקט חוץ קעז, פלייש, א ברויט-קארטע, אויך א גלאָז מארמעלאד. פון איר מאן, פון דיסעלן און פון אונדזערע ליבע באשיצער, האָט זי אויך באקומען, חוץ בלומען, עסנווארג, דאָס איז א צייכן פון דער צייט!

עלי האָט די וואָך כמעט באַקומען אַ נערוון=שאָק. זי מוז די גאַנצע צייט אַרומלויפן, כּדי עפּעס צו ברענגען און כמעט תּמיד שיקט מען זי צוריק, ווייל זי האָט, כּלומרשט, געבראַכט פּונקט דעם היפּוך. אַז מען גיט אַ טראַכט וויפל אַרבעט זי האָט אין בּיוראָ, אַז קאָפּהויס איז קראַנק און מיפּ ליגט אינדערהיים פּאַרקילט, און זי אַליין האָט אַן אויסגעווערכנטן פוס און נאָך דערצו צרות פון ליבע און אַ טאַטע, וואָס איז נישט מסכּים מיטן שידוך, קאָן מען פאַרשטיין, אַז אַמליבסטן וואָלט זי זיך אַרויסגעריסן די האָר פון עם קאָפּ. מיר האָבן זי געטרייסט און איר געראָטן זי זאָל וואָס אָפטער זאָגן, אַז זי האָט פּשוט קיין צייט נישט, וועט די רשימה פון באַשטעלונגען שוין ווערן קלענער.

מיט די וואַן דאַנס איז מין הסתּם שוין ווידער עפּעס געשען. דער טאַטע איז, איך ווייס נישט פאַרוואָס, זייער אין כּעס. באַלד וועט עס ווידער דונערן און בליצן. וואָלט איך נאָר נישט געדאַרפט זיין דערביי, וואָלט איך נאָר געקאָנט אַוועק! זיי מאַכן אונדז אַלע משוגע!

דיין אַנאַ.

זונטיק, 17. אָקטאָבער 1943.

ליבע קיטי!

קאָפּהויס איז דאַנקען גאָט שוין ווידער דאָ. ער זעט אויס זייער בלייך. אָבער ער גייט שוין צו דער אַרבעט און באַמיט זיך צו פאַרקויפן בגדים פאַר די וואַן דאַנס. דאָס איז זייער פיינלעך, אָבער זייער געלט האָט זיך אויסגעלאָזט. די פרוי וואַן דאַן וויל גאָרנישט אַוועקגעבן פון אירע זאַכן, און זיין אַנצוג קאָן מען שווער פאַרקויפן, ווייל ער מאָנט פאַר אים אַ הויכן פּרייז. אָבער דאָס איז נאָך נישט אַלץ. ס'איז געווען אַ מעשה מיטן פּעלצ=מאַנטל! וועגן דעם איז ביי זיי אויבן געווען אַ שרעקלעכער קראַך, נאָך וועלכן זיי האָבן זיך איבערנעבעטן און מען קאָן שוין אַצינד הערן:

— אוי; ליבסטער פּוטי!

— יאָ, קערלי, מיין שאַץ!

ס'דרייט זיך מיר שוין דער קאָפּ פון די קריגערייען און פון די מיאוסע ווערטער, וואָס שוועבן דערביי אַרום אין אונדזער

בכבודיק הויז. דער טאטע לויפט ארום מיט צונויפגעפרעסטע ליפן, און אז מען זאָגט אים עפּעס, דערשרעקט ער זיך און מיינט אז ס'איז שוין ווידער עפּעס געשען, וואָס פאָדערט פון אים ער זאָל זיך ארײַנמישן און מאכן שלום.

די מאמע באקומט פון אויפרעגונג רויטע פלעקן אויף די באקן, מארגאָ קלאָגט, אז זי האָט קאָפּווייטיק, דיסעל קאָן נישט שלאָפן, די פרוי וואן דאן זיפצט א גאנצן טאָג און איך קאָן מיר נישט געפונען קיין אָרט. דעם אמת געזאָגט: צומאָל פאַר־געס איך ווער מיט וועמען ס'איז ברוגז און מיט וועמען מען פארטראָגט זיך. די איינציקע צעשטרייונג איז ארבעט, און איך ארבעט.

דײַן אנא.

פרייטיק, 29. אָקטאָבער 1943.

ליבע קיטי!

ס'איז שוין ווידער געווען א קראך צווישן די וואן דאנס. די מעשה איז געווען אזוי: איך האָב אנומלט געשריבן, אז זיי האָבן נישט מער קיין געלט. איינמאָל האָט קאָפּהויס גערעדט פון א באקענטן פעלץ־הענדלער. אזוי ארום איז דעם הער וואן דאן איינגעפאלן, צו פארקויפן זיין ווייבס פעלצמאנטל. ס'איז א פעלץ פון קרוליקעס, וואָס זי האָט אים שוין געטראָגן 17 יאָר, און זיי האָבן פאר אים באקומען 375 גולדן. דאָס איז אסך געלט! די פרוי וואן דאן האָט אוודאי געוואָלט דאָס גאנצע געלט פאר זיך, כדי שפּעטער צו קויפן נייע זאכן. ס'האָט גע־קאָסט אסך מי, ביז איר מאן האָט זי איבערצייגט, אז דאָס געלט דארף אומבאדינגט באנוצט ווערן פאר דער שטוב. דו קאָנסט דיר גאָרנישט פאָרשטעלן דאָס שעלטן, שרייען, טופּען מיט די פיס... ס'איז אויף איינעם געפאלן א פחד. מיר פיר זענען געשטאנען מיט איינגעהאלטענעם אָטעם ביי די טרעפּ, גרייט די הענער צו צעטיילן. אזעלכע סצענעס רעגן מיך אזוי אויף, אז איך ליג אויפדערנאכט וויינענדיק אין בעט, צופרידן וואָס איך בין ענדלעך אליין.

הער קאָפּהויס מוז ווידער בלייבן אינדערהיים. זיין מאָגן לאָזט אים נישט צורו, און מען ווייסט נאָך נישט זיכער צי די

בלוטונג האָט זיך אָפּגעשטעלט. צום ערשטן מאָל האָבן מיר אים געזען דעפּרימירט. ווען ער האָט אונדז דערציילט אַז ער פילט זיך שלעכט און מוז אהיים גיין.

מיר גייט עס גאַנץ גוט, אָבער איך האָב נישט קיין אַפּעטיט. מ'זאָגט מיר אַלץ: „דו זעסט שלעכט אויס!".

איך מוז צוגעבן אַז מיין משפחה גיט זיך די גרעסטע מי כדי מיך צו דערהאַלטן געזונט און שטאַרק. דערפאַר גיט מען מיר טרויבנצוקער, הייוון, קאַלציום, פיש-אייל א. אז. וו.

צום באַדויערן קאָן איך נישט תמיד באַהערשן מיינע נערוון. זונטיק פיל איך דאָס מער ווי תמיד. אין גאַנצן הויז איז די שטימונג א געדריקטע, א שלעפעריקע און א בלייערנע. מ'הערט קוים א גערויש פון דרויסן, אין שטוב איז דושנע צום דער-שטיקן.

איך פיל ווי גלייך ס'ציט מיך אראָפּ א שווערע לאַסט. אין אַזאַ צייט גייען מיך נישט אָן נישט דער טאַטע, נישט די מאַמע און נישט מאַרגאָ. איך בלאָנקע אַרום אין שטוב פון איין צימער אין אַנדערן, די טרעפּ אַרויף, די טרעפּ אַראָפּ. איך פיל מיך ווי א זינגפייגעלע מיט אונטערגעשניטענע פליגל, וואָס פליט אין דער טונקל און שלאָגט זיך אָן אין די גראַטעס פון אַן ענגער שטייג.

„אַרויס, אַרויס", רופט עס אין מיר, „איך בענק נאָך לופט און לאַכן!".

אָבער איך ווייס, קיין ענטפער אויז נישט פאַראַן. און לייג מיך שלאָפן, כדי צו קירצן אָט די צייט פון שטילקייט און שרעקלעכן פּחד.

דיין אַנאַ.

מיטוואָך, 3. נאָוועמבער 1943.

ליבע קיטי!

דער טאַטע, וואָס טראַכט שטענדיק אונדז צו פאַרווייַלן און אין דערזעלבער צייט אונדז אויסצובילדן, האָט באַשטעלט א פּראָספּעקט פון אַן אינסטיטוט פאַר עקסטערנע קורסן. מאַרגאָ האָט שוין דרייַמאָל דורכשטודירט דעם גראָבן בוך און האָט

נישט געפונען עפּעס פּאסיקס. נישט לויט איר געשמאק און נישט לויט איר קעשענע. דער טאטע האָט אָבער באשטעלט א פּראָבע־לעקציע: לאטיין פאר אָנפאנגער. מארגאָ האָט זיך תיכף גענומען צו דער ארבעט מיט באגייסטערונג, און האָט אויך תיכף באַשטעלט דעם גאנצן קורס. פאר מיר איז ער לײדער צו שווער. איך וואָלט אויך גערן געלערנט לאטיין.

כדי איך זאָל לערנען עפּעס נייעס, האָט דער טאטע געבעטן קאָפּהויסן ער זאָל זוכן א קינדער־ביבל, אז איך זאָל מיך באַקענען מיט דעם נייעם טעסטאמענט.

— דו ווילסט אנאן שענקען א ביבל אויף חנוכה? האָט מארגאָ פארוואונדערט געפרעגט.

— יאָ,... הם... מיר דאכט זיך, צו דעם יום־טוב פון הייליקן ניקאָלאוס וואָלט עס זיך בעסער געפּאסט. יעזוס פּאסט נישט צו חנוכה, האָט דער טאטע געענטפערט.

דער שטויבזויגער איז קאליע געוואָרן. אצינד מוז איך יעדן אָוונט רייניקן דעם טעפּיך מיט אן אלטער בארשט, ביי געשלאָסענע פענצטער, אין דער שטיקנדיקער לופט און ביי עלעקטריש ליכט!

„פון דעם וועט קיין גוטס נישט ארויסקומען“, האָב איך מיר געטראכט. די מאמע האָט באקומען קאָפּווייטיק פונעם שטויב. דער טעפּיך איז אלץ געבליבן שמוציק און דער טאטע איז געווען ברוגז, וואָס ס'איז אזא הקדש. שוין א וועלט אזא, פאר ברויט צאָלט מען מיט שטיינער!

דערווייל קריגט מען זיך נישט. אָבער דיסעל איז ברוגז מיט די וואן דאנס. אז ער רעדט וועגן דער פרוי וואן דאן, זאָגט ער נאָר „די נארישע קו“ אָדער „די אלטע ציג“. זי ענטפערט אים אָפּ מיט: „אלטער בחור“, „פּריקרע בורלאַק!“

„איין אייזל זאָגט דעם אנדערן חמור!“

דיין אנא.

מאָנטיק אָוונט, 8. נאָוועמבער 1943.

ליבע קיטי!

אז דו וועסט אמאָל איבערלייענען מיינע בריוו נאָכאנאנד, וועסטו באמערקן אין וואָס פאַרא פארשידענע שטימונגען זיי זענען געשריבן. ס'איז נאריש, וואָס איך בין דאָ, אין הינטערהויז, אָפּהענגיק פון שטימונגען. אָבער נישט נאָר איך, אלע זענען

מיר אזוי. אז איך לייען א ביכל און בין שטארק באיינפלוסט פון אים, מוז איך קודם אָרדענען מיינע געדאנקען, כדי די אנדערע זאָלן נישט מיינען, אז איך בין צעדרייט. דו באמערקסט ווידער, אז איך געפון מיך אין א שרעקלעך געדריקטער שטימונג. פאַרוואָס, ווייס איך נישט, ס'זענען נישט פאראן קיין סיבות. איך מיין אָבער, אז דאָס איז א געוויסע פּחדנות וואָס איך קאָן צייטווייליק נישט גובר זיין. היינט אויפדערנאכט בעת עלי איז נאָך געווען דאָ, האָט מען לאנג און שארף געקלונגען. איך בין געוואָרן בלייך ווי די וואנט, ס'האָט מיר אָנגעהויבן וויי טון דער קאָפּ און דער גאנצער גוף און איך בין כמעט אויסגעגאנגען פאר שרעק. ביינאכט אין בעט האָב איך שרעקלעכע קאָשמארן. איך זע מיך אליין אין תּפיסה אָן טאטע-מאמע. אייניקע מאָל בלאָנקע איך ערגעץ ארום, אָדער איך זע אונדזער הינטערהויז אין פלאמען, אָדער אז זיי קומען ביינאכט אונדז אוועקנעמען.

איך פיל דאָס אלץ ווי ס'וואָלט געווען ווירקלעכקייט און קאָן נישט פּטור ווערן פונעם געדאנק, אז אָט מוז עפּעס שרעקלעכס געשען. מיפּ זאָגט אָפטמאָל, אז זי איז אונדז מקנא, ווייל מיר לעבן דאָ רויק. אין פּרינציפּ איז זי גערעכט, אָבער זי טראכט נישט וועגן דעם וואָס מיר לעבן שטענדיק אין פּחד. איך קאָן מיר כמעט נישט פאָרשטעלן, אז די וועלט וועט נאָך אמאָל זיין פאר אונדז ווי זי איז געווען. איך זאָג טאקע זייער אָפט: „נאָך דער מלחמה!“ אָבער דאָס איז אזוי ווי גלייך איך וואָלט גערעדט פון לופט-שלעסער, וועגן עפּעס וואָס קאָן קיינמאָל נישט פארווירקלעכט ווערן. וועגן אונדזער אינדערהיים, וועגן די חברטעס, וועגן דער שול מיט אירע פרייד און לייד, וועגן אלץ וואָס איז געווען, טראכט איך ווי גלייך נישט איך, נאָר אן אנדערער האָט דאָס איבערגעלעבט!

איך זע אונדז אכט דאָ אין הינטערהויז, ווי גלייך מיר וואָלטן געווען אויף א בלויען שטיקל הימל, צווישן שווערע, טונקלע כמארעס. אונדזער אָרט איז נאָך דערווייל זיכער, אָבער די כמארעס ווערן אלץ געדיכטער און דער רינג, וואָס טיילט אונדז אָפּ פון דער געפאר, ווערט אלץ ענגער. מיר זענען אזוי איינגעהילט אין פינצטערניש, אז מיר שלאָגן זיך אָן איינער אין אנדערן אין דעם פארצווייפלטן דראנג צו פרייהייט. מיר זעען ווי די מענטשן קעמפן אונטן און קוקן ארויף צו גליק און רו, מיר אָבער זענען אָפּגעטיילט מיט אן אומדורכדרינגלעכער וואנט, וואָס

פארשפארט אונדז דעם וועג, וואָס רינגלט אונדז ארום, וואָס וועט אונדז צעשמעטערן וויאזוי ס'וועט נאָר קומען די צייט, און איך קאָן נאָר רופן און בעטן: „אָ רינג, רינג, עפן דיך פאר אונדז!“.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 11. נאָוועמבער 1943.

ליבע קיטי!

א לויבגעזאנג צו מיין פולפעדער
„זכרונה לברכה“.

מיין פולפעדער איז ביי מיר תמיד געווען א טייערער אוצר. איך האָב זי ליב געהאט דערפאר, ווייל זי האָט געהאט א קיילעכדיקן שפיץ און איך קאָן נאָר שרייבן מיט אזא מין פען. זי האָט געהאט א לאנג און אינטערעסאנט פולפעדער-לעבן; דאָס וויל איך טאקע באשרייבן.

ווען איך בין אלט געווען ניין יאָר, האָב איך באקומען די פולפעדער (איינגעוויקלט אין וואטן), „אלס מוסטער אָן ווערט“. די שיינע מתנה האָט מיר געשיקט מיין באָבע, וואָס האָט דעמלט געוווינט אין אכען. איך בין דעמלט געלעגן קראנק אויף גריפע; אינדרויסן האָט געוואָיעט א פעברואר ווינט. די בארימטע פולפעדער איז געלעגן אין א רויט לעדער-שאכטל. איך האָב זי תיכף געוויזן אלע מיינע חברטעס און באקענטע. איך, אנא פראנק, בין די באזיצערן פון א פולפעדער!

ווען איך בין אלט געוואָרן צען יאָר, האָב איך זי געמעגט מיטנעמען אין שול אריין און די לערערן האָט מיר דערלויבט צו שרייבן מיט איר.

אָבער אז איך בין אלט געוואָרן עלף יאָר, האָב איך געמוזט מיין אוצר לאָזן אינדערהיים, ווייל די לערערן פונעם זעקסטן קלאס האָט דערלויבט צו שרייבן נאָר מיט פשוטע טינט און פעדער.

ווען איך בין אלס צוועלפיאָריקע געקומען אין יידישן ליציי, האָב איך באקומען א ניי שאכטל מיט איין אָרט פאר א בליישטיפט. דאָס האָט שוין געמאכט א באזונדערן רושם, ווייל ס'האָט זיך פארמאכט מיט א פערמואר.

און אז איך בין אלט געוואָרן דרייצן יאָר, איז די פולפעדער געקומען מיט מיר אין הינטערהויז און מיך געטריי באַגלייט צו דיר און ביי מיין ארבעט. אצינד בין איך שוין אלט פערצן יאָר און די פולפעדער האָט מיט מיר פארבראכט דאָס לעצטע יאָר אינאיינעם.

פרייטיק נאָכמיטאג בין איך ארויס פון מיין צימער און האָב געוואָלט מיך זעצן ביים טיש, כדי צו שרייבן, מ'האָט מיך אָבער אָן רחמנות אוועקגערוקט, ווייל מארגאָ און דער טאטע האָבן געלערנט לאטיין. די פולפעדער איז געבליבן ליגן אויפן טיש, און די אייגנטימערן פון דער פעדער האָט זיך אוועקגעשטעלט אין א ווינקל ביים טיש און זיפצנדיק „געריבן פאסאָליעס“, דאָס הייסט, פארשימלטע פאסאָליעס ווידער ריין געמאכט.

דריי פערטל אויף זעקס האָב איך אויסגעקערט און האָב אריינגעוואָרפן דאָס מיסט אינאיינעם מיט די רעשטלעך פון פאסאָליעס אין אויוון אריין. א שטארקער פלאם האָט מיר א זעץ געטון אין פּנים אריין און איך האָב מיך געפרייט וואָס דאָס כמעט אָפּגעלאָשענע פייער האָט זיך ווידער צעברענט. די „רוימער“ זענען אוועקגעגאנגען און איך האָב מיך געקאָנט אוועקזעצן צום טיש צו מיין ארבעט. אָבער איך האָב געזוכט און נישט געקאָנט געפונען מיין פולפעדער. איך האָב געזוכט, מארגאָ האָט מיר געהאָלפן זוכן, און די מאמע, דער טאטע און דיסעל האָבן אויך געזוכט — אָבער מיין פען איז פארשוווּנדן געוואָרן.

— אפשר איז זי אינאיינעם מיט די פאסאָליעס אריינגעפאלן אין אויוון? — האָט געפרעגט מארגאָ.

— ניין, נישט מעגלעך — האָב איך געענטפערט. אָבער אז מיין פולפעדער האָט זיך ביז אויפדערנאכט נישט באוויזן, זענען מיר געווען כמעט זיכער אז זי איז פארברענט געוואָרן, בפרט ווייל צעלולויד ברענט אזוי גוט. און באמת האָט זיך די טרויעריקע השערה טאקע באשטעטיקט דעם אנדערן טאָג, ווען דער טאטע האָט געפונען רעשטלעך פון דער פעדער אין אש. פון דער גאָלדענער פען איז קיין סימן נישט געבליבן. „מין הסתם צעשמאָלצן געוואָרן“, — האָט געזאָגט דער טאטע. איין טרייסט האָב איך געהאט, הגם א זייער טרויעריקע: מיין פולפעדער איז פארברענט געוואָרן; נאָכן טויט וואָלט איך געוואָלט מען זאָל מיט מיר אויך אזוי טון!

דיין אנא.

מיטוואָך, 17. נאָוועמבער 1943.

ליבע קיטי!

גרויסע פאַרענדערונגען. ביי עלין אינדערהיים הערשט דיפטעריע, און זי טאָר ניט קומען צו אונדז זעקס וואָכן! הוץ דעם וואָס ס׳טוט אונדז פּערזענלעך וויי, האָבן מיר שוועריקייטן וואָס גוגע שפּייז און אַנדערע באַזאָרגונגען! הער קאָפּהויס ליגט אין בעט און קאָן שוין זייט דריי וואָכן ניט עסן עפּעס אַנדערש ווי מילך און קאַשע. קראַלער איז זייער באַשעפטיקט!

מאַרגאָ האָט צוגעשיקט אירע לאַטייניש לעקציעס, כדי א לערער זאָל זיי קאָריגירן. ער ווייזט אויס צו זיין ליב און גייסטרייך און וועט זיך מין הסתם פרייען צו האָבן אַזאַ גוטע שילערן. די קאָרעספּאָנדענץ גייט אויף עלים נאָמען.

דיסעל איז גאַנץ מבולבל. קיינער ווייסט אייגנטלעך ניט פאַרוואָס. ס׳האָט אָנגעהויבן דערמיט, וואָס ער רעדט ניט מיט הער און פרוי וואַן דאַן. דאָס איז יעדן אויפגעפאַלן און נאָך עטלעכע טעג האָט אים די מאַמע געזאָגט, ער זאָל ניט אָנאַרבעטן עפּעס אַן אומגליק. די פרוי וואַן דאַן איז אימשטאַנד דערפון צו מאַכן מער ווי ס׳איז. דיסעל מיינט, אַז דער הער וואַן דאַן האָט אים אָנגעהויבן צו איגנאָרירן און מיט אים ניט צו רעדן, און ער האָט אפילו ניט בדעה זיך איבערצובעטן. אַצינד דאַרפסטו וויסן אַז נעכטן איז געווען דער 16-טער נאָוועמבער, א יאָר זינט דיסעל איז צו אונדז געקומען. די מאַמע האָט מיט דער געלעגנהייט באַקומען פון אים בלומען. די פרוי וואַן דאַן האָט אין די לעצטע וואָכן געגעבן אָנצוהערן, אַז ביי אַזאַ געלעגנהייט דאַרף דיסעל געבן כיבוד. ער האָט זיך ניט ווייסנדיק געמאַכט. אָנשטאָט צו דאַנקען פאַר דער אומייגנוציקייט מיט וועלכער מ׳האָט אים אויפגענומען, האָט ער געשוויגן.

ווען איך האָב אים אינדערפרי געפרעגט, צי איך זאָל אים גראַטולירן אָדער קאָנדאָלירן, האָט ער געענטפערט אַז אים איז אַלץ איינס. די מאַמע, וואָס האָט געוואָלט שפּילן דעם רודף שלום, האָט אויך גאָרניט אויפגעטון און אַלץ איז געבליבן ווי ס׳איז געווען.

דיין אַנאַ.

שבת, 27. נאָוועמבער 1943.

ליבע קיטי!

נעכטן אויפדערנאכט, פארן אנטשלאָפֿן ווערן, איז מיר פּלוצים געשטאנען דאָס בילד פון ליז פאר די אויגן.

זי איז געשטאנען איינגעהילט אין שמאטעס, מיט א מאָגער, איינגעפאלן פּנים. זי האָט מיך אָנגעקוקט מיט גרויסע טרויעריקע אויגן, ווי גלייך זי וואָלט מיר פירגעהאלטן: „א״א, פארוואָס האָסטו מיך פארלאָזט? העלף מיר! ראטעווע מיך פון אָט דעם גהינום!“

און איך קאָן איר נישט העלפן, איך מוז צוקוקן ווי אנדערע מענטשן ליידן און שטארבן, און קאָן גאר בעטן צו גאָט, ער זאָל זיי דערהאלטן ביים לעבן. גראָד ליז האָב איך געזען, ווייטער קיינעם נישט, און איך פארשטיי פארוואָס. איך האָב זי פאלש אָפּגעשאצט, איך בין נאָך געווען צו קינדיש, כדי צו פארשטיין אירע זאָרגן. זי האָט געקלעפּט צו איר חברטע און האָט מורא געהאט, אז איך וויל זי ביי איר צונעמען. זי האָט מין הסתם דערפון אסך געליטן! איך קען דאָס געפיל אויך גאנץ גוט!

איך האָב צומאָל געטראכט וועגן איר, אָבער דאן האָב איך מיך עגאָיסטיש ווידער אומגעקערט צו מיינע פארגעניגנס און זאָרגן.

איך האָב מיאוס געהאנדלט, און אצינד קוקט אויף מיר איר בלייך פּנים מיט בעטנדיקע אויגן, אזוי טרויריק, אוי... ווען איך קאָן איר העלפן!

אוי גאָט, איך האָב דאָ אלץ וואָס איך ווינטש מיר און זי איז אויסגעזעצט דעם הארטן גורל! זי איז געווען, לכל הפחות, אזוי פרום ווי איך, זי האָט געוואָלט תמיד נאָר גוטס טון. פארוואָס דארף איך לעבן און זי אפשר שטארבן? וואָס פארא חילוק איז געווען צווישן אונדז? פארוואָס זענען מיר אזוי צעשייד?

דעם אמת געזאָגט, האָב איך עטלעכע חדשים, כמעט א יאָר, וועגן איר נישט געטראכט. פארגעסן אינגאנצן האָב איך זי קיינמאָל נישט, אָבער איך האָב קיינמאָל נישט א ז ו י געטראכט צו איר, א ז ו י ווי אצינד, ווען איך האָב געזען איר אומגליק.

אוי, ליז, איך האָף אז אויב דו וועסט איבערלעבן די מלחמה, וועסטו ווינען ביי אונדז, כדי איך זאָל מיר אויסקויפן מיינע זינד קעגן דיר.

אָבער דעמלט, ווען איך וועל איר קאָנען העלפן, וועט זי מער נישט דארפן מיין הילף. צי טראכט זי נאָך אמאָל וועגן מיר? וואָס פילט זי?

גאָט מיינער, העלף איר, פארלאָז זי נישט! ווען איך קאָן איר נאָר זאָגן, אז איך טראכט צו איר מיט ליבע און מיט געפיל. אפשר וואָלט איר דאָס געגעבן כוח אריבערצוטראָגן די צרות. איך טאָר נישט מער טראכטן וועגן דעם. תמיד זע איך פאר מיר אירע גרויסע אויגן, וואָס ווענדן זיך נישט אָפּ פון מיר. גלויבט טאקע ליז פונעם הארצן, צי האָט מען זי דערצו געצוווּנגען? דאָס וויים איך נישט, איך האָב זי קיינמאָל נישט געפרעגט. ליז, ליז, וואָלט איך געקאָנט דיך צוריקברענגען, וואָלט איך געקאָנט מיט דיר טיילן אלץ וואָס איך גענים דאָ! ס'איז שוין צו שפּעט, איך קאָן נישט מער העלפן און גוט מאכן, וואָס איך האָב דעמלט פארזאָמט, אָבער איך וועל אין איר קיינמאָל נישט פארגעסן און וועל תמיד פאר איר בעטן!

דיין אנא.

מיטוואָך, 22. דעצעמבער 1943.

ליבע קיטי!

א שווערע גריפּע האָט מיך געשטערט דיר רעגלמעסיק צו שרייבן. דאָ קראנק צו זיין, איז כמעט א קאטאסטראָפע. ווען ס'איז מיר אָנגעקומען צו הוסטן האָב איך מיך באהאלטן אונטער דער קאָלדרע און געפּרוּווט מיין האלדז צו בארויקן, דאָס קראצן האָט אָבער נישט אויפגעהערט ביז איך האָב נישט געטרונקען מילך מיט האָניק און געטומען פילן. ווען איך טראכט נאָך צו די רפואות וואָס איך האָב געמוזט איינעמען, פארדרייט זיך מיר דער קאָפּ. שוויצן, קאָמפּרעסן צום האלדז, נאסע און טרוקענע האנטוכער צו דער ברוסט, הייסע געטראנקען, שטיל ליגן, גאָר־גלען, פינדזלען, ווארעם־פלעשער און אלע צוויי שעה מעסטן די טעמפּעראטור. צי קאָן מען אויף דעם אופן געזונט ווערן? דאָס ערגסטע אָבער איז געווען, וואָס הער דיסעל האָט געשפּילט דעם דאָקטער און האָט זיין אָנגעשמירטן קאָפּ מיט פּאָמאדע, צוגעלייגט

צו מיין נאקעטער ברוסט, כדי פעסטצושטעלן צי מ׳הערט עפּעס. ערשטנס קיצלען מיך שרעקלעך זיינע האָר, און צווייטנס שמעקט איך מיך, כאָטש ער האָט באמת צוריק מיט דרייסיק יאָר שטו־דירט מעדיצין און האָט דעם דאָקטער־טיטל. וואָס האָט ער צו זוכן ביי מיין הארץ? ער איז דאָך נישט מיין געליבטער! וואָס ס׳גייט דאָרט איגעווייניק פאָר, צי ס׳איז געזונט צי נישט, קאָן ער סיי־ווי־סיי נישט וויסן. און חוץ דעם וואָלט ער געדארפט זיך קודם אויספוצן די אויערן, ווייל ער איז דאכט זיך אביסל טויבלעך!

גענוג פון דער קרענק, איך בין ווידער געזונט. איך בין אויס־געוואקסן נאָך מיט א צענטימעטער און האָב צוגענומען צוויי פונט. איך בין טאקע נאָך בלייך. אָבער פול מיט אימפּעט און פריי מיך, וואָס איך קאָן ווידער ארבעטן.

קיין סך נייעס איז אין דער צייט אויך נישט פאָרגעקומען. אציגנד לעבן אלע בשלום, א זאך וואָס טרעפט זיך זעלטן. ס׳האָט זיך קיינער נישט געקריגט. שוין כמעט א האלב יאָר איז נישט געווען אזוי שטיל.

עלי טאָר נאָך אלץ נישט קומען צו אונדז. צו די וויינאכטן האָבן מיר באקומען א צוגאָב פון: בוימל, זיסווארג און סיראָפּ פאָרן ברויט מיט פּוטער. א שיינע מתנה איז אויך די שיין פּאָלירטע בראָש, אויסגעארבעט פון א 2,1/2 סענט-מטבע. דיסעל האָט געשענקט דער מאמען און דער פרוי וואן דאן, א טאָרט, וואָס מיפּ האָט געבאקן אויף זיין פארלאנג. נאָך דאָס האָט איר געפעלט, טאָמער האָט זי אזוי ווייניק ארבעט. איך האָב אויך עפּעס פאר מיפּן און עלין: שוין צוויי חדשים לייג איך אוועק דעם צוקער, וואָס איך באקום צו דער קאשע און הער קאָפּהוים וועט פון דעם לאָזן מאכן צוקערלעך.

דאָס וועטער איז שלעפעריק, דאָס אויוועלע רויכערט, דאָס עסן דריקט אונדז אויפן מאָגן. דאָס דערקענט מען אויך פון די אומ־עטעטישע קלאנגען.

די מלחמה שטייט אויף אן אָרט...
די שטימונג איז א געדריקטע!

דיין אנא.

פרייטיק, 24. דעצעמבער 1943

ליבע קיטי!

איך האָב אָפּטמאָל דערפון גערעדט, אז מיר ליידן דאָ אלע פון געדריקטער שטימונג. מען קאָן נאָר זאָגן: Himmelhoch jauchzend, zu Tode betrübt איך יובל צום הימל ווען איך טראַכט, ווי גוט ס'איז אונדז דאָ, בפרט אין פארגלייך מיט אנדערע יידן. „צום טויט פארביטערט“... יאָ, ס'כאפּט מיך אָן א שרעק, ווען איך הער ווי דאָס לעבן אין דרויסן גייט ווייטער. פרוי קאָפּהויס איז היינט דאָ געווען און האָט דערציילט, אז איר טאָכטער קארי טרייבט ספּאָרט, קאנאָטאזש מיט חברטעס, און שפּילט טעאטער. איך בין זי נישט מקנא, אָבער אז איך הער דערפון, וואָלט איך אזוי גערן געוואָלט מיטמאכן, זיך פרייען איינינעם מיט אנדערע, פריי און גליקלעך לאכן! פּונקט איצט אין דער שיינער פעריענצייט, ווייגאכט און ניי־יאָר, זיצן מיר דאָ ווי פארשטויסענע.

אייגנטלעך וואָלט איך נישט געטאָרט אזוי שרייבן, דאָס קאָן אויסזען ווי אומדאנקבארקייט און ס'איז אויך איבערגעטריבן. אָבער דו מעגסט וועגן מיר טראַכטן וואָס דו ווילסט... איך קאָן נישט איינהאלטן די ווערטער אין מיר און זאָג נאָכאמאָל, וואָס איך האָב שוין געזאָגט ביים אָנהויב: „פּאפּיר איז געדולדיק!“

אז ס'קומט עמיצער פון דרויסן מיט דעם ריח פון ווינט אין די קליידער און מיט רויטע פארפרוירענע באקן, וואָלט איך דעם קאָפּ באהאלטן אונטער דער קאָלדרע, כדי נישט צו שרייען: „ווען וועלן מיר שוין קאָנען ארויס אויף דער פרישער לופט אויף דער פריי!“

אָבער אויך דעמלט ווען איך באהאלט מיך נישט, פארקערט, ווען איך וויל זיין מוטיק, לאָזן די געדאנקען זיך נישט פארטרייבן, זיי קומען אלץ ווידער און ווידער. גלויב מיר, אז מען לעבט אזוי פארשלאָסן אנדערטהאלבן יאָר, ווערט עס איינעם דערווידער. אפילו איך בין נישט גערעכט און אומדאנקבאר, אָבער געפילן לאָזן זיך נישט פארלייקענען. איך וואָלט געוואָלט טאנצן, פייפן, פאָרן אויפן ביציקל, זען די וועלט, געניסן מיין יוגנט, זיין פריי! דאָס זאָג איך דאָ, אָבער ארויסווייזן טאָר איך דאָס נישט. ווען מיר אלע אכט וואָלטן נאָר געקלאָגט און ארומגעגאנגען מיט פארביטערטע פנימער, וווהין וואָלט דאָס געפירט?

צומאָל טראַכט איך אזוי:

„צי פֿאַרשטייסט דיך עמיצער, צי זעען זיי אין דיר נאָר דאָס מיידעלע, וואָס זוכט פֿאַרגעניגנס? דאָס ווייס איך נישט און איך קאָן אויך מיט קיינעם נישט רעדן וועגן דעם, ווייל איך וועל מיך זיכער צעוויינען. און דאָך! ס'וואָלט מיר גרינגער געוואָרן, ווען איך זאָל מיך איינמאָל קאָנען גוט אויסוויינען! נישט אין אכט גענומענדיק אַלע טעאָריעס, אַלע באַמיונגען, פֿעלט מיר יעדן טאָג די אמתע מוטער, וואָס זאָל מיך פֿאַרשטיין. דערפֿאַר טראַכט איך ביי אַלץ וואָס איך טו, אָדער וואָס איך שרייב, אַז איך וועל שפּעטער פֿאַר מיינע קינדער זיין אַזאַ מאַמע, ווי איך וואָלט געוואָלט פֿאַר מיר האָבן. אַ „מאַמס" וואָס נעמט נישט אַזוי טראַגיש אַלץ וואָס ס'ווערט גערעדט, אָבער וואָס פֿאַרשטייט ערנסט וואָס ס'מאַטערט איר קינד. איך באַמערק, אַז איך קאָן מיך נישט אַזוי אויסדריקן ווי איך וואָלט געוואָלט, אָבער דאָס וואָרט „מאַמס" זאָגט שוין אַלץ. דו ווייסט וואָס איך האָב צוגעטראַכט כּדי צו רופֿן מיין מאַמע מיט אַן ענלעך וואָרט צו „מאַמס"? איך זאָג איר אָפּטמאָל „מאַנסאַ" אָדער „מאַנס", דאָס הייסט אַ נישט פֿולקומענע „מאַמס". ווי גערן וואָלט איך פֿאַרביטן די „גון" אויף אַ „מ"! מיין מאַמע פֿאַרשטייט דאָס אָבער נישט, און דאָס איז גוט, ווייל זי וואָלט געווען זייער אומגליקלעך.

גענוג! מיין „צום טויט פֿאַרביטערט" האָב איך מיר אַראָפּגעשריבן פֿונעם האַרצן און ס'איז מיר באמת גרינגער געוואָרן.

דיין אַנאַ.

שבת, 25. דעצעמבער 1943.

ליבע קיטי!

היינט דעם ערשטן טאָג וויינאַכט, מוז איך ווידער טראַכטן צו פּים, צו דעם וואָס ער האָט מיר פֿאַראַיאָרן דערציילט וועגן זיין יוגנט־ליבע. דעמלט האָב איך זיינע רייד נישט אַזוי גוט פֿאַרשטאַנען ווי היינט. ווען ער זאָל וועלן נאָכאַמאָל מיט מיר רעדן, וואָלט איך אים געוויזן אַז איך פֿאַרשטיי אים.

איך מיין אַז פּים האָט וועגן דעם גערעדט, ווייל ער, וואָס טראָגט אין זיך אַזויפֿיל „פֿרעמדע סודות", האָט אויך געוואָלט

איינמאָל זיך אראָפּרעדן פונעם הארצן, ווייל פּים רעדט קיינמאָל נישט וועגן זיך, און איך גלויב נישט אַז מארגאָ זאָל משיג זיין וואָס פּים האָט אלץ דורכגעמאכט.

דער אָרעמער פּים, מיר וועט ער נישט דערציילן אז ער האָט אלץ פארגעסן. ער וועט דאָס קיינמאָל נישט פארגעסן. ער האָט פּשוט שלום געמאכט מיט דעם געדאנק. איך האָף אז איך וועל זיין אין אים געראָטן, אָבער נישט דורכמאכנדיק דאָס אלץ.

דיין אנא.

מאָנטיק, 27. דעצעמבער 1943.

ליבע קיטי!

צום ערשטן מאָל אין מיין לעבן האָב איך באקומען א מתנה צו ווייַנאכט. די מיידלעך, קאָפּהויס און קראלער, האָבן געהאט ווידער א וואונדערבארע איבעראשונג. מיפּ האָט געבאקן א קוכן מיט דער אויפשריפט: שלום 1944. עלי האָט ערגעץ באַקומען א פונט פארמלחמהדיקע קיכלעך. חוץ דעם האָבן מיר, פּעטער, מארגאָ און איך באקומען צו פלעשלעך יאהורט, די דערוואקסענע האָבן באקומען צו פלעשלעך ביר. אלץ איז געווען שיין פארפּאקט, מיט פּאסיקע פּערזן אויף יעדן פּעקל.

די ווייַנאכטן זענען גיך פארביי.

דיין אנא.

מיטוואָך, 29. דעצעמבער 1943.

ליבע קיטי!

נעכטן אויפדערנאכט בין איך ווידער געווען זייער טרויעריק. די באָבע און ליז זענען געשטאנען פאר מיינע אויגן! באָבע, ליבע באָבע! מיר האָבן צו ווייניק פארשטאנען וואָס זי האָט געליטן. זי איז תמיד געווען נאָענט צו אונדז און האָט אונדז תמיד פארשטאנען. זי האָט געליטן פון א שווערער קראנקהייט. צי האָט זי דאָס געוווּסט און קיינמאָל וועגן דעם נישט גערעדט, כדי אונדז

נישט אָנצוטון קיין יסורים? די באָבע איז תמיד געווען ליב און גוט און האָט תמיד געהאַט אַן עצה און א טרייסט־וואָרט פאַר יעדן. וואָס איך זאָל נישט געווען טון, סיי ווען, האָטו די באָבע אַלץ מוחל געווען. באָבע, האָסטו מיך באמת שטאַרק ליב געהאַט, צי האָסטו מיך אויך נישט פאַרשטאַנען? דאָס ווייס איך נישט.

ווי איינזאַם האָט זיך די באָבע געמוזט פילן, כאָטש מיר זענען געווען איניינעם. א מענטש קאָן זיין איינזאַם אפילו ווען אַסך האָבן אים ליב, אויב ער האָט נישט איינעם ביי וועמען ער איז דער ליבסטער. און ליז? לעבט זי נאָך? וואָס טוט זי? אוי גאָט, דערהאַלט זי ביים לעבן און ברענג זי אונדז צוריק! ליז, ווען איך טראַכט צו דיר, זע איך וויאַזוי ס'האָט געקאָנט אויסזען מיין גורל, און איך זע מיך תמיד אויף דיין אָרט. פאַרוואָס זשע בין איך אַסך מאָל אומגליקלעכער מיט מיין לאַגע דאָ? איך וואָלט געדאַרפט זיין דאַנקבאַר און צופרידן! א חוץ ווען איך טראַכט צו איר און צו די וואָס האָבן אַזאַ גורל ווי זי.

איך בין אַן עגאָאיסט און א פחדן! פאַרוואָס חלום איך און טראַכט נאָר פון שווערע און טרויעריקע זאַכן, אַזוי אַז איך וואָלט מיך אָפט צעשריגן? ווייל איך האָב נישט גענוג בטחון אין גאָט. ער האָט מיר אַזויפיל געגעבן, וואָס איך פאַרדין עס אפילו נישט און איך זינדיק יעדן טאָג.

ווען מען טראַכט צו די נאָענטע וואָלט מען געדאַרפט וויינען. מ'וואָלט אייגנטלעך געדאַרפט וויינען א גאַנצן טאָג. ס'איז נישט פאַראַן קיין אַנדערער אויסוועג, ווי נאָר צו בעטן גאָט, ער זאָל באַווייזן א נס און אייניקע פון אונדז דערהאַלטן ביים לעבן!

און איך בעט פון טיפסטן האַרצן.

דיין אנא.

זונטיק, 2. יאַנואַר 1944.

ליבע קיטי!

היינט אינדערפרי ווען איך האָב נישט געהאַט וואָס צו טון, האָב איך דורכגעבלעטערט מיין טאָגבוך און האָב געפונען עטלעכע בריוו, אין וועלכע איך באַשעפטיק מיך ליידנשאַפטלעך מיט דער טעמע „מוטער". איך האָב מיך דערשראָקן און האָב מיך געפרעגט: „דו ביסט עס אנא, וואָס רעדט מיט אַזויפיל שנאה?"

איך בין געבליבן זיצן פאר דעם אָפענעם בוך און האָב גע־טראכט פון וואנען ס'נעמט זיך צו מיר אַזויפיל צאָרן און שנאה. איך האָב געפרואווט צו פארשטיין יענע אנא און איך צו אנטשול־דיקן, ווייל ס'פלאָגט מיך דאָס געוויסן ביז איך וועל דיר נישט אויפקלערן וויאזוי איך בין דערצו געקומען. איך האָב געליטן און לייד נאָך אצינד פון דעפרעסיעס, און זע אַלץ קרום. איך האָב אַלץ געזען סוב'עקטיוו און האָב אפילו נישט געפרואווט רויק צו באטראכטן, וואָס דער אנדערער זאָגט. אזוי וואָלט איך מין הסתם געווען בעסער פארשטאנען יענעמס ווערטער און וואָלט געווען אנדערש געהאנדלט, כדי מיט מיין אויפברויזנדיקן טעמ־פעראמענט יענעם נישט צו באליידיקן. איך האָב געזען נאָר מיך אליין, איך האָב מיך אָפגעזונדערט און נישט טראכטנדיק צו אנדערע האָב איך מיר אראָפגעשריבן פונעם הארצן מיין פרייד, מיין שפּאָט און מיין טרויער. דאָס דאָזיקע טאָגבוך איז ביי מיר זייער טייער, ווייל ס'איז פארוואנדלט געוואָרן אין א בוך פון זכרונות. אָבער אסך בלעטער וואָלט איך אצינד געקאָנט אויס־מעקן אָדער שרייבן איבער זיי „פארביי!"

אָפטמאָל בין איך געווען אין כעס אויף דער מאמען און צומאָל בין איך עס אויך איצט. זי האָט מיך נישט פארשטאנען, אמת, אָבער איך האָב זי אויך נישט פארשטאנען. איך בין איר קינד, און זי איז צו מיר גוט און צערטלעך. נאָר אזוויי איך האָב איר אָפט פארשאפט יסורים, איז פארשטענדלעך, פאר־וואָס זי האָט מיך צומאָל געמוסרט. צוליב דעם און צוליב אסך אנדערע סיבות איז זי נערוועז און צערייצט. איך האָב מיר נישט אָפּגעגעבן קיין חשבון, פלעג מיך פילן באליידיקט, זיין אן עזות־פּנים, און דאן פלעגט זי טרויעריק ווערן. אזוי ארום איז אנטשטאנען א רוגזה צווישן אונדז, און דאָס איז פאר אונדז ביידע נישט שיין. אָבער אצינד איז דאָס פארביי.

אז איך האָב דאָס אַלץ נישט באגומען און האָב אויף מיר אליין רחמנות געהאט, איז פארשטענדלעך. מיינע שארפע ווער־טער, זענען אויסברוכן פון צאָרן, וואָס אין נאָרמאלע באדינ־גונגען, אָן עדות, וואָלטן זיי נאָר אנדערש אויסגעזען... איך וואָלט אין מיין צימער עטלעכע מאָל העפטיק געטופעט מיט די פיס און הינטער דער מאמעס פלייצע וואָלט איך אויסגעלאָזט מיין הארץ.

די צייטן וואָס די מאמע האָט צוליב מיר געוויינט זענען פארביי. איך בין פארגונפטיקער געוואָרן און דער מאמעס נערוון האָבן זיך אביסל בארויקט. ווען איך בין אויפגערעגט

שוויג איך געוויינטלעך, די מאמע אויך, און אזוי ארום איז אלץ אסך בעסער. ליב האָבן די מאמע באַדינגונגסלאָז, ווי ס'טוען עס געוויינטלעך אַנדערע קינדער, דאָס קאָן איך נישט, דאָס איז קעגן מיין געפיל.

איך בארויק מיין געוויסן דערמיט, אז ס'איז בעסער צו זידלען אויפן פאפיר ווי טרעפן די מאמע אין הארצן.

דיין אנא.

מיטוואָך, 5. יאנואר 1944.

ליבע קיטי!

היינט מוז איך מיך מודה זיין אין צוויי זאכן וואָס וועלן פארנעמען אביסל מער צייט. איך מוז מיך מיט עמיצן אויסטענהן און פארשטייט זיך, אז אמבעסטן איז מיט דיר, ווייל איך וויים אויף זיכער, אז דו וועסט תמיד און אין אלע אומשטאנדן שווייגן.

דאָס ערשטע איז נוגע די מאמע. דו ווייסט וויפל איך האָב מיך באקלאָגט איבער דער מאמען, אָבער איך האָב מיך שטענדיק באמיט צו זיין ליב צו איר. פלוצים איז מיר קלאָר געוואָרן, וואָס פארא טענות איך האָב צו איר. די מאמע אליין האָט אונדז געזאָגט, אז זי באטראכט אונדז מער אלס חברטעס ווי אלס אירע טעכטער. דאָס איז זייער שיין, אָבער א חברטע קאָן נישט ערזעצן א מוטער. איך וואָלט מיר גערן אראָפּגענומען א ביישפיל פון מיין מאמען און צו איר ארויפגעקוקט. איך האָב דאָס געפיל אז מארגאָ טראכט גאָר אנדערש וועגן אָט די זאכן; זי וועט קיינמאָל נישט פארשטיין, וואָס איך זאָג און דער טאטע מיידט אויס אזא שמועס. אין מיין פאָרשטעלונג איז א מאמע קודם כל א מענטש מיט אסך טאקט געפיל, בפרט צו קינדער אין מיינע יאָרן. זי טאָר נישט טון ווי ס'טוט מיין מאמע, וואָס לאכט פון מיר ווען איך וויין, נישט ווייל איך האָב שמערצן, נאָר ווייל אינעווייניק טוט עפעס וויי.

איין זאך קאָן איך איר קיינמאָל נישט מוחל זיין, כאָטש ס'איז דיר אפשר אומפארשטענדלעך. איינמאָל, ווען איך בין געגאנגען צום ציינדאָקטער, האָט די מאמע און מארגאָ, וועלכע האָבן מיך באגלייט, מיר געהייסן מיטנעמען מיין ביציקל. נאָך דער באהאנ־

דלונג, האָבן זיי געזאָגט, אַז זיי גייען נאָך אין שטאָט אַריין עפּעס איינקויפן, אָדער עפּעס אָנקוקן — איך געדענק שוין נישט פּינקטלעך. איך האָב געוואָלט מיטגיין, איך האָב אָבער נישט געטאָרט פאָרן מיטן ביציקל. מלא כעס האָב איך אָנגעהויבן וויינען, אָבער זיי האָבן פון מיר געלאַכט. מיין כעס איז געווען אַזוי גרויס, אַז איך האָב זיי אויף דער גאַס אַרויסגעשטעלט די צונג. צופעליק איז פאַרבייגעגאַנגען אַ פרוי, וואָס האָט געקוקט גאַנץ פאַרוווּנדערט. איך בין אַהיימגעפאָרן אַליין און נאָך אַ לאַנגע צייט געיאָמערט.

ס'איז זייער מאָדנע, וואָס די ווונד וועלכע די מאַמע האָט מיר דעמאָלט גורם געווען, ברענט מיך נאָך היינט, ווען איך טראַכט ווי ברוגז איך בין דעמאָלט געווען.

ס'איז מיר שווער צו רעדן פונעם צווייטן ענין, וועלכער באַטרעפט מיך אַליין. איך האָב נעכטן געלייענט אַן אַרטיקל פון פרוי דר. סיס הייסטער, וועגן מיידלעך וואָס שעמען און רויטלען זיך. מיר האָט זיך אויסגעוויזן אַז זי רעדט צו מיר — כאָטש איך ווער נישט אַזוי גיך רויט. אָבער דער רעשט איז אַזויווי צוגעשניטן פאַר מיר. זי זאָגט, אַז מיידלעך אין די אַנטוויקלונגס=יאָרן ווערן רויקער און באַשעפטיקן זיך מיט דעם ווונדער וואָס קומט פאָר און זייערע קערפּער. די לעצטערע צייט קומט דאָס אויך פאָר מיט מיר, און איך שעם מיך אַצינד אַפילו פאַר מאַרגאָ און פאַר די עלטערן. דאַקעגן מאַרגאָ, וואָס איז פיל צוריקגעצויגענער פון מיר, שעמט זיך נישט. איך פיל נישט נאָר די מאָדנע אויסערלעכע פאַרענדערונגען, נאָר אַסך מער, פיל איך דאָס, וואָס ס'פאַרוואַנדלט זיך אין מיר. דערפאַר ווייל איך קאָן דערפון מיט קיינעם נישט רעדן, פרווו איך מיר דאָס אַליין קלאָר צו מאַכן.

יעדעס מאָל ווען איך באַקום די מענסטרואַציע — און דאָס איז ביז איצט שוין דריי מאָל געשען — האָב איך דאָס געפיל, טראָץ די שמערצן און דעם עקל, אַז איך טראָג אין מיר אַ זיסן סוד. טראָץ אַלע שוועריקייטן, פריי איך מיך אויף דער צייט ווען דאָס וועט ווידער קומען. פרוי סיס הייסטער שרייבט, אַז יונגע מיידלעך אין מיינע יאָרן זענען נאָך אומזיכער, אָבער זיי הויבן אָן צו אַנטדעקן, אַז זיי זענען מענטשן מיט אייגענע אידייען, געדאַנקען און געוווינהייטן. ווען איך בין געקומען אין הינטערהויז בין איך אַלט געווען 13 יאָר, און האָב אַזוי אַרום אפשר פריער ווי אַנדערע מיידלעך אָנגעהויבן צו טראַכטן און מיך צו פילן אַלס מענטש, וואָס דאַרף אַליין באַשטיין זיין שטעטל. פון צייט צו צייט

מוז איך אויפדערנאכט אָנרירן מיינע ברוסטן און זיך צוהערן ווי מיין הארץ קלאפּט רויק און זיכער.

נאָך איידער איך בין אהערגעקומען האָב איך ענלעכס געפילט, ווייל איינמאָל, ווען איך האָב גענעכטיקט ביי א חברטע, האָב איך זי געפרעגט צי זי וויל נישט, אלס צייכן פון אונדזער פריינטשאפט, מיר זאָלן זיך קעגנזייטיק אָנרירן די ברוסטן, זי האָט אָבער נישט געוואָלט. איך האָב ליב געהאט זי צו קושן און האָב זי אויך געקושט. יעדעס מאָל ווען איך זע א נאקעטע פרויען־געשטאלט, למשל, א ווענוס, קום איך אריין אין עקסטאז. דאָס איז אזוי שיין, אז איך מוז מיך איינהאלטן, כדי נישט צו וויינען!

אוי, ווען איך זאָל האָבן א חברטע!

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 6. יאנואר 1944.

ליבע קיטי!

מיין פארלאנג מיט עמיצן צו רעדן איז געוואָרן אזוי גרויס, אז איך האָב, איך ווייס נישט פארוואָס, אויסגעקליבן דערצו פּעטערן. ווען איך פלעג ארויפקומען צו פּעטערן, פלעג איך מיך תמיד פילן זייער געמיטלעך. אָבער ווייל ער איז זייער באשיידן און וואָלט קיינעם נישט ארויסגעוואָרפן, אפילו ווען מען שטערט אים, בין איך קיינמאָל נישט געזעסן לענגער, כדי ער זאָל מיך נישט האלטן פאר א נודניצע.

איך פּרוּוו אצינד אומבאמערקט צו בלייבן לענגער, כדי מיט אים צו רעדן, און נעכטן האָב איך געהאט א גוטן תירוץ. פּעטער האָט א מאניע פאר שאראדעס און וואָלט אמליבסטן זיך דערמיט באשעפטיקט דעם גאנצן טאָג. איך האָב אים געהאָלפן און מיר האָבן זיך געזעצט ביי זיין טיש, ער אויפן בענקל און איך אויפן דיוואן.

איך האָב געהאט א וווּנדערלעך געפיל יעדעס מאָל, ווען איך האָב אריינגעקוקט אין זיינע טונקל־בלויע אויגן און האָב באטראכט דעם שמייכל אויף זיינע ליפּן. אזוי ארום האָב איך געקאָנט לייענען וואָס ס'טוט זיך אין זיין נשמה. אויף זיין פּנים האָב איך געזען זיין גאנצע אומזיכערקייט און הילפלאָזיקייט און איינצייטיק אויך דאָס באוווּסטזיין פון וואקסנדיקער מענלעכקייט. זיין

שעמעוודיקייט האָט מיר ווייך געמאכט דאָס האַרץ און איך האָב אַלץ געקוקט און געקוקט אין זיינע אויגן. איך האָב אים כמעט געוואָלט בעטן: „דערציי͏ל מיר אַלץ וואָס ס׳גייט פאָר אין דיר. דו דאַרפסט נישט מורא האָבן פאַר מיין נאַרישן פלאַפּלענדיקן מויל!״

אָבער דער אָוונט איז פאַרביי און ס׳איז גאָרנישט געשען, א חוץ דעם, וואָס איך האָב אים דערציילט וועגן רויט ווערן, פאַר־שטייט זיך, נישט דאָס, וואָס איך האָב דאָ געשריבן. אים צוליב האָב איך דערפון גערעדט, כדי ער זאָל ווערן זיכערער ביי זיך!

ווען איך האָב אין בעט וועגן דעם געטראַכט, איז מיר די גאַנצע זאַך געווען פיינלעך און איך האָב געפילט, אַז ס׳איז איבערגעטריבן וואָס איך קוק אַרויס אויף פּעטערס חסד. ס׳איז דאָך מערקווירדיק וואָס מען טוט נישט אַלץ, כדי צו באַפרידיקן א פאַרלאַנג. דאָס קאָנסטו זען אָן מיר. איך האָב מיר פירגענומען אָפטער אַריינצוגיין אין פּעטערס צימער, כדי אים צו מאַכן רעדעוו־דיק. זאָלסט נישט מיינען אַז איך בין אין אים פאַרליבט, ס׳הויבט זיך נישט אָן. ווען די וואַן דאַנס זאָלן האָבן אָנשטאָט א זון, א טאָכטער, וואָלט איך אויך געפּרוּווט זיך מיט איר צו חברן.

היינט האָב איך מיך אויפגעכאַפּט 7 אַזייגער, און האָב תיכף געוווסט וואָס איך האָב געחלומט. איך בין געזעסן ביים טיש און מיר אַקעגנאיבער פּעטער... ווּעסעל. מיר האָבן געבלעטערט אין אילוסטרירט ביכל. דער חלום איז געווען אַזוי קלאָר, אַז איך קאָן מיך אַפילו דערמאָנען אין די צייכענונגען. ס׳איז געגאַנגען נאָך ווייטער. אונדזערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט און איך האָב לאַנג אַריינגעקוקט אין פּעטערס שיינע, סאַמעט־ברוינע אויגן. דערנאָך האָט פּעטער גאַנץ שטיל א זאָג געטון: „ווען איך וואָלט דאָס געוווּסט, וואָלט איך שוין לאַנג געווען צו דיר געקומען!“

פּלוצים האָב איך מיך אויסגעדרייט, ווייל איך בין געווען צו שטאַרק גערירט. דאַן, האָב איך געפילט גאַנץ צאַרט פּעטערס פּנים באַרירן מיינס און מיר איז געווען אַזוי גוט, אוי, אַזוי גוט! ווען איך האָב מיך אויפגעכאַפּט האָב איך געמיינט, אַז איך פיל נאָך זיין באַרירונג, און מיר האָט זיך געדאַכט, אַז זיינע ליבע, ברוינע אויגן, קוקן אַריין טיף אין מיין נשמה און לייענען ווי ליב איך האָב אים נאָך. מיר איז אָנגעקומען צו וויינען, איך בין געווען טרויעריק, וואָס ער איז אַזוי ווייט, און אויך צופרידן, וואָס איך פיל נאָך אַלץ אַזוי שטאַרק די ליבע צו פּעטערן. ס׳איז אייגנאַרטיק, וואָס דאָ זע איך אַזוי קלאָר די חלומות. אַנומלט איז מיר געקומען צו חלום די באָבע (מאַמעס צד) אַזוי קלאָר,

אַז איך האָב, מיר דאכט זיך, געזען אפילו די סאמעטענע קגייטשן אויף איר פּנים. דאַן האָב איך געזען די באָבע (מאמעס צד), זי איז געקומען ווי א מלאך מושיע צו מיר, דערנאָך ליז, וואָס איז פאַר מיר א סימבאָל פונעם גאַנצן אומגליק, וואָס האָט געטראָפן מיינע חברטעס און אלע יידן. ווען איך בעט פאַר איר, טראַכט איך צו אלע יידן און צו אלע גערודפטע, אומגליקלעכע מענטשן.

און אַצינד פּעטער, מיין ליבער פּעטער! איך האָב אים נאָך קיינמאָל נישט געזען אַזוי קלאָר פאַר מיינע גייסטיקע אויגן. איך דאַרף נישט קיין בילד פון אים, איך טראָג אים אין זכרון, אַזוי גוט און אַזוי ליב!

דיין אנא.

פרייטיק, 7. יאַנואַר 1944.

ליבע קיטי!

ס'אַרא נאַר איך בין! איך האָב גאָר אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז איך האָב דיר נאָך קיינמאָל נישט דערציילט וועגן אלע מיינע פאַרערערס.

ווען איך בין נאָך געווען קליין, נאָך געגאַנגען אין קינדער-גאָרטן, האָב איך ליב געהאַט קאַרל סאַמסאָנען. ער האָט נישט געהאַט קיין טאַטן און האָט געוווינט מיט זיין מוטער ביי א מומע. זיין געשוועסטערקינד ראָבי, איז געווען א קלוג, שלאַנק און ברונעט יינגעלע, וואָס האָט תמיד מער צוגעצויגן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט ווי דער קליינער, קאָמישער, גראָבער קאַרל. איך האָב אָבער נישט געקוקט אויף שיינקייט און האָב מיך אסך יאָרן געחברט מיט קאַרלען. מיר זענען געווען א לאַנגע צייט גוטע פריינט.

דאַן האָב איך באַגעגנט פּעטערן און האָב איבערגעלעבט די ערשטע קינדערליבע. איך געדענק נאָך אַצינד, ווי מיר פלעגן אַרומלויפן איבער די גאַסן — זיך האַלטנדיק ביי די הענטלעך — ער אין זיין לייוונטענעם אַנצוג. איך אין מיין זומער-קליידל.

בעת ער איז אַריבערגעגאַנגען אין דער מיטל-שול, בין איך געגאַנגען אין דער לעצטער פאָלקס-שול קלאַס. ער פלעגט אויף מיר וואַרטן ביי דער שול, אָדער איך אויף אים. פּעטער איז געווען א זייער שיין יינגל, א הויכער, א שלאַנקער, שיין געוואַקסן,

מיט א רויק, ערנסט, אינטעליגענט פּנים. ער האָט געהאַט טונקעלע האָר, רויט-ברוינע באַקן, שיינע, גרויסע, ברוינע אויגן און א דין נעזל. מער ווי אַלץ האָב איך ליב געהאַט זיין לאַכן. דעמלט פלעגט ער אויסזען זייער פאַרשייט.

אין די גרויסע פעריען בין איך אַרויסגעפאָרן פון דער שטאָט. ווען מיר זענען צוריקגעקומען, האָט פעטער זיך געהאַט איבערגעפירט און האָט געוווינט אינאיינעם מיט א פיל עלטער יינגל. מיט וועלכן ער איז געווען א גאַנצער פּאַני בראַט. ער האָט אים מסתם געזאָגט, אַז איך בין נאָך א זויג-קינד און דערפאַר האָט פעטער מיך פאַרלאָזט. איך האָב אים זייער ליב געהאַט און האָב פון גאָרנישט געוואָלט וויסן, ביז איך האָב סוף כל סוף, פאַרשטאַנען, אַז אויב איך וועל אים ווייטער נאָכלויפן, וועט מען זאָגן, אַז איך בין „משוגע“ נאָך יינגלעך.

די יאָרן זענען געגאַנגען, פעטער האָט זיך געחברט נאָך מיט מיידלעך פון זיין עלטער און מיך פלעגט ער אַפילו נישט גריסן, אָבער איך האָב אים דאָך נישט געקאָנט פאַרגעסן. ווען איך האָב אָנגעהויבן גיין אין יידישן ליציי, האָבן זיך אין מיר פאַרליבט אַסך יינגלעך פון אונדזער קלאַס. מיר האָט דאָס הנאה געטון, אָבער צום האַרצן איז דאָס מיר נישט דערגאַנגען.

שפּעטער האָט זיך אין מיר פאַרליבט האַרי. אָבער ווי איך האָב שוין דערמאָנט: איך בין נישט מער געווען פאַרליבט.

א שפּריכוואָרט זאָגט: „די צייט היילט וואונדן!“

אַזוי איז אויך געווען מיט מיר. איך האָב מיר איינגערעדט, אַז איך האָב פאַרגעסן פעטערן און אַז ער איז מיר גלייכגילטיק. אין תוך אָבער, האָט זיין דערינערונג אין מיר ווייטער געלעבט, אַזוי שטאַרק, אַז איך האָב געמוזט, אָנערקענען מיין אייפערזוכט צו אַלע מיידלעך פון זיין קרייז און נאָר דערפאַר האָב איך אים נישט געוואָלט ליב האָבן.

היינט אינדערפרי איז מיר קלאָר געוואָרן, אַז ס'האָט זיך גאָרנישט געביטן. פאַרקערט: בעת איך בין עלטער און רייפער געוואָרן, איז אויך די ליבע געוואַקסן מיט מיר. אַצינד קאָן איך פאַרשטיין, אַז פעטער האָט מיך דעמלט געהאַלטן פאַר צו קינדיש, און דאָך האָב איך געהאַט א ווייטיק וואָס ער האָט מיך אַזוי גיך פאַרגעסן. איך האָב געזען אַזוי קלאָר און אַצינד פאַרשטיי איך, אַז קיינער וועט נישט קאָנען אַריינדרינגען אין מיין האַרץ אַזויווי ער.

דער הלום האָט מיך אינגאנצן צערודערט. ווען דער טאטע האָט מיר היינט אינדערפרי געגעבן א קוש האָב איך געוואָלט אויסשרייען: „אוי, ווען דאָס וואָלט געווען פעטער!“

כסדר טראכט איך צו אים און חזר דעם גאנצן טאָג בסוד: „אוי, פעטערל, מיין ליב פעטערל!“

קיינער קאָן מיר נישט העלפן. איך מוז ווייטער לעבן און בעטן גאָט ער זאָל מיר העלפן אויסגעפונען פעטערן, ווען איך וועל ווידער זיין פריי. דאַן וועט ער לייענען אין מיינע אויגן די ליבע און וועט מיר זאָגן: „אוי, אנא, ווען איך וואָלט דאָס געווען געוווסט, וואָלט איך שוין לאנג געווען צו דיר געקומען!“

ווען מיר האָבן אמאָל גערעדט וועגן סעקסועלע פראגן, האָט מיר דער טאטע געזאָגט, אז איך קאָן נאָך נישט באגרייפן דעם דאָזיקן פארלאנג. איך האָב אָבער געוווסט, אז איך פארשטיי דאָס יאָ, און אצינד ווייס איך דאָס אויף זיכער. גאָרנישט איז מיר אזוי טייער ווי דו, מיין פעטערל!

איך האָב געזען מיין פנים אין שפיגל. איך זע אצינד גאָר אנדערש אויס. מיינע אויגן זענען ליכטיק און טיף, מיינע באקן זענען רויטלעך, ווי זיי זענען שוין וואָכנלאנג נישט געווען, און מיין מויל איז אסך ווייכער. איך זע אויס גליקלעך, אָבער דאָך איז פאראן עפעס טרויעריק אין מיין בליק, וואָס פארטרייבט דעם שמייכל פון מיינע ליפן. איך קאָן נישט גליקלעך זיין, ווייל איך ווייס אז פעטערס געדאנקען זענען ווייט פון מיר. איך פיל אָבער אלץ דעם בליק פון זיינע ליבע אויגן אויף מיר, און זיין קיל ווייך פנים לעבן מיינעם.

אוי, פעטערל, פעטערל, וויאזוי זאָל איך ווידער פארגעסן דיין בילד? איז דען נישט יעדער אנדערער אויף דיין אָרט נאָר אן אָרעמער ערזאַץ? דיך האָב איך אזוי שטארק ליב, אז די ליבע האָט נישט מער קיין פלאץ אין מיין הארצן און וויל ארויסשטורעמען און זיך אנטפלעקן פאר מיר אין איר אומגעהויערער גרייס.

ווען מען פרעגט מיך צוריק מיט א וואָך. אָדער אפילו נעכטן מיט וועמען איך וויל שפעטער חתונה האָבן, וואָלט איך געענטפערט: „דאָס ווייס איך נישט!“ אצינד אָבער קאָן איך אויסשרייען „פעטערן, נאָר פעטערן האָב איך ליב פון גאנצן הארצן, פון דער גאנצער נשמה — אָבער — ער טאָר נישט ווערן צודרינגלעך, און מעג אָנרירן נאָר מיין פנים“.

איך בין היינט געזעסן פארטראכט אויפן בוידעם ביים אָפענעם פענצטער. נאָך א קורצן שמועס האָבן מיר ביידע

אָנגעהויבן וויינען און איך האָב געפילט זיינע ליפּן אויף מיין פּנים פול מיט צערטלעכקייט.

— אוי, פּעטער, טראַכט צו מיר און קום צו מיר, מיין ליבער, ליבער, פּעטער.

דיין אנא.

מיטוואָך, 12. יאַנואַר 1944

ליבע קיטי!

זינט צוויי וואָכן קומט עלי שוין ווידער צו אונדז. מיפּ און הענק האָבן צוויי טעג נישט געקאָנט קומען. זיי האָבן זיך ביידע קאַליע געמאַכט דעם מאָגן.

דאָס נייעסטע איז, אַז איך אינטערעסיר מיך פאַר באַלעט און טאַנץ, און מאַך יעדן אויפדערנאַכט פלייסיק איבונגען. מאַנסאַ האָט מיר געמאַכט פון אַ העלבלויען שפּיצנראָק אַ היפּער־מאָדערן טאַנץ־קלייד. אויבן האָט זי דורכגעצויגן אַ באַנד, וואָס פאַרבינדט זיך איבער דער ברוסט. דאָס גאַנצע האַלט זיך צונויף מיט אַ גרויסער שלייף. צו מאַכן באַלעט־סאַנדאַלן פון מיינע גימנאַסטיק־שיך איז מיר נישט געלונגען.

מיינע שטייפע גלידער ווערן באַלד ווידער זיין עלאַסטיש ווי פריער. אַ שווערע איבונג איז: זיצן אויפן דיל, מיט די הענט פעסט צוהאַלטן די פיאַטעס און דאַן ביידע פיס אויפהייבן. איך מוז דערביי אונטערלייגן אַ קישן, כדי איך זאָל נישט פייניקן מיין רוקנביין.

די דערוואַקסענע לייענען אַצינד דאָס ביכל „אַ לויטערער פרימאָרגן". דער מאַמען געפעלט עס אויסערגעוויינטלעך גוט. אין דעם ביכל ווערן באַריכט אַסך יוגנט־פּראָבלעמען. איך האָב מיר געטראַכט איראָניש: „באַשעפטיק דיך גיכער מיט דיינע קינדער".

מיין מאַמע מיינט מין הסתם, אַז איך און מאַרגאָ האָבן די בעסטע באַציונג צו עלטערן און אַז קיינער באַשעפטיקט זיך נישט מער מיט זיינע קינדער ווי זי. דאָס קאָן זי מיינען נאָר וועגן מאַרגאָן, ווייל איך האַלט, אַז מאַרגאָ האָט קיינמאָל נישט אַזעלכע פּראָבלעמען און געדאַנקען אַזוויווי איך. איך וועל זיכער נישט זאָגן דער מאַמען, אַז איינע פון אירע טעכטער איז נישט טאַקע אַזוי ווי זי מיינט. זי וואָלט געווען זייער פאַרוווּנדערט און

וואָלט סיוווי נישט געוווסט וואָס צו טון. זי וואָלט נאָר געהאַט יסורים און דאָס וויל איך איר איינשפּאָרן. ווייל פאַר מיר וועט דאָך סיוווי נישט ווערן בעסער.

די מאַמע פילט אויך, אַז מאַרגאָ האָט זי ליבער ווי איך. אָבער זי מיינט אַז דאָס וועט אַריבער. מאַרגאָ איז צו מיר געוואָרן זייער ליב. זי ווייזט מיר אויס גאָר אַנדערש ווי פריער. זי איז כמעט קיינמאָל נישט מער אַרגאַנט און איז מיר אַצינד אַ גוטע חברטע. זי האַלט מיך שוין נישט פאַר אַ קליין קינד, וואָס מען דאַרף נישט ערנסט נעמען.

ס'איז אייגנאַרטיק וואָס איך באַטראַכט מיך צומאָל מיט פרעמדע אויגן. דאַן קוק איך אויף אַנאַן מיט אַ רויק געמיט און בלעטער אין מיין לעבענס=בוך, ווי גלייך דאָס וואָלט געהערט צו אַ פרעמדן, פריער, אינדערהיים, ווען איך פלעג נאָך נישט אַזויפיל טראַכטן, פלעג איך מיר איינרעדן אַז איך געהער גאָרנישט צום טאַטן, צו דער מאַמען און צו מאַרגאָן, אַז איך בין עפּעס אַ מין אונטערגעוואָרפענע. איך פלעג צומאָל אויך שפּילן די ראָלע פון אַ יתומה, ביז איך האָב מיך אַליין איבערצייגט אַז ס'איז נאַריש, וואָס איך וויל זיין אַזאַ טרויעריקע געשטאַלט, בעת ס'איז מיר פאַקטיש אַזוי גוט געווען. נאָכדעם האָב איך מיך געצווינגען צו זיין פריינטלעך און ליב. יעדן אינדערפרי ווען ס'איז עמיצער אַרויפגעגאַנגען די טרעפּ צו אונדזער צימער, האָב איך מיר געווונטשן עס זאָל זיין די מאַמע, וואָס קומט אונדז זאָגן אַ גוט מאָרגן. דאַן האָב איך זי צערטלעך באַגריסט, ווייל איך האָב מיך באמת געפרייט וואָס זי קוקט אַזוי ליב צו מיר. צומאָל, אַז זי איז צוליב עפּעס נישט געווען אַזוי פריינטלעך, פלעג איך טרויעריק אַוועקגיין אין שול אַריין. אויפן וועג צוריק אַהיים פלעג איך איר אַנטשולדיקן, פאַרשטייענדיק אירע זאָרגן. איך בין אַהיימגעקומען מונטער און פריילעך, אויסגעשיט אַלץ וואָס איך האָב געהאַט צו דערציילן... ביז ס'האָט זיך איבערגעחזרט דאָס זעלבע און איך בין ווידער געגאַנגען אין שול טרויעריק און גריבלענדיק. אייניקע מאָל האָב איך באַשלאָסן אַרויסצווייזן מיינע אַנטוישונגען. ווען איך בין אָבער אַהיימגעקומען, האָב איך געהאַט אַזויפיל צו דערציילן, אַז איך האָב אינגאַנצן פאַרגעסן מיין באַשלוס און האָב געצוווּנגען מיין מאַמע זי זאָל מיך אויסהערן.

דאַן איז ווידער געקומען אַ צייט ווען איך האָב מיך נישט מער צוגעהערט צו די טריט אויף די טרעפּ און האָב מיך געפילט איינזאַם און האָב דורכגעוויינט ביינאַכט דאָס קישן מיט טרערן.

דאָ איז אַלץ נאָך ערגער געוואָרן. דו ווייסט דאָך. אצינד האָט מיר גאָט ווידער צוגעשיקט א הילף אין מיין נויט: פּעטערן. איך נעם מיין אמולעט, וואָס איך טראָג אויפן האלדז, טו אים גאנץ צארט א קוש און טראכט: „וואָס גייט מיך אייגנטלעך אָן דאָס גאנצע רומל? איך האָב מיר מיין פּעטערן און קיינער ווייסט נישט דערפון!"

אזוי ארום וועל איך אצינד גובר זיין אסך זאכן. ווער אנט אפילו, וואָס ס'באוועגט די נשמה פון א יונג מיידל.

דיין אנא.

שבת, 15. יאנואַר 1944.

ליבע קיטי!

ס'האָט נישט קיין זין, איך זאָל דיר באשרייבן דעם קראך ביז אין די קלענסטע פּרטים. ס'איז גענוג ווען איך זאָג דיר, אז מיר האלטן אצינד באזונדער אסך זאכן, ווי למשל, פעטס, פלייש, פּוטער און מיר בראָטן באזונדער אונדזערע קארטאָפל. אין דער לעצטער צייט באקומען מיר אויך אן עקסטערע פּאָרציע קאָרנברויט, ווייל פיר אזייגער זענען מיר ווידער הונגעריק, און אונדזערע בורטשענדיקע בייכער לאָזן זיך נישט בארויקן.

ס'דערגענטערט זיך דער מאמעס געבוירנטאָג. זי האָט באקומען פון קראלערן א צוגאָב פון צוקער פאר דער סעודה. און פרוי וואן דאן איז זי מקנא, ווייל זי האָט צו איר געבוירנטאָג גאָרנישט באקומען. ס'איז נישט קיין פארגעניגן כסדר אויסצושטיין ווילדע קריגערייען און הארבע ווערטער. גלויב מיר, קיטי, מיר זענען שוין זאט פון דעם אלעמען.

די מאמע האָט איין ווונטש: כאָטש 14 טעג נישט אָנצוקוקן די וואן דאנס, דאָס איז אָבער דערווייל נישט מעגלעך. איך וואָלט גערן געוואָלט וויסן, צי מען מוז זיך טאקע קריגן מיט יעדן, מיט וועמען מען וווינט לענגער צוזאמען. צי איז עס נאָר אונדזער מזל? צי איז דער גרעסטער טייל מענטשן עגאָיסטן און קמצנים? ס'איז גוט וואָס איך האָב דאָ צוגעלערנט קענען די מענטשן, אָבער אצינד בין איך שוין זאט דערפון. די מלחמה האָט זיך נאָך נישט געענדיקט, כאָטש מיר קריגן זיך, כאָטש מיר זענען אויסגעהונגערט נאָך לופט און פרייהייט; דערפאר

מוזן מיר פּרוּוון דורכצוהאַלטן וויפֿל ס'איז אונדז באַשערט דאָ צו זיין.

וואָס דרשן איך איינגנטלעך? אויב ס'וועט נאָך לאַנג געדויערן, וועל איך ווערן דאַר ווי אַ שטעקן! און איך וואָלט דאָך ליבער געוואָלט בלייבן אַן אמת יונג מיידל!

דיין אַנאַ.

שבת, 22. יאַנואַר 1944.

ליבע קיטי!

קאָנסטו מיר אפשר זאָגן פּאַרוואָס כמעט אַלע מענטשן באַהאַלטן אַזוי ציטערדיק אויס דאָס וואָס ס'גייט פֿאָר אין זייער נשמה? פֿאַרוואָס פֿיר איך מיך אויף צווישן מענטשן גאָר אַנדערש ווי איך וואָלט געדאַרפֿט? איך ווייס, אַז ס'זענען זיכער פּאַראַן סיבות דערפֿאַר, אָבער ס'איז מיר פּיינלעך וואָס מען קאָן נישט פֿאַרטרויען אַפילו אַזעלכע מענטשן, וואָס זענען דיר גאָר נאָענט.

איך האָב דאָס געפֿיל, אַז איך בין אַסך עלטער געוואָרן זינט יענעם חלום, אַז איך בין מער „זעלבסטשטענדיקער“. דו וועסט דיך מין הסתם זייער וווּנדערן, ווען איך וועל דיר אַצינד זאָגן, אַז איך שאַץ אויך די וואַן דאַנס גאָר אַנדערש אָפּ. איך באַטראַכט נישט מער די וויכּוחים פֿון אונדזער פֿריער איינגעשטעלטן שטאַנדפּונקט. פּאַרוואָס האָב איך מיך אַזוי געביטן?

איך האָב מיר געטראַכט אַז אונדזערע באַציִונגען האָבן געקאָנט זיין גאָר אַנדערע, ווען מיין מאַמע וואָלט געווען אַן אמתע אידעאַלע „מאַמס“. פֿרוי וואַן דאַן איז זיכער נישט קיין פֿיינער מענטש. אָבער אפשר וואָלט מען געווען אויסגעמיטן אַ העלפֿט פֿון די קריגערייען, ווען די מאַמע וואָלט געווען נאָכגיביקער. די פֿרוי וואַן דאַן האָט אויך אַ מעלה: מען קאָן מיט איר דורכקומען. טראָץ איר עגאָיזם, איר קמצנות און מאַנגל אין יושר, קאָן מען זיך מיט איר איינפּאַרשטיין, אויב מען רייצט זי נישט. דאָס דאָזיקע מיטל ווירקט נישט אויף לאַנג, נאָר אויב מען האָט צו איר געדולד, וואָלט מען ביי איר אויך מער געפּועלט. אַלע פֿראַגן וועגן אונדזער דערציִונג, וועגן אונדזער צעבאַלעוועטקייט, וועגן עסן און אַזוי ווייטער, וואָלט מען געקאָנט אָפֿן און פֿריינטלעך אַרומרעדן. אַזוי אַרום וואָלט עס נישט געווען דערצו געקומען, אַז מען זאָל זען נאָר יענעמס חסרונות!

איך ווייס פּינקטלעך וואָס דו, קיטי, ווילסט אַצינד זאָגן!

„אָבער אנא, זענען דאָס דיינע גערדאנקען? דו, וואָס האָסט געהערט פון די וואן דאנס אזויפיל הארבע ווערטער? דו, וואָס ווייסט פונעם גאנצן אומרעכט וואָס ס'איז געשען?" יאָ, זיי זענען באמת נישט מיינע! איך וויל אלעם אליין דערגרונטעווען, אָבער נישט לויט דעם שפּריכוואָרט: „ווי די אלטע זינגען, טאנצן די יונגע", ניין, איך וויל באָאָבאכטן די וואן דאנס און זען וואָס ס'איז אמת און וואָס מ'איז מגזם. טאָמער וועל איך מיך אנטוישן, וועל איך קאָנען ווייטער האלטן מיט מיינע עלטערן. אויב די וואן דאנס זענען אָבער בעסער ווי מען האלט פון זיי, וועל איך פּרוּוון צו איבערצייגן דעם טאטן און די מאמע אז זיי האָבן א טעות. און אויב ס'וועט מיר אפילו נישט געלונגען, וועל איך דאָך בלייבן ביי מיין מיינונג. איך וועל מיך באמיען צו רעדן מיט דער פרוי וואן דאן וועגן אלץ, און וועל זיכער נישט מורא האָבן גאנץ נייטראל ארויסצוזאָגן מיין מיינונג; מעג מען מיר אפילו זאָגן אז איך וויל זיין אן אויבערחכם.

איך וויל מיך נישט אנטקעגנשטעלן מיין משפּחה, אָבער די פּליאטקעס האָבן ביי מיר אויפגעהערט. ביז איצינד בין איך געווען זיכער, אז די וואן דאנס זענען אין אלץ שולדיק, און איצינד זע איך, אז אויך מיר האָבן אונדזער חלק. פּרינציפּעל זענען מיר מין הסתם תמיד גערעכט. אָבער פון פארנופטיקע מענטשן (און פאר אזעלכע האלטן מיר זיך) דערוואַרט מען, אז זיי זאָלן אויסקומען מיט סיי וועמען. איך האָף, אז וויבאלד איך האָב דאָס פארשטאנען, וועל איך דאָס בכוח זיין פּראקטיש אנצווווענדן!

דיין אנא.

מאָנטיק, 24. יאנואר 1944.

ליבע קיטי!

ס'האָט זיך מיט מיר געטראָפן א מערקווירדיקע זאך. פריער, פלעגט מען רעדן אינדערהיים וועגן געשלעכטלעכע ענינים בסוד סודות, און אין שול פלעגט מען וועגן דעם רעדן זייער מיאוס. מען פלעגט שעפּטשען, און ווען א מיידל האָט נישט פארשטאנען וואָס מען מיינט, האָט מען פון איר געלאכט. מיר האָט זיך דאָס אויסגעוויזן זייער משונהדיק און איך האָב געטראכט: „פארוואָס רעדט מען דערפון בסוד אָדער מיאוס?" אזוי־ווי מ'האָט דאָס נישט געקאָנט ענדערן האָב איך געשוויגן, אָדער איך

האָב נאָר גערעדט וועגן דעם מיט א גאָר אינטימער חברטע. ווען איך האָב שפּעטער שוין מער געוווּסט און מײנע עלטערן האָבן מיט מיר גערעדט וועגן דעם, האָט מיר די מאַמע אײנמאָל געזאָגט: — אנא, איך גיב דיר אַן עצה מיט ייִנגלעך קײנמאָל נישט רעדן אויף דער טעמע. אויב זיי הייבן אָן רעדן, זאָלסטו איבערײַסן דעם שמועס.

איך געדענק נאָך פּינקטלעך, אַז איך האָב געענטפערט:
— ניין, אַוודאי וועל איך נישט רעדן מאַמע, וואָס שטעלסטו דיר פאָר! און דערבײַ איז עס געבליבן.

די ערשטע צייט ווען מיר זענען אַהערגעקומען, האָט דער טאַטע אָפט גערעדט פון זאַכן וואָס איך וואָלט ליבער געוווען געהערט פון דער מאַמען, און דאָס איבעריקע האָב איך פאַרשטאַנען פון ביבער און שמועסן. פּעטער וואַן דאַן איז קײנמאָל נישט געווען צודרינגלעך אין דער באַציונג, ער האָט בײַם אָנהויב אײנמאָל עפּעס געזאָגט, אָבער נישט כּדי פון מיר אַרויסצופאָדערן אַן ענ־טפער.

די פרוי וואַן דאַן האָט געזאָגט, אַז נישט זי און נישט איר מאַן האָבן מיט פּעטערן דערפון אַמאָל גערעדט. זי האָט אַפילו נישט געוווּסט ווי ווײַט פּעטער איז אויפגעקלערט.

נעכטן בעת מאַרגאָ, פּעטער און איך זענען געזעסן בײַם שיילן קאַרטאָפל, האָט זיך אָנגעקניפּט א שמועס וועגן דער קאַץ מאָפּי.

— מיר ווייסן נאָך אַלץ נישט צי מאָפּי איז א קאָטער צי א קאַץ, האָב איך געזאָגט.

— מיר ווייסן יאָ, האָט געענטפערט פּעטער, מאָפּי איז א קאָטער.

— א שיינער קאָטער וואָס איז טראָגנדיק, האָב איך געלאַכט. צוריק מיט עטלעכע וואָכן האָט פּעטער דערקלערט, אַז מאָפּי וועט באַלד האָבן קעצלעך, ווייל זי איז אַזוי גראָב. אָבער מין הסתם האָט זי געהאַט אַזאַ גראָבן בויך פונעם נאַשן, ווייל די קעצלעך זענען נישט געבוירן געוואָרן. אצינד האָט זיך פּעטער געוואָלט פאַרענטפערן.

— דו מעגסט קומען און אים באַטראַכטן, האָט ער געזאָגט. ווען איך האָב מיך אַמאָל מיט אים געשפּילט האָב איך קלאָר געזען אַז דאָס איז א קאָטער.

איך האָב נישט געקאָנט גובר זיין מיין נײַגיריקייט און בין מיט אים אַרויסגעגאַנגען אין לאַגער. בײַ מאָפּין איז נישט געווען באַזוכצייט און מיר האָבן זי אינערגעץ נישט געקאָנט געפונען.

מיר האָבן געוואַרט א ווײַלע און זענען צוריק ארויפגעגאנגען ווײַל ס'איז געווען קאַלט. שפּעטער, בײַטאָג, האָב איך ווידער געהערט פּעטערן אַראָפּגיין. איך האָב מיר געמאַכט האַרץ און בין אַראָפּגעלאָפן אין לאַגער. פּעטער האָט זיך געשפּילט מיט מאָפּין אויף דעם טיש. ער האָט אים געלייגט אויף דער וואָג כּדי צו זען וויפל ער וועגט.

— האַלאָ, דו ווילסט זען? ער האָט נישט געמאַכט קיין סך שהיות, ער האָט געשיקט א נעם געטון מאָפּין בײַם קאָפּ, אים גלײַכצײַטיק געהאַלטן בײַ די לאַפּעס, אים איבערגעקערט און די לעקציע האָט זיך אָנגעהויבן:

— אָט דאָ איז דאָס געשלעכט, דאָ זענען די האָר שיטער און דאָ איז דער אָחור!

מאָפּי האָט זיך געטון א דריי און איז ווידער געשטאַנען אויף זײַנע ווײַסע לאַפּעס.

יעדעס אַנדערע ייִנגל, וואָס וואָלט מיר געוויזן דאָס מענלעכע געשלעכט אויף דעם אופן, וואָלט איך קיינמאָל נישט מער אָנגעקוקט. אָבער פּעטער האָט וועגן דער האַרבער טעמע גערעדט אַזוי פּשוט, אַז איך האָב סוף כּל סוף אין דעם נישט געזען קיין שום באַזונדערע זאַך. מיר האָבן זיך געשפּילט מיט מאָפּין, האָבן זיך דערציילט פאַרשידענע מעשׂיות און דאַן זענען מיר פּאַוואָליע אַרויפגעגאַנגען.

— מײַנסטנס געפֿין איך דאָס, וואָס איך וויל גערן וויסן, צופעליק אין א ביכל, דו אויך? — האָב איך געפרעגט.

— פאַרוואָס? איך פרעג מײַן טאַטן, ער ווייסט אַסך און האָט א גרויסע דערפאַרונג.

מיר זענען ווידער געשטאַנען אויף די טרעפּ און האָבן גע-שוויגן. מיט א מיידל וואָלט איך קיינמאָל נישט געקאָנט רעדן וועגן די זאַכן אַזוי פּשוט. איך ווייס אויך, אַז דאָס האָט געמיינט די מאַמע ווען זי האָט מיר געזאָגט, אַז איך זאָל אויסמײַדן אַזעלכע שמועסן מיט ייִנגלעך. מיר האָט זיך דעם גאַנצן טאָג אויסגעוויזן אַ ביסל קאָמיש, ווען איך האָב געטראַכט וועגן אונדזער צוזאַמענזײַן אין לאַגער. אָבער איך האָב געלערנט, אַז מען קאָן אויך מיט ייִנגלעך רעדן ערנסט, נישט מאַכנדיק דערבײַ קיין נאַ-רישע וויצן.

צי רעדט פּעטער באמת אַסך מיט זײַנע עלטערן? איז ער ווירקלעך אַזוי ווי ער האָט זיך געכטן אַרויסגעוויזן? וואָס ווייס איך!

דײַן אַנאַ.

דאָנערשטיק, 27. יאַנואַר 1944.

ליבע קיטי!

די לעצטע צייט האָב איך א גרויסע שוואכקייט פאר דעם שטאמבוים פון די פירשטנהייזער. ווען מען הייבט איינמאָל אָן נאָכפאָרשן מוז מען אלץ ווייטער צוריקגיין און מען קומט סוף כל סוף צו אינטערעסאנטע אנטדעקונגען.

איך לערן זייער פלייסיק און פארשטיי שוין גאנץ גוט די ענגלישע ראדיאָ־אווידיציעס. זונטיק באשעפטיק איך מיך אָבער מייננסטנס מיט דעם זוכן און סאָרטירן מיין גרויסע זאמלונג פון פילם־סטארס. הער קראַלער פארשאפט מיר דאָס פארגעניגן און ברענגט מיר יעדן מאָנטיק די פילם־צייטשריפט. כאָטש אונדזערע נישט מאָדערנע שטוב־חברים האלטן, אז דאָס איז אן אויסברענגעריי. וואונדערן זיי זיך, פונדעסטוועגן, וואָס איך קאָן, נאָך א יאָר צייט, אויסרעכענען אלע שוישפילער פון א באשטימטן פילם. עלי גייט אָפט אין אירע פרייע טעג מיט איר פרייגט אין קינאָ און ווען זי דערציילט מיר שבת צו וועלכע פילמען זי וויל גיין אין דער קומענדיקער וואָך, זאָג איך איר פון פריער ווער ס'זענען די שוישפילער און אויך די קריטיק וועגן פילם. „מאנסא“ זאָגט, אז איך וועל שפעטער נישט מער דארפן גיין אין קינאָ, ווייל איך קען שוין דעם אינהאלט, די קוואליטעט און די שוישפילער פון אלע פילמען.

ווען איך מאך מיר אמאָל א נייע פריזור, קוקן מיך אלע אָן מיט ביטול און פרעגן מיך ביי וועלכן פילם־סטאר איך האָב זי קאָפּירט. ווען איך דערקלער, אז דאָס איז מיין אייגענע דערפינדונג, גלייבט מען מיר נישט. מער ווי א האלבע שעה געדויערט נישט דאָס דאָזיקע פארגעניגן. זיי פארנימאוסן עס מיר תיכף און איך לויף גיך אין באָד־צימער, כדי מיר ווידער צו מאכן מיין טאָגטעגלעכע פריזור.

דיין אנא.

פרייטיק, 28. יאַנואַר 1944.

ליבע קיטי!

היינט איינדערפרי האָב איך מיך געפרעגט צו די פילסט דיך נישט ווי א קו, וואָס מוז מעלה־גירהן פארעלטערטע נייעס און ווייל ס'איז דיר שוין נמאס די איינטיקע קעסט, ווינטשסטו דיר

פון גאנץ הארצן, אז אנא זאָל שוין אמאָל דערציילן עפּעס נייעס. צום באדויערן ווייס איך אויך, אז אלטע מעשיות לאנגווײלן שרעקלעך, אָבער דו מעגסט מיר גלויבן, אז מיר זענען שוין אויך נמאוס אָט די איבערגעקייטע געשיכטן. אויב דער שמועס ביים טיש גייט נישט וועגן פּאָליטיק אָדער וועגן גוט עסן, מוז די מאמע און פרוי וואז דאן אויסגראָבן זכרונות פון דער יוגנט, אָדער דיסעל מוז אָנהייבן פּלאפּלען פון דער שיין אסאָרטירטער קליידערשאפּע פון זיין פרוי, פון רען פערד, אָדער פון א געלע־בערטער לאָדקע, פון וונדער קינדער וואָס שווימען ביי 4 יאָר, פון מוסקלשמערצן און מוראדיקע פּאציענטן. אז איינער פון אונדז אכט הייבט אָן עפּעס דערציילן, קאָנען עס די אנדערע שוין פאַרענדיקן. מיר קענען פון פריער די פּאָאנטע פון יעדן וויץ און חוץ דעם דערציילער לאכט מער קיינער נישט. די פאר־שידענע מעשיות וועגן די ליפעראנטן פון דער געוועזענער הויז־ווירטן, קצבים, סוחרים און בעקערם, זענען שוין טויזנט מאָל איבערגעקייט געוואָרן און איך ווייס נישט וואָס מ'וואָלט נאָך געקאָנט דערציילן נייעס אין אונדזער הינטערהויז. אלץ האָט שוין אזאאאאאא באָרד.

דאָס וואָלט נאָך געווען צום אריבערטראָגן, ווען די דערוואק־סענע וואָלטן נישט געהאט די טבע איבערצוחזרן צען מאָל א מעשה, וואָס שטאמט פון קאָפּהויס, מיפּ אָדער הענק, יעדעס מאָל אין אן אנדערער פאָרם, באפּוצט מיט נייע פּליטערלעך. דעמלט מוז איך מיך אליין קנייפּן אונטערן טיש, כדי נישט איבערצו־שלאָגן די רייד פון דעם באגייסטערטן דערציילער, ווייל קינדער ווי אנא טאָרן בשום אופן נישט געפונען קיין חסרון ביי דער־וואקסענע, אפילו ווען זיי זענען זיך טועה, אָדער טראכטן אויס ליגנס. קאָפּהויס און הענק דערציילן אונדז אלץ וואָס זיי הערן וועגן אויסבאהאלטענע. זיי ווייסן, אז דאָס אינטערעסירט אונדז מער ווי אלץ און אז מיר לעבן איבער און ליידן איניינעם מיט די מענטשן וואָס ווערן געכאפּט, און אז מיר פרייען זיך מיט געפאנגענע וואָס ווערן ווידער באפרייט. זיך אויסבאהאלטן און פארשווינדן זענען אצינד אזעלכע טאָגטעגלעכע זאכן ווי ס'זענען פריער געווען דעם טאטנס פאנטאָפל, וואָס האָבן אויף אים גע־וואַרט ווינטער אויפן אויוון.

אָרגאניזאציעס ווי למשל, „דאָס פרייע נידערלאנד“, פעלשן אידענטיטעטס־אקטן, זאָרגן פאר א זיכערער באהעלטעניש, באזאָרגן מיט געלט און לעבנסמיטל זייערע אויסבאהאלטענע און געפונען

ארבעט פאַר קריסטלעכע אויסבהאַלטענע יונגעלייט ביי פאַרלעמלעכע האַנטווערקער אָדער אין אונטערנעמונגען. ס'איז צום באַוווּנדערן וואָס ס'טוען אויף אומייגנוציקע און איידעלע מענטשן, ווי זיי שטעלן איין זייער אייגן לעבן, כדי אַנדערע צו העלפן און צו ראַטעווען. און דאָס בעסטע ביישפּיל זענען אונדזערע באַשיצער, וואָס האָבן אונדז געהאָלפן ביז אַצינד און וועלן אונדז האָפנטלעך דערפירן צו אַ זיכערן ברעג. אויב חלילה נישט, וועלן זיי האָבן דעם זעלבן גורל ווי אַלע וואָס באַשיצן יידן. מיר הערן פון זיי קיינמאָל נישט אַ וואָרט אַז מיר זענען אַ לאַסט פאַר זיי — און דאָס זענען מיר דאָך! — קיינמאָל באַקלאָגן זיי זיך נישט אויף דער גרויסער מי, וואָס מיר פאַרשאַפן זיי. זיי קומען יעדן טאָג אַרויף, רעדן מיט די מענער וועגן געשעפטן און פּאָליטיק, מיט די פרויען וועגן עסן און שווערקייטן אין דער ווירטשאַפט, מיט אונדז וועגן ביכער און צייטונגען. זיי קומען תמיד מיט פריילעכע פּנימער, ברענגען צו אַ געבוירנטאָג אָדער צו אַ יום־טוב בלומען און מתנות און זענען תמיד גרייט אונדז צו העלפן. איינס טאָרן מיר קיינמאָל נישט פאַרגעסן; וויפל העלדישקייט מ'זאָל נישט אַרויסווייזן אין דער מלחמה קעגן די אונטערדריקער, איז דער קרבן וואָס אונדזערע פריינט ברענגען דאָ טאָגטעגלעך, אַ באַווייז פון איבערגעגעבנקייט און ליבע!

ס'גייען אַרום די משונהדיקסטע קלאַנגען, און דאָך זענען די מייסטע אמת. קאַפּהויס דערציילט פון אַ פוסבאַל־מעטש אין געלדערלאַנד, ביי וועלכן ס'האָבן געשפּילט אויף איין זייט נאָר אויסבאַהאַלטענע, אויף דער אַנדערער זייט... מיטגלידער פון דער לאַנד־זשאַנדאַרמעריע.

אין הילווערסום האָט מען אַרויסגעגעבן נייע לעבנסמיטל־קאַרטן. כדי אַסך אויסבאַהאַלטענע מענטשן זאָלן נישט בלייבן אָן ראַציעס, האָבן די דאָרטיקע באַאַמטע באַשטעלט אַלע „באַשיצער" פון דער געגנט צו אַ באַשטימטער שעה, כדי זיי איבערצוגעבן די קאַרטן פאַר די אויסבאַהאַלטענע. מען מוז אָבער זיין זייער פאָרזיכטיק, כדי די מאָפן* זאָלן פון דעם נישט געוואָר ווערן.

דיין אַנאַ.

* מאָפן: חוזק־נאָמען פאַר די דייטשן.

דאָנערשטיק, 3. פעברואַר 1944.

ליבע קיטי!

מען דערוואַרט אין קורצן די אינוואַזיע. ווען דו וואָלסט געווען דאָ וואָלסטו פון איין זייט געשטאַנען אונטער דעם דאָזיקן טיפן איינדרוק, און פון דער אַנדערער זייט וואָלסטו פון אונדז געלאַכט, וואָס מיר מאַכן זיך משוגע. אַלע צייטונגען זענען פול מיט דער אינוואַזיע און פאַרווירן די מענטשן, ווייל זיי שרייבן:

„אַז די ענגלענדער וועלן לאַנדן אין האָלאַנד וועט די דייטשע אָנפירונג פאַרטיידיקן דאָס לאַנד מיט אַלע מיטלען, אויב ס'וועט נייטיק זיין, אפילו פאַרפלייצן".

מ'האָט פאַרעפנטלעכט לאַנדקאַרטן, אויף וועלכע ס'זענען אָנגע־צייכנט די שטחים וואָס קאָנען פאַרפלייצט ווערן. אַזוי ווי גרויסע טיילן פון אַמסטערדאַם זענען אויך דערונטער, שטעלט זיך די פראַגע וואָס מען וועט טון, ווען דאָס וואַסער וועט זיין אַ מעטער די הויך אין די גאַסן. פון אַלע זייטן קומען פאַרשידענע ענטפערס: אַזוי ווי ס'איז אויסגעשלאָסן דאָס פאָרן אויף ביציקלעטן, וועלן מיר נישט האָבן קיין אַנדערע ברירה ווי צו ברייזן אין וואַסער דורך די גאַסן.

— מיר וועלן פּרוּוון שווימען. אַז מיר וועלן גיין אין באָדע־קאָס־טיומען און גומי־קאַפּן און דער עיקר זיין וואָס מער אונטערן וואַסער, וועט קיינער נישט דערקענען אַז מיר זענען יידן.

— אַ שיינע מעשה! איך הער שוין קווייטשען די דאַמען ווען די שטשורעס בייסן זיי אין די פיס! (אַוודאי איז דאָס געווען אַ מאַן וואָס האָט אַזוי חוזק געמאַכט; לאָמיר זען ווער ס'וועט צוערשט שרייען!).

— מיר וועלן אינגאַנצן נישט אַרויס פון דעם הויז. דער בנין איז אַזוי שוואַך און וואַקלענדיק, אַז ביים ערשטן דרוק פונעם וואַסער וועט ער איינפאַלן.

— גענוג זיך געוויצלט. מיר מוזן זען זיך צו פאַרשאַפן אַ לאָדקע.

— דאָס דאַרפן מיר נישט. יעדער פון אונדז וועט נעמען איינעם פון די גרויסע צוקער־קאַסטנס פונעם בוידעם און רודערן וועלן מיר מיט אַ לעפל.

— איך וועל גיין אויף שטאָלצן. אין דעם ספּאָרט בין איך געווען קאַמפּיאָן אין דער יוגנט.

— הענק וואָן סאַנטען דאַרף דאָס נישט. אַז ער נעמט זיין פּרוי אויף דער פּלייצע האָט מיט במילא שוין שטאַלצן.

אַצינד פאַרשטייסטו שוין, קיטי, די דאָזיקע פּלאַפּלעריי אין דאָך זייער שפּאַסיק. דער אמת וועט זיין אַנדערש!

דאָס צווייטע אינוואַזיע־פּראָבלעם מוז אויך דיסקוטירט ווערן. וואָס איז צו טון אויב די דייטשן וועלן עוואַקוירן אַמסטערדאַם?

— גאַנץ אומעגלעך. אומויפעליק מיטגיין.

— מיטגיין טאָר קיין שום פאַל נישט. מיר דאַרפן דווקא דאָ בלייבן. די דייטשן זענען אומשטאַנד די מענטשן אַזוי לאַנג צו טרייבן ביז זיי וועלן אין דייטשלאַנד אויסשטאַרבן!

— יאָ, אוודאי, מיר בלייבן דאָ. דאָ איז זיכערער ווי אומעטום. דאַן מוזן מיר פּרוּוון צו איבערצייגן קאָפּהויסן ער זאָל זיך איבער־פירן אַהער מיט דער גאַנצער משפּחה. מיר וועלן זען צו באַקו־מען הובלינקעס און אַזוי אַרום וועלן מיר אַלע קאָנען שלאָפן אויפן דיל. אַמבעסטן וואָלט געווען ווען מיפּ און קאָפּהויס זאָלן שוין אָנהייבן ברענגען קאָלדרעס. מיר וועלן צו די 60 פונט מעל נאָך עפּעס צוקויפן. הענק וועט פּרוּוון קויפן פּאַסאָליעס. מיר האָבן אַצינד אין שטוב 60 פונט פּאַסאָליעס און 10 פונט אַרבעס, חוץ די 50 קאָנסערוון.

— מאַמע, ווילסט אויסרעכענען די אַנדערע שפּייזאַרטיקלען?

— צען פיש־קאָנסערוון, פערציק פּושקעס מילך, צען קילאָ מילכפּראָשעק, דריי פלעשער בוימל, פיר סלויעס מיט פּוטער, פיר מיט פלייש, פיר גרויסע פלעשער מיט יאַגדעס, צוויי פלע־שער סיראָפּ, 20 פלעשער טאָמאַטן, 10 פונט האָבערגע־קאַשע, 8 פונט רייז. דאָס איז אַלץ!

— דאָס איז אַ גאַנץ שיינער זאַפּאַס, אָבער ווען דו טראַכסט, אַז מיר ווילן נאָך דערמיט שפּייזן אַנדערע, איז ער נישט אַזוי גרויס ווי ער ווייזט זיך אויס.

קוילן און ברענשטאָף האָבן מיר גענוג. אויך חלב־ליכט. מיר וועלן זיך אַלע אויפנייען ברוסט־ביימעלעך, כדי צו באַהאַלטן דאָס געלט, אויב מען וועט מוזן אַוועק פון דאַנען.

מיר וואָלטן געדאַרפט מאַכן אַ רשימה פון די וויכטיקסטע זאַכן, וואָס מען דאַרף מיטנעמען ווען מען אַנטלויפט, און ווי ווייט מעגלעך שוין איינפּאַקעווען די רוקזעק.

אַז מיר וועלן האַלטן אַזוי ווייט, וועלן מוזן שטיין אויף דער וואַך צוויי פּאָסטנס. איינער אין פאָדערהויז, אַן אַנדערער אויפן בוידעם.

אָבער וואָס וועלן מיר טון מיט דעם גאנצן עסנווארג, אויב מיר וועלן בלייבן אָן גאז, אָן וואסער און עלעקטריציטעט?

דאן וועלן מיר קאָנען אויפן אייוועלע. דאָס וואסער ווערט פילטרירט און געקאָכט. מיר וועלן רייז מאכן א פּאָר פּלעשער, כדי שטענדיק צו האָבן א זאפּאס פון וואסער.

אָט די מעשיות הער איך אצינד דעם גאנצן טאָג, אינוואזיע פון פראָנט, אינוואזיע פון הינטן, רייד וועגן הונגער־טויט, וועגן שטארבן, וועגן באָמבעס, שלאָף־זעק, דאָקומענטן פאר יידן, גיפט־גאז און אזוי כסדר.

א קלאָר בילד פון אונדזערע זאָרגן שפּיגלט זיך אָפּ אין פאָלגנדיקן שמועס מיט הענק.

הינטערהויז: „מיר האָבן מורא, אז אין פאל פון א ריקצוג וועלן די דייטשן מיטנעמען די גאנצע באפעלקערונג“.

הענק: „דאָס קאָן נישט זיין. דערצו האָבן זיי דורכויס נישט גענוג טראנספּאָרט־מיטלען“.

הינטערהויז: „צוגן? איר מיינט אז זיי וועלן לאָזן פאָרן די באפעלקערונג מיט דער באן? דאָס זאָלט איר אייך נישט איינרעדן! זיי מעגן לויפן“.

„Per pedes apostolorum — זאָגט אין אזא פאל דיסעל“.

הענק: „דאָס איז אויסגעשלאָסן. איר זעט אלץ שווארצער ווי ס'איז. וואָס וועט זיי ארויסקומען, אז זיי וועלן מיטשלעפּן די גאנצע באפעלקערונג?“

הינטערהויז: „איר ווייסט נישט וואָס געבלס האָט געזאָגט: אויב מיר מוזן זיך צוריקציען קלאַפּן מיר צו די טיר הינטער אונדז אין די אָקופּירטע געביטן!“

הענק: „וואָס זיי זאָגן...!“

הינטערהויז: „איר האלט אז די דייטשן זענען צו איידל אָדער צו מענטשלעך? אויב זיי וועלן זיין אין א סכנה וועלן זיי פּרוּוון אלץ מיטצורייסן וואָס ס'איז אין זייער מאכט“.

הענק: „איר מעגט זאָגן וואָס איר ווילט, איך גלויב נישט!“

הינטערהויז: „ס'איז ווידער דאָס אלטע ליד. קיינער וויל נישט זען די געפאר ביז ער פילט זי נישט אויף זיין אייגענעם לייב“.

הענק: „איר ווייסט דאָך אָבער אויך נישט עפּעס פּאָזיטיווס. דאָס זענען דאָך אלץ נאָר השערות“.

הינטערהויז: „מיר האָבן דאָס שוין מיטגעמאכט, קודם אין דייטשלאנד און דאן דאָ. און וואָס געשעט אין רוסלאנד?“

ה ע נ ק : „פון יידן רעדט מען אצינד נישט. קיינער ווייסט נישט וואָס ס'קומט פאָר אין מזרח. מין הסתם, איז די ענגלישע און רוסישע פּראָפּאַגאַנדע פּונקט אַזוי איבערגעטריבן ווי די דייטשע".

ה י נ ט ע ר ה ו י ז : „דאָס איז נישט ריכטיק. דער ענגלישער ראַדיאָ זאָגט תמיד דעם אמת. אָבער אפילו ווען איר האַלט, אַז אסך איז איבערגעטריבן, איז דער אמת גענוג שווידערלעך. איר קאָנט דאָך נישט לייקענען, אַז אין פּוילן און רוסלאַנד האָט מען אסך מיליאָנען אומשולדיקע מענטשן פאַרגאַזט און אויסגע־קוילעט!"

דעם ווייטערן פאַרלויף פון דעם שמועס וויל איך דיר איינ־שפּאָרן. איך בין גאַנץ רויק און איך נעם מיר ווי מעגלעך נישט צום האַרצן. איך האַלט שוין אַזוי ווייט, אַז ס'איז מיר קיין חילוק נישט צי איך וועל שטאַרבן צי איך וועל בלייבן לעבן. די וועלט וועט ווייטער באַשטיין אויך אָן מיר, און איך קאָן דאָך סיי ווי נישט אָפּשטעלן דעם גאַנג פון דער געשיכטע.

זאָל זיין וואָס ס'וועט זיין, איך לערן דערווייל און אַרבעט און האָף, אַז דער סוף וועט זיין אַ גוטער.

דיין אַנאַ.

שבת, 12. פעברואַר 1944.

ליבע קיטי!

די זון שיינט, דער הימל איז טיף בלוי, ס'וויעט אַ פּרעכטיק ווינטעלע, און איך... בענק אַזוי. איך בענק... נאָך אַלץ, נאָך פריי־הייט, נאָך פריינט. איך בענק צו קאָנען אויסשיטן פאַר עמיצן דאָס האַרץ און... צו זיין אַליין. וואָלט איך געקאָנט מיך אַמאָל גוט אויסוויינען! איך ווייס אַז ס'וואָלט מיר גרינגער געוואָרן אויפן האַרצן, ווען איך זאָל קאָנען וויינען, אָבער איך ווייס אויך, אַז דאָס קאָן איך נישט. איך בין אומרויק, איך לויף פון איין צימער אין אַנדערן, איך שטיי ביים פאַרמאַכטן פענצטער, און וואָלט איינגעאָטעמט די לופט פון דרויסן דורך יעדער שפּאַרינע, איך פיל ווי ס'קלאַפּט מיין האַרץ, ווי גלייך ס'וואָלט מיר געזאָגט: שטיל שוין איין אַמאָל מיין בענקשאַפט.

איך מיין, אַז דער פרילינג איז שולדיק. איך פיל דעם דער־וואַכנדיקן פרילינג, איך פיל אים אין מיין גאַנצן גוף און מיין

גאנצער נשמה. איך מוז מיך באמיען צו בלייבן רויק, איך בין אינגאנצן פארווירט, איך קאָן מיך נישט נעמען לייענען, שרייבן אָדער עפּעס טון. איך ווייס נאָר, אז איך בענק נאָך עפּעס...

דיין אנא.

זונטיק, 13. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

זייט נעכטן האָט זיך פאר מיר אסך געביטן. דאָס איז געשען אזוי: ס'האָט מיך געמאטערט די בענקשאפט און זי מאטערט מיך נאָך אצינד, אָבער עפּעס איז דאָך אנדערש געוואָרן. היינט אינ־דערפרי האָב איך באמערקט, צו מיין גרעסטער פרייד — דאָס מוז איך אָנערקענען — אז פּעטער נעמט נישט אראָפּ אן אויג פון מיר. נאָר אנדערש ווי תמיד, איך ווייס נישט וויאזוי און איך קאָן דאָס אויך נישט באשרייבן. פריער האָב איך געמיינט, אז פּעטער איז פארליבט אין מארגאָן, אָבער פּלוצים האָב איך דער־פילט, אז דאָס איז אנדערש. איך האָב אייגנס דעם גאנצן טאָג נישט קיין סך געקוקט צו אים, ווייל ווען איך האָב יאָ געקוקט, האָב איך באגעגנט זיין בליק, און האָב דערביי געהאט אזא וווג־דערבאר געפיל, וואָס איז בעסער אז מען פילט עס זעלטענער.

איך האָב אזא פארלאנג צו זיין אליין. דער טאטע זעט, אז איך בין אנדערש ווי תמיד. אָבער אים קאָן איך אויך נישט אלץ דערציילן. „לאָזט מיך צורו, לאָזט מיך אליין", וואָלט איך זיי אלע געזאָגט. ווער ווייסט צי מען וועט מיך אמאָל נישט לאָזן אליין, נאָך מער ווי איך וועל וועלן.

דיין אנא.

מאָנטיק, 14. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

זונטיק אויפדערנאכט זענען אלע געזעסן ביים ראדיאָ, כדי צו הערן „די אומשטערבלעכע מוזיק פון דייטשע מייסטער", חוץ מיר און פּים. דיסעל האָט געהאלטן אין איין דרייען ביים אפּא־

ראַט. פּעטער און די אַנדערע זענען געווען אין כעס. נאָך אַ האַלבער שעה איז פּעטער געוואָרן זייער נערוועז און האָט געבעטן, אַביסל אויפגערעגט, מען זאָל אויפהערן צו דרייען. דיסעל האָט געענטפערט מיט גאווה: — איך ווייס שוין וואָס איך טו.

פּעטער איז געוואָרן בייז, זיין פאָטער האָט אים אונטערגע־האַלטן און דיסעל האָט געמוזט נאָכגעבן. דאָס איז געווען אַלץ. די זאַך אַלס אַזעלכע איז נישט פון באַדייטונג, אָבער פּעטערן, ווייזט אויס, האָט דאָס זייער באַרירט. הייַנט אינדערפרי ווען איך האָב געזוכט אין ביכער־קאַסטן, אויפן בוידעם, איז ער געקומען און האָט מיר דערציילט די גאַנצע מעשה. איך האָב פון דעם נאָך גאָרנישט געוווּסט און אַז פּעטער האָט געזען, אַז איך הער מיך גערן צו, האָט ער זיך צעפלאַמט.

— איך זאָג נישט אַזוי גיך עפּעס, ווייל איך ווייס פריער, אַז איך קאָן מיך נישט אַזוי גוט אויסדריקן. איך הויב אָן צו היקען, ווער רויט און זאָג אָפט גאָר עפּעס אַנדערש ווי איך וויל. צום סוף ווער איך אַנטשוויגן, ווייל איך קאָן דאָך נישט געפינען די ריכטיקע ווערטער. נעכטן איז אויך געווען אַזוי. איך האָב געוואָלט עפּעס זאָגן, און וויאַזוי איך האָב נאָר אָנגעהויבן, בין איך אַרויס פון די כלים, און דאָס איז תמיד אַזוי שרעקלעך. פריער האָב איך געהאַט זייער אַ שלעכטע טבע, נאָר איך וואָלט זי אַצינד גערן אַנגעווענדט. ווען איך האָב מיך מיט עמיצן צעקריגט, האָב איך אים ליבער דערלאַנגט, איידער מיט אים צו דיסקוטירן. איך ווייס טאַקע, אַז דערמיט קאָן מען גאָרנישט אויפטון און דערפאַר באַ־וווּנדער איך דיך. דו קאָנסט גוט רעדן, דו זאָגסט די מענטשן וואָס דו ווילסט, דיר פעלט קיינמאָל נישט קיין וואָרט.

— דו האָסט אַ גרויסן טעות, האָב איך געענטפערט, מייַנסטנס זאָג איך נישט דאָס וואָס איך האָב געוואָלט און איך רעד אויך צופיל, מער ווי מען דאַרף און דאָס איז אַזוי שלעכט.

איך האָב געמוזט צו מיר אַליין לאַכן, אָבער איך האָב אים דאָס נישט געלאָזט פילן, ווייל איך האָב געוואָלט ער זאָל ווייטער רעדן וועגן זיך. איך האָב מיך געמיטלעך אַראָפּגעזעצט אויף אַ קישן, האָב אַרומגענומען די קניעס מיט די הענט און אים אויפ־מערקזאַם באַטראַכט.

איך בין זייער צופרידן וואָס ס'איז נאָך פאַראַן איינער אין דעם הויז, וועלכער ווערט אין כעס פּונקט אַזוי ווי איך. איך האָב געזען, אַז פּעטערן טוט הנאה, וואָס ער קאָן קריטיקירן דיסעלן מיט די שאַרפסטע ווערטער אָן דער מורא, אַז מען וועט אים תיכף פאַר־

קלאָגן. און איך, איך האָב אויך געהאַט אַ גרויסע הנאה, ווייל מיך האָט באַהערשט אַזאַ געמיינשאַפטס־געפיל, ווי אַמאָל מיט מיינע חברטעס.

דיין אַנאַ.

מיטוואָך, 16. פעברואַר 1944.

ליבע קיטי!

מאַרגאָ האָט געבוירנטאָג. האַלב איינס איז אַזייגער איז געקומען פּעטער, כדי צו זען די מתנות און איז געבליבן פיל לענגער ווי ס'איז דערפאַר גוויטיק געווען. פריער האָט ער דאָס קיינמאָל נישט געטון. צומיטאָג האָב איך געבראַכט די קאַווע און שפּעטער די קאַרטאָפל, ווייל איינמאָל אין יאָר האָב איך געוואָלט מאַרגאָן באַזונדערס שאַנעווען. ווען איך בין פאַרבייגעגאַנגען פּעטערס צימער, האָט ער תיכף אַוועקגענומען די פּאַפּירן פון די טרעפּ און איך האָב געפרעגט צי איך זאָל צומאַכן דאָס בוידעם־טירל.

— יאָ, האָט ער געזאָגט, ווען דו וועסט צוריקגיין זאָלסטו אַ קלאַפּ טון, וועל איך דיר תיכף עפענען.

איך האָב אים געדאַנקט, בין אַרויפגעגאַנגען און האָב גע־זוכט צען מינוט אין גרויסן פאַס, כדי אויסצוזוכן קליינע קאַר־טאָפל, ביז ס'האָט מיך אָנגעהויבן ווײ טון די פּלייצע פון שטיין איינגעבויגן און ס'איז מיר געוואָרן קאַלט. איך האָב, פאַרשטייט זיך, נישט געקלאַפּט, נאָר אַליין געעפנט דאָס טירל, אָבער ער איז מיר תיכף אַנטקעגנגעקומען, גרייט צו העלפן, און ביי מיר אַוועקגענומען דעם גרויסן טאָפּ. איך האָב אַסך געזוכט, אָבער קיין קלענערע האָב איך נישט געקאָנט געפונען, האָב איך געזאָגט.

— האָסטו געזוכט אין גרויסן פאַס?

— איך האָב אַפילו מיט דער האַנט דורכגעשאַרט.

דערווייל בין איך געשטאַנען אונטן אויף די טרעפּ און ער האָט קריטיש באַקוקט די קאַרטאָפל.

— זיי זענען פונדעסטוועגן זייער גוט, און בעת ער האָט מיר צוריקגעגעבן דעם טאָפּ, האָט ער נאָך געזאָגט, „וווּנדערבאַר!“ דערביי האָט ער מיך אָנגעקוקט מיט אַ זאַנפטן בליק, אַזוי, אַז

אויך מיר איז געוואָרן ווארעם אין דער נשמה. איך האָב געפילט, אז ער וויל עפּעס א ליבע זאך. דערפאר אָבער ווייל ער האָט נישט געקאָנט ארויסברענגען קיין גרויסע ווערטער, האָט ער אלע זיינע געדאנקען ארייגגעלייגט אין א בליק.

איך האָב אים זייער גוט פארשטאנען און האָב אים געדאנקט פון גאנצן הארצן. איך פריי מיך נאָך אצינד ווען איך טראכט צו זיינע ווערטער און צו זיין בליק.

ווען איך בין אראָפּגעקומען, האָט די מאמע געזאָגט, אז מען דארף מער קארטאָפל, כדי ס'זאָל בלייבן אויך פאר אויפדערגאכט. איך בין תיכף געווען גרייט נאָכאמאָל ארויפצוגיין.

ווען איך בין ארויפגעקומען צו פעטערן האָב איך מיך אנטשולדיקט, וואָס איך שטער אים נאָכאמאָל. ער איז אויפגעשטאנען, האָט זיך געשטעלט צווישן דער וואנט און די טרעפּ און האָט מיך געוואָלט צוריקהאלטן.

— איך וועל ארויפגיין, האָט ער געזאָגט, איך האָב אים געענטפערט אז דאָס איז באמת נישט נויטיק און אז איך דארף סיי=ווי=סיי נישט מער זוכן קיין קליינע קארטאָפל. דאָס האָט אים איבערצייגט און ער האָט אָפּגעלאָזט מיין האנט. ווען איך בין צוריקגעקומען האָט ער מיר געגעבן דאָס טירל און ביי מיר צוגענומען דעם טאָפּ. ביים ארויסגיין האָב איך אים געפרעגט:

— וואָס טוסטו אייגנטלעך דאָ?

— „פראנצויזיש“, האָט ער געענטפערט. איך האָב אים געפרעגט צי איך מעג ארייגקוקן אין זיינע העפטן, איך האָב מיר אָפּגעווישט די הענט און האָב מיך אנידערגעזעצט אים אקעגניבער אויף דער סאָפע. נאָכדעם ווי איך האָב אים דערקלערט אייניקע זאכן, האָבן מיר אָנגעהויבן צו רעדן. ער האָט מיר דערציילט, אז ער וויל שפּעטער פאָרן קיין נידערלענדיש=אינדיע, אויף די פלאנטאציעס. ער האָט גערעדט וועגן זיין לעבן אינדערהיים, וועגן שווארצן האנדל, און וועגן דעם וואָס ער איז א לא יצלח. איך האָב אים געזאָגט, אז ער ליידט פון א שטארק מינדערווערטיקייטס=געפיל. ער האָט אויך גערעדט וועגן יידן. ער האלט, אז ס'וואָלט פאר אים בעסער געווען ווען ער זאָל זיין א קריסט, אָדער ווען ער קאָן עס ווערן נאָך דער מלחמה. איך האָב געוואָלט וויסן צי ער האָט בדעה זיך צו שמדן נאָך דער מלחמה. דאָס האָט ער נישט געוואָלט, ווייל נאָך דער מלחמה וועט סיייווי קיינער נישט וויסן צי ער איז א קריסט צי א ייד. דערביי האָט מיר געטון א שטאָך אין הארצן. ס'טוט מיר באנג, וואָס אין זיין נשמה איז נאָך פאראן א טראָפּן פאלשקייט.

מיר האָבן נאָך גערעדט וועגן טאַטן, וועגן מענטשנקענטעניש און וועגן אנדערע זאכן. איך בין אוועקגעגאנגען ערשט האלב פינף אזייגער.

אויפדערנאכט האָט ער נאָך געזאָגט עפּעס זייער הארציקס. מיר האָבן גערעדט פון א פילם־סטאר, וועמענס בילד ער האָט פון מיר באקומען און וואָס הענגט שוין אנדערטהאלבן יאָר אין זיין צימער. דאָס איז אים זייער געפעלן און איך האָב אים פאָרגעשלאָגן, אז איך וועל אים שענקען בילדער אויך פון אנדערע פילם־סטארס.

— ניין, האָט ער געזאָגט, איך לאָז עס ליבער אזוי. איך קוק יעדן טאָג אויף דעם בילד און ס'איז שוין געוואָרן מיין פריינדין.

אצינד פארשטיי איך בעסער פארוואָס ער שלעפּט זיך ארום מיט מושין און שפּילט זיך מיט איר. אויך ער האָט דעם פארלאנג נאָך צערטלעכקייט. איך האָב פארגעסן וועגן וואָס ער האָט נאָך גערעדט.

— פון מורא וויים איך נישט, האָט ער געזאָגט. נאָר אז ס'פעלט מיר עפּעס האָב איך יאָ מורא, אָבער אויך דאָס וועל איך בייקומען.

ער האָט א גרויס מינדערווערטיקייטס־געפיל. ער מיינט, למשל, אז ער איז נאריש און אז מיר זענען אלע זייער קלוג. ווען איך העלף אים אביסל ביי פראנצויזיש, ווייסט ער גאָרנישט וויאזוי זיך צו באדאנקען. א צווייט מאָל וועל איך אים זאָגן: „לאָז אָפּ די נארישקייטן. דערפאר קענסטו אסך מער פון מיר ענגליש און געאָגראפיע".

דיין אנא.

פרייטיק, 18. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

תמיד ווען איך גיי ארויף, טו איך עס מיט דער כוונה „אים" צו זען. מיין לעבן דאָ איז אסך שענער געוואָרן, ווייל ס'האָט ווידער באקומען א זין, ווייל איך קאָן מיך ווידער מיט עפּעס פרייען.

דער אָביעקט פון מיין פריינטשאפט איז אויך תמיד אינדער־היים און איך דארף נישט קיין מורא האָבן פאר ריוואלן (א חוץ פאר מארגאָ). מיין נישט אז איך בין פארליבט. אָבער איך האָב

דאָס געפיל, אַז צווישן פּעטערן און מיר וועט זיך אַנטוויקלען עפּעס גאָר שיינס, וואָס וועט אונדז באַרייכערן מיט פריינטשאַפט און צוטרוי. ביי יעדער געלעגנהייט גיי איך צו אים אַרויף. ס'איז נישט מער אַזוי ווי פריער, ווען ער האָט נישט געוווסט וואָס ער זאָל מיט מיר אָנהייבן. פאַרקערט, איצט רעדט ער נאָך אַפילו ווען איך בין שוין אויף יענער זייט שוועל. די מאַמע זעט דאָס נישט גערן, וואָס איך גיי אַזוי אָפט אַרויף. זי זאָגט, איך זאָל פּעטערן נישט באַלעסטיקן, איך זאָל אים צורו לאָזן. צי פאַרשטייט זי באמת נישט, אַז איך לעב עפּעס איבער? תמיד ווען איך גיי אַרויף אין דעם קליינעם צימער קוקט זי אַזוי מאָדנע אויף מיר. ווען איך קום אַראָפּ, פרעגט זי מיך ווו איך בין געווען. דאָס קאָן איך נישט ליידן. דאָס איז מיאוס.

דיין אַנאַ.

שבת, 19. פעברואַר 1944.

ליבע קיטי!

היינט איז ווידער שבת, און דאָס אַליין זאָגט שוין גענוג. דער אינדערפרי איז געווען רויק. איך האָב אויבן עפּעס צוגעהאָלפן, אָבער מיט פּעטערן האָב איך גערעדט נאָר עטלעכע ווערטער. האַלב דריי אַזייגער בין איך אַראָפּגעגאַנגען מיט אַ דעק אין פּריוואַט-קאָנטאָר, כדי צו קאָנען רויק שרייבן און לייענען ביים שרייבטיש. איך האָב מיך אָבער נישט געקאָנט קיין סך איינהאַלטן, האָב אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויפן טיש און האָב מיך צעוויינט. די טרערן זענען גערונען און איך בין געווען זייער אומגליקלעך. אוי, וואָלט „ער" כאָטש געקומען מיך טרייסטן. ווען איך בין אַרויפגעגאַנגען איז שוין געווען פיר אַזייגער. איך האָב געדאַרפט ברענגען קאַרטאָפל און האָב געהאָפט, אַז איך וועל אים באַגעגענען. אָבער בעת איך בין געשטאַנען אין באָדצימער און מיך אַביסל צוגעקעמט, האָב איך געהערט, ווי ער איז אַראָפּגעגאַנגען אין לאַגער צו מאָפּין. ווידער איז מיר אָנגעקומען צו וויינען און איך בין אַנטלאָפן אין טואַלעט, מיטנעמענדיק מיט זיך דעם שפיגל. דאָ בין איך געבליבן זייער פאַרביטערט און מיין רויט פאַרטוך האָט באַקומען טונקעלע פלעקן פון טרערן.

איך האָב געטראכט: „אזוי וועל איך פעטערן קיינמאָל נישט געוווּנען. אפשר איז ער גאָר גלייכגילטיק צו מיר און ער קוקט גאָרנישט ארוים אויף מיין צוטרוי. אפשר טראכט ער גאָר אינגאנצן אויבערפלעכלעך וועגן מיר? איך מוז ווידער זיין אליין, אָן פעטערן. אפשר אויך אָן האָפענונג, אָן טרייסט, אָן דערוואַרטונג!"

איינמאָל וואָלט איך געוואָלט אנידערלייגן דעם קאָפּ אויף זיינע אקסל און מיך נישט פילן אזוי האָפענונגסלאָז און אליין! ווער ווייסט צי ער האָט מיך גאָר אינגאנצן ליב, צי קוקט ער נישט אזוי פריינטלעך אויך צו אנדערע, צי האָב איך מיר נישט איינגערעדט אז דאָס מיינט ער נאָר מיך? אָ, פעטער, וואָלטסטו מיך נאָר געקאָנט הערן אָדער זען! פונדעסטוועגן וואָלט איך נישט געקאָנט אריבערטראָגן דעם אמת, ווען דאָס וואָלט געווען אן אנטוישונג. און בשעת איך האָב נאָך געוויינט, האָט זיך אין מיר ווידער צעבליט האָפענונג און דערוואַרטונג.

דיין אנא.

זונטיק, 20. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

וואָס אנדערע מענטשן טוען אינדערוואָכן, טוען מיר, אין הינטערהויז, זונטיק. בשעת אנדערע גייען שפאצירן, שיין אָנגעטון, ראָמט מעןביי אונדז.

אכט אזייגער: נישט קוקנדיק אויף די לאנגשלעפער, שטייט דיסעל אויף 8 אזייגער, גייט אין באָד=צימער, דערנאָך אראָפּ, דערנאָך ווידער ארויף, דאן וואשט ער זיך אין באָד=צימער א גאנצע שעה.

האלב צען: ס'ווערט אראָפּגענומען דער קאמופלאזש, מ'הייצט איין אין די אייוועלעך און די וואן דאנס גייען זיך וואשן.

א פערטל אויף עלף: די וואן דאנס פּאָפּן. דאָס באָד=צימער איז פריי. ביי אונדז קריכן ארוים די ערשטע פעפערס פון די פעדערן. דאן אָבער גייט עס גיך! נאָכאנאנד גייען מארגאָ, די מאמע און איך זיך באָדן. ס'איז זייער קאלט און מיר זענען צופרידן וואָס מיר גייען אין לאנגע הויזן. נאָך אונדז גייט זיך באָדן דער טאטע.

האלב צוועלף: פרישטיק. וועגן דעם וויל איך קיין סך נישט רעדן. וועגן עסן ווערט ביי אונדז גענוג גערעדט.

א פּערטל אויף אײנס: יעדער טוט װאָס ער װיל. דער טאַטע ליגט אױפֿן דיל און קערט אָפּ דעם טעפּיך מיט אַזאַ אימפּעט, אַז די גאַנצע שטוב איז אײַנגעהילט אין שטויב. דיסעל קערט איבער זײַן בעט מיטן קאָפּ אַראָפּ און פּײַפֿט דערבײַ דעם פֿידל־קאָנצערט פֿון בעטהאָװען. די מאַמע הערט מען אַרומ־שפּאַנען אױפֿן בוידעם. זי הענגט אויף װעש. װאַן דאַן טוט זיך אָן דעם קאַפּעליוש און גײט אַראָפּ אונטן, מײַנסטנס באַגלײט פֿון פּעטערן און מושין. די מאַדאַם טוט זיך אָן אַ לאַנגן פֿאַרטוך, אַ שװאַרצן װאָלענעם זשאַקעט און שנײַשיך, הילט זיך אײַן אין אַ גראָבן רויטן שאַל, נעמט אַ בינטל װעש אונטערן אָרעם און פֿאַר־שװינדט, מאַכנדיק דערבײַ אַ גוט אײַנשטודירט קניקסל פֿון אַ װעשערן. מאַרגאָ און איך װאַשן דאָס געשיר און ראַמען צו אין שטוב.

דײַן אַנאַ.

מיטװאָך, 23. פֿעברואַר 1944.

ליבע קיטי!

פֿון נעכטן אָן איז אַ פּרעכטיק װעטער און איך בין אינגאַנצן צערודערט. איך גײ כמעט יעדן אינדערפֿרי אױפֿן בוידעם, װו פּעטער אַרבעט, כּדי אײַנצואָטעמען פֿרישע לופֿט. פֿון מײַן באַליבטן אָרט אױפֿן דיל זע איך אַ שטיק בלויען הימל, זע איך די נאַקעטע קאַשטאַניען־בײמער, פֿון װעלכע ס'קאַפּען קלײנע טראָפּן, און די מעװעס, װאָס װײַזן אױס אין זײער עלעגאַנטן פֿלי װי פֿון זילבער. ער איז געשטאַנען אָנגעלײנט מיטן קאָפּ צום באַלקן, איך בין געזעסן, און מיר האָבן בײדע אײַנגעאָטעמט רײנע לופֿט; מיר האָבן אַרויסגעקוקט און דערבײַ געפֿילט, אַז דאָ איז עפּעס פֿאַראַן װאָס טאָר נישט איבערגעריסן װערן מיט װערטער. מיר האָבן אַ לאַנגע צײַט אַרויסגעקוקט, און װען ער האָט געמוזט אַרױפֿגײן האַקן האָלץ, האָב איך געװוּסט, אַז ער איז אַ פֿײַן ײנגל. ער איז אַרױפֿגעגאַנגען די שמאָלע טרעפּ, איך בין אים נאָכגעגאַנגען, און אַ פֿערטל שעה צײַט, װי לאַנג ער האָט געאַרבעט, האָבן מיר װידער נישט אַרויסגערעדט קײן װאָרט. איך האָב באַמערקט, אַז ער באַמיט זיך צו באַװײַזן זײַן געניטשאַפֿט, כּדי איך זאָל זען זײַן כּוח. איך האָב אויך אַרויס־

געקוקט דורך דעם אָפענעם פענצטער, איבער א גרויסן טייל פון אמסטערדאם, איבער אלע דעכער ביז צו דעם האָריזאָנט, וואָס איז געווען אזוי פארגאָסן מיט העל-בלוי, אז איך האָב נישט געקאָנט אונטערשיידן צווישן הימל און ערד. איך האָב געטראכט: „ווי לאנג ס'איז נאָך פאראן אָט די שטראלנדיקע זון, דער קלאָרער, בלויער הימל, און איך קאָן דאָס נאָך זען, טאָר איך נישט זיין טרויעריק".

פאר יעדן וואָס פילט זיך אליין אָדער אומגליקלעך, און פארצרהט, איז דאָס בעסטע מיטל ארויסצוגיין ערגעץ, וווּ ער קאָן זיין אליין מיטן הימל, מיט דער נאטור און מיט גאָט. דעמלט, נאָר דעמלט, פילט מען, אז אלץ איז אזוי ווי ס'דארף זיין, אז גאָט וויל זען די מענטשן גליקלעכע אין שוים פון זיין פשוטער שיינער נאטור. כל זמן דאָס וועט אזוי זיין — און דאָס וועט תמיד אזוי זיין — ווייס איך, אז ס'איז פאראן א טרייסט אין יעדער צרה, און איך גלויב אויף זיכער, אז די נאטור קאָן ליגדערן אסך ווייטיקן.

אפשר וועל איך קאָנען אָט דאָס גרויסע גליק מיט עמיצן טיילן, וואָס פילט פונקט אזוי ווי איך.

געדאנקען

אונדז פעלט דאָ אסך און ס'פעלט אונדז שוין פון לאנג. איך פיל דאָס פונקט אזוי ווי דו. איך מיין נישט קיין אויסערלעכע זאכן. דערפון האָבן מיר גענוג, איך מיין דאָס, וואָס ס'באוועגט אונדז אינערלעך. איך האָב דעם פארלאנג נאָך פרייהייט און לופט פונקט אזוי ווי דו, אָבער איך מיין, אז מיר זענען פאר אָט דעם אלעמען אנטשעדיקט אין א פולער מאָס. דאָס האָב איך פלוצלינג באנומען, ווען איך בין היינט אינדערפרי געזעסן ביים פענצטער. ווען איך האָב ארויסגעקוקט און האָב דערקענט גאָט אין דער נאטור, בין איך געווען גליקלעך, פשוט גליקלעך. און פעטער, ווי לאנג אָט דאָס גליק איז אין אונדז, דאָס גליק פון דער נאטור, פון געזונט און נאָך מער, ווי לאנג מען טראָגט דאָס אין זיך, ווערט מען אלץ ווידער גליקלעך. רייכטום, כבוד, אלץ קאָן מען פארלירן, אָבער דאָס גליק אין דיין הארץ, קאָן נאָר אמאָל זיין פארנעפלט, אָבער ווי לאנג דו לעבסט וועט עס דיך ווידער און ווידער גליקלעך מאכן. ווי לאנג דו קאָנסט אָן מורא ארויפקוקן צום הימל, אזוי לאנג ווייסטו, אז דו האָסט א ריינע נשמה, און דאָס גליק וועט תמיד זיין מיט דיר.

דיין אנא.

זונטיק, 27. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

פון אינדערפרי ביז אויפדערנאכט טראכט איך גישט צו עפעס אנדערש ווי צו פעטערן. איך ווער אנטשלאָפן מיט זיין בילד פאַר די אויגן, חלום פון אים, און ווען איך כאַפּ מיך אויף, דאכט זיך מיר, אז ער קוקט נאָך אלץ אויף מיר. איך מיין, אז צווישן פעטערן און מיר איז גאָרנישט אזא גרויסער אונטערשיד ווי ס'ווייזט זיך אוים אויפן ערשטן בליק, און איך וויל דיר אויך דערקלערן פאַרוואָס. אי פעטערן און אי מיר פעלט אַן אמתע מאמע. זיינע איז אויבערפלעכלעך, האָט ליב צו פלירטן און ס'גייט זי ווייניק אָן וואָס ער לעבט איבער. מיינע גיט זיך אָפּ מיט מיר, אָבער איר פעלט דאָס איידלע געפיל מיט וועלכן א מאמע קאָן אלץ פאַרשטיין.

מיר ראַנגלען זיך ביידע מיט אונדזער אייגענער נשמה, מיר זענען נאָך צו אומזיכער און צאַרט, כדי מען זאָל זיך צו אונדז צורירן מיט א האַרטער האַנט. אז ס'קומט אָבער דאָך פאַר, איז מיין ערשטע רעאַקציע, דער „דראַנג אַרוים אויף דער פריי". אָבער אַזוי ווי דאָס איז אוממעגלעך, באַהאַלט איך מיינע געפילן און מאַך אַזאַ רעש, אַז יעדער וואָלט שוין געוואָלט מיינער פּטור ווערן.

פעטער דאַקעגן, פאַרשליסט זיך, רעדט כמעט גאָרנישט, איז זייער שטיל און חלומט פאַרבאָרגענערהייט.

אָבער וויאַזוי און ווו וועלן מיר זיך ענדלעך דערנענטערן?

איך ווייס נישט ווי לאַנג איך וועל נאָך געוועלטיקן איבער אָט דעם פאַרלאַנג.

דיין אַנאַ.

מאָנטיק, 28. פעברואר 1944.

ליבע קיטי!

עס איז דערגאַנגען צו קאָשמאַרן! איך זע אים כמעט יעדע שעה, טאָר אָבער נישט אַריינגיין צו אים, איך טאָר גאָרנישט אַרויסווייזן, איך מוז זיין פריילעך, בעת מיין האַרץ איז האָפּ־גוננסלאָז.

פעטער וועסעל און פעטער וואו דאן האָבן זיך צונויפגעגאָסן אין איין פעטער, וועלכער איז מיר אזוי ליב און נאָך וועלכן איך בענק אזוי. די מאמע איז נישט צום אריבערטראָגן, דער טאטע איז זייער ליב און דערפאר נאָך מער אומדערטרעגלעך, מארגאָ פארלאנגט, איך זאָל מאכן א פריינטלעך פנים און איך וויל, מען זאָל מיך צורו לאָזן.

ווען איך בין געווען אויפן בוידעם איז פעטער צו מיר נישט ארויפגעקומען. ער איז ארויסגעגאנגען עפעס מייסטרעווען. מיט יעדן קלאפּ האָט ער אָפּגעברעקלט שטיקלעך פון מיין מוט, און איך בין געוואָרן נאָך טרויעריקער. פון וויטן הערט זיך דער גלאָקנקלאנג: „האלט הויך דעם קאָפּ! שטארק דאָס הארץ!"

איך בין סענטימענטאל, דאָס ווייס איך, איך בין פארצווייפלט און נישט פארנונפטיק, דאָס ווייס איך אויך. העלף דו מיר! העלף מיר!

דיין אנא.

מיטוואָך, 1. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

מיינע אייגענע זאָרגן זענען אָפּגערוקט געוואָרן אין א זייט... דורך א גניבה. עס ווערט באמת שוין לאנגווייליק פון די גניבות, אָבער וואָס קאָן איך טון, אז די גנבים האָבן אזא פארגעניגן צו באערן מיט זייער באזוך די פירמע קאָלען און קאָמפּאניע? די דאָזיקע גניבה איז אסך קאָמפּליצירטער ווי יענע פון יולי 1943.

ווען הער וואן דאן איז נעכטן, ווי געוויינטלעך, האלב אכט אזייגער אראָפּגעגאנגען אין קראָלערס ביוראָ, האָט ער געזען, אז די גלאָז-טיר און די קאָנטאָר-טיר, זענען געשטאנען אָפּן. ער האָט זיך געוווּנדערט, זיך גיך ארומגעקוקט און איז נאָך מער דערשטוינט געוואָרן, ווען ער האָט דערזען אין ביוראָ א גאנצע איבערקערעניש.

„דאָ זענען געווען גנבים!" איז אים תיכף איינגעפאלן, און כדי זיך אויפן אָרט צו איבערצייגן, איז ער גיך אראָפּגעלאָפן די טרעפּ ביז צום אריינגאנג. אָבער די טיר און דער זיכערקייטס-שלאָס זענען געווען אין אָרדענונג.

„זענען, הייסט עס, פעטער און עלי געווען זייער נאכלעסיק היינט אין אָוונט", האָט ער געטראכט. ער איז א ציטלאנג גע-

בליבן אין קראלערס ביוראָ, האָט פארלאָשן דאָס ליכט, איז ארויפגעגאנגען און האָט זיך נישט געמאכט קיין יסורים וועגן די אָפענע טירן און וועגן דער איבערקערעניש אין קאָנטאָר.

היינט האָט פעטער שוין גאנץ פרי געקלאפט און האָט געמאָלדן די טרויעריקע בשורה, אז די דרויסנדיקע טיר איז געשטאנען אָפן, און אז סיי דער פראָיעקציע-אפאראט און סיי קראלערס נייע אקטנטאש זענען פארשוואונדן פון דער שאפע. מ'האָט פעטערן געהייסן פארמאכן די דרויסנדיקע טיר און ערשט איצט האָט וואן דאן דערציילט וואָס ער האָט באמערקט אין אָוונט. מיר זענען אלע געווען זייער באומרויקט.

מ'קאָן די זאך אנדערש נישט דערקלערן, ווי נאָר אז דער גנב האָט א שליסל, ווייל דער שלאָס איז נישט געווען אויפגעבראָכן. ער האָט זיך מין הסתם פארנאכט אריינגעכאפט, פארמאכט די טיר און זיך אויסבאהאלטן ווען וואן דאן האָט אים געשטערט. וויאזוי וואן דאן איז ארויפגעגאנגען איז ער מיט די זאכן אוועק און האָט אין דער איילעניש געלאָזט אָפן די טיר. ווער זאָל האָבן אונדזער שליסל? פארוואָס איז דער גנב נישט אריינגעגאנגען אין לאגער? זאָל דער גנב זיין איינער פון די לאגער-ארבעטער, וואָס וועט אונדז אצינד פאראָטן, ווייל ער האָט וואן דאנען זיכער געהערט און מין הסתם אויך געזען? ס'איז אזוי אומהיימלעך, ווייל מיר ווייסן נישט ווען ס'קאָן דעם גנב ווידער איינפאלן צו עפענען אונדזער טיר. אָדער האָט ער זיך אפשר אליין דערשראָקן ווען ער האָט עמיצן געזען?

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 2. מערץ 1944.

ליבי קיטי!

מארגאָ און איך זענען היינט געווען אויפן בוידעם, אָבער איניינעם מיט איר קאָן איך דאָס פאָרט נישט אזוי געניסן, ווי איך האָב עס מיר פאָרגעשטעלט, כאָטש איך ווייס, אז אסך זאכן פילט זי פונקט אזוי ווי איך.

ביים געשירוואשן האָט עלי מיט דער מאמען און מיט פרוי וואן דאן היינט גערעדט וועגן אירע צרות. וויאזוי קאָן מען זיי ביידע העלפן? דו ווייסט וואָס פארא עצה די מאמע האָט איר געגעבן? זי זאָל טראכטן וועגן אלע, וואָס קומען אצינד אום

אויף דער וועלט. ווע‏מען קאָן העלפן דאָס טראכטן צו יענעמס ליידן, אז מען איז אליין אויף צרות. אזוי האָב איך געזאָגט, נאָר מען האָט מיר געענטפערט: „דו דארפסט דיך איבערהויפט אין דעם נישט אריינמישן“.

די דערוואקסענע זענען פאָרט גרויסע נאראָנים. צי פילן דען מארגאָ, פעטער, עלי און איך נישט דאָס זעלבע! אָבער אין אזא פאל קאָן נאָר העלפן די ליבע פון א מאמען, אָדער פון א זייער גוטן פריינט. אָבער די מאמעס פון דאנען האָבן נישט קיין פונק פארשטענדעניש פאר אונדז. פרוי וואן דאן האָט אפשר מער פארשטענדעניש ווי מיין מאמע. איך וואָלט אזוי גערן עלין עפּעס געזאָגט, עפּעס אזוינס, וואָס איך ווייס פון דערפארונג אז סע העלפט. אָבער דער טאטע האָט זיך אריינגעמישט און מיך אוועקגערוקט. ווי נאריש זענען זיי אלע! מיר טאָרן נישט האָבן א מיינונג! יאָ, זיי זענען אלע אזוי שטארק מאָדנע! קיין שום אייגענע מיינונג האָבן! מען קאָן דיר זאָגן דו זאָלסט האלטן דאָס מויל, אָבער נישט האָבן קיין אייגענע מיינונג, דאָס קאָן נישט זיין. קיינער קאָן נישט פארווערן אן אנדערן צו האָבן א מיינונג, מעג ער זיין ווי יונג, עלין, פעטערן, מארגאָן און מיר קאָן נאָר העלפן א פלאמיקע ליבע און דאָס פעלט אונדז אלע פיר. און קיינער פון אָט די אידיאָטישע באשעפענישן דאָ, פארשטייט אונדז נישט, ווייל מיר זענען אסך עמפּפינדלעכער, אסך טיפער אין געדאנק, ווי זיי קאָנען זיך אפילו משער זיין.

די מאמע האָט שוין ווידער אסך טענות צו מיר. מ׳דערקענט אז זי איז אייפערזיכטיק, וואָס איך רעד איצט מער מיט פרוי וואן דאן ווי מיט איר.

היינט בייטאָג האָב איך ענדלעך געטראָפן פעטערן. מיר האָבן גערעדט כמעט דרייפערטל שעה. פעטערן איז זייער שווער צו רעדן וועגן זיך, שווער ציט מען ביי אים ארויס א וואָרט. ער האָט דערציילט, אז זיינע עלטערן האָבן זיך אָפט געקריגט וועגן פּאָליטיק וועגן ציגארעטן און וועגן אסך אנדערע זאכן. ער האָט זיך שטארק געשעמט. דערנאָך האָב איך גערעדט פון מיינע עלטערן. פעטער איז געווען באגייסטערט פון מיין טאטן און האָט אים אָנגערופן „א פיינער יאט“. מיר האָבן גערעדט וועגן „אונטן און אויבן“. ער האָט זיך אביסל געחידושט, ווען ער האָט געהערט, אז מיר קאָנען נישט ליידן זיינע עלטערן.

איך האָב געזאָגט: „פעטער, דו זעסט אז איך בין ערלעך. פארוואָס זאָל איך דאָס נישט זאָגן? מיר קאָנען דאָך זייערע חסרונות!“ איך האָב נאָך צוגעגעבן:

— פּעטער, איך וואָלט דיר גערן געוואָלט העלפֿן. צי וועל איך דאָס קאָנען? דו ביסט אײנמיטן, און איך ווייס, אפילו ווען איך רעד נישט דערפֿון, האָסטו אויך יסורים.

— איך וועל דיר תמיד דאַנקבאַר זיין פאַר דיין הילף.

— אפשר וועגדסטו דיך גיכער צום טאַטן, ער קאָן אויך האַלטן א סוד און מ׳קאָן מיט אים רעדן וועגן אַלץ.

— יאָ, ער איז א גוטער חבר.

— דו האָסט אים ליב, יאָ? ער האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ אויף יאָ און איך האָב אים געזאָגט: — ער האָט דיך אויך ליב, פּעטער!

ער איז רויט געוואָרן און ס׳האָט מיך באמת גערירט ווי גליקלעך ס׳האָבן אים געמאַכט די פּאָר ווערטער.

— מיינסטו טאַקע באמת? האָט ער געפֿרעגט.

— יאָ, זיכער, איך האָב דאָס שוין אסך מאָל געהערט, האָב איך געענטפֿערט.

פּעטער איז אויך א פֿיינער יאַט, פּונקט ווי דער טאַטע!

דיין אנא.

פֿרייטיק, 3. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

הייגט אין אָוונט ווען מ׳האָט געבענטשט ליכט, בין איך ווידער געווען רויק און צופֿרידן. אין דער שיין פֿון די ליכט האָב איך געזען די באָבע. זי באַשיצט און באַשירעמט מיך, זי ברענגט מיר תמיד צופֿרידנקייט.

אָבער... אַן אַנדערער באַהערשט מיינע געדאַנקען און דאָס איז פּעטער. ווען איך האָב געבראַכט קאַרטאָפֿל און בין נאָך געשטאַנען מיטן טאָפּ אויף די טרעפּ האָט ער מיך געפֿרעגט: „וואָס האָסטו געטאָן הייגט ביי טאָג?“

איך האָב מיך אַנידערגעזעצט אויף די טרעפּ און מיר האָבן אָנגעהויבן שמועסן. א פֿערטל אויף זעקס, ד. ה. נאָך א שעה צייט, בין איך ערשט אַראָפּגעקומען מיט די קאַרטאָפֿל.

פּעטער האָט מער נישט גערעדט קיין וואָרט פֿון זיינע עלטערן. מיר האָבן גערעדט וועגן ביכער און וועגן די אַמאָליקע צייטן. ווי חנעוודיק דאָס יינגל איז! איך מיין אַז ס׳פֿעלט נישט קיין סך און איך וואָלט מיך געקאָנט אין אים פֿאַרליבן!

אויפדערנאכט האָט ער טאקע גערעדט פון ליבע. נאָכן קאר־טאָפל שיילן בין איך געגאנגען צו אים. עס איז געווען שטארק היים און איך האָב געזאָגט:

— אויף מארגן און אויף מיר קאָנסטו תמיד פעסטשטעלן די טעמפּעראטור. ווען ס'איז קאלט, זענען מיר בלייך, ווען ס'איז היים, זענען מיר רויט.

— פארליבט? האָט ער געפרעגט.

— פארוואָס זאָל איך זיין פארליבט? מיין ענטפער איז געווען תמימותדיק.

— פארוואָס נישט?, האָט ער געפרעגט. דערנאָך האָט מען אונדז גערופן עסן.

איז ער עפּעס אויסן געווען מיט דער פראגע? היינט האָב איך אים ענדלעך געקאָנט פרעגן, צי מיין פלאפלעריי באלעסטיקט אים נישט. ער האָט קורץ געענטפערט: „פארקערט, מיר איז דאָס זייער אָנגענעם!“, אפשר האָט ער דאָס סתם אזוי געזאָגט, צוליב העפלעכקייט. קיטי, איך בין באמת ווי א פארליבטע, וואָס קאָן נישט רעדן וועגן עפּעס אנדערש, ווי נאָר וועגן איר אוצר. פּעטער איז דאָך באמת אן אוצר. ווען וועל איך אים דאָס קאָנען זאָגן? פארשטייט זיך, נאָר דעמלט ווען ער וועט דאָס זעלבע האלטן פון מיר. ער האָט אָבער ליב זיין רו און דערפאר קאָן איך נישט ווּיסן, צי ער האָט מיך ליב.

אויף יעדן פאל לערנען מיר זיך קענען איינער דעם אנדערן און הלוואי וואָלטן מיר זיך נאָך נעענטער באקענט. ווער ווייסט, אפשר וועט דאָס געשען גיכער ווי איך מיין, עטלעכע מאָל אין טאָג קוקט ער צו מיר מיט א מיין, איך ווינק אים צוריק און מיר זענען ביידע צופרידן. ס'קלינגט אפשר אביסל משוגעדיק, וואָס איך דערצייל אויס דאָס אלץ פון אונדזער גליק, אָבער איך בין מיך איבערצייגט אז ער טראכט פונקט ווי איך!

דיין אנא.

שבת, 4. מערץ 1944.

ליבי קיטי!

דער היינטיקער שבת איז נאָך אסך חדשים דער ערשטער, וואָס איז לאנגווייליק און אומעטיק, און קיינער איז נישט שולדיק אין דעם, נאָר פּעטער.

ווען איך בין היינט אינדערפרי ארויפגעקומען אויפן בוידעם, כדי אויפצוהענגען מיין פארטוך, איז דאָרט געווען דער טאַטע, וואָס לערנט יעדן טאָג מיט פעטערן פראַנצויזיש און ער האָט מיך געפרעגט צי איך וויל נישט בלייבן און אויך לערנען. איך האָב מיך נישט געלאָזט צוויי מאָל בעטן און מיר האָבן גערעדט פראַנצויזיש.

קודם האָב איך עפּעס דערקלערט פעטערן, דאַן זענען מיר איבערגעגאַנגען צו ענגליש. דער טאַטע האָט עפּעס געלייענט פון דיקענס און איך בין געווען אין זיבעטן הימל, ווייל איך בין געזעסן מיטן טאַטן אויף איין בענקל, גאַנץ נאָענט צו פעטערן.

עלף אזייגער זענען מיר אַראָפּגעגאַנגען. ווען איך בין האַלב צוועלף ווידער ארויפגעגאַנגען, איז ער שוין געשטאַנען אויף די טרעפּ און האָט אויף מיר געוואַרט. מיר האָבן ווידער גערעדט ביז דרייפערטל איינס. ווען אַלץ גייט צו גלאַטיק און קיינער באַמערקט נישט, זאָגט ער נאָכן עסן, ווען איך גיי ארוים: „אויף ווידערזען, אנא, ביז שפּעטער!“

אוי, בין איך גליקלעך! צי ער האָט מיך ליב? אויף יעדן פאַל איז ער א פיין יינגל, און איך האָף אז מיר וועלן זיך נאָך זייער גוט פארשטיין. די פרוי וואַן דאַן האָט גאָרנישט קעגן, וואָס מיר ביידע זיצן אינאיינעם. אָבער היינט האָט זי אונדז געפרעגט: — צי קאָן מען אייך ביידע פארטרויען דאָרט אויבן?

— פארשטייט זיך, האָב איך געענטפערט מיט פּראָטעסט, צי ווילט איר מיך באַליידיקן?

פון אינדערפרי ביז אויפדערנאַכט פריי איך מיך, וואָס איך קאָן מיך באַגעגענען מיט פעטערן.

דיין אנא.

מאָנטיק, 6. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

איך זע אויף פעטערס פּנים, אז ער טראַכט צו מיר ווי איך טראַכט צו אים. נעכטן אויפדערנאַכט האָב איך געהאַט יסורים, ווען די מאַמע האָט שפּעטנדיק געזאָגט: „דער דענקער!“ פעטער איז געוואָרן רויט און פארשעמט, און איך בין געווען גרייט זי דורס צו זיין.

פארוואָס קאָנען די מענטשן נישט האַלטן דאָס מויל! דו קאָנסט דיר נישט פאָרשטעלן ווי ס'טוט מיר וויי, וואָס איך מוז צוקוקן, ווי איינזאַם ער איז און וואָס איך קאָן אים נישט העלפן. איך קאָן מיך משער זיין, גלייך איך וואָלט אליין דאָס איבערגעלעבט, ווי פארצווייפלט ער איז צומאָל ווען מען קריגט זיך: אָרעמער פעטער! ווי שטארק ער נויטיקט זיך אין ליבע!

עס האָט מיך הארט געטראָפן, ווען ער האָט געזאָגט, אז ער דארף נישט קיין פריינט. ער איז זיך טועה! איך גלויב, אז ער האָט דאָס נישט אזוי געמיינט. ער קלאַמערט זיך אָן זיין געשפילטער גלייכגילטיקייט און וויל נישט ארויספאלן פון דער ראָלע, כדי נישט ארויסצווייזן זיינע אמתע געפילן. ווי לאנג וועט דאָס נאָך געדויערן, פעטער? וועט נישט קומען א שרעקלעכער צוזאמענברוך נאָך אָט דער איבערמענטשלעכער שפאנונג?

אוי פעטער, וואָלט איך נאָר געקאָנט און געמעגט דיר העלפן!ביידע אינייגעם וואָלטן מיר שוין פארטריבן די איינזאמקייט! איך טראכט אסך, אָבער איך זאָג עס נישט ארויס. איך בין גליקלעך ווען איך זע אים און ווען ס'שיינט דערביי די זון.

נעכטן ביים קאָפּ וואשן האָב איך זייער געליארעמט! איך האָב געוווסט אז ער איז אין צווייטן צימער. וואָס קאָן איך טון, אויף וויפל איך ווער שטילער אינעווייניק אלץ ליארימדיקער ווער איך פון דרויסן. ווער וועט זיין דער ערשטער, וואָס וועט אנטפלעקן און דורכברעכן אָט דעם פאנצער? ס'איז פאָרט בעסער וואָס די וואַן דאנס האָבן נישט קיין טאָכטער! מיין דעראָבערונג וואָלט קיינמאָל נישט געווען אזוי שווער, אזוי שיין, אזוי באגליקנדיק, ווען ס'וואָלט נישט געווען די צוציונגס-קראפט פון א יינגל!

דיין אנא.

פּ. ס. דו ווייסט דאָך אז איך שרייב דיר ארויס ערלעך וועגן אלץ. דערפאר מוז איך דיר זאָגן, אז איך לעב אייגנטלעך נאָר פון איין באגעגעניש צו דער אנדערער. ווען איך וואָלט נאָר געווען זיכער, אז ער ווארט אויף מיר אויך אזוי! איך בין אנטציקט, ווען איך באמערק זיינע שעמעוודיקע צערטלעכקייטן. ער וואָלט פונקט אזוי גערן ווי איך געוואָלט אויסשיטן דאָס הארץ. ער ווייסט נישט אז דווקא זיין אומבאהאָלפנקייט ציט מיך אזוי צו.

דיין אנא.

דיונסטיק, 7. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

ווען איך טראכט וועגן מיין לעבן פון 1942, ווייזט זיך מיר דאָס אַלץ אויס אזוי מאָדנע. דאָס דאָזיקע לעבן האָט געפירט א גאָר אנדערע אנא ווי די, וואָס איז דאָ געוואָרן אזוי פארנונפטיק. ס'איז געווען א שיין לעבן: פארערערס אָן א שיעור, כמעט 20 חברטעס און באקענטע; א ליבלינג כמעט ביי אלע לערערס, זייער צעבאַלעוועט ביי די עלטערן, נאשערייען, געלט גענוג, וואָס נאָך ווילסטו?

דו וועסט מיך פרעגן, וויאזוי ס'איז מיר געלונגען צו פארכישופן אלע מענטשן? דאָס וואָס פעטער זאָגט, אז ס'איז „חן", איז נישט אינגאנצן ריכטיק. די לערערס האָבן געהאלטן, אז מיינע באפליגלטע ענטפערס, מיינע וויציקע באמערקונגען, מיין לאכנדיק פנים און מיין קריטישער בליק, זענען פשוט פארווילנדיק און הארציק, אָבער גאָרנישט מער. איך בין געווען א שרעקלעכער שאָלטיק, קאָקעט און לוסטיק, איך האָב אויך געהאט עטלעכע מעלות, ווי למשל, פליים, ערלעכקייט, אָפנהארציקייט, פאר וועלכע מען האָט מיך ליב געהאט. איך האָב תמיד געלאָזט פון מיר אָפשרייבן, איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין בעל-גאווה און האָב געטיילט נאשערייען מיט א פולער האנט. צי בין איך נישט צוליב די אלע באוווּנדערונגען פארשייט געוואָרן? אפשר איז דאָס גוט, וואָס איך בין פון דעם העכסטן יום-טוב אראָפּגעשלײַדערט געוואָרן אין פשוטער וואָכעדיקייט, אָבער ס'האָט געדויערט א גאנץ יאָר ביז איך האָב מיך צוגעוווינט, אז מען זאָל מיך נישט מער באוווּנדערן.

וויאזוי האָבן זיי מיך גערופן אין שול? די אָנפירערן ביי אלע שפיצלעך און חכמות, תמיד „אנא בראש", קיינמאָל נישט אין שלעכטער שטימונג. וואָסזשע איז דער חידוש, וואָס יעדער האָט מיך געוואָלט באגלייטן און איז צו מיר געווען ליב און אויפמערקזאם?

איך זע די דאָזיקע אנא ווי א הארציק אָבער אויבערפלעכלעך מיידל, וואָס האָט קיין שום שייכות נישט מיט דער אנא פון היינט. פעטער זאָגט זייער ריכטיק:

— ווען איך פלעג דיך באגעגענען ביסטו תמיד געווען ארומגערינגלעט פון עטלעכע יינגלעך און א גאנצער טשאַטע מיידלעך, תמיד לאכנדיק, צופרידן, תמיד דער מיטלפונקט.

וואָס איז פון דעם דאָזיקן מיידל געבליבן? מיין לאכן און מיינע ענטפערס האָב איך נאָך נישט פארגעסן. איך קאָן נאָך גאַנץ גוט, אָדער אפשר נאָך בעסער, די מענטשן קריטיקירן, איך קאָן נאָך פלירטן, אויב איך... וויל. איך וואָלט געוואָלט באַטש איין אָוונט, א פּאָר טעג, א וואָך אזוי לעבן, אָן זאָרגן, פריילעך, אָבער נאָך א וואָך צייט וואָלט עס מיר אזוי נמאוס געוואָרן, אז איך וואָלט געוועזן דאנקבאר דעם ערשטן מענטש, וואָס וואָלט מיט מיר גערעדט ערנסט. איך דארף נישט קיין פארערערס, נאָר פריינט, קיין באוווּנדערער פאר א ליבן שמייכל, נאָר אַן ערלעכע אָפּשאצונג פאר מיין אופן און כאראקטער. איך ווייס, אז דער קרייז ארום מיר וואָלט אסך קלענער געוואָרן. אָבער דאָס שאדט נישט, ווען ס'בלייבן נאָר איבער ארום מיר א פּאָר אמתע מענטשן.

טראָץ אלעמען בין איך דעמלט אויך נישט געווען אינגאנצן גליקלעך. אָפטמאָל האָב איך מיך געפילט איינזאם, אָבער ווייל איך בין געווען פון אינדערפרי ביז אָוונט באשעפטיקט, האָב איך וועגן דעם נישט געטראכט און האָב מיך פארווילט וויפל איך האָב נאָר געקאָנט. באוווּסטזיניק צי אומבאוווּסטזיניק האָב איך געפרווּוט מיט שפּאס צו פארטרייבן די ליידיקייט ארום מיר. אצינד קוק איך צוריק אויף מיין ביז איצטיק לעבן און נעם מיך צו דער ארבעט. ס'האָט זיך בלי־ספק פארענדיקט א תקופה: די זאָרגלאָזע שול־צייט וועט זיך קיינמאָל נישט אומקערן. איך בענק אויך נישט נאָך איר, איך בין פון איר ארויסגעוואקסן. פשוט זיין פריילעך, דאָס קאָן איך נישט מער. איין טייל פון מיר איז תמיד ערנסט.

איך זע מיין ביז איצטיק לעבן ווי דורך א שארפער לופּע: דאָס זוניקע לעבן אינדערהיים, דערנאָך 1942 דאָ, דעם פּלוצימדיקן איבערגאנג, די אמפּערייען, די באשולדיקונגען. דאָס אַלץ האָב איך נישט געקאָנט פארדייען, דאָס האָט מיך צעטומלט, איך האָב מיך געקאָנט ווערן נאָר מיט חוצפּה.

די ערשטע העלפט פון 1943: מיין אָפטע נייגונג צו וויינען, די איינזאמקייט, דאָס בהדרגהדיקע פארשטיין מיינע גרויסע פעלער און חסרונות, וואָס האָבן זיך מיר אויסגעוויזן נאָך גרעסער.

איך האָב גערעדט אין דער וועלט אריין און האָב געפרווּוט פּימען צו געווינען פאר מיר אליין, אָבער דאָס האָט זיך מיר נישט איינגעגעבן. אזוי ארום בין איך געשטאנען אליין פאר דעם שווערן פּראָבלעם מיך צו ענדערן אזוי, אז איך זאָל מער

ניט דארפֿן הערן קיין מוסר. ווייל דאָס האָט מיך נעדריקט און פאַרביטערט ביז גאָר.

די צווייטע העלפֿט פֿונעם יאָר איז געווען בעסער. איך בין רייפער געוואָרן און מען האָט מיך אָנגעהויבן באהאנדלען ווי א דערוואקסענע. איך האָב אָנגעהויבן צו טראכטן, צו שרייבן דערציילונגען און בין געקומען צום אויספיר, אז די אנדערע האָבן נישט דאָס רעכט, זיך מיט מיר צו ווארפן. איך האָב מיך געוואָלט אויספורעמען לויט מיין אייגענעם ווילן. איך האָב אָנגעהויבן פאַרשטיין, אז דער טאטע קאָן נישט זיין מיין פאַרטרויטער אין אלץ. איך וויל קיינעם נישט מער פארטרויען, ווי נאָר מיר אליין.

נאָך ניי־יאָר: די צווייטע גרויסע פאַרענדערונג... מיין חלום. דורכדעם האָב איך אנטדעקט מיין בענקשאפט צו א יינגל, נישט צו א חברטע נאָר צו א חבר, איך האָב אנטדעקט דאָס גליק אין מיר, און פון דרויסן דעם פאנצער פון אויבערפלעכלעכקייט און פרייליעכקייט. איך בין אלץ רויקער און רויקער געוואָרן און האָב געפילט דעם גרענעצלאָזן פאַרלאנג צו אלץ וואָס איז גוט און שיין.

ס'יובלט אין מיר, ווען איך פאַרענדיק פארן שלאָף מיין תפילה מיט די ווערטער:

„איך דאנק דיר פאר אלץ וואָס איז גוט און ליב און שיין".

דעמלט טראכט איך צו דעם „וואָס איז גוט": צו אונדזער באהעלטעניש, צו מיין געזונט; צו דעם „וואָס איז ליב": צו פעטערן, צו דעם וואָס איז נאָך אזוי צארט און עמפפינדלעך, אז מור ביידע וואגן עס נאָך נישט צו בארירן; צו דעם וואָס וועט נאָך קומען: ליבע, צוקונפט, גליק; צו דעם וואָס איז „שיין", וואָס נעמט ארום די וועלט: נאטור, קונסט, שיינקייט און דאָס דערהויבענע, וואָס איז דערמיט פארבונדן.

דעמלט טראכט איך נישט צו דעם אומגליק, נאָר צו דעם הערלעכן וואָס איז געבליבן. אין דעם באשטייט דער גרויסער חילוק צווישן מיר און דער מאמען. ווען ס'איז שווער אויפן הארצן גיט זי די עצה: „טראכט וועגן דעם אומגליק אויף דער וועלט און זיי דאנקבאר, וואָס דו לעבסט עס נישט איבער". איך זאָג: „גיי ארויס אין פעלד, אין דער נאטור, אין דער זון, גיי ארויס און זוך דאָס גליק אין דיר אליין און אין גאָט. טראכט וועגן דער שיינקייט וואָס איז פאראן אין דיר און ארום דיר און זיי גליקלעך!"

לויט מיין מיינונג דארף דער מאמעס עצה זיין א פאלשע. ווייל וואָס קאָנסטו טון ווען דו ביסט אליין אין אן אומגליק? ביסטו שוין א פארלוירענער? איך מיין פארקערט, אז אפילו דעמלט בלייבט נאָך עפּעס שיינס: די נאטור, די זון, די פרייהייט, און עפּעס אין דיר אליין, אין דעם דארפסטו דיך האלטן, אזוי ארום געפונסטו דיך אליין און געפונסט גאָט. אזוי ארום קאָנסטו האלטן דיין גלייכגעוויכט. ווער ס'איז אליין גליקלעך וועט אויך אנדערע גליקלעך מאכן. ווער ס'האָט מוט און צוטרוי וועט אין אומגליק נישט אונטערגיין!

דיין אנא.

זונטיק, 12. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

אין דער לעצטער צייט האָב איך נישט קיין זיץ־פלייש. איך רעד זייער גערן מיט פעטערן, איך האָב אָבער שטענדיק מורא, ס'זאָל אים נישט נמאוס ווערן. ער האָט מיר אסך דערציילט פון פריער, פון זיינע עלטערן און פון זיך אליין. מיר ווייזט זיך אָבער אויס, אז ס'איז אלץ ווייניק.

איך פרעג מיך אָבער, ווי קום איך דערצו מער צו דערווארטן. פריער האָט ער מיך נישט געקאָנט ליידן, און איך אים אויך נישט. אצינד האָב איך אן אנדערע מיינונג, צי האָט ער זיין מיינונג אויך געביטן? איך מיין אז יאָ, אָבער דאָס הייסט נאָך נישט, אז מיר מוזן ווערן גאָר גוטע פריינט. איך וואָלט אין אזא פאל גיכער אריבערגעטראָגן די גאנצע אָפּגעשלאָסנקייט. איך וויל נישט נאָך נערוועזער ווערן. איך באשעפטיק מיך גענוג מיט אים, און פארוואָס זאָל איך דיך אויך טרויריק מאכן, אויב מיר איז אומעטיק?

שבת בייטאָג בין איך געווען צערודערט פון די טרויעריקע ידיעות וואָס זענען געקומען פון דרויסן, אז איך האָב מיך געלייגט שלאָפן. איך האָב נאָר געוואָלט שלאָפן, כדי נישט צו טראכטן, איך בין געשלאָפן ביז 4 אזייגער, און דאן האָב איך געמוזט אריינגיין צו די עלטערן אין צימער. ס'איז מיר געווען שווער צו ענטפערן אויף דער מאמעס פראגן, און צו געפונען א תירוץ פארן טאטן, פארוואָס איך בין געשלאָפן. איך האָב

געזאָגט, אז איך האָב קאָפּווייטיק און דאָס איז נישט געווען קיין ליגן, איך האָב באמת געהאט קאָפּווייטיק... אינערלעכע!

גאָרמאלע מענטשן, נאָרמאלע מיידלעך, אין מיינע יאָרן, האלטן מיך מין הסתם פאר אביסל צעדרייט, צוליב מיין קלאָגן. דיר דערצייל איך אָבער אלץ, וואָס איך האָב אויפן הארצן, און דאן בין איך דעם גאנצן טאָג אזוי חוצפּהדיק, אזוי פריילעך, אזוי זעלבסטבאוווסט, נאָר כדי צו פארמיידן די פראגן און די יסורים.

מארגאָ איז רירנדיק ליב צו מיר, און וואָלט גערן געוואָלט, אז איך זאָל איר אלץ אָנפארטרויען, אָבער איך קאָן איר דאָך נישט אלץ דערציילן. זי איז ליב, גוט און שיין, אָבער אביסל צו אקאדעמיש, ווען מען רעדט מיט איר פון טיפע זאכן. זי נעמט מיך ערנסט, שרעקלעך ערנסט, און טראכט לאנג וועגן איר משוגע שוועסטערל, פאָרשט מיך מיט איר בליק ביי אלץ וואָס איך זאָג און טראכט:

„איז דאָס טעאטער, צי מיינט זי עס טאקע ערנסט?" מיר זענען דאָ די גאנצע צייט צוזאמען און איך וואָלט נישט געוואָלט האָבן מיינע פארטרויעטע אזוי נאָענט ארום מיר.

ווען וועל איך מיך באפרייען פון דעם געדאנקען־ווירוואר? ווען וועט ווידער זיין רו און שלום אין מיר?

דיין אנא.

דינסטיק, 14. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

אפשר פארווילט עס דיך צו הערן וואָס מיר וועלן היינט עסן? — מיך נישט — איצט זיץ איך ביי די וואן דאנס ביי א געדעקטן טיש און האלט א פארפומירט טיכעלע ביי דער נאָז און ביים מויל, דער פיינער פארפום שטאמט נאָך פון דער צייט ווען מיר זענען געווען אויף דער פריי. אָט דער פארפלאָנטערטער אופן פון דערציילן וועט דיך נאָך נייגיריקער מאכן, דערפאר הייב איך נאָך אמאָל אָן: אזויווי מ'האָט דערטאפּט אונדזערע ליפעראנטן פון „שווארצע" לעבנסמיטל־קארטן און אנדערע וויכטיקע זאכן, האָבן מיר נישט קיין קארטן און נישט קיין פעטס. מיפּ און קאָפּהויס זענען קראנק, עלי קאָן נישט גיין איינ־קויפן, אזוי ארום איז די שטימונג א טרייסטלאָזע און דאָס

עסן אויך. פאר מאָרגן האָבן מיר נישט קיין טראָפּן פעטס, שוין אָפּגערעדט פון פּוטער אָדער מארגארינע. צום פרישטיק זענען נישט מער פאראן קיין געבראָטענע קארטאָפל (ווי ביז אצינד, כדי צו שפּאָרן ברויט), נאָר א שיטערע קאשע, און ווייל פרוי וואן דאן האָט מורא, אז מיר וועלן שטארבן פון הונגער האָט מען געקויפט „שווארצע" מילך. אונדזער היינטיקער מיטאָג באשטייט פון: קאָנסערווירטע פאסאָליעס!! דערפאר טאקע זיץ איך מיטן נאָזטיכל. דו קאָנסט דיר גאָרנישט פאָרשטעלן וויאזוי דאָס שטינקט, ווען סע שטייט שוין א יאָר צייט. ס'פילט זיך אין שטוב א געמיש פון פארפוילטע פלוימען, א שטארק קאָנסערווירונגס=מיטל און פארשטונקענע אייער. מיר ווערט שוין שלעכט נאָר ווען איך טראכט, אז איך וועל דאָס מאכל דארפן אראָפּשלינגען. דערצו האָבן נאָך אונדזערע קארטאָפל אן אייגנארטיקע קרענק, אזוי אז פון יעדן עמער קארטאָפל דארף מען די העלפט אוועקווארפן. מיר פארווילן זיך ביים שיילן מיטן דיאגנאָסטיצירן די פארשידענע קראנקהייטן און מיר שטעלן פעסט, אז דאָס איז ראק, פּאָקן, אָדער מאָזלען. ס'איז נישט קיין קליינ'קייט צו זיין אויסבאהאלטן אין פערטן מלחמה=יאָר. הלוואי וואָלט דאָס אומגליק שוין געווען פארביי. דעם אמת געזאָגט, וואָלט איך נישט אזוי געקוקט אויפן עסן, ווען ס'זאָל בכלל דאָ זיין היימישער. אָבער דאָ ליגט דער הונט באגראָבן. פון דעם איינטאָניקן לעבן הייבן מ'ר אלע אָן צו ווערן אומגעדולדיק און לייכט צו דערצערענען. אָט זענען די מיינונגען פון פינף דערוואקסענע וועגן אונדזער לעבן:

פ ר ו י וו א ן ד א ז : „דער פּאָסטן אלס קעכן איז מיר שוין פון לאנג נמאוס. ווען איך האָב נישט וואָס צו טון איז מיר לאנגווייליק. קאָך איך. אָבער קאָכן אָן פעטס איז אומעגלעך, מיך עקלט שוין דער שלעכטער ריח. אומצופרידנקייט און געשרייען זענען דער דאנק פאר מיין מי. איך בין פאר אלץ דאָס כּפּרה=הינדל און אלץ בין איך שולדיק. חוץ דעם בין איך איבערצייגט, אז מיט דער מלחמה האלט עס שמאָל און אז ס'איז נאָך מעגלעך אז די דייטשן זאָלן זיגן. איך האָב שרעקלעך מורא, אז מיר וועלן שטארבן פאר הונגער. ס'איז נישט קיין וואונדער וואָס איך בין נישט תמיד גוט אופגעלייגט".

ה ע ר וו א ן ד א ן : „איך מוז רויכערן, רויכערן און נאָכאמאָל רויכערן. דעמלט קאָן איך אריבערטראָגן די פּאָליטיק, דאָס עסן, קערלים שנעונען". אָבער אז ער האָט נישט וואָס צו רויכערן, איז אלץ שלעכט. דעמלט זאָגט ער: „מיר לעבן שלעכט, איך

וויל פלייש. קערלי איז נאַריש״! נאָכדעם קומט עס צו א גרויסן קראַך.

פרוי פראַנק: „דאָס עסן איז גאָרנישט אזוי וויכטיק. איך וואָלט אָבער געגעסן א רעפּעל קאָרן־ברויט, ווייל איך בין שרעקלעך הונגעריק. ווען איך זאָל זיין די פרוי וואַן דאַן, וואָלט איך פאַרבאָטן מיין מאַן אַזויפיל צו רויכערן. גיט מיר, איך בעט אייך, א ציגאַרעט, איך זאָל באַרויקן מיינע נערוון. די ענגלענדער האָבן אסך חסרונות, אָבער מיט דער מלחמה האלט עס גאַנץ גוט. איך מוז רעדן און בין צופרידן וואָס מיר זענען נישט אין פוילן״.

הער פראַנק: „אַלץ איז אין אָרדענונג, איך דאַרף גאָרנישט. זייט נאָר רויק, מיר האָבן צייט. גיב מיר נאָר קאַרטאָפל בין איך צופרידן, אָבער לאָזט עפּעס איבער פון מיין פּאָרציע פאַר עלין״.

הער דיסעל: „איך מוז מיין אַרבעט ענדיקן צו דער צייט. פּאָליטיק אויסגעצייכנט! מ׳וועט אונדז דאָ אַנטדעקן? אויסגעשלאָסן!״ איך, איך, איך...

דיין אַנאַ.

מיטוואָך, 15. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

פפפ! היינט הערט מען נאָר: „ווען דאָס אָדער יענץ זאָל געשען, וועלן זיין די גרעסטע שוועריקייטן... און ווען יענע ווערט אויך נאָך קראַנק, זענען מיר שוין אליין אויף דער וועלט... און ווען...״, דו קאָנסט דיר שוין משער זיין וויאזוי דאָס גייט ווייטער. איך מיין, דו קענסט שוין אזוי גוט די מענטשן פונעם הינטערהויז, אז דו ווייסט פאָרויס וואָס זיי זאָגן!

די סיבה פאַר דעם „ווען, ווען״ איז, וואָס הער קראַלער איז מאָביליזירט געוואָרן צום אַרבעטס־דינסט, עלי איז שטאַרק פאַרקילט, מיפּ איז נאָך נישט אויפגעשטאַנען פון דער גריפּע און הער קאָפּהויס האָט ווידער שווערע בלוטונגען פונעם מאָגן און ליגט באַוווּסטלאָז. א טרויעריקע רשימה!

די מענטשן פונעם לאַגער זענען מאָרגן פריי. אויב עלי מוז בלייבן אינדערהיים וועט די טיר זיין פאַרשלאָסן און מיר וועלן מוזן זיין שטיל ווי די מייזלעך, כדי די שכנים זאָלן אונדז נישט

הערן. דאַן קומט אַרום איינס אַזייגער הענק, כדי זיך אומצוקוקן אויף די פּאַרלאָזטע און שפּילט דערביי די ראָלע פון אַ היטער אין אַ זאָאָלאָגישן גאָרטן. נאָך אַ לאַנגער צייט האָט ער אונדז היינט צום מיטאָג ווידער עפּעס דערציילט פון דער גרויסער וועלט. דו האָסט געמעגט זען, ווי מיר אַלע זענען געזעסן גע־שפּאַנט אַרום אים. ס׳איז פאַראַן אַ בילד: „די באַבעשע דער־ציילט!“ אַזוי האָט עס מין הסתם אויסגעזען. ער האָט זיך אָנדערציילט פון אַלץ, אַוודאי האָט ער גערעדט אויך פון עסן און פון מיפּס דאָקטער, אויף וועלכן מיר האָבן געפּרעגט.

— דאָקטער, דערמאַנט נישט דעם דאָקטער! היינט אינדערפרי האָב איך אָנגעקלונגען און האָב ענדלעך דערטאַפּט עפּעס אַן אַסיסטענטל ביים טעלעפאָן. איך האָב געבעטן אַ רעצעפּט קעגן גריפּע, און האָב באַקומען דעם ענטפער, איך זאָל קומען אים נעמען צווישן אַכט און ניין אַזייגער. אויב איינער האָט אַ שווערע גריפּע, קומט מין הסתם דער דאָקטער אַליין צום טעלע־פאָן און זאָגט: שטעקט אַרויס די צונג... זאָגט: אאאא... יאָ, איך הער שוין, ס׳איז ביי אייך רויט אין האַלדז. איך גיב אַ רעצעפּט אין דער אַפּטייק אַריין. איר וועט עס שוין אַרויסנעמען. אַ גוטן טאָג! און דאָס איז אַלץ! אַ פיינע פּראַקטיק איז דאָס, אמת? באַהאַנדלונג אויסשליסלעך דורכן טעלעפאָן!

אָבער מיר ווילן נישט מאַכן די דאָקטוירים קיין צו גרויסע פאָרוואורפן. סוף כל סוף האָט דאָך יעדער נאָר צוויי הענט. און צום באַדויערן זענען היינט פאַראַן צופיל קראַנקע און צו ווייניק דאָקטוירים. מיר האָבן אָבער דאָך געמוזט לאַכן, ווען הענק האָט געשפּילט דאָס געשפּרעך ביים טעלעפאָן. מען קאָן זיך פאָר־שטעלן וויאַזוי ס׳זעט אַצינד אויס אַ וואַרט־צימער פון אַ דאָקטער. מען קוקט נישט מיט ביטול אויף פּאַציענטן פון דער קראַנקן־קאַסע, אָבער מענטשן וואָס ס׳פעלט זיי כמעט גאָרנישט, וואָס האָבן נאָר ליב תמיד אַביסל צו קלאָגן, זאָגט מען: „וואָס זוכסטו דאָ? שטעל דיך אין דער ריי, אַצינד גייען אַריין די אמתע קראַנקע!“

דיין אַנאַ.

דאָנערשטיק, 16. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

דאָס וועטער איז אומבאַשרייבלעך שיין, באַלד וועל איך אַרויפגיין אויפן בוידעם.

אַצינד ווייס איך פאַרוואָס איך בין אומרויקער ווי פּעטער. ער האָט זיין אייגן צימער, וווּ ער קאָן חלומען, טראַכטן און שלאָפן. מיך וואַרפט מען פון איין צימער אין אַנדערן. איך בין קיינמאָל נישט אַליין אין דעם צימער וווּ איך וווין מיט דיסעלן, און איך וואָלט דאָך אַזוי געוואָלט זיין אַליין. דערפאַר אַנטלויף איך אַזוי אָפט אַרויף. דאָרט, און ביי דיר, קיטי, קאָן איך באמת זיין איך אַליין. אָבער איך טאָר נישט אַזויפיל קלאָגן, פאַרקערט איך וויל זיין מוטיק. צום גליק באַמערקן די אַנדערע גאָרנישט פון מיינע געפילן, חוץ דעם, וואָס איך בין עפּעס קילער צו דער מאַמען, וואָס איך בין נישט מער אַזוי צערטלעך צום טאַטן און וואָס איך רעד מיט מאַרגאָ וועגן מיינע אינטימע ענינים. איך בין אינגאַנצן פאַרשלאָסן. קודם כל מוז איך אָפּהיטן מיין אויסערלעכע זיכערקייט. ס'דאַרף קיינער נישט וויסן, אַז ביי מיר אינעווייניק איז אַ מין קריגס־צושטאַנד, צווישן מיינע פאַרלאַנגען און מיין פאַרשטאַנד ביז אַצינד האָט געזיגט דער פאַרשטאַנד, אָבער צי וועט ער נישט אַמאָל זיך דאַרפן אונטערגעבן? צומאָל האָב איך דערפאַר מורא, צומאָל ווינטש איך עס מיר!

ס'איז שרעקלעך שווער נישט צו רעדן דערפון מיט פּעטערן, אָבער איך ווייס אַז ער מוז אָנהייבן. ס'איז אַזוי שווער נישט ווייטערצופירן בייטאָג מיינע שמועסן פונעם חלום און ס'איז אַזאַ שאָד, וואָס די געחלומטע איבערלעבענישן ווערן נישט פאַרווירקלעכט! יאָ קיטי, אַנאַ איז אַביסל צוגעפּראַשעט! איך לעב אָבער אויך אין אַ משוגענער צייט, אין משונהדיקע באַדינגונגען! איך בין זייער צופרידן, וואָס איך קאָן אָנשרייבן אַלץ וואָס איך טראַכט און וואָס איך פיל. אַנישט וואָלט איך אינגאַנצן דערשטיקט געוואָרן.

וויאַזוי טראַכט פּעטער וועגן די אַלע זאַכן? איך האָף נאָך אַלץ, אַז מיר וועלן קאָנען וועגן דעם רעדן. ער האָט דאָך געמוזט עפּעס דערפילן, ווייל די אַנאַ וואָס ער האָט געקענט ביז אַצינד, איז אים זיכער נישט געפעלן. צי קאָן ער האָבן סימפּאַטיע פאַר מיין אומרו און פאַר מיין לעבהאַפטיקייט, ער, וואָס האָט אַזוי ליב רו און שלום? צי איז ער דער ערשטער און דער איינ=

ציקער אויף דער וועלט, וואָס האָט א קוק געטון הינטער מיין שטיינערנער מאסקע? צי האָט ער אנטדעקט וואָס דאָרט טוט זיך? איז עס דען נישט אן אלט ווערטל, אז ליבע קומט אמאָל פון רחמנות און אז ביידע ווערן אמאָל איינס? איז דאָס ביי מיר אויך אזוי? אָפּטמאָל האָב איך אויף אים פּונקט אזוי רחמנות ווי אויף מיר.

איך ווייס באמת נישט וויאזוי צו געפונען דאָס ערשטע וואָרט, אָבער וויאזוי זאָל ער דאָס טון, אים איז דאָך אסך שווערער צו רעדן? איי, ווען איך וואָלט אים געקאָנט שרייבן! וואָלט ער כאָטש געוווסט, וואָס איך וויל זאָגן, און וואָס ס'איז אזוי שווער אויסצודריקן אין ווערטער.

דיין אנא.

פרייטיק, 17. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

א כוואליע פון דערלייכטערונג גייט איבער דעם הינטערהויז. קראלער איז פריי, עלי האָט פארבאָטן איר קאטאר זיך אויסצוברייטן און זי צו שטערן ביים אויספירן אירע פליכטן לגבי אונדז. אלץ איז ווידער אין בעסטער אָרדענונג, חוץ איין זאך, וואָס מארגאָ און איך זענען אביסל אָפּגעפרעמדט פון די עלטערן. דו דארפסט מיך נישט שלעכט פארשטיין. דו ווייסט דאָך, אז איך פארשטיי מיך נישט לעת־עתה מיט דער מאמען, אז איך האָב דעם טאטן פונקט אזוי ליב ווי שטענדיק און אז מארגאָ האָט ביידע ליב. אָבער אין מיינע יאָרן וויל מען זיין זעלבסטשטענדיק, וויל מען זיך אָפּרייסן פון דער מאמעס פארטוד. גיי איך ארויף, פרעגט מען מיך וואָס איך טו דאָרט, מיין עסן טאָר איך נישט זאלצן, יעדן אָוונט האלב ניין אזייגער פרעגט מיך די מאמע צי איך הויב מיך נישט אָן אויסטון. יעדעס ביסל וואָס איך וויל לייענען דארף צוערשט קאָנטראָלירט ווערן. דעם אמת געזאָגט, איז די דאָזיקע צענזור נישט קיין שטרענגע, און איך מעג כמעט אלץ לייענען, אָבער דער קאָנטראָל אליין און די באמערקונגען פון א גאנצן טאָג זענען אונדז שוין נמאוס. איך בין נישט מער קיין קליין קינד און מיר ווייזן זיך אויס אביסל געקינצלט די פארצוייגענע נעמען און די קושעריי. בקיצור, איך קאָן מיך א ווײַלע באגיין אויך אָן די ליבע און זאָר=

געוודיקע עלטערן. נעכטן האָט מארגאָ געזאָגט: „ס'איז דאָך כמעט לעכערלעך, אז מ'טאָר נישט צולייגן די האנט צום קאָפּ אָדער א זיפץ טון, מ'זאָל דיך נישט פרעגן צי דו האָסט נישט קיין קאָפּ ווייטיק, צי דו פילסט דיך נישט שלעכט".

ס'איז פאר אונדז ביידע אן אנטוישונג, פלוצים פעסטצושטעלן ווי ווייניק ס'איז איבערגעבליבן פון דער הארמאָנישער היים. צום גרעסטן טייל איז די סיבה דערפון וואָס מיר ווערן נאָך אָפט באהאנדלט ווי קינדער, בשעת מיר זענען שוין אסך וויטער ווי מיידלעך אין אונדזערע יאָרן. הגם איך בין ערשט פערצן יאָר אלט, ווייס איך שוין זייער גוט וואָס איך וויל, איך ווייס ווער ס'איז גערעכט און ווער נישט. איך האָב מיינע מיינונגען, מיין אויפאסונג, מיינע פרינציפן. אפשר קלינגט דאָס אביסל גאווהדיק פאר א יונג מיידל, אָבער איך פיל מיך אסך מער מענטש ווי קינד, איך פיל מיך אינגאנצן אומאפהענגיק פון סיי וועמען. איך ווייס, אז איך קאָן בעסער דעבאטירן און דיסקוטירן ווי די מאמע, אז איך בין אָביעקטיווער און בין נישט מגזם, אז איך בין אָרנטלעכער און געניטער און דערפאר — דו מעגסט לאכן אויב דו ווילסט — פיל איך מיך אין טייל זאכן העכער פון איר. אויב איך האָב עמיצן ליב, מוז איך אים קודם כל קאָנען באוווּנדערן, באוווּנדערן און רעספּעקטירן. אלץ וואָלט געווען בעסער, ווען איך האָב נאָר פּעטערן. אין אסך זאכן קאָן זיך אים באוווּנדערן. ער איז אזא ליב און פיין ייִנגל.

דיין אנא.

זונטיק, 19. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן איז פאר מיר געווען א וויכטיקער טאָג. איך בין געווען אנטשלאָסן זיך דורכצורעדן מיט פּעטערן. איידער מיר האָבן זיך געזעצט צום טיש האָב איך אים א פרעג געטון שטילערהייט:

— לערנסט היינט אין אָוונט סטענאָגראפיע, פּעטער?

— ניין, האָט ער געזאָגט.

— איך וואָלט גערן געוואָלט מיט דיר רעדן.

— מסכים.

נאָך דעם געשירוואשן בין איך נאָך לפנים געבליבן אביסל ביי די עלטערן, אָבער נישט קיין סך, דאן בין איך

געגאנגען צו פעטערן. ער איז געשטאנען לינקס פונעם אָפענעם פענצטער, איך אויף דער רעכטער זייט. מ׳קאָן אסך בעסער רעדן אין דער טונקל ווי ביי ליכט. איך מיין, אז פעטער האלט אויך אזוי.

מיר האָבן זיך אזויפיל אָנגערצײלט, אז איך קאָן דאָס אינגאנצן נישט באשרייבן, אָבער ס׳איז געווען וווּנדערשיין, דער שענסטער אָוונט זינט איך בין דאָ. איייניקע זאכן קאָן איך דיר בקיצור איבערגעבן. צוערשט האָבן מיר גערעדט וועגן די אמפּערייען, צו וועלכע איך האָב אצינד א גאנץ אנדערע באציונג, דאן וועגן דער אינערלעכער אָפּגעפרעמדטקייט פון אונדזערע עלטערן. דערביי האָב איך פעטערן דערציילט פונעם טאטן און פון דער מאמען, פון מארגאָן און פון מיר אליין. פלוצים האָט ער א פרעג געטון:

— איר קושט אייך זיכער פארן שלאָפן גיין?

— יאָ, אוודאי, מיר קושן זיך אָן א שיעור! איר נישט?

— ניין, איך האָב קיינמאָל נישט עמיצן א קוש געטון.

— אפילו נישט צום געבוירנטאָג?

— יאָ, דעמלט יאָ!

מיר האָבן גערעדט דערפון, אז מיר האָבן נישט קיין פולן צוטרוי צו אונדזערע עלטערן, אז זײנע עלטערן וואָלטן גערן געוואָלט ער זאָל צו זיי האָבן צוטרוי, אָבער ער קאָן נישט. איך האָב אים דערציילט, אז איך וויין מיר אוים מיין ביטער הארץ און בעט, ער אָבער גייט ארויף אויפן בוידעם און שעלט. אז מארגאָ און איך האָבן זיך ערשט אצינד גוט דערקענט, אז מיר דערציילן אונדז דאָך נישט אלץ, ווייל מיר זענען צופיל אינײנעם. מיר האָבן גערעדט וועגן אלץ, און ער איז געווען אזוי, ווי איך האָב מיר אים תמיד פאָרגעשטעלט.

דערנאָך האָבן מיר זיך דערמאנט אין דעם יאָר 1942, ווי אנדערש מיר זענען דעמלט געווען, אז מיר וואָלטן זיך היינט כמעט אליין נישט דערקענט, און אז מיר האָבן זיך לכתחלה נישט געקאָנט ליידן. ער האָט מיך געהאלטן פאר א רעשנדיקער, א צעטראָגענער און מיר איז ער אינגאנצן נישט געפעלן. איך האָב נישט געקאָנט באגרייפן פארוואָס ער נעמט מיך נישט אין אכט, אָבער אצינד פריי איך מיך. ער האָט אויך דערציילט, אז ער פלעגט זיך תמיד אָפּזונדערן. איך האָב אים געענטפערט, אז צווישן מיין רעשנדיקן וועזן און זיין רו, איז נישט קיין גרויסער חילוק און אז איך בענק אזוי נאָך רו, אָבער אז איך קאָן זי נישט געפונען ערגעץ אנדערש ווי אין מיין טאָגבוך.

ער האָט געזאָגט אז ער איז צופרידן וואָס מיינע עלטערן זענען דאָ מיט די קינדער, און איך האָב געזאָגט, אז איך פריי מיך וואָס ער איז דאָ, אז איך פארשטיי אזוי גוט זיין אָפּגעזונדערט־קייט און זיין באציונג צו די עלטערן און בין גרייט אים צו העלפן.

— דו העלפסט מיר דאָך תמיד! האָט ער געזאָגט.

— מיט וואָס? האָב איך געפרעגט פארוואונדערט.

— מיט דיין פריילעכקייט!

דאָס איז געווען דאָס שענסטע וואָס ער האָט מיר געקאָנט זאָגן. ס׳איז געווען הערלעך, ער האלט זיך פאר א גוטן חבר און דאָס איז מיר דערוויילן גענוג. איך געפין נישט קיין ווערטער אויסצודריקן מיין דאנק און צופרידנקייט, אָבער איך מוז מיך ביי דיר אנטשולדיקן, קיטי, וואָס מיין סטיל איז היינט אונטער דעם געוויינטלעכן ניוואָ.

איך האָב אלץ אזוי אָנגעשריבן ווי ס׳איז מיר איינגעפאלן. אצינד האָב איך דאָס געפיל, אז פעטער און איך באהאלטן איינ־געם א סוד. ווען ער קוקט אויף מיר, ווען ער לאכט אָדער ווינקט צו מיר, שטראל איך. איך ווינטש מיר ס׳זאָל אזוי בלייבן און מיר זאָלן נאָך איינעם פארברענגען אסך גליקלעכע שעה!

דיין דאנקבארע און גליקלעכע אנא.

מאָנטיק, 20. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

היינט אינדערפרי האָב איך געפרעגט פעטערן, צי איך זאָל אין אָוונט ווידער קומען, און האָב צוגעגעבן, אז איך וועל אים זיכער נישט שטערן. אין זיין צימער וואָלט געווען פלאץ פאר צוויי פונקט ווי פאר איינעם. איך האָב געזאָגט אז יעדן אָוונט וועט דאָס נישט גיין, ווייל די פון אונטן האלטן, אז ס׳איז נישט ריכטיק, ער אָבער זאָגט, אז דאָס דארף מיך נישט אָפּ־האלטן. מיר האָבן זיך צונויפגערעדט פאר שבת אָוונט, און איך האָב אים געבעטן, ער זאָל מיר צו וויסן טון, ווען ס׳וועלן ווידער זיין לבנה־נעכט.

— אוודאי, האָט ער געענטפערט, — דאן וועלן מיר אראָפּגיין קוקן אויף דער לבנה.

דערווייל איז מיין גליק אביסל פארטונקלט געוואָרן, איך האָב שוין פון לאנג געטראכט אז פעטער האָט נושא חן געווען אויך ביי מארגאָן. איך ווייס נישט צי זי האָט אים שטארק ליב, אָבער ס'איז נישט אָנגענעם. יעדעס מאָל ווען איך בין מיט פעטערן צוזאמען, טו איך איר ווי. ס'איז זייער שיין פון איר זייט, וואָס זי לאָזט גאָרנישט דערקענען. איך ווייס אויף זיכער, אז איך וואָלט אויסגעגאנגען פון אייפערזוכט. מארגאָ זאָגט נאָר, אז איך זאָל אויף איר נישט האָבן קיין רחמנות: — ס'טוט מיר באנג וואָס דו שטייסט סתם ווי אן איבעריקע, האָב איך געזאָגט.

— איך בין נעווינגט דערמיט, האָט זי געענטפערט אביסל גאליק. איך וואג נאָך נישט דאָס צו דערציילן פעטערן. אפשר שפעטער. אצינד דארפן מיר זיך גוט דורכשמועסן. די מאמע האָט מיר נעכטן דערלאנגט א פאטש. איך האָב דאָס אויך פארדינט, איך טאָר נישט ארויסווייזן אזוי פיל גלייכגילטיקייט צו איר. איך וועל פרוון מיך מער צו באהערשן, טראָץ אלעמען צו זיין פריינטלעך, און צו פארמיידן אומנוציקע באמערקונגען. אויך פים איז נישט מער אזוי הארציק. ער פרוווט מיך נישט מער צו באהאנדלען אלס קינד און איז צו קיל. איך וועל זען וואָס דערפון וועט ארויסקומען.

אצינד גענוג. איך קאָן נישט טון א חוץ קוקן אויף פעטערן און מיין הארץ גייט איבער!

א באווייז פון מארגאָס גוטסקייט: דעם בריוו האָב איך באקומען היינט דעם 20-טן מערץ 1944:

„אנא,

ווען איך האָב נעכטן געזאָגט, אז איך בין נישט אייפערזיכטיק אויף דיר, בין איך נישט געווען אינגאנצן ערלעך. די זאך איז אזוי, איך בין נישט אויף דיר און נישט אויף פעטערן אייפערזיכטיק, אָבער איך האלט אז ס'איז א שאָד פאר מיר אליין, וואָס איך האָב נאָך קיינעם נישט געפונען — און וועל דערווייל אויך נישט געפונען, מיט וועמען איך זאָל האָבן א געדאנקען אויסטויש, מיט וועמען איך זאָל קאָנען רעדן וועגן מיינע געפילן. אייך ביידע פארגין איך פון גאנצן הארצן, איר זאָלט האָבן צוטרוי איינער צום אנדערן. דיר פעלן דאָ גענוג זאכן וואָס אנדערע האָבן זיי זעלבסטפארשטענדלעך.

צווייטנס ווייס איך, אז מיט פעטערן וואָלט איך קיינמאָל אזוי ווייט נישט געקומען, ווייל איך האָב דאָס געפיל, אז איך מוז זיין זייער אינטים מיט דעם מענטשן, וועלכן איך וואָלט אלץ דערציילט. איך מוז פילן אז ער קאָן מיך אינגאנצן פאר-

שטיין אויך אָן ווערטער. דערפאר מוז דאָס עמיצער זיין וואָס שטייט גייסטיק העכער פון מיר, און פעטער איז דאָס נישט. ביי אייך ביידע איז דאָס אָבער מעגלעך. דערפאר דארפסטו דיר נישט מאכן קיין פאָרווורפן, אז דו נעמסט ביי מיר עפּעס צו, אז מיר בלייבט ווייניקער, דאָס וואָלט נישט געווען דער אמת... איר ביידע קאָנט דערפון נאָר געווונען".

מיין ענטפער:

„ליבע מארגאָ!

דיין בריוו איז געווען אויסערגעוויינטלעך ליב, אָבער איך בין דאָך נישט בארויקט און וועל עס קיינמאָל נישט זיין.

פון צוטרוי אין דער מאָס אין וועלכער דו, מיינסט, קאָן צווישן פעטערן און מיר דערווייל נאָך נישט זיין קיין רייד, אָבער אין דער טונקל, ביים אָפענעם פענצטער קאָן מען בעסער רעדן ווי ביימאָג ווען ס'שיינט די זון. וועגן געפילן קאָן מען לייכטער רעדן שעפּטשענדיק ווי בקול רם.

איך מיין אז דו האָסט צו פעטערן א שוועסטערלעכע באציונג און די ביסט גרייט אים צו העלפן פונקט ווי איך. און אפשר וועסטו עס אויך אמאָל טון, כאָטש ס'איז צווישן אייך נישט פאראן דער צוטרוי וואָס דו מיינסט, צוטרוי מוז קומען פון ביידע זייטן. איך מיין, אז דאָס איז אויך די סיבה וואָס איך קאָן מיטן טאטן קיינמאָל נישט אזוי רעדן.

לאָמירזשע פארענדיקן די דאָזיקע טעמע און קיינמאָל וועגן דעם נישט מער רעדן. אויב דו האָסט נאָך עפּעס צו זאָגן, טו עס, איך בעט דיך, שריפטלעך, ווייל אזוי איז מיר אסך לייכטער. דו ווייסט נישט ווי שטארק איך באוונדער דיך. איך האָף אָבער, אז איך וועל אויך אמאָל האָבן עפּעס פון דיין און דעם טאטנס גוטסקייט, ווייל אין דער הינזיכט זע איך ביי אייך נישט קיין גרויסן אונטערשייד".

דיין אנא.

מיטוואָך, 22. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן אָוונט האָב איך באקומען פאָלגנדיקן בריוו פון מארגאָן:

„ליבע אנא!
נאָך דיין נעכטיקן בריוו האָב איך דאָס געפיל, אז דו האָסט חרטה ווען דו גייסט צו פעטערן, כדי צו ארבעטן אָדער מיט אים צו רעדן. דו האָסט אָבער נישט די קלענסטע סיבה דערצו. ביי מיר איז פאראן נאָר איין רעכט: קענגזייטיקער צוטרוי, און דערצו איז פעטער נישט דער ריכטיקער. עס איז באמת אזוי ווי דו שרייבסט, אז איך באטראכט פעטערן ווי א מין ברודער, אָבער... ווי א יונגערן ברודער! ס'זעט אוים ווי גלייך מיר וואָלטן געפרוווט פעסטשטעלן צי מיר ווען אמאָל יאָ אָדער נישט האָבן קיין געשוויסטערלעכע באציונגען, אָבער אזוי ווייט האלטן מיר נאָך נישט.
דו דארפסט, הייסט עס, נישט האָבן אויף מיר קיין שום רחמנות. געניס נאָר די פריינטשאפט וואָס דו האָסט געפונען".
דערווייל ווערט דאָ אלץ שענער. איך מיין, קיטי, אז מיר וועלן נאָך דערלעבן, דאָ אין הינטערהויז, א גרויסע און עכטע ליבע. איך טראכט באמת נישט צי איך וועל מיט אים אמאָל חתונה האָבן, ווייל איך וויים נישט ווי אזוי ער וועט זיין אלס דערוואקסענער. איך ווייס אויך נישט צי מיר וועלן זיך דעמלט אזוי ליב האָבן, אז מיר זאָלן וועלן חתונה האָבן. אז פעטער האָט מיך ליב בין איך איצנד זיכער. וואָס פארא מין ליבע דאָס איז וויים איך נישט. צי ער וויל נאָר א גוטן חבר, צי איך געפעל אים אלס מיידל, צי אלס שוועסטער, דאָס קאָן איך נישט דערגיין.
ווען ער האָט מיר געזאָגט אז איך בין פאר אים א שטיצע בעת די אמפערייען, וואָס קומען אָפט פאָר ביי די וואן דאנס, בין איך געווען זייער צופרידן און איך בין געווען א שריט וויימער אויף דעם וועג צו גלויבן אין זיין פריינטשאפט. נעכטן האָב איך אים געפרעגט, וואָס ער וואָלט געטון ווען ס'וואָלטן דאָ געווען א טוץ אנאס און אלע וואָלטן צו אים געקומען. ער האָט מיר געענטפערט:
— ווען אלע וואָלטן געווען אזוי ווי דו, וואָלט דאָס נאָך געווען אריבערצוטראָגן.
ער איז תמיד גאסט־פריינטלעך, און איך מיין אז ס'געפעלט אים וואָס איך קום צו אים. ער לערנט פלייסיק פראנצויזיש, אפילו שפעט אין אָוונט, נאָך צען אזייגער אין בעט. אוי, ווען איך טראכט צו דעם שבת אויפדערנאכט, צו אונדזער שמועס,

צו אונדזערע שטימונגען, בין איך דאָס ערשטע מאָל מיט מיר אליין צופרידן.
איך וואָלט גאָרנישט געביטן פון דעם וואָס איך האָב געזאָגט, ווי ס'קומט אזוי אָפט פאָר. ער איז זייער שיין ווען ער לאכט און אויך ווען ער איז גאַנץ רויק, ער איז ליב און גוט. לויט מיין מיינונג איז ער געווען שטארק פארוווּנדערט ווען ער האָט געזען, אז איך בין נישט דאָס אויבערפלעכלעכסטע מיידל פון דער וועלט, נאָר אז איך בין אזא פארחלומט באשעפעניש ווי ער, מיט די זעלבע שוועריקייטן ווי ער.

מיין ענטפער:

ליבע מארגאָ!

דאָס בעסטע איז אָפּצווארטן וואָס ס'וועט ווערן. ס'קאָן נישט מער לאַנג געדויערן, ביז ס'וועט קומען די אנטשיידונג צווישן מיר און פעטערן, אזוי אָדער אזוי, ווי אזוי דאָס וועט זיך אָפּשפילן, ווייס איך נישט, אָבער איך טראַכט אויך נישט ווייטער פון מיין נאָז, איינס וועל איך זיכער טון, ווען איך וועל שליסן מיט פעטערן פריינטשאפט: איך וועל אים דערציילן — און וועל דיך אפילו נישט פרעגן — צי דו האָסט אים אויך ליב, צי דו וועסט מיט אים אמאָל האלטן ווען ס'וועט זיין נויטיק. וואָס פעטער טראַכט וועגן דיר ווייס איך נישט, אָבער איך וועל אים געוויס פרעגן. זיכער נישט שלעכטס, נאָר פארקערט! קום רויק צו אונדז ארויף אָדער ווו מיר זאָלן נישט זיין. דו שטערסט אונדז באמת נישט, ווייל מיר האָבן זיך שטילשווייגנדיק צוגעפּ־גערעדט — אזוי מיין איך — צו רעדן נאָר אין דער פינצטער. זיי מוטיק! איך טו אויך אזוי. דיין צייט קומט אפשר שנעלער ווי דו טראכסט!

דיין אנא.

דאָנערשטיק. 23. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

דאָ האָט זיך אביסל נאָרמאַליזירט. אונדזער „שווארצהענ־דלער“ איז צום גליק ווידער ארויס פון דער תפיסה!
מיפּ איז זייט נעכטן ווידער דאָ, עלי הוסט נישט מער אזוי, נאָר קאָפּהויט וועט נאָך לאַנג דארפן בלייבן אינדערהיים.

געכטן איז דאָ אראָפּגעפאלן אן אוויאָן. די מאנשאפט איז אראָפּגעשפרונגען, דער אוויאָן איז אראָפּגעפאלן אויף א שול. א גליק וואָס דאָרטן זענען נישט געווען קיין קינדער. ס'האָט אויסגעבראָכן א שריפה, און ס'זענען אויך געווען עטלעכע טויטע. די דייטשן האָבן אָן רחמנות געשאָסן אויף די אראָפּשפּרינגענדיקע פּאראשוטיסטן. די באפעלקערונג איז געווען פּול מיט גרימצאָרן פאר דער נידערטרעכטיקייט. מיר, איך מיין די מוראוודיקע פרויען, זענען געווען זייער דערשראָקן.

איך גיי אצינד אָפּט ארויף, כדי ביי פּעטערן אין צימער צו אָטעמען אביסל פּרישע אָוונט־לופט. עס איז אויך אָנגענעם צו זיצן נאָענט לעבן אים און ארויס צו קוקן. וואו דאן און דיסעל מאכן תמיד מיאוסע באמערקונגען ווען איך גיי ארויף.

„אנאס צווייטע היים", זאָגן זיי, אָדער: „צי פּאסט עס איינגעטלער, אז יונגע הערן זאָלן אויפנעמען אין זייער צימער יונגע דאמען שפּעט אין אָוונט?".

פּעטער ווייזט ארויס א וואונדערלעכע גלייכגילטיקייט צו אזעלכע „גייסטרייכע" באמערקונגען. אויך זיין מוטער איז נישט ווייניק נייגיריק און זי וואָלט אונדז גערן אויסגעפרעגט וועגן אונדזערע שמועסן, ווען זי זאָל נישט מורא האָבן אז זי וועט באקומען יענעם ענטפער. פּעטער זאָגט, אז די דערוואקסענע זענען אונדז מקנא וואָס מיר זענען יונג און ערגערן זיך וואָס מיר מאכן זיך נישט קיין צימעס פון זייער בייסיקע באמערקונגען. צומאָל קומט ער מיך רופן, און ווערט דערביי פייער רויט, אז ער רעדט קוים, כאָטש ער קעמפט קעגן דעם דאָזיקן געפיל. איך בין אזוי גליקלעך וואָס איך ווער קיינמאָל נישט רויט, דאָס דארף זיין זייער פּיינלעך!

דער טאטע זאָגט תמיד אז איך בין א מעקעלע, אָבער דאָס איז נישט אמת. איך בין נאָר זייער איידל. ביז אצינד האָבן מיר ווייניק מענטשן געזאָגט, אז איך בין א שיינע, חוץ איין יונגל אין שול, וואָס האָט געזאָגט, אז איך בין הארציק ווען איך לאך. נעכטן האָט מיר אָבער פּעטער געמאכט אן אמתן קאָמפּלימענט, און איך וויל דיר איבערגעבן אונדזער שמועס, כדי דו זאָלסט דיך פאראוויילן: פּעטער זאָגט אָפּט מאָל: „לאך נאָר!".

מיר איז דאָס אויפגעפאלן און איך האָב אים געפרעגט:

— פארוואָס זאָל איך אלץ לאכן?

— ווייל דאָס איז שיין. דערפון באקומסטו חן־גריבעלעך. וויאזוי מאכט זיך דאָס איינגעטלעך?

— אזוי בין איך געבוירן, דאס איז דאָס איינציקע שיינע וואָס איך פארמאָג!

— ניין, דאָס איז נישט אמת!

— ניין, איך ווייס. אז איך בין נישט קיין שיינע, דאָס בין איך קיינמאָל נישט געווען און וועל אויך קיינמאָל נישט זיין!

— דאָס איז אינגאנצן נישט ריכטיק. איך האלט אז דו ביסט שיין!

— דאָס איז נישט אמת.

— אז איך זאָג דיר, מעגסטו מיר גלויבן!

איך ענטפער אים, פארשטייט זיך, אז איך האלט פון אים דאָסזעלבע. די גאנצע צייט באקום איך אָנצוהערענישן וועגן אונדזער פלוצימדיקער פריינטשאפט, מיר מאכן זיך אָבער נישט קיין צימעס פון זייערע טענות. צי האָבן די עלטערן שוין אינגאנצן פארגעסן פון זייער יוגנט? אזוי ווייזט אויס. זיי נעמען אונדז ערנסט ווען מיר שפאסן, און לאכן פון אונדז ווען מיר זענען ערנסט.

דיין אנא.

טאָנטיק, 27. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

אין דער „געשיכטע פון אונדזער באהעלטעניש" וואָלט איינגעשלעך די פאָליטיק געדארפט פארנעמען א זייער גרויס קאפיטל, אָבער ווייל איך באשעפטיק מיך נישט אזוי פיל מיט פאָליטיק האָב איך זי אינגאנצן אויסגעלאָזט. דערפאר וויל איך אצינד ווידמען א גאנצן בריוו דער פאָליטיק.

אז ס'זענען פאראן פארשידענע אויפפאסונגען אין דער פראגע, איז זעלבסטפארשטענדלעך, אז מ'האלט אין איין רעדן וועגן דעם, אין אָט דער טומלדיקער מלחמה צייט, איז אויך לאָגיש, אָבער... וואָס מען אמפערט זיך אזוי וועגן דעם, דאָס איז פשוט נאריש.

זיי מעגן זיך וועטן, לאכן, שעלטן, זידלען, אלעס מעגן זיי טון, נאָר זיך נישט קריגן, ווייל דאָס האָט מייסטענס א מיאוסן סוף. די מענטשן וואָס קומען פון דרויסן, ברענגען אָפט נישט קיין אמתע נייעס. אונדזער ראדיאָ האָט ביז אצינד נאָך קיינמאָל נישט אָפגענארט. הענק, מיפּ, קאָפּהויס, קראלער, עלי, אלע

מאָלן די געשעענישן לויט זייער שטימונג. אָביעקטיווער פון אלע איז הענק.

דאָ, אין הינטערהויז, איז די שטימונג, וואָס נוגע פּאָליטיק, תמיד די זעלבע. אין די אומצאָליקע דעבאַטן וועגן אינוואַזיע, באָמבאַרדאַמענטן, רעדעס פון מיניסטאָרן א. אז. וו., הערט מען אסך מיינונגען: „נישט מעגלעך“!... „אום גאָטעס ווילן, אז זיי הייבן ערשט אצינד אָן, ווען וועלן זיי ענדיקן?“ „ס'גייט פּרימא, אויסגעצייכנט, ס'קאָן בעסער נישט זיין“.

די אָפּטימיסטן, די פּעסימיסטן אפילו די רעאַליסטן, אלע זאָגן כסדר ארויס זייער מיינונג און ווי אזוי ס'פּירט זיך, האַלט יעדער אז גאָר ער איז גערעכט. א געוויסע דאַמע האָט גרויסע יסורים וואָס איר מאַן האָט צופיל פאַרטרויען צו די ענגלענדער. דער מאַן פאַלט אָן אויף דער דאַמע פאַר אירע גרינגשעצנדיקע, שפּעטישע ווערטער לגבי זיין באַליבטער נאַציע.

זיי לאַנגווײלן זיך נישט דערביי. איך האָב עפּעס אויסגעפונען, וואָס האָט א זיכערע ווירקונג. ס'איז ווי גלייך מ'שטעכט עמיצן מיט א נאָדל און ער שפּרינגט אויף. פּונקט אזוי ווירקט מיין מיטל. איך וואַרף נאָר אריין א וואָרט, א פראַגע וועגן פּאָליטיק, שפּרינגט אריין די גאַנצע משפּחה אין וויכוח! ווי גלייך די באַריכטן פון דער דייטשער ווערמאַכט און פון בי=בי=סי וואָלטן נישט גענוג געווען, איז אין דער לעצטער צייט נאָך צוגעקומען א באַריכט וועגן „דער לאַגע אין דער לופט“, פּונקט אזוי פאַסצינירנדיק און צו מאָל אויך אנטוישנדיק. די ענגלענדער שיטן מיט באָמבעס ווי די דייטשן מיט ליגנס. מ'הערט ראַדיאָ יעדע שעה פון אינדערפרי ביז 9 — 10 אויפדערנאַכט, אמאָל אפילו ביז עלף. דאָס איז א באַווייז אז די דערוואַקסענע האָבן אסך געדולד, אָבער באַגרייפן שווער. (חוץ אייניקע אויסנאַמען; איך וויל קיינעם נישט באַליידיקן) איינמאָל אָדער צווייmאָל אין טאָג הערן ראַדיאָ וואָלט אייגנטלעך געדאַרפט זיין גענוג! ארבעטער פּראָגראַם, אָראַנזש=נאַסוי=זענדער פראַנק פיליפּס, איר מאַיעסטעט די קיניגן, אלע קומען אין דער ריי און פאַר אלע געפונען זיך צוהערער. אויב זיי עסן נישט אָדער שלאָפן נישט, זיצן זיי ארום דעם ראַדיאָ און רעדן וועגן עסן אָדער שלאָפן און פאַרשטייט זיך, וועגן פּאָליטיק. ס'ווערט שוין זייער לאַנגוויליק און ס'איז נישט אזוי לייכט דאָס אלץ צו הערן און דערביי נישט צו ווערן אַלט און גרוי.

אַן אידעאַל בײַשפּיל איז אַ רעדע פֿון ווינסטאָן טשערטשיל, וואָס ווערט פֿון אונדז אַלע זייער געערט.

זונטיק 9 אַזייגער, די טיי שטייט אויפֿן טיש. ס'קומען די געסט. דיסעל זיצט אין דער לינקער זייט בײַם ראַדיאָ, הער וואַן דאַן זיצט פֿאַר אים, לעבן אים פּעטער, די מאַמע לעבן הער וואַן דאַן, זײַן פֿרוי הינטער איר, פּים בײַם טיש, מאַרגאָ און איך אויך. חי מענער רויכערן, פּעטערן קלעפּן זיך די אויגן פֿון אָנגעשטרענגטן הערן. די מאַמע, אָנגעטאָן אין אַ לאַנגן טונקלען שלאָפֿראָק און די פֿרוי וואַן דאַן, ציטערן, ווײַל די אַוויאָנען פֿליען איבער אונדזערע קעפּ, טראָץ דער מעלדונג אַז דער ציל איז רור געביט. דער טאַטע זופּט פֿון דער טיי, מאַרגאָ און איך זיצן גאַנץ נאָענט און מושי שלאָפֿט אויף אונדזער ביידנס קני. מאַרגאָ האָט לאָקנוויקלער אין די האָר, איך בין אָנגעטאָן אין אַ קליין און צו ענגן פּיזשאַמאַ. ס'ווירקט זייער אינטים, געמיטלעך און פֿרידלעך. איך וואַרט אָבער דאָך מיט שפּאַנונג אויף דעם וואָס ס'וועט קומען. זיי קאָנען קוים דערוואַרטן דעם סוף, זיי שאַרן מיט די פֿיס פֿון אומגעדולד, כּדי צו דיסקוטירן וועגן דער רעדע. קסט, קסט, קסט, אַזוי מאַכן זיי איינער צום אַנדערן, ביז ס'ווערט פֿון דער דיסקוסיע אַ גאַנצע מחלוקת.

דײַן אַנאַ.

דינסטיק, 28. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

איך וואָלט נאָך געקאָנט שרײַבן זייער פֿיל וועגן פּאָליטיק, אָבער איך האָב דיר הײַנט צו באַריכטן וועגן אַסך אַנדערע זאַכן. ערשטנס האָט מיר די מאַמע פֿאַרבאָטן אַזוי אָפֿט אַרויפֿצוגיין, ווײַל זי מיינט, אַז פֿרוי וואַן דאַן איז אײַפֿערזיכטיק. צווייטנס האָט פּעטער פֿאַרבעטן מאַרגאָן אַרויף, איך ווייס נישט צי פֿון פּשוטער העפֿלעכקייט, צי ווײַל ער מיינט דאָס ערנסט. דריטנס האָב איך געפֿרעגט דעם טאַטן, צי איך דאַרף רעספּעקטירן דער פֿרוי וואַן דאַנס אײַפֿערזוכט. ער מיינט אַז נישט. וואָסזשע טוט מען? די מאַמע איז ברוגז, איז זי אויך אַביסל אײַפֿערזיכטיק? דער טאַטע פֿאַרגינט פּעטערן און מיר דאָס צונויפֿקומען און ער פֿרייט זיך וואָס מיר פֿאַרשטייען זיך אַזוי

גוט. מארגאָ האלט אויך אז פעטער איז זייער הארציק, זי פילט אָבער, אז מ׳קאָן נישט רעדן זאלבעדריט, דאָס וואָס ס׳איז באשטימט פאר צוויי.

די מאמע מיינט אז פעטער איז אין מיר פארליבט. ערלעך געזאָגט, ווינטש איך מיר ס׳זאָל זיין אמת! אזוי ארום וואָלטן מיר זיך געפילט גלייך און מיר וואָלטן געקאָנט לייכטער און אָפענער רעדן. די מאמע זאָגט, אז ער נעמט נישט אראָפּ אן אויג פון מיר. דאָס איז אמת, און אז ער ווינקט צו מיר פון צייט צו צייט, און אז ס׳אינטערעסירן אים מיינע חן-גריבעלער, איז אויך אמת! אָבער קענן דעם קאָן מען דאָך גאָרנישט טון, אמת?

איך געפון מיך אין א שווערער לאגע. די מאמע איז קעגן מיר און איך בין קעגן איר, און דער טאטע מאכט זיך נישט ווילנדיק פון דעם שטילן קאמף וואָס קומט פאָר צווישן אונדז. די מאמע איז טרויעריק, ווייל זי האָט מיך דאָך ליב, איך בין נישט טרויריק, ווייל איך פיל אז זי פארשטייט מיך פאָרט נישט. און פעטער... פון פעטערן וויל איך מיך נישט אָפּאָזגן. ער איז זייער א ווויל יונגל און איך באוווּנדער אים. ס׳קאָן אזוי שיין ווערן צווישן אונדז. פארוואָס דארפן די „אלטע“ אומעטום ארייננשטעקן די נאָז? נאָך גוט וואָס איך קאָן באהאלטן מיינע געדאנקען און אזוי ארום גיט זיך מיר איין נישט ארויסצווייזן ווי ליב איך האָב אים. וועט ער אמאָל עפּעס זאָגן? וועל איך אמאָל פילן זיין פנים לעבן מייגעם, ווי איך האָב דאָס געזען אין חלום מיט פעטערל? פעטער און פעטערל! אציגנד זענט איר איינס. זיי פארשטייען אונדז נישט, זיי קאָגען אונדז נישט פארשטיין, אז מיר זענען צופרידען ווען מיר זיצן ביינאנד אפילו שווייגנדיק. זיי פארשטייען נישט וואָס ס׳בינדט אונדז איינעם צום אנדערן. ווען וועלן מיר בייקומען די אלע שוועריקייטן? און דאָך איז גוט וואָס מען דארף עפּעס בייקומען, ווייל דאן איז דער סוף אסך שענער! ווען ער האָט דעם קאָפּ אין די הענט און פארמאכט די אויגן איז ער ווי א קינד, אז ער שפּילט זיך מיט מושין, איז ער פול מיט ליבע, אז ער טראָגט זעק מיט קארטאָפל און אנדערע שווערע משא, איז ער פול מיט קראפט, אז ער קוקט זיך צו ווי מען שיסט, אָדער אז ער גייט אראָפּ אין דער טונקל, כדי צו זען צי ס׳זענען נישטאָ קיין גנבים, איז ער מוטיק, ווען ער איז אומגעשיקט און אומבאהאָלפן, איז ער פשוט זיס. ער איז מיר אסך אָנגענעמער ווען ער דערקלערט מיר עפּעס, ווי איידער ווען ער לערנט עפּעס פון מיר.

מיר וואָלטן אמבעסטן געפעלן ווען ער זאָל אין אלץ שטיין העכער פון מיר. וואָס גייט אונדז אָן וואָס די מאמעס רעדן! ווען ער זאָל שוין ענדלעך וועלן רעדן.

דיין אנא.

מיטוואָך, 29. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן האָט גערעדט דער מיניסטער באָלקענשטיין ; ביים האָלענדישן זענדער און האָט געזאָגט, אז נאָך דער מלחמה וועט געדרוקט ווערן א זאמלונג פון טאָגביכער און בריוו פון דער צייט. פארשטייט זיך אז אלע האָבן תיכף געצילט אויף מיין טאָגבוך. שטעל דיר פאָר, ווי אינטערעסאנט דאָס וואָלט געווען ווען איך זאָל פארעפנטלעכן א ראָמאן פונעם „הינטערהויז". לויט דעם טיטל, וועלן די מענטשן מיינען, אז ס'האנדלט זיך וועגן א דעטעקטיוו ראָמאן.

אצינד לאָמיר זיין ערנסט. צי וועט עס זיך נישט אויסווייזן אויסטערליש, אז מ'וועט דערציילן, יאָרנלאנג נאָך דער מלחמה, ווי מיר יידן האָבן דאָ געלעבט, גערעדט און געגעסן? וויפל איך זאָל דיר נישט דערציילן, קענסטו אלץ נאָר א קליינעם טייל פון אונדזער לעבן, צ.ם ביישפיל, ווי מורא די דאמען האָבן ווען מען באָמבארדירט, אזוי ווי זונטיק, ווען דריי הונדערט פופציק ענגלישע אוויאָנען האָבן אראָפגעוואָרפן א האלבע מיליאָן ק"ג דינאמיט אויף יימוידען, און די הייזער האָבן זיך געטרייסלט פונעם ל.פט=דרוק, אָדער ווען מיר הערן וויפל עפידעמיעס ס'הערשן דאָ. פון דעם אלעמען ווייסטו גאָרנישט און איך וואָלט געדארפט שרייבן א גאנצן טאָג, ווען איך זאָל דיר וועלן דערציילן אלע פרטים. די מענטשן שטייען אין דער ריי, כדי צו באקומען גרינצייג אָדער אנדערע לעבנסמיטל, די דאָקטוירים קומען נישט צו זייערע קראנקע, ווייל מ'האָט ביי זיי צוגעגנבעט דאָס אויטאָ, (אויב זיי האָבן געהאט) אָדער דעם ביציקלעט. מען הערט פון גנבות אין אזא מאָס, אז איך מוז מיך אלץ פרעגן ווו ס'איז אהינגעקומען די שפּריכווערטלעכע האָלענדישע ערלעבקייט. קליינע קינדער פון 8 — 11 יאָר, האקן אוים די שויבן פון פרעמדע הייזער און נעמען צו אלץ וואָס ס'לאָזט זיך. קיינער וואגט נישט אוועקצוגיין פון דערהיים אפילו אויף

5 מינוט, ווייל אין איין רגע פארשווינדט אלץ. יעדן טאָג לייענט מען אין די צייטונגען, אז מ'באצאָלט א גוטן פרייז פאר צוריקברענגען געגנבעטע שרייב־מאשינען, פערזער־טעפּיכער, עלעקטרישע זייגערס, שטאָפן א. אז. וו., א. אז. וו. די גרויסע זייגערס אויף די גאסן ווערן אָפּמאָנטירט, די טעלעפאָנען אין די קאבינעס ווערן ארויסגעגנבעט ביז אויפן לעצטן דראָטל.

די שטימונג פון דער באפעלקערונג קאָן נישט זיין קיין גוטע. מיט דער וואָכנראציע קאָן מען שווער אויסקומען. די אינוואזיע לאָזט אויף זיך ווארטן, די מענער מוזן פאָרן קיין דייטשלאנד. די קינדער זענען אונטערדערנערט און ווערן קראנק. כמעט אלע מענטשן זענען אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן. א פּאָר זוילן קאָסטן אויף שווארץ 7,50 גולדן. דערביי נעמען די מיינסטע שוסטערס נישט אָן קיין ארבעט, אָדער זיי לאָזן ווארטן 4 חדשים, אויף א פּאָר זוילן. טיילמאָל ווערן זיי אין דער צייט נעלם.

איין זאך איז גוט: אויף וויפל די דערנערונג ווערט ערגער און די מאָסמיטלען שטרענגער, אויף אזוי פיל פארשטארקט זיך דער סאבאָטאזש קעגן אָקופּאנט. די באאמטע פון דער לעבנסמיטל פארטיילונג און פון אנדערע אינסטיטוציעס, העלפן אין א גרויסער מאָס די אויסבאהאלטענע, אָבער ס'זענען אויך פאראן אזעלכע וואָס פאראָטן זיי און ברענגען זיי אין תפיסה. צום גליק איז נאָר א טייל פון די נידערלענדער אויף דער זייט פון די אָקופּאנטן.

דיין אנא.

פרייטיק, 31. מערץ 1944.

ליבע קיטי!

ס'איז נאָך גענוג קאלט, אָבער די מיינסטע מענטשן זיצן שוין א חודש אָן קוילן. א מחיה, א יאָ? די שטימונג איז אין אלגעמיין זייער אָפּטימיסטיש פארן רוסישן פראָנט, ווייל דאָרט גייט עס אויסגעצייכנט. איך שרייב נישט קיין סך, וועגן פּאָליטיק, אָבער איך מוז דיר דאָך מיטיילן, ווו זיי שטייען אצינד, נעמלעך גאנץ נאָענט פונעם גענעראל גוווערנאמענט און לעבן פּרוט ביי דער רומענישער גרענעץ. זיי זענען גאנץ נאָענט פון אָדעס. דאָ ווארט מען יעדן אָוונט אויף אן עקסטרא קאָמוניקאט פון סטאלין. אין מאָסקווע שיסט מען אזוי פיל סאלוט סאלוון, אז די שטאָט

טרייסלט זיך מין הסתם א גאנצן טאָג. צי דאָס געפעלט זיי צו טון אזוי ווי גלייך די מלחמה דערנענטערט זיך ווידער, אָדער זיי קאָנען אנדערש גישט אויסדריקן זייער פרייד, דאָס ווייס איך נישט.

אונגארן איז אָקופירט פון די דייטשע טרופּן. דאָרט זענען פאראן איין מיליאָן יידן. איצט איז אויך געקומען די ריי אויף זיי.

דאָ איז גאָרנישט באזונדערס, היינט איז הער וואן דאנס געבוירנטאָג, ער האָט באקומען צוויי פעקלעך טאבאק, קאווע פאר איינמאָל (דאָס האָט זיין פרוי אָפּגעשפּאָרט פאר דעם טאָג), לימאָנאדע פון קראלערן, סארדינען פון מיפּן, פון אונדז אָדע־קאָלאָן, פלידער און טולפּן און חוץ דעם א טאָרט מיט מאלינעס און אָזשענעס, וואָס האָט זיך אביסל געברעקלט דורך דעם שלעכטן מעל און שלעכטער פוטער, אָבער פונדעסטוועגן איז ער גוט געווען.

די פּליאָטקעס וועגן מיר און פּעטערן, האָבן זיך אביסל איינגעשטילט. מיר זענען זייער גוטע פריינט, מיר זענען אסך איינציגעם און רעדן וועגן אלץ. ס'איז אזוי גוט וואָס איך מוז מיך נישט צוריקהאלטן, ווי מיט אנדערע יינגלעך, ווען מיר רעדן וועגן פריקרע ענינים. ווען מיר האָבן למשל גערעדט וועגן דער טעמע בלוט, האָבן מיר אויך דערמאָנט מענסטרואציע. ער האלט אז מיר פרויען זענען הארט. רא, רא, רא, פארוואָס?

מיין לעבן איז דאָ בעסער געוואָרן. אסך בעסער. גאָט האָט מיך נישט פארלאָזט און וועט מיך נישט פארלאָזן.

דיין אנא.

שבת, 1. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

און דאָך איז נאָך אלץ אזוי שווער. דו ווייסט מסתם וואָס איך מיין, יאָ? איך בענק אזוי נאָך א קוש, וואָס לאָזט אויף זיך אזוי לאנג ווארטן. צי באטראכט ער מיך נאָך אלץ נאָר אלס פריינט? צי בין איך פאר אים נישט מער? דו ווייסט און איך ווייס, אז איך בין שטארק, אז איך קאָן אליין טראָגן די גאנצע לאסט און אז איך בין קיינמאָל נישט געווינט געווען, זי מיט עמיצן

צו מיילן. איך האָב מיך קיינמאָל נישט געקלאמערט אין מיין מאמע. אצינד וואָלט איך אזוי גערן געלייגט דעם קאָפּ אויף זיין אקסל, און נאָר גאנץ שטיל געזעסן.

איך קאָן קיינמאָל נישט פארגעסן דעם חלום פון פּעטערס פּנים, ווען אלץ, אלץ איז געווען אזוי שיין. צי בענקט ער אויך נישט נאָך דעם? פארוואָס וויל ער איך זאָל אָפּט קומען צו אים? אוי, פארוואָס רעדט ער נישט? איך וויל מאכן א סוף, איך וויל זיין רויק. איך וויל בלייבן שטארק און האָבן געדולד, וועט דאָס אנדערע במילא קומען, אָבער... און דאָס איז דאָס ערגסטע: ס'זעט אזוי נאריש אויס, ווי גלייך איך וואָלט אים נאָכגעלאָפן, ווייל איך מוז תמיד גיין ארויף צו אים און ער קאָן נישט קומען צי מיר. אָבער די סיבה דערפון זענען די וווינונגסבאדינגונגען און ער פארשטייט דאָס. ער מוז נאָך אסך מער פארשטיין.

דיין אנא.

מאָנטיק, 3. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

קעגן מיין געוווינהייט, וויל איך דיר נאָך אמאָל שרייבן וועגן עסן, ווייל דאָס איז געוואָרן איינע פון די שווערסטע זאכן נישט נאָר אין הינטערהויז, נישט נאָר אין גאנץ נידערלאנד נאָר אין גאנץ אייראָפּע, אומעטום.

אין די 21 חדשים וואָס מיר זענען דאָ, האָבן מיר געמאכט אסך „עס־פּעריאָדן“. וואָס דאָס באטייט וועסטו תיכף געוואויר ווערן. „עס־פּעריאָד“ הייסט א צייט אין וועלכער מען באקומט נאָר איין מאכל און שטענדיק דעמזעלבן סאָרט גרינס. א היפּש שטיקל צייט האָבן מיר נישט געגעסן עפּעס אנדערש ווי נאָר א מין קרויט, אמאָל מיט זאמד אמאָל אָן זאמד, אויסגעמישט מיט קארטאָפל, אמאָל די קארטאָפל באזונדער, אָדער געבאקן. דערנאָך איז געגאנגען א סדרה שפּינאט, דערנאָך קאָלראבי, שווארץ־וואָרצלען, אוגערקעס, טאָמאטן, זויערקרויט א. אז. וו., א. אז. וו., לויט דעם סעזאָן. ס'איז זיכער נישט אָנגענעם צו עסן אינדערפרי און אויפדערנאכט זויער־קרויט. אָבער אז מען איז הונגעריק עסט מען. דערווייל האָבן מיר דעם שענסטן פּעריאָד, ווייל אצינד באקומט מען נישט קיין פריש גרינס. אונדזער וואָכן

מעג׳ו באשטייט פון: מיטאָג ברוינע פאסאָליעס, א זופ פון ארבעס, קארטאָפל מיט קניידלעך, א קארטאָפל־קוגל, אז גאָט העלפט אמאָל אויך בעריקלעך אָדער צוגעפוילטע מייערן ווידער מיט ברוינע פאסאָליעס. קארטאָפל עסן מיר צו יעדער מאָל־צייט אין מיר הייבן אָן עסן קארטאָפל אויך צום פרישטיק, צוליב ברויט מאנגל, דער זופ איז אויך פון ווייסע אָדער ברוינע פאסאָליעס, קארטאָפל און דאן די באוואוסטע פעקלעך: זשוליען זופ, אָדער ברוינע פאסאָליעס זופ: אומעטום זענען פאראן ברוינע פאסאָליעס, זיכער אויך אין ברויט. אָוונט עסן מיר קארטאָפל מיט א פאלשן סאָס און סאלאט פון רויטע בערעקעס. וועגן די מעל קניידלעך מוז איך אויך נאָך דערציילן. דאָס מאכן מיר פון רעגירונגס־מעל מיט וואסער און הייוון. פארשטייט זיך אז זיי זענען קלעפיק און הארט, און זיי ליגן אין מאָגן ווי שטיינער. מילא!

די גרעסטע געשעעניש פון דער וואָך איז דאָס רעפטעלע לעבער וורשט און מארמעלאד אויפן הוילן ברויט. אָבער מיר לעבן נאָך און אָפט באקומט אונדז די אָרעמע מאָלצייט זייער גוט.

דיין אנא.

דינסטיק, 4. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

א צייט לאנג האָב איך מער נישט געוווסט צוליב וואָס איך ארבעט. דער סוף פון דער מלחמה איז נאָך אזוי ווייט, אזוי אילוזאָריש, ווי אין א מעשהלע. אויב די מלחמה וועט זיך נישט ענדיקן ביז סעפטעמבער, וועל איך נישט מער קאָנען גיין אין שול, ווייל איך וויל נישט ארונטער בלייבן מיט צוויי יאָר. די טעג זענען אויסגעפולט מיט פעטערן, גאָר מיט פעטערן, אין געדאנק, אין חלום, אזוי אז שבת האָב איך מיך געפילט פארביטערט. איך בין געזעסן ביי פעטערן און האָב געמוזט איינהאלטן די טרערן, איך האָב געלאכט מיט דער פרוי וואן דאן ביי דער לימאָנאד, איך בין געווען פריילעך און האָפערדיק, אָבער ווי איך בין נאָר געבליבן אליין, האָב איך מיך געמוזט אויסוויינען. אין הוילן נאכטהעמד האָב איך מיך אראָפגעלאָזט

אויפן דיל און האָב צוערשט תּפילה געטון מיט גרויס כּוונה און דאַן האָב איך געוויינט מיטן קאָפּ פאַרגראָבן אין די הענט, מיט צונויפגעצויגענע קני גאַנץ איינגעקאָרטשעט אויפן נאַקעטן דיל. ביי דעם שטאַרקן געיאָמער בין איך אַביסל צו מיר נעקומען, האָב גובר געווען דאָס געוויין, כּדי מ׳זאָל מיך נישט הערן אין אַנדערן צימער. דאַן האָב איך אָנגעהויבן מיך אַליין דערמוטיקן, איך האָב צו מיר אַליין געזאָגט: „איך מוז, איך מוז, איך מוז...“

אינגאַנצן פאַרגליווערט פון דעם איינגעקאָרטשעטן זיצן בין איך אַנידער געפאַלן אויפן ראַנד פונעם בעט און האָב ווייטער מיט מיר געקעמפט, ביז האַלב עלף אַזייגער, ווען איך האָב מיך געלייגט שלאָפן. איך בין עס איבערגעקומען! און אַצינד איז עס אינגאַנצן אַריבער. איך מוז אַרבעטן, כּדי נישט צו בלייבן קיין נאַר, כּדי צו פאָרויסצוגיין, כּדי צו ווערן אַ זשורנאַליסטקע, דאָס וויל איך. איך ווייס אַז איך קאָן שרייבן, עטלעכע דערציילונגען זענען גוט, מיינע באַשרייבונגען פונעם הינטערהויז זענען הומאָריסטישע, מיין טאָגבוך זאָגט אויך זייער אַסך. אָבער... צי איך האָב באמת טאַלאַנט, דאָס מוז איך נאָך באַווייזן. „עוואַס חלום“, איז מיין בעסטע מעשׂהלע, און מאָדנע איז, וואָס איך ווייס באמת נישט פון וואַנען איך האָב עס. טיילן פון „קאַדיס לעבן“ זענען אויך גוט אָבער אינגאַנצן גענומען טויג עס נישט.

איך בין מיין בעסטע און שאַרפסטע קריטיקערן. איך ווייס וואָס ס׳איז גוט געשריבן און וואָס נישט. פריער האָט מיר באַנג געטון וואָס איך קאָן נישט שיין צייכענען, אָבער אַצינד בין איך זייער גליקלעך וואָס איך קאָן וויניקסטנס שרייבן. אויב איך בין נישט גענוג טאַלאַנטירט, כּדי צו שרייבן אַרטיקלען פאַר צייטונגען אָדער ביכער, קאָן איך דאָס טון פאַר מיר.

איך וויל פאָרויסגיין. איך קאָן מיר נישט פאָרשטעלן אַז איך וועל מוזן פירן אַזאַ לעבן ווי די מאַמע, פרוי וואַן דאַן און אַלע אַנדערע פרויען, וואָס טוען טאָקע אַן אַרבעט, אָבער שפּעטער ווערן זיי פאַרגעסן. חוץ דעם מאַן און די קינדער מוז איך האָבן נאָך עפּעס אַ זאַך וועלכע איך זאָל מיך אינגאַנצן אָפּגעבן! איך וויל אויך לעבן נאָך מיין טויט. דעריבער דאַנק איך גאָט, וואָס ער האָט מיר ביי מיין געבורט שוין מיטגעגעבן די מעגלעכקייט צו אַנטוויקלען מיין גייסט, און צו קאָנען שרייבן, אויסדריקן אַלץ וואָס לעבט אין מיר.

ווען איך שרייב פארגעס איך אָן אלץ, מיין ביטערקייט פאַרשווינדט און איך ווער מוטיקער... אָבער, און דאָס איז די גרויסע פראגע, וועל איך אמאָל עפּעס באדייטנדיקס אָנשרייבן, וועל איך קאָנען ווערן א זשורנאליסטקע אָדער א שריפטשטעלערין? איך האָף, איך האָף פון גאנצן הארצן! אין שרייבן קאָן איך אלץ קלאָר מאכן, מיינע געדאנקען, מיינע אידעאלן, מיינע פאנטאזיעס, ביי „קאדים לעבן" האָב איך שוין לאנג נישט געארבעט. אין געדאנק ווייס איך פּינקטלעך וואָס ס'דאַרף געשען ווייטער, אָבער ביים שרייבן גייט עס נישט אזוי גרינג. אפשר וועל איך דאָס קיינמאָל נישט פארענדיקן, און דער סוף דערפון וועט זיין אין פאפּיר קויבער אָדער אין אויוון: קיין תענוג פארשאפט מיר נישט דער געדאנק אָבער דאן טראכט איך ווייטער: „ביי 14 יאָר, מיט אזוי ווייניק דערפארונג, קאָן מען דאָך אייגענטלעך נישט אָנשרייבן קיין פילאָזאָפיעס".

און אצינד פאָרויס מיט נייעם מוט. ס'וועט מיר געלונגען ווייל שרייבן וויל איך.

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 6. אפּריל 1944.

ליבע קיטי!

דו האָסט מיך געפרעגט וואָס פארא ספּעציעלע אינטערעסן איך האָב און איך וועל דיר ענטפערן. דערשרעק דיך נישט, ווייל אסך זאכן אינטערעסירן מיך.

ערשטנס, פארשטייט זיך, שרייבן, אָבער דאָס איז נישט קיין ליבהאָבעריי.

צווייטנס די גענעאלאָגיע פון דער דינאסטיע. איך האָב געפונען אין צייטונגען, ביכער און דאָקומענטן מאטעריאל וועגן פראנצויזישע, דייטשע, שפּאנישע, ענגלישע, עסטרייכישע, רוסישע, נאָרוועגישע און נידערלענדישע משפּחות, איך האָב שוין אסך צונויפגעזאמלט, ווייל איך קאָנספּעקטיר שוין פון לאנג אלע ביאָגראפיעס און ביכער פון געשיכטע וואָס איך לייען. איך שרייב אפילו ארויס גאנצע קאפּיטלען פון דער געשיכטע. אזוי אז מיין דריטע ליבהאָבעריי איז געשיכטע, און דער טאטע האָט מיר געקויפט אסך ענגלישע ביכער. איך קאָן שוין קוים דער-

ווארטן דעם טאָג ווען איך וועל קאָנען פארברענגען אין די עפנטלעכע ביבליאָטעקן.

פערטנס אינטערעסירט מיך גריכישע און רוימישע מיטאָלאָגיע, און איך האָב אויף דער טעמע א געוויסע צאָל ביכער. איך האָב אויך א שוואכקייט פאר פילם־סטארם און משפחה בילדער. איך האָב שטארק ליב צו לייענען ביכער און אינטערעסיר מיך פאר אלץ וואָס איז נוגע שרייבער, דיכטער, מאָלער און אויך קונסט־געשיכטע. אפשר וועט שפעטער אויך צוקומען מוזיק. איך האָב אן אויסגעשפּראָכענע אנטיפאטיע פאר אלגעברע, געאָמעטריע און מאטעמאטיק. אלע שול־דיסיצפּלינען האָב איך ליב, אָבער געשיכטע שטייט איבער אלעם.

דיין אנא.

דינסטיק, 11. אפּריל 1944.

ליבע קיטי!

ס'האמערט מיר אין קאָפּ! איך וויים נישט מיט וואָס איך זאָל אָנהייבן. פרייטיק (פרייטיק פאר פאסכא) האָבן מיר נאָכמיטאָג זיך פארוויילט מיט געזעלשאפט־שפּילן, אזוי אויך שבת. די טעג לויפן גלייכמעסיק און גיך. זונטיק האָב איך געבעטן פעטערן ער זאָל קומען צו מיר, דאן זענען מיר ארויפגעגאנגען און זענען געבליבן ביז 6 אזייגער. פון א פערטל אויף זיבן ביז זיבן האָט מען איבערגעגעבן אין ראדיאָ א זייער שיין מאָצארט קאָנצערט, באזונדערט איז מיר געפעלן די „קליינע נאכט מוזיק" איך קאָן מיך נישט קאָנצענטרירן ווען אלע זיצן דערביי, וויל שיינע מוזיק רירט מיך תמיד זייער טיף.

זונטיק אין אָוונט בין איך מיט פעטערן ארויפגעגאנגען אויפן בוידעם. און כדי צו זיצן באקוועם האָבן מיר מיטגענומען עטלעכע קישעלעך פון דער סאָפע פון אונדזער צימער און מיר האָבן זיך אנידערגעזעצט אויף א קאסטן. ס'איז געווען זייער ענג מיר זענען געזעסן נאָענט איינער צום אנדערן, אָנגעלעגט אויף קאסטענעס. מושי איז געווען מיט אונדז, אזוי אז מיר האָבן געהאט א שומר. פלוצים ארום דריי פערטל אויף ניין האָט וואן דאן געטון א פייף און האָט געפרעגט צו מיר האָבן נישט גענומען א קישעלע פון דיסעלן. מיר זענען ביידע אויפגעשפּרינגען און זענען אראָפּגעגאנגען איינעם מיט די קישן, מיט דער

קאַץ און מיט הער וואן דאן. צוליב דעם דאָזיקן קישעלע האָט זיך אָפּגעשפּילט א גאנצע טראגעדיע, ווייל דיסעל איז געווען זייער ברוגז וואָס מיר האָבן גענומען א קישעלע, וועלכעס ער באנוצט אלס „נאכטקישן“. ער האָט מורא ס׳זאָל זיך נישט אָנפולן מיט פליי, און האָט צוליב דעם נישטיקן קישעלע געשטעלט דאָס גאנצע הויז אויפן קאָפּ. כדי זיך נוקם צו זיין, האָבן פעטער און איך אים ארייגעלייגט צוויי הארטע בערשטלעך אין בעט. מיר האָבן נאָך אסך געלאכט פון דעם דאָזיקן אינטערמעצאָ.

אונדזער פארגעניגן האָט אָבער נישט לאנג געדויערט. האלב צען אזייגער האָט פעטער אָנגעקלאפּט און געבעטן דעם טאטן ער זאָל ארויסקומען אים העלפן א שווערן ענגלישן זאַץ.

— דאָס געפעלט מיר עפּעס נישט, האָב איך א זאָג געטון צו מארגאָן.

— דאָס איז א פּשוטער שווינדל.

מיין השערה איז געווען א ריכטיקע. מ׳האָט פּונקט אויפגעבראָכן די טיר פונעם מאגאזין. דער טאטע, פעטער, וואן דאן און דיסעל זענען תיכּף אראָפּגעגאנגען. די מאמע, מארגאָ, פרוי וואן דאן און איך האָבן געווארט. פיר דערשראָקענע ווייבער מוזן רעדן. אזוי אויך מיר, ביז מיר האָבן געהערט דעם ערשטן קלאפּ פון אונטן. דערנאָך איז אלץ געוואָרן שטיל. דער זייגער האָט אויסגעקלינגען דריי פערטל צען. מיר אלע זענען געווען בלייך, מיר זענען געשטאנען שטיל, אָבער זייער דערשראָקן, וו זאָלן זיין די מענער? וואָס איז דאָס פאר א קלאפּ? קעמפן זיי אפשר מיט די גנבים? צען אזייגער איז ארויפגעקומען דער טאטע, בלייך און נערוועז. נאָך אים דער הער וואן דאן.

— פארלעשט דאָס ליכט, גייט אלע שטיל ארויף, מיר דערווארטן ס׳זאָל קומען די פּאָליציי.

מיר האָבן נישט געהאט קיין צייט מורא צו האָבן, מ׳האָט פארלאָשן דאָס ליכט, איך האָב געכאפּט א זשעמפּערל און מיר זענען שוין געווען אויבן.

— וואָס איז געשען? זאָג איך!

אָבער ס׳האָט שוין נישט געהאט ווער צו ענטפערן, די מענער זענען אלע ווידער אראָפּגעגאנגען. צען מינוט נאָך צען, זענען זיי אלע פיר ווידער ארויפגעקומען. צוויי זענען געשטאנען אויף דער וואך ביי פעטערס אָפענעם פענצטער, די טיר צום קאָרידאָר איז געווען פארמאכט, די דרייטיר פארשלאָסן. מיר האָבן אויפגעהאָנגען א סוועטער איבערן נאכט-לעמפּל און זיי

האָבן דערציילט: „פעטער האָט פון אויבן געהערט צוויי שטארקע קלעפּ, איז תיכף אראָפּגעלאָפן און האָט געזען אַז אין דער לינקער זייט פון דער לאגער־טיר פעלט א גרויס ברעט. ער איז גיך ארויפגעלאָפן, האָט אלארמירט די מענער פון דער משפחה און זיי זענען אלע פיר אראָפּגעגאנגען. ווען זיי זענען אראָפּגעקומען אין לאגער האָבן די גנבים געהאלטן אין מיטן דער ארבעט. נישט באַרעכנענדיק זיך וואָס ער טוט, האָט וואָן דאן א געשריי געטון: „פּאָליצייַ" די גנבים זענען גיך אנטלאָפן. כדי די פּאָליציי פאטרולע זאָל נישט באמערקן דאָס לאָך, האָבן די מענער ווידער אריינגעשטעלט דאָס ברעט. אָבער דורך א העפטיקן קלאפּ פון דרויסן איז דאָס ווידער ארויסגעפאלן. פון אזא חוצפּה זענען אלע פיר נשתומם געוואָרן. הער וואן דאן און פעטער האָבן געוואָלט דערהרגענען די חברה. הער וואן דאן האָט א שטארקן קלאפּ געטאָן מיט דער האק אויפן דיל, דאן איז ווידער אלץ רויק געוואָרן. זיי האָבן געוואָלט נאָך אמאָל אריינשטעלן דאָס ברעט. מ'האָט זיי ווידער אמאָל געשטערט!

אינדרויסן איז געשטאנען א פאַרפאָלק און דער שיין פון א טאשן לאָמפּ האָט באַלויכטן דעם גאנצן רוים.

„צום מייוול", האָט געברומט איינער פון די מענער, און... תיכף האָבן זיי געביטן זייער ראָל פון פּאָליציסטן צו גנבים. אלע פיר זענען ארויפגעקומען. פעטער האָט גיך געעפנט די טיר און פענצטער אין קיך און אין פריוואט קאָנטאָר, האָט אראָפּ־געוואָרפן דעם טעלעפאָן אויפן דיל און סוף כל סוף זענען זיי אלע געווען הינטער דער שוצוואנד. סוף פון ערשטן טייל.

ס'ווייזט אויס אז דאָס פאַרפאָלק האָט אלארמירט די פּאָ־ליציי. ס'איז געווען זונטיק אפדערנאכט, דער ערשטער פאסכא־אָוונט, דעם צווייטן טאָג וועט קיינער נישט זיין אין ביורא, און מיר וועלן ביז דינסטיק אינדערפרי זיך נישט קאָנען א ריר טון. שטעל דיר פאָר אנדערטהאלבן מעת־לעת צו לעבן אין אזא פחד! מיר האָבן צו גאָרנישט געטראכט, זענען געזעסן אין דער פינצטער, ווייל פרוי וואן דאן האָט פארלאָשן דאָס ליכט, מיר האָבן גערערט זייער שטיל און ביי יעדן שאָרך האָט מען געהערט „פּס, פּס!"

ס'איז געוואָרן האלב עלף, עלף, מ'האָט גאָרנישט געהערט. יעדעס מאָל איז צו אונדז געקומען דער טאטע אָדער הער וואן דאן.

א פערטל אויף צוועלף האָט מען געהערט א רעש. ביי אונדז האָט מען געקאָנט הערן דעם אָטעם פון יעדן איינעם. מיר האָבן זיך נישט גערירט. טריט אין הויז, אין פּריוואַט קאָנטאָר, אין קיך, דאַן... אויף אונדזערע טרעפּ. קוים וואָס מיר אָטעמען, אַכט הערצער קלאַפּן. טריט אויף אונדזערע טרעפּ, דאַן האָט מען זיך געפּאָרעט ביי אונדזער דריי שאַפע. די דאָזיקע רגעס זענען אומבאַשרייבלעכע.

„אַצינד זענען מיר פאַרלוירן", האָב איך געטראַכט, און האָב שוין געזען ווי די געשטאַפּאָ פירט אונדז אַלע אוועק טאַקע אין דער נאַכט. מ'האָט זיך צוויי מאָל געפּאָרעט ביי אונדזער דריי שאַפע, דאַן איז עפּעס אַראָפּגעפאַלן און די טריט האָבן זיך דערווייטערט. ס'האָט אונדז אַלע דורכגענומען א פראָסט. איך האָב געהערט דאָס קלאַפּן פון די ציין. קיינער האָט נאָך אַלץ נישט געקאָנט אַרויסרעדן א וואָרט.

אין הויז האָט מען שוין גאָרנישט געהערט, אָבער דאָס ליכט אין פאָרהויז איז געפאַלן דירעקט אויף דער שאַפע. איז דאָס געווען אַזוי דערפאַר, ווייל די שאַפע האָט אויסבאַהאַלטן א סוד? האָט די פּאָליציי פאַרגעסן אויסצולעשן דאָס ליכט? איז נאָך עמיצער געקומען כדי אויסצולעשן דאָס ליכט? אַצינד האָבן מיר באַקומען לשון, ס'איז קיינער נישט מער געווען אין הויז, אפשר נאָר א פּאָליציי-באַאַמטע ביי דער טיר.

יעדער פון אונדז האָט נאָך אַלץ געציטערט פון שרעק, יעדער האָט געמוזט... די עמערס זענען געשטאַנען אויפן בוידעם אַזוי אַז מ'האָט זיך געמוזט באַנוצן מיט פּעטערס בלעכערנעם פּאַפּיר-קויבער. וואָן דאַן האָט געמאַכט דעם אָנהויב, דאַן דער טאַטע, די מאַמע האָט זיך זייער געשעמט. דער טאַטע האָט אַריינגעבראַכט די כלי אין שטוב אַריין און מאַרגאָ, פרוי וואָן דאַן און איך האָבן זי גערן באַנוצט, צום סוף אויך די מאַמע. די נאָכפראַגע אויף פּאַפּיר איז געווען זייער גרויס, איך האָב צום גליק געהאַט פּאַפּיר אין קעשענע. די כלי האָט געשטונקען, אַלע האָבן געשעפּטשעט, מיר זענען געווען זייער מיד, ס'איז געווען 12 אַזייגער.

— לייג דיך אויפן דיל און שלאָף! מאַרגאָ און איך האָבן באַקומען קישן און קאָלדרעס, מאַרגאָ איז געלעגן נאָענט צו דער שפּייז-שאַפע, איך צווישן די פיס פונעם טיש. אויפן דיל האָט עס נישט אַזוי שטאַרק געשטונקען, אָבער פרוי וואָן דאַן האָט שטילערהייט געבראַכט אַביסל כלאָר, און אַלט טיכעל איבערן טאָפּ האָט געדינט אַלס צווייטער שוץ.

רעדן, שושקען, געשטאַנק, פּחד, ריחות, און אייביק עמיצער אויפֿן טאָפּ. נו, פּרוּוו שלאָפֿן. האַלב דריי אַזייגער בין איך געווען אַזוי מיד, אַז איך האָב גאָרנישט געהערט ביז האַלב פֿיר. כ'האָב מיך אויפֿגעכאַפּט, ווען פֿרוי וואַן דאַן איז געלעגן מיטן קאָפּ אויף מיין פּוס.

— גיט מיר אַצינד עפּעס אָנצוטון, האָב איך געבעטן. מען האָט מיר עפּעס געגעבן, אָבער פֿרעג נישט וואָס, וואָלענע הויזן איבער מיין פּיזשאַמאַ, אַ רויטן סוועטער און אַ שוואַרץ קלייד, דערצו ווייסע זאָקן און אַ פּאָר צעריסענע קני-זאָקן איבער זיי.

אַצינד האָט זיך פֿרוי וואַן דאַן אַנידערגעזעצט אויף אַ בענקל און הער וואַן דאַן האָט זיך אויסגעצויגן אויפֿן דיל ווידער מיטן קאָפּ אויף מיינע פּיס. איך האָב אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן אַלץ און האָב דערביי נאָך אַזוי געציטערט, אַז הער וואַן דאַן האָט נישט געקאָנט שלאָפֿן. איך האָב דערוואַרט אַז די פּאָליציי וועט צוריק קומען און מיר וועלן מוזן זאָגן, אַז מיר זענען אויסבאַהאַלטענע. וועלן דאָס זיין גוטע האָלענדער — וואָלטן מיר געווען געראַטעוועט — וועלן דאָס זיין נאַציס, דאַן וועלן מיר זיי מוזן אונטערקויפֿן מיט געלט!

— באַהאַלט דעם ראַדיאָ, האָט געזיפֿצט די פֿרוי וואַן דאַן.

— יאָ, אין אויוון, האָט געענטפֿערט איר מאַן, אַז זיי וועלן אונדז געפֿונען, מעגן זיי געפֿונען דעם ראַדיאָ אויך.

— דאַן וועלן זיי געפֿונען אַנאַס טאָגבוך, האָט געזאָגט דער טאַטע.

— פֿאַרברען עס, האָט פֿאָרגעשלאָגן דער גרעסטער פּחדן פֿון אונדז אַלע.

דאָס און דאָס קלאַפּן פֿון דער פּאָליציי ביי דער דרייטיר זענען פֿאַר מיר געווען די שרעקלעכסטע רגעס.

— מיין טאָגבוך נישט! מיין טאָגבוך, נאָר מיט מיר אינאיינעם. אָבער דער טאַטע האָט געלויבט צו גאָט, גאָרנישט געזאָגט.

כ'האָט נישט קיין זין איך זאָל איבערגעבן אַלע רייד וואָס איך געדענק נאָך, מ'האָט גערעדט אָן אַ שיעור. איך האָב געטרייסט די פֿרוי וואַן דאַן, וואָס האָט זייער מורא געהאַט. מיר האָבן גערעדט פֿון אַנטלויפֿן, פֿון געשטאַפּאָ, אויספֿאָרשונג און אַז מיר מוזן אַצינד אַרויסווייזן מוט.

— אַצינד מוזן מיר זיך אויפֿירן ווי סאָלדאַטן, פֿרוי וואַן דאַן! אויב ס'וועט דערצו קומען, איז פֿאַר דער קיניגן, פֿאַרן פֿאָטערלאַנד, פֿאַר פֿרייהייט, פֿאַר אמת און יושר, ווי מיר הערן אין

אָראַניע־זענדער. דאָס איינציקע אומגליק איז, וואָס מיר שלעפּן אַריין אויך די אַנדערע אין דער צרה.

דער הער וואָן דאַן האָט ווידער געביטן דעם פּלאַץ מיט זיין פרוי, דער טאַטע איז געקומען צו מיר. די מענער האָבן די גאַנצע צייט געראַנערט. פון צייט צו צייט האָט זיך געהערט אַ זיפץ, דאַן האָט ווידער עמיצער געדאַרפט גיין אויפן נאַכט־טאָפּ, און אַזוי האָט זיך דאָס איבערגעחזרט. פיר אַזייגער, פינף אַזייגער, האַלב זעקס. איך בין אַריינגעגאַנגען צו פּעטערן. מיר זענען געזעסן האַרבנדיק אַזוי נאָענט באַנאַנד ביים אָפענעם פענצטער, אַז מיר האָבן געפילט דעם ציטער פון אונדזערע קערפּערס. פון צייט צו צייט האָבן מיר אַרויסגערעדט אַ וואָרט און מיר האָבן געשפּיצט די אויערן. אין אַ שכניש הויז האָט מען אַראָפּגענומען דעם קאַמופלאַזש פון עם פענצטער.

זיבן אַזייגער האָבן די מענער געוואָלט אָנקלינגען דעם הער קאָפּהויס, כדי עמיצער זאָל קומען. זיי האָבן אויפגעשריבן וואָס זיי דאַרפן זאָגן ביים טעלעפאָן. די סכנה אַז דער וועכטער ביי דער לאַגער טיר קאָן הערן דאָס קלינגען, איז געווען גרויס, אָבער די געפאַר, אַז די פּאָליציי קאָן צוריקקומען, איז געווען נאָך גרעסער. אָט זענען די ווערטער וואָס זיי האָבן פאַרשריבן:

אויפגעבראָכן די טיר: די פּאָליציי איז געווען אין הויז ביז צו דער דרייטיר, וויטער נישט.

די גנבים זענען וואַרשיינלעך געשטערט געוואָרן, זיי האָבן אויפ־געבראָכן די לאַגער טיר און זענען אַנטלאָפן דורכן גאָרטן.

דער הויפּט אַריינגאַנג איז פאַריגלט. קראַלער מוז האָבן אַרויס־געגאַנגען דורך דער צווייטער טיר. די שרייב און רעכן־מאַשינקעס, זענען אין דער שוואַרצער שאַפע אין פּריוואַט קאָנטאָר.

פּרוווט מודיע זיין הענקן, נעמען דעם שליסל ביי עלין און גיין אין ביוראָ מיט דעם תירוץ, אַז מ׳דאַרף דער קאַץ געבן עסן.

אַליץ איז גוט אָפּגעלאָפן. מ׳האָט קאָפּהויסן אָנגעקלינגען, מ׳האָט די שרייב־מאַשינען (וואָס זענען געווען ביי אונדז) באַהאַלטן אין דער שוואַרצער שאַפע. מיר זענען געזעסן ביים טיש און האָבן געוואַרט אויף הענקן — אָדער אויף דער פּאָליציי.

פּעטער איז אַנטשלאָפן געוואָרן, וואָן דאַן און איך זענען געלעגן אויפן דיל און פלוצים האָבן מיר דערהערט שווערע טריט. איך בין שטיל אויפגעשטאַנען: — דאָס איז הענק!

— ניין, ניין, דאָס איז די פּאָליציי! האָב איך געהערט עמיצן זאָגן.

מ'האָט געקלאַפּט אין דער טיר, ס'האָט זיך געהערט מיפּס פייף! פאַר פרוי וואָן דאַן איז דאָס געווען צו פיל. זי איז געזעסן בלייך ווי דער טויט און אויסגעלאָשן אויף איר בענקל, און ווען די שפּאַנונג דויערט נאָך איין מינוט, וואָלט זי געווען געפאַלן אין חלשות.

ווען מיפּ און הענק זענען אַריינגעקומען, האָט אונדזער צימער געהאַט יענץ פּנים. דער טיש אַליין איז ווערט געווען מ'זאָל אים פאָטאָגראַפירן. דאָ איז געלעגן אויפגעמישט אַ צייטשריפט „פילם און טעאַטער", די בילדער פון דער שיינער טענצערין פאַרשמירט מיט מאַרמעלאַד, אַ רפואה קעגן דיאַרע, צוויי גלעזער מאַרמעלאַד, אַנדערטהאַלבן ברויט, אַ שפּיגל, אַ קעמל, שוועבעלייך, אייז ציגאַרעטן, טאַבאַק, אַשנבעכערס, אַ זאָקנהאַלטער, אַ טאַשן-לאָמפּ, טואַלעט פּאַפּיר א. אז. וו., א. אז. וו., זענען געלעגן איינס איבער דאָס אַנדערע.

פאַרשטייט זיך אַז מיפּן מיט הענקן האָט מען באַגריסט מיט יובל און טרערן. הענק האָט צוגעקלאַפּט דאָס לאָך מיט אַ ברעט און איז גיך אַוועקגעגאַנגען, כדי מודיע צו זיין דער פּאָליציי וועגן דער גנבה. מיפּ האָט געפונען אונטער דער לאַגער טיר אַ צעטאַלע פון אונדזער נאַכטוועכטער, אַז ער האָט דאָס לאָך געזען און האָט מודיע געווען דער פּאָליציי. הענק האָט געוואָלט גיין אויך צו אים.

מיר האָבן געהאַט אַ האַלבע שעה צייט כדי זיך אַביסל צו ברענגען אין אָרדענונג. איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געזען אַזאַ מעטאַמאָרפאָזע אין אַ האַלבער שעה. מאַרגאָ און איך האָבן צו געבעט אונטן, זענען געגאַנגען אין טואַלעט, האָבן זיך געוואַשן, געפּוצט די ציין און צוגעקעמט. דאַן האָבן מיר אַביסל צוגעראָמט און זענען ווידער אַרויפגעגאַנגען. פונעם טיש איז שוין געווען אָפּגעראָמט. מיר האָבן געבראַכט וואַסער, האָבן געמאַכט קאַווע און טיי און געגרייט צום טיש. דער טאַטע און פּעטער האָבן אַרויסגעטראָגן די נאַכט-טעפּ, און זיי אויסגעוואַשן מיט הייס וואַסער און כלאָר.

עלף אַזייגער זענען מיר ווידער געזעסן מיט הענקן ביים טיש און זיך פּאַוואָליע באַרויקט. הענק האָט דערציילט:

— די פרוי פון אונדזער נאַכטוועכטער סלאַכטער האָט דערציילט — ער אַליין איז געשלאָפן — אַז איר מאַן האָט בעת דער וואַך געזען דאָס לאָך און האָט געבראַכט אַ פּאָליציי מאַן, מיט וועלכן ער האָט דורכגעזוכט דאָס גאַנצע הויז. ער האָט געוואָלט דינסטיק גיין צו קראַלערן, כדי ווייטער צו באַריכטן. ביים

פּאָליציי קאָמיסאַריאַט האָט מען פון דער גנבה גאָרנישט געוווּסט, זיי האָבן עס אָבער תיכּף פאַרשריבן און אָפּגעלייגט צו קומען. דינסטיק אויף צוריק ווענס איז הענק צופעליק אַריינגעגאַנגען צו אונדזער גרינצייג־הענדלער און האָט אים דערציילט אַז מ'האָט איינגעבראָכן די טיר. „דאָס ווייס איך" האָט ער רויק געזאָגט, „איך בין נעכטן אויפדערנאַכט מיט מיין פרוי פאַרבייגעגאַנגען ביי דעם הויז און האָב געזען דאָס לאָך אין דער טיר. מיין פרוי האָט זיך נישט געוואָלט אָפּשטעלן, אָבער איך האָב א בליץ געטון מיט דער טאַשן־לאָמפּ. די גנבים זענען זיך צולאָפן. צוליב זיכער־קייט האָב איך די פּאָליציי נישט גערופן, ווייל איך האַלט אַז פאַר אייך טויג דאָס נישט. איך ווייס אייגנטלעך גאָרנישט, אָבער איך בין דאָך מיך משער!"

הענק האָט אים געדאַנקט און איז אַוועקגעגאַנגען. דער מענטש איז זיך זיכער משער אַז מיר זענען דאָ, ווייל ער ברענגט די קאַרטאָפל תמיד צו מיטאָג. א לייטישער מענטש!

נאָכדעם ווי הענק איז אַוועקגעגאַנגען און מיר האָבן געוואַשן געשיר — ס'איז געווען איינס אַזייגער — האָבן מיר זיך אַלע געלייגט שלאָפן. דריי פערטל דריי האָב איך מיך אויפגעכאַפּט און האָב געזען אַז הער דיסעל איז שוין פאַרשוווּנדן. צופעליק האָב איך באַגעגנט פּעטערן אין באָד־צימער מיט א פאַרשלאָפן פּנים און מיר האָבן זיך צוגויפגערעדט זיך צו טרעפן אונטן. איך האָב מיך נאָך אַביסל צוגעקעמט און בין דאַן אַראָפּגעגאַנגען.

— וואָגסטו נאָך אַרויפצוגיין אויפן בוידעם? האָט ער געפרעגט. איך האָב מסכּים געווען, האָב מיר גענומען מיין קישעלע און מיר זענען אַרויפגעגאַנגען. ס'איז געווען א הערלעך וועטער און באַלד האָבן זיך געלאָזט הערן די סירענעס. מיר זענען געבליבן אויפן אָרט. פּעטער האָט מיך אַרום גענומען, איך אים און אַזוי רויק האָבן מיר געוואַרט ביז פיר אַזייגער, ווען מאַרגאָ איז אונדז געקומען רופן צו דער קאַווע.

מיר האָבן געגעסן אונדזער ברויט, געטרונקען לימאָנאַד און מיר האָבן שוין ווידער געקאָנט שפּאַסן, חוץ דעם איז נישט געווען גאָרנישט באַזונדערס. אין אָוונט האָב איך געזאָגט פּעטערן, אַז ער איז געווען דער מוטיקסטער פון אַלע.

קיינער פון אונדז האָט נאָך קיינמאָל נישט געשוועבט אין אַזא סכּנה ווי אין דער נאַכט. גאָט האָט אונדז אָפּגעהיט. טו נאָר א טראַכט, די פּאָליציי ביי אונדזער שוץ־שאַפע, אַקעגן דער שאַפע דער ברענענדיקער לאָמפּ. און דאָך האָבן זיי גאָרנישט אַנטדעקט.

אז די אינוואזיע קומט מיט די באָמבאַרדאמענטן, קאָן יעדער זיין שטעטל באשטיין, אָבער דאָ זענען געווען אין געפאר אונדזערע אומשולדיקע און גוטע באשיצער.

„מיר זענען געראטעוועט! העלף אונדז וויטער!" דאָס איז דאָס איינציקע וואָס מיר קאָנען דיך בעטן!

די דאָזיקע געשעעניש האָט אריינגעטראָגן אייניקע פארענדערונגען. הער דיסעל זיצט מער נישט אויפדערנאכט אין קראלערס ביורא, נאָר אין באָדצימער. האלב נײַן און האלב צען גייט זיך פעטער דורך אין גאנצן הויז, כדי צו קאָנטראָלירן. זיין פענצטער טאָר מער גישט אָפן בלייבן איבער נאכט. נאָך האלב צען טאָר מען נישט אָפציען דאָס וואסער אין טואלעט. היינט אויפדערנאכט וועט קומען א טישלער, כדי צו באפעסטיקן די טיר פונעם לאגער. וויכוחים פאר און קעגן פולן אָן אונדזער הויז. קראלער האָט אונדז פאָרגעוואָרפן אונדזער אומפאָרזיכטיקייט, אויך הענק האָט געזאָגט, אז אין אזא פאל טאָרן מיר נישט אראָפגיין. מען האָט באזונדערט אונטערגעשטראָכן אז מיר זענען אויסבאהאלטענע, געפּענטעטע יידן, צוגעבונדן צו איין אָרט, רעכטלאָז אָבער מיט טויזנט פליכטן. מיר יידן, טאָרן נישט נאָכגעבן אונדזערע געפילן, מיר מוזן זיין מוטיק און שטארק, מיר מוזן טראָגן אונדזער גורל און נישט ברומען, מיר מוזן טון וואָס מ'קאָן און האָפן צו גאָט. אמאָל וועט זיך די שרעקלעכע מלחמה דאָך ענדיקן, אמאָל וועלן מיר דאָך ווידער זיין אויך מענטשן און נישט נאָר יידן.

ווער האָט אונדז דאָס אויפגעצווינגען? ווער האָט אונדז געשטעלט מחוץ למחנה פון אלע פעלקער? ווער האָט אויף אונדז געבראכט אזוי פיל ליידן? גאָט האָט דאָס אזוי געטון, און גאָט וועט אונדז אויסלייזן. אויב מיר וועלן אריבערטראָגן דאָס דאָזיקע לייד און ס'וועלן נאָך איבערבלייבן יידן, קאָנען זיי זיך פארוואנדלען פון פארדאמטע מענטשן אין א פאָרבילד פאר דער וועלט ווער ווייסט אפשר וועט גאָר די גאנצע וועלט, אלע פעלקער, דורך אונדזער גלויבן, לערנען דאָס גוטע און דערפאר, טאקע דערפאר, מוזן מיר ליידן. מיר קאָנען דאָך קיינמאָל נישט זיין נאָר האָלענדער, נאָר ענגלענדער, אָדער פארטרעטער פון סיי וואָס פאר א לאנד, נאָר מיר זענען דערביי אויך יידן, און מיר ווילן אויך בלייבן יידן.

זייט מוטיק! מיר דארפן פארשטיין אונדזער אויפגאבע, נישט קלאָגן, ס'וועט קומען אן אויסוועג. גאָט האָט נאָך קיינמאָל נישט פארלאָזט אונדזער פאָלק! דורך אלע יאָרהונדערטער זענען יידן לעבן געבליבן. אין אלע יאָרהונדערטער האָבן יידן געמוזט לייד;

אָבער אין אלע יאָרהונדערטער זענען זיי געווען שטארק. די שוואכע פאַלן, אָבער די שטארקע וועלן בלייבן און נישט אונטערגיין.
אין דער דאָזיקער נאכט האָב איך געטראכט, אז איך מוז שטארבן. איך האָב געווארט אויף דער פּאָליציי, איך בין געווען גרייט ווי די סאָלדאטן אויפן שלאכטפעלד. איך האָב מיך געוואָלט מקריב זיין פארן פאָטערלאנד, אָבער אצינד נאָכדעם ווי איך בין געראטעוועט געוואָרן, איז מיין ערשטער ווונטש נאָך דער מלחמה צו ווערן א האָלענדערין.
איך האָב ליב די האָלענדער, איך האָב ליב אונדזער לאנד, איך האָב ליב די שפּראך און וואָלט געוואָלט דאָ ארבעטן. און ווען איך דארף אפילו שרייבן צו דער קעניגין, כדי צו דערגרייכן מיין ציל, וואָלט איך מיך נישט אָפּגעהאלטן און עס געטון!
איך ווער אלץ מער אומאָפּהענגיקער פון מיינע עלטערן. ווי יונג איך בין האָב איך מער לעבנסמוט, האָב איך א ריינער און זיכער־יר יושר געפיל פון מיין מאמען. איך ווייס וואָס איך וויל, איך האָב א ציל, א מיינונג, א גלויבן און א ליבע. לאָזט מיך זיין אזוי ווי איך בין און איך וועל זיין צופרידן. איך ווייס אז איך בין א פרוי, א פרוי מיט אינערלעכער קראפט און מיט א סך מוט. אויב גאָט וועט מיך לאָזן לעבן, וועל איך דערגרייכן מער ווי ס'האָט דערגרייכט מיין מאמע. איך וועל נישט בלייבן אומבאדייטנדיק. איך וועל ארבעטן פאר דער וועלט און פאר די מענטשן!
אצינד ווייס איך אז פאר אלעמען איז דאָס וויכטיקסטע מוט און לעבנס־פרייד!

דיין אנא.

פרייטיק, 14. אפּריל 1944.

ליבע קיטי!

די שטימונג דאָ איז זייער געשפּאנט. פּים איז צעקאָכט, פרוי וואן דאן איז פארקילט און ליגט אין בעט, הער וואן דאן איז בלאס פון נישט רויכערן, דיסעל איז אומצופרידן, ווייל ער מוז מקריב זיין פון זיין באקוועמלעכקייט.
דערווייל גייט אלץ קאַפּויר. די וואסער־לייטונג אין טואלעט־צימער איז צעבראָכן און דער קראן איז איבערגעדרייט. א דאנק אונדזערע באציונגען וועט דאָס אלץ פאריכט ווערן.

צומאָל בין איך סענטימענטאל, דאָס ווייס איך, אָבער... צו־מאָל איז אויך פאראן א סיבה צו זיין סענטימענטאל. ווען פעטער און איך זיצן ערגעץ צווישן אלטווארג און שטויב אויף אן אלטן קאסטן, ענג באנאנד־ארומגענומען. און ער שפילט זיך מיט מיינער א לאָק; ווען אינדרויסן זינגען די פייגעלעך, ווען מען זעט ווי די ביימער ווערן גרין, ווען די זון לאָקט אין דרויסן ארויס און די לופט איז אזוי בלוי, אוי, דעמלט גלוסט זיך מיר אזוי פיל זאכן!

אָבער דאָ זעט מען נישט מער ווי נאָר אומצופרידענע פנימער. מען זיפצט און מען קלאָגט און ס'זעט אויס, אז ס'איז פלוצים ערגער געוואָרן. יאָ, אלץ איז נאָר אזוי שלעכט, ווי די מענטשן מאכן עס. דאָ אין הינטערהויז גיט קיינער נישט קיין גוטן ביי־שפיל. דאָ מוז יעדער זיך אליין באהערשן. „וואָלט עס שוין גע־נומען א סוף!" הערט מען יעדן טאָג.

מיך דערהאלט ביים חיות מיין ארבעט, מיין האָפענונג, מיין ליבע, מיין מוט, און דאָס אלץ מאכט מיך גוט און גליקלעך.

מיר דאכט זיך, קיטי, אז איך בין היינט אביסל צעדרייט, איך ווייס נישט פארוואָס. איך האָב אלץ אויסגעמישט, מען פילט נישט קיין צוזאמענהאנג און איך צווייפל צומאָל באמת, צי עמיצער וועט זיך אמאָל אינטערעסירן מיט מיין שרייבעכץ.

„די פלאפלעריי פון א יונג מיאוס קאטשקעלע" וועט זיין דער טיטל פון אָט דעם גאנצן שמות. די הערן באָלקענשטיין און גערבראנדי* וועלן נישט האָבן קיין סך נחת פון מיין טאָגבוך.

דיין אנא.

שבת, 15. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

איין שרעק קומט נאָך דער אנדערער. ווען וועט דאָס שוין נעמען א סוף? אזוי קאָן מען זיך פרעגן. הער נאָר וואָס ס'האָט זיך אצינד געטראָפן. פעטער האָט פארגעסן צו עפענען דעם ריגל פון דער איינגאנג־טיר (ביינאכט ווערט פון אינעווייניק פאריגלט). און דער שלאָס פון דער אנדערער טיר איז צעבראָכן.

---

* צוויי מיניסטאָרן פון דער האָלענדישער רעגירונג.

דער סוף איז געווען, אַז קראַלער און די אַרבעטער האָבן נישט געקאָנט אַריינקומען. ער איז געגאַנגען צו אַ שכן, האָט פון דאָרט אויס אויפגעבראָכן דאָס פענצטער אין קיך און איז אַריינגעקומען. ער איז מלא כעס, וואָס מיר האָבן אָפּגעטון אַזאַ נאַרישקייט. איך קאָן דיר זאָגן, אַז פּעטער איז גאַנץ אויסער זיך. ווען די מאַמע האָט געזאָגט ביים טיש, אַז זי האָט אויף אים רחמנות, זענען אים כמעט געקומען טרערן אין די אויגן. מיר זענען אַלע פּונקט אַזוי שולדיק, ווייל די מענער פרעגן כמעט יעדן טאָג, צי מען האָט געעפנט דעם ריגל, נאָר היינט האָט קיינער נישט געפרעגט. אפשר וועל איך אים קאָנען אַביסל טרייסטן, איך וואָלט אים אַזוי געוואָלט העלפן.

ס'פאָלגן איצט עטלעכע מיטיילונגען וועגן געשעענישן, וואָס זענען לעצטנס פאָרגעקומען אין הינטערהויז: נעכטן איז געוואָרן אַ וואָך, אַז מאַפּי איז פּלוצים קראַנק געוואָרן. מיפּ האָט אים גיך איינגעוויקלט אין אַ טיכל און געטראָגן צו דער קליניק. דער דאָקטער האָט אים געגעבן אַ רפואה צום מאָגן. פון דעמלט אָן זעט מען מאַפּין זעלטן, ער איז טאָג ווי נאַכט אונטערוועגנס, מין הסתם ביי זיין געליבטער.

דאָס פענצטער פונעם בוידעם בלייבט אַצינד ביינאַכט אָפן. אין אָוונט זיצן איך און פּעטער אָפט ביים פענצטער.

מיט דער הילף פון קאָפּהוים און אַביסל אייל־פאַרב, איז דאָס טואַלעט־צימער ווידער אין אָרדענונג. דעם איבערגעדרייטן קראַן האָט מען געביטן. דעם חודש האָבן מיר באַקומען אַכט שפּייז־קאַרטן. אונדזער נייעסטע נאַשעריי איז „פּיקאַלילי“. אַז מען האָט נישט קיין מזל געפונט מען אין סלוי נאָר אַ פּאָר אוגערקעס מיט זענף. גרינצייג איז אינגאַנצן נישטאָ. פאַר דעם עסן מיר סאַלאַט און נאָך דעם אויך סאַלאַט. אונדזערע מאָלצייטן באַשטייען אַצינד נאָר פון קאַרטאָפל מיט סאָס.

מען באָמבאַרדירט אָן אַ שיעור.

אין האַג האָט אַ באָמבע צעשטערט דאָס ראָטהויז און אין איין וועגס אַסך דאָקומענטן. אַלע האָלענדער וועלן באַקומען נייע אַקטן.

גענוג פאַר היינט!

דיין אנא.

זונטיק פאָרמיטאָג, קנאפ פאר עלף אזייגער, 16. אפריל 1944

ליבע קיטי!

דעם נעכטיקן טאָג טאָרסטו נישט פארגעסן, ווייל ער איז זייער וויכטיק פאר מיין גאנץ לעבן. צי איז דען נישט פאר יעדן מיידל וויכטיק ווען זי באקומט דעם ערשטן קוש? ביי מיר איז דאָס אויך אזוי. דער קוש פון הער בראם ציילט נישט און אויך נישט דער קוש אין דער האנט פון מיסטער וואָלקער. הער גאָר, וויאזוי איך האָב פלוצים באקומען דעם ערשטן קוש.

נעכטן פארנאכט, אכט אזייגער, בין איך געזעסן מיט פעטערן אויף זיין סאָפע. ער האָט מיך ארומגענומען.

— לאָמיר זיך אביסל אוועקרוקן, האָב איך געזאָגט, כדי איך זאָל מיר נישט אָנקלאָפּן דעם קאָפּ אין קאסטן.

ער האָט זיך אוועקגערוקט ביז אין עק. איך האָב מיין האנט ארונטערגעלייגט אונטער זיין אָרעם און ער האָט מיך פעסט ארומגענומען. מיר זענען שוין אָפט אזוי געזעסן, אָבער נאָך קיינמאָל נישט אזוי ענג באַנאנד ווי נעכטן. ער האָט מיך שטארק צוגעדריקט צו זיך, מיין ברוסט איז געווען נאָענט צו זיינער, מיין הארץ האָט גיך געקלאפּט — אָבער ס'איז געקומען נאָך שענערס. ער איז נישט איינגעזעסן ביז איך האָב נישט געלייגט מיין קאָפּ אויף זיין אקסל. ווען איך האָב מיך ווידער געוואָלט אויסגלייכן האָט ער גענומען מיין קאָפּ אין זיינע הענט און מיך צוגעצויגן צו זיך. ס'איז געווען אזוי גוט, איך האָב אזש נישט געקאָנט רעדן. ער האָט אביסל אומגעשיקט געגלעט מיין פּנים, זיך געשפּילט מיט מיינע לאָקן, און מיר זענען אזוי געבליבן זיצן. דאָס געפיל וואָס האָט מיך ארומגענומען, קיטי, קאָן איך דיר נישט באשרייבן. איך בין געווען אזוי גליקלעך און איך מיין, אז ער אויך. האלב ניין אזייגער האָבן מיר זיך אויפגעהויבן און פעטער האָט אָנגעטון זיינע גימנאסטיק-שיך, כדי מען זאָל נישט הערן ווען ער גייט מאכן דעם קאָנטראָל אין גאנצן הויז. איך בין געשטאנען דערביי. וויאזוי דאָס איז געשען ווייס איך נישט, אָבער איידער מיר זענען אראָפּגעגאנגען האָט ער מיך געקושט אויף די האָר, האלב אויף דער לינקער באק, האלב אויפן אויער. איך בין אראָפּגעלאָפן נישט אומקוקנדיק זיך און... ווארט מיט בענקשאפט אויפן הייניקן אָוונט.

דיין אנא.

מאָנטיק, 17. אַפּריל 1944.

ליבע קיטי!

דו מיינסט אז דער טאטע און די מאמע האלטן עס פאר ריכטיק אז איך זאָל זיצן אויף דער סאָפע און מיך קושן מיט א ייִנגל, א ייִנגל פון 17 יאָר און איך א מיידל פון כמעט 15 יאָר? איינגטלעך גלויב איך דאָס נישט, אָבער איך מוז מיך שוין פארלאָזן אויף מיר אליין. ס'איז אזוי רויק און זיכער צו ליגן אין זיינע אָרעמס און צו חלומען, ס'איז אזוי אָנרעגנדיק צו פילן זיין פנים אויף מיינעם, ס'איז אזוי גוט — אז עמיצער ווארט אויף דיר!

אָבער — און דערביי איז באמת פאראן אן אָבער — וועט פעטער נאָר ביי דעם בלייבן? ער האָט מיר צוגעזאָגט, אָבער... ער איז דאָך א ייִנגל!

איך ווייס, אז ס'איז נאָך אביסל צו פרי פאר מיר, מיט כמעט 15 יאָר צו זיין אזוי זעלבסטשטענדיק, אנדערע מענטשן קאָנען דאָס נישט באגרייפן. איך ווייס כמעט אויף זיכער, אז מארגאָ וועט נישט געבן א קוש א ייִנגל, איידער ס'וואָלט געווען די רייד פון חתונה האָבן. פעטער און איך האָבן נישט אזעלכע פלענער. די מאמע האָט זיכער אויך נישט אָנגערירט א מאן איידער זי האָט חתונה געהאט. וואָס וואָלטן געזאָגט מיינע חברטעס, ווען זיי וואָלטן געוווסט אז איך בין געלעגן אין פעטערס אָרעמס, מיין הארץ ביי זיין ברוסט, מיין קאָפּ אויף זיין אקסל?

אוי, אנא, ס'איז בושה, אָבער דעם אמת געזאָגט, איך האלט דאָס נישט פאר קיין בושה. מיר זיצן דאָ אָפּגעשלאָסן, אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט, אין פחד און אין זאָרג, באזונדערס אין דער לעצטער צייט. פארוואָס זאָלן מיר, וואָס האָבן זיך ליב, שטיין דערווייטערט איינער פונעם אנדערן? פארוואָס זאָלן מיר ווארטן ביז מיר וועלן זיין אין די פּאַסיקע יאָרן? פארוואָס זאָלן מיר אסך פרעגן?

איך האָב מיר פירגענומען אליין אויף מיר אכטונג צו געבן. ער וועט מיר קיינמאָל נישט פארשאפן קיין עגמת נפש. פארוואָזשע זאָל איך נישט טון וואָס מיין הארץ הייסט מיר און וואָס ס'מאכט אונדז ביידע גליקלעך? איך מיין פּאָרט, קיטי, אז דו באמערקסט עפּעס פון מיינע צווייפל. מיין ערלעכקייט איז אין שטרייט מיט מיינע אויסבאהאלטענע מעשים. מיינסטו אז איך דארף אלץ דערציילן דעם טאטן? מיינסטו אז אונדזער סוד דארף אָנפארטרויט ווערן, א דריטן? ס'וואָלט אסך פארלוירן געגאנגען

פון דער צארטקייט. צי וועל איך אינערלעך רויקער ווערן דערפון? איך וועל מיט אים רעדן.

יאָ, איך וועל מיט „אים" רעדן איבער אזויפיל זאכן, ווייל נאָר זיך האַלדזן און קושן האָט נישט קיין זין. מען דאַרף אסך צוטרוי, כדי אַלץ ארויסצורעדן, אָבער דאָס באוווסטזיין אז מיר האָבן דעם דאָזיקן צוטרוי, וועט אונדז געבן אסך כוח!

דיין אנא.

דינסטיק, 18. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

דאָ איז אַלץ אין אָרדענונג. דער טאטע האָט גראָד געזאָגט, אז דעם 20 מאי דערוואַרט מען גרויסע מיליטערישע אָפּעראציעס אין רוסלאנד, איטאליע און אויך אין מערב. וואָס לענגער ס'געדויערט, אַלץ ווייניקער קאָן איך מיר פאָרשטעלן אונדזער באַפרייונג. נעכטן האָב איך מיט פעטערן געהאט א שמועס, וועלכן איך האָב געפלאנט שוין פאר צען טעג. איך האָב אים דערקלערט אַלע אונדזערע מיידלישע סודות, איך האָב מיך נישט געשעמט צו רעדן פון די אינטימסטע זאכן. דער אָוונט האָט זיך פאַרענדיקט מיט א קענגזייטיקן קוש גאַנץ נאָענט צו מיין מויל. דאָס איז באמת א וואונדערבאר געפיל.

אפשר וועל איך אמאָל ארויפברענגען מיין בוך, אין וועלכן איך פארצייכן אַלץ וואָס ס'געפעלט מיר, און מיר וועלן קאָנען זיך מער פארטיפן אין די שיינע זאכן. איך האָב נישט ליב שטענדיק צו ליגן אין זיינע אָרעמס. איך וואָלט געוואָלט ער זאָל אויך אזוי טראכטן.

נאָך דעם לאנגן ווינטער האָבן מיר א פרעכטיקן פרילינג. דער אפריל איז באמת וואונדערבאר, נישט צו ווארעם און נישט צו קאַלט. און פון צייט צו צייט אביסל רעגן. אונדזער קאשטאניענבוים איז שוין היפש גרין און דאָ און דאָרט זעט מען שוין א קליין ליכטל פון צוויט. עלי האָט אונדז שבת פארשאפט א גרויסע פרייד. זי האָט געבראכט בלומען, דריי בוקעטלעך נארציסן, און פאר מיר א בינטעלע וואונדערשיינע, קליינע, בלויע היאצינטן.

קיטי, איך מוז לערנען אַלגעברע, אויף ווידערזען!

דיין אנא.

מיטוואָך, 19. אפריל 1944.

ליבער שאַץ!

(דאָס איז דער נאָמען פון א פילם מיט דאָריט קרייזלער, אידא וויסט און האראָלר פאולזען).

איז דען פאראן עפּעס שענערס אויף דער וועלט, ווי ארויסצוקוקן פון אן אָפענעם פענצטער אין דער נאַטור, צו הערן דאָס זינגען פון די פייגעלעך, צו פילן די זון אויף דיין פּנים און צו האלדזן שווייגנדיק א ליב ייִנגל? דאָס קאָן נישט זיין שלעכט, ווייל אָט די שטילקייט ווירקט אזוי גוט. אוי, ווען מען וואָלט אונדז נאָר קיינמאָל נישט געשטערט, אפילו נישט מושי!

דיין אנא.

פרייטיק, 21. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן נאָכמיטאָג בין איך געלעגן מיט האלדזווייטיק אין בעט. אזויווי דאָס האָט מיך שוין נעגודיעט, טאקע פונעם ערשטן טאָג אָן און איך האָב נישט געהאט קיין פיבער, בין איך הייגט ווידער אויפגעשטאנען. ס'איז דער אכצענטער געבוירנטאָג פון דער קרוין־פרינצעסן עליזאבעט פון יאָרק. בי־בי־סי האָט געמאָלדן, אז מען האָט זי נאָך נישט דערקלערט פאר פולייעריק, ווי דאָס ווערט געוויינטלעך געטון ביי פירשטן. מיר האָבן ארומגערעדט מיט וועלכן פרינץ די שיינהייט וועט זיך משדך זיין, מיר האָבן אָבער נישט געקאָנט געפונען פאר איר א פּאסיקן שידוך. אפשר וועט איר שוועסטער, די פרינצעסן מארגארעט ראָזע, אמאָל חתונה האָבן מיטן פרינץ בודאָען פון בעלגיע?

דאָ פאלן מיר פון איין אומגליק אין אנדערן. קוים האָט מען באפעסטיקט די אויסגטיר, האָט זיך ווידער באוויזן דער לאגערארבעטער. לויט אלע סימנים האָט ער געגנבט קראָכמאל און וויל אצינד ארויפלייגן די שולד אויף עלין. דאָס גאנצע הינטערהויז איז, פארשטייט זיך, ווידער אויפגערעגט. עלי איז אויסער זיך פון כעס.

איך וויל מיך אָנפרעגן ביי א צייטשריפט צי זיי וואָלטן נישט געדרוקט מיינס א מעשהלע, פארשטייט זיך, אונטער א פסעוּדאָנים.

ביז צום אנדערן מאָל, מיין ליבינקע!

דיין אנא.

דינסטיק, 25. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

שוין 10 טעג רעדט נישט דיסעל מיט וואן דאנען און נאָר דערפאר, ווייל זינט דער צווייטער גנבה האָבן מיר אָנגענומען שטרענגע מאָססמיטלען, וואָס געפעלן אים נישט.

— דאָ ווערט אלץ געטון קאפויער, האָט ער מיר געזאָגט, — איך וועל אמאָל רעדן מיט דיין טאטן וועגן דעם. — אצינד טאָר ער מער נישט זיצן אונטן אין קאָנטאָר, אפילו נישט שבת נאָכמיטאָג און זונטיק, אָבער ער טוט עס פונדעסטוועגן יאָ. וואן דאן איז געווען אין כעס און דער טאטע איז אראָפּגעגאנגען, כדי מיט אים צו רעדן. פארשטייט זיך, אז ער האָט ווידער געפונען פארשידענע תירוצים, אָבער דאָס מאָל איז ער מיטן טאטן אויך נישט דורכגעקומען. דער טאטע רעדט אצינד וואָס ווייניקער מיט דיסעלן, ווייל ער האָט אים באַליידיקט. קיינער ווייסט נישט וויאזוי, אָבער ס'איז מין הסתם געווען זייער מיאוס.

איך האָב אָנגעשריבן א הארציקע דערציילונג, זי הייסט „בלורי דער וועלט-אנטדעקער". זי איז מיינע דריי צוהערער זייער געפעלן.

איך בין נאָך אלץ זייער פארקילט און האָב אויך אָנגעשטעקט אי מארגאָן, אי טאטע-מאמע. פעטער זאָל זיך נאָר נישט אָנעמען! ער האָט פון מיר געוואָלט א קוש און האָט מיך אָנגערופן זיין „עלדאָראדאָ", אצינד טאָר מען נישט, מיין טייערער! אָבער ליב איז ער דאָך!

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 27. אפּריל 1944.

ליבע קיטי!

היינט אינדערפרי איז פרוי וואַן דאַן געווען שלעכט אויפ־געלייגט; זי האַלט זיך אין איין באַקלאָגן: אַז זי איז פאַרקילט, אַז ס'זענען נישט פאַראַן קיין טראָפּן, אַז זי האַלט עס נישט מער אויס אַזויפיל צו שנייצן די נאָז. דערנאָך, אַז ס'שיינט נישט די זון, אַז ס'קומט נאָך נישט די אינוואַזיע, אַז מיר טאָרן נישט אַרויסקוקן דורכן פענצטער א. אַז. וו. מיר האָבן געמוזט פון איר לאַכן, נאָר ווייזט אויס, אַז ס'איז געווען צום דערליידן, ווייל זי אַליין האָט אויך געלאַכט.

איך לייען איצינד „קייסער קאַרל דער פינפטער", פון אַן אוניווערסיטעט־פּראָפעסאָר פון געטינגען. פערציק יאָר האָט ער געאַרבעט ביי דעם דאָזיקן בוך. אין פינף טעג האָב איך קוים איבערגעלייענט 50 זייטן, מער איז נישט מעגלעך, דאָס ביכל האָט 598 זייטן. רעכן נאָר אויס ווי לאַנג איך וועל דאַרפן דערביי זיצן, און דאַן קומט ערשט א צווייטער טייל! אָבער... זייער אינטערעסאַנט!

וואָס א שילערן לערנט איז גאָרנישט קעגן דעם וואָס איך טו אויף אין א טאָג.

קודם האָב איך איבערגעזעצט פון האָלענדיש אויף ענגליש א פראַגמענט פון נעלזאָנס לעצטער שלאַכט. דערנאָך בין איך איבערגעגאַנגען צו דעם נאָרדישן קריג (1700—1721), פּעטער דער גרויסער, קאַרל דער צוועלפטער, אויגוסט דער שטאַרקער, סטאַניסלאַוו לעשטשינסקי, מאַזעפּאַ, בראַנדנבורג, פאָר פּאָמערן, הינטער פּאָמערן און דענעמאַרק, איינעם מיט די דאַטעס וואָס געהערן דערצו. דערנאָך האָב איך געלאַנדעט אין בראַזיליע. איך האָב געלייענט וועגן באַהיאַ־טאַבאַק, וועגן איבערפלוס פון קאַווע, וועגן די אַנדערטהאַלבן מיליאָן איינוווינער פון ריאָ דע זשאַנעיראָ, וועגן פּערנאַמבוקאָ און סאַאָ פּאַולאָ, נישט צו פאַרגעסן וועגן אַמאַזאָנאַ־טייך, וועגן נעגער, ווייסע, מולאַטן, מעסטיצן, וואָס זענען מער ווי 50% אַנאַלפאַבעטן. און וועגן מאַלאַריע. אַזוי ווי איך האָב נאָך געהאַט אַביסל צייט האָב איך גיך זיך א נעם געטון צו א יחוס־בריוו: יאַן דער אַלטער, ווילהעלם לודוויג, ערנסט קאַזימיר, היינריך קאַזימיר דער ערשטער, ביז צו דער קליינער מאַרגאַריט פראַנציסקאַ (געבוירן אין 1943 אין אָטאַווא).

צוועלף אַזייגער: אויפן בוידעם האָב איך פאָרגעזעצט מיין סטודיע. געמלעך, קירכן־געשיכטע... פּפּפו ביז איינס אַזייגער.

צוויי אזיינער איז דאָס אָרעמע קינד שוין ווידער געזעסן ביי דער ארבעט. (הם... הם...). איצט זענען געווען אין דער ריי מאלפעס מיט שמאָלע און ברייטע נעז. קיטי, זאָג מיר אויף גיך, וויפל פינגער האָט א גיל-פערד! דאן האָט געפאָלגט די ביבל, נח'ס תיבה, שם חם ויפת, דערנאָך קארל דער פינפטער. דערנאָך מיט פעטערן ענגליש: „דער קאָלאָנעל" פון צעקעריי. איינחזרן פראנצויזישע וואָקאבלען און דערנאָך פארגלייכן מיסיסיפי און מיסורי. גענוג פאר היינט, אדיע!

דיין אנא,

פרייטיק, 28. אפריל 1944.

ליבע קיטי!

מיין חלום פון פעטער וועסל האָב איך קיינמאָל נישט פארגעסן. ווען איך טראכט דערפון פיל איך נאָך אצינד זיין פנים לעבן מיינעם, מיט יענעם וואונדערבארן געפיל. מיט פעטערן דאָ, האָב איך געהאט דאָס דאָזיקע געפיל. אָבער קיינמאָל נישט אין אזא גרויסער מאָס, ביז... מיר זענען נעכטן געזעסן צוזאמען ארומגענומען אויף דער סאָפע. פלוצים איז די אלטע אנא פארשוונדן און די צווייטע אנא איז געווען דאָ. די צווייטע אנא, וואָס איז נישט פרייליך און פארשייט, וואָס וויל נאָר ליב האָבן און זיין רויק.

איך בין געזעסן ענג לעבן אים און האָב געפילט ווי די אויפרעגונג וואקסט אין מיר. די טרערן זענען מיר געקומען אין די אויגן און האָבן זיך אראָפּגעקייקלט אויף מיין פנים. צי האָט ער דאָס באמערקט? ער האָט עס מיט גאָרנישט ארויסגעוויזן. צי פילט ער פונקט ווי איך? ער האָט קוים ארויסגערעדט א וואָרט. צי ווייסט ער, אז ער האָט פאר זיך צוויי אנאס? וויפל נישט פארענטפערטע פראגן!

האלב ניין בין איך אויפגעשטאנען און בין צוגעגאנגען צום פענצטער, וווּ מיר פלעגן זיך תמיד געזעגענען. איך האָב נאָך געציטערט, איך בין נאָך אלץ געווען אנא נר. 2. ער איז מיר נאָכגעגאנגען, איך האָב אים ארומגענומען און געקושט אויף דער לינקער באק. ווען איך האָב אים געוואָלט א קוש פון אויך אויף דער רעכטער, האָבן מיינע ליפּן באגעגנט זיינע. פאר-

שיכורט האָבן מיר זיך ענג ארומגענומען, נאָכאמאָל און ווידער אמאָל, כדי קיינמאָל נישט אויפצוהערן!

פּעטער האָט אזא באדערפעניש נאָך צערטלעכקייט! ער האָט צום ערשטן מאָל אנטדעקט א מיידל, צום ערשטן מאָל געזען אז די „פארשאָלטענע באשעפעגישן" האָבן אויך א הארץ און זענען גאָר אנדערש, ווען מען איז מיט זיי אליין. צום ערשטן מאָל אין לעבן האָט ער אוועקגעשענקט זיין פריינטשאפט און זיך אליין, ער האָט פריער קיינמאָל נישט געהאט א חבר אָדער א חברטע. אצינד האָבן מיר זיך געפונען איינס דאָס אנדערע. איך האָב אים אויך נישט געקענט. איך האָב אויך נישט געהאט קיין פריינט, וואָס איך זאָל אים קאָנען אלץ אָנפארטרויען, און אצינד האלט איך שוין אזוי וייט... כסדר מאטערט מיך די פראגע:

„איז דאָס גוט, איז דאָס ריכטיק, וואָס איך בין אזוי נאָכגיביק, אזוי ליידנשאפטלעך, פונקט אזוי ליידנשאפטלעך און פול מיט פארלאנגען ווי פעטער? מעג איך, אלס מיידל, מיר דאָס אלץ דערלויבן?" אויף דעם איז נאָר פאראן איין ענטפער:

„איך האָב געהאט אזא בענקשאפט, שוין אזוי לאנג, און בין געווען אזוי איינזאם, און אצינד האָב איך געפונען א טרייסט און פריידן!" אינדערפרי פירן מיר זיך אויף ווי געווייגטלעך, צומיטאָג אויך. אָבער אין אָוונט לאָזן זיך מער נישט אונטערדריקן די פארלאנגען און דאָס טראכטן צו דעם פארגעניגן און צו דעם גליק פון יעדער באגעגעניש. דעמלט געהערן מיר נאָר זיך אליין. יעדן אָוונט, נאָך דעם לעצטן קוש האָב איך דאָס געפיל אז איך מוז אנטלויפן, כדי אים נישט מער קוקן אין פנים אריין. אוועק, אוועק, אוועק, כדי צו זיין גאנץ אליין אין דער טונקל!

אָבער וואוהין קום איך, ווען איך גיי אראָפּ די 14 טרעפּ? אין פולן ליכט, וו מען דערציילט, מען לאכט, מען פרעגט מיך עפּעס, איך מוז ענטפערן און מאַר גאָרנישט ארויסווייזן. מיין הארץ איז נאָך צו ווייך, כדי גובר צו זיין אזעלכע אויפברויזנדיקע מאָמענטן ווי נעכטן אויפדערנאכט. די זאנפטע אנא איז א זעלטענע. אָבער דערפאר לאָזט זי זיך נישט תיכף פאריאָגן. פּעטער האָט מיך אזוי טיף באריהרט ווי נאָך קיינמאָל נישט, חוץ אין חלום. פּעטער האָט מיך פארכאפּט און איינגאנצן צערודערט. איז דאָס נישט זעלבסטפארשטענדלעך פאר יעדן מענטשן, ער זאָל זיך דערנאָך אָפּרוען און ווידער געווונען דאָס גלייכגעוויכט? אוי, פּעטער וואָס האָסטו מיט מיר געטון? וואָס

ווילסטו פון מיר? ווהיז זאָל דאָס פירן? אצינד פארשטיי איך עלין, אצינד, ווען איך האָב דאָס אליין איבערגעלעבט, פארשטיי איך אירעצווייפל. ווען איך וואָלט געווען עלטער און ער וואָלט ווען מיט מיר חתונה האָבן, וואָס וואָלט איך אים געענטפערט? אנא, זיי ערלעך! חתונה האָבן וואָלסטו מיט אים נישט געקאָנט, אָבער אים אָפּלאָזן איז אויך שווער! פּעטערס כאראקטער איז נאָך נישט אויסגעגליכן, ער האָט נאָך צו ווייניק ענערגיע, צו ווייניק מוט און קראפט. אינערלעך, איז ער נאָך א קינד, נישט עלטער פון מיר, ער וויל קודם כל רו און גליק.

בין איך באמת ערשט 14 יאָר אלט? בין איך נאָך א נאריש שול־מיידל? בין איך נאָך באמת אזוי אומדערפארן? איך האָב מער דערפארונג ווי די אנדערע, איך האָב עפּעס איבערגעלעבט, וואָס כמעט קיינער אין מיינע יאָרן האָט נאָך נישט איבערגעלעבט. איך האָב מורא פאר מיר אליין, איך האָב מורא אז איך גיב זייער נאָך מיין פארלאנג, וויאזוי וועט דאָס זיין שפּעטער מיט אנדערע יינגלעך? אוי, ס'איז אזוי שווער, דאָס הארץ מיטן מוח זענען אין אייביקן שטרייט, יעדער פון זיי רעדט צו זיין צייט. אָבער וויים איך דען צי איך האָב אויסגעקליבן די פּאסיקע צייט?

דיין אנא.

דינסטיק, 2. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

שבת אין אָוונט האָב איך פּעטערן געפרעגט צי ער מיינט, אז איך דארף עפּעס דערציילן דעם טאטן וועגן אונדז. נאָך א קורצן שמועס האָט ער געזאָגט, אז ער האלט דאָס פאר ריכטיק. איך בין צופרידן, דאָס איז א סימן אז ער האָט ריינע כוונות. תיכף ווי איך בין אראָפּגעקומען בין איך געגאנגען מיטן טאטן ברענגען וואסער, און שוין אויף די טרעפּ האָב איך אים געזאָגט:

— טאטע, דו פארשטייסט מין הסתם, אז ווען איך בין צוזאמען מיט פּעטערן זיצן מיר נישט אויף א מעטער ווייט איינער פונעם אנדערן. האלסטו דאָס פאר א פעלער?

דער טאטע האָט נישט תיכף געענטפערט, דאן האָט ער גע־זאָגט: — ניין, א פעלער איז דאָס נישט, אנא, אָבער דאָ אין דעם באגרענעצטן רוים מוזטו אכטונג געבן...

ער האָט נאָך עפּעס געזאָגט אין דעם זין און דאן זענען מיר ארויפגעגאנגען. זונטיק אינדערפרי האָט ער מיך צוגערופן, און

מיר געזאָגט: — אנא, איך האָב נאָכאמאָל וועגן דעם געטראכט. (איך האָב שוין אָנגעהויבן מורא האָבן). — דאָ אין הינטערהויז איז דאָס אייגנטלעך נישט ריכטיק! איך האָב געמיינט אז איר זענט חברים. איז פעטער פארליבט?

— הייבט זיך נישט אָן, האָב איך געזאָגט.

— אנא, דו ווייסט אז איך פארשטיי אייך זייער גוט, אָבער דו מוזט זיין צוריקגעהאלטן, אים נישט מער דערמוטיקן. גיי נישט צו אָפט ארויף. אין אזעלכע ענינים איז תמיד דער מאן דער אקטיווער טייל, די פרוי קאָן האמעווען. אינדרויסן, אויף דער פריי איז דאָס גאָר עפּעס אנדערש. דו זעסט אנדערע יינגלעך און מיידלעך, רו קאָנסט גיין שפּאצירן, טרייבן ספּאָרט א. אז. וו. אָבער אז איר זענט דאָ צוזאַמען אינייִנעם און אויב דו ווילסט עס אמאָל נישט, איז פיל שווערער. איר זעט אייך די גאנצע צייט, אייגנטלעך שטענדיק, זיי פאָרזיכטיק, אנא, און נעם עס נישט צו ערנסט.

— דאָס טו איך נישט טאטע, און פעטער איז אָרנטלעך, ער איז א ווויל יינגל!

— יאָ, אָבער ער האָט נישט קיין פעסטן כאראקטער און מען קאָן אים גרינג באיינפלוסן אי צום גוטן, אי צום שלעכטן. איך האָף, אז ער וועט בלייבן גוט, ווייל אין תוך איז ער אָרנטלעך.

מיר האָבן נאָך א ווײַלע גערעדט, דאן האָבן מיר זיך איינ־פארשטאנען, אז דער טאטע וועט מיט אים אויך רעדן. זונטיק בייטאָג, ווען מיר זענען געווען אויבן, האָט פעטער געפרעגט:

— דו האָסט גערעדט מיט דיין טאטן, אנא?

— יאָ, האָב איך געזאָגט, איך וועל דיר דערציילן. ער מיינט, אז סאיז נישט קיין פעלער, אָבער ווייל מיר זענען דאָ אזוי ענג ביינאנד, קאָנען מיר זיך אויך לייכט צעקריגן.

— מיר האָבן דאָך באשלאָסן, אז מיר זאָלן זיך נישט קריגן און איך וויל, אז מיר זאָלן האלטן וואָרט.

— איך אויך, פעטער, אָבער דער טאטע מיינט, אז ס'קאָן אויך זיין אנדערש. ער האָט געמיינט, אז מיר זענען נאָר חברים. דו האלסט אז דאָס איז אצינד נישט מעגלעך?

— איך האלט אז יאָ. און דו?

— איך אויך. איך האָב דעם טאטן געזאָגט, אז איך האָב צו דיר צוטרוי. איך האָב צו דיר צוטרוי, פעטער, פונקט אזוי ווי איך האָב צום טאטן, און איך מיין אז דו ביסט עס ווערט, אמת?

— איך האָף (ער איז געוואָרן רויט און פארשעמט).

— איך גלויב אין דיר, איך גלויב, אז דו האָסט א גוטן כאראק־טער און אז דו וועסט זיך צו עפעס דערשלאָגן.

מיר האָבן נאָך גערעדט וועגן פארשידענע זאכן, דאן האָב איך געזאָגט:

— אז מיר וועלן פון דאָ ארויס, וועסטו זיך סיווי מער נישט אומקוקן אויף מיר.

ער האָט זיך צעפלאמט: דאָס איז נישט אמת, אנא! ניין, טאָרסט נישט אזוי טראכטן וועגן מיר!"

דאן האָט מען מיך גערופן.

מאָנטיק האָט ער מיר דערציילט, אז דער טאטע האָט מיט אים גערעדט.

— דיין טאטע האלט אז פון פריינטשאפט קאָן ווערן א ליבע, אָבער איך האָב אים געזאָגט, אז ער מעג זיך אויף אונדז פארלאָזן.

דער טאטע וויל, אז איך זאָל אָוונט איצט זעלטענער ארויפגיין, אָבער דאָס וויל איך נישט. נישט נאָר דערפאר, ווייל איך האָב ליב צו זיין מיט פעטערן, איך האָב אים געזאָגט, אז ער מעג האָבן צוטרוי צו אונדז. איך האָב אויך צו פעטערן צוטרוי און איך וויל אים דעם דאָזיקן צוטרוי באווייזן! ווען איך גיי אָבער נישט ארויף צוליב אומצוטרוי, קאָן איך אים דאָס נישט באווייזן.

ניין, איך גיי יאָ ארויף!!

אינצווישן איז די דיסעל־דראמע אויך פארביי. שבת אין אָוונט ביים טיש האָט ער געבעטן אנטשולדיקונג אין א שיינער קלאָ־רער האָלענדישער רעדע. וואן דאן האָט זיך תיכף איבערגעבעטן. דיסעל האָט מין הסתם די דאָזיקע לעקציע געחזרט א גאנצן טאָג. זיין געבוירנטאָג, זונטיק, איז אדורך בשלום. ער האָט פון אונדז באקומען א פלאש וויין פון 1919, פון די וואן דאנס (וואָס האָבן אים אצינד געקאָנט געבן א מתנה), א גלאָז „פיקאלילי" און א פעקל ראזירמעסערלעך, פון קראלער, איינגעמאכטס פון לימע־נעס, פון מיפ א ביכל און פון עלי א וואזאָנע. ער האָט יערן פון אונדז געשענקט אן איי.

דיין אנא.

מיטוואָך, 3. מאי 1944.

ליבע קיטי!

קודם די נייעס פון דער וואָך. די פּאָליטיק האָט פּעריען. עס איז גאָרנישט, טאקע לחלוטין גאָרנישט געשען. איך הייב אויך אָן פּאוואָליע צו גלויבן, אז די אינוואזיע קומט. זיי קאָנען דאָך נישט לאָזן די רוסן אליין קעמפן. אגב איז ביי זיי אצינד אויך שטיל.

הער קאָפּהויס קומט ווידער יעדן טאָג אין ביוראָ, ער האָט געבראכט א נייע פּרוזשינע פאר פּעטערס סאָפע, און פּעטער וועט זיך מוזן נעמען צו דער ארבעט, כאָטש ס'שטייט אים נישט אָן. הער קאָפּהויס האָט אויך געבראכט אינסעקטן=פּראָשעק פאר דער קאץ. צי האָב איך דיר דערציילט אז מאָפּי איז פארשוואונדן? זייט דעם לעצטן דאָנערשטיק איז פון אים קיין סימן נישט פאַראַן. מין הסתם איז ער שוין לאנג אין „קעציש גן=עדן“, עפּעס א צער=בעל=החיימניק האָט זיך אוודאי פון אים געמאכט א גוטן אָנבייסן. אפשר וועט פון זיין פעל נאָך ווערן א קינדער=קוטשמעלע. פּעטערן טוט זייער באנג. זייט שבת עסן מיר אָנבייסן האלב צוועלף אזייגער. אינדערפרי עסן מיר נאָר א שיטערע קאשע, און דאָס מוז זיין גענוג. אזוי ארום שפּאָרן מיר איין א מאָלצייט. גריגווארג איז נאָך אלץ אזוי שווער צו באקומען. היינט האָבן מיר געהאט אביסל צוגעפוילט קרויט. סאלאט, שפּינאט און קרויט, עפּעס אנדערש איז נישט פאראן. דערנאָך פארדאָרבענע קארטאָפל, א וואונדערבארע קאָמבינאציע!

שוין מער ווי צוויי חדשים האָב איך נישט געהאט די מענסטרואציע, זינט שבת האָב איך זי ווידער באקומען. טראָץ דעם עקל און דער אומבאקוועמלעכקייט בין איך צופרידן וואָס זי האָט מיך נישט פארלאָזט.

דו קאָנסט אוודאי פארשטיין, אז דאָ פרעגט מען זייער אָפט: פארוואָס און צוליב וואָס טויג די מלחמה? פארוואָס קאָנען די מענטשן נישט לעבן אין שלום? פארוואָס אזויפיל צעשטערונג? די דאָזיקע פראגן זענען פארשטענדלעך, אָבער אן אויסשעפּנדיקן ענטפער האָט ביז אצינד נאָך קיינער נישט געפונען. פארוואָס בויט מען אין ענגלאנד אלץ גרעסערע עראָפּלאנען, שווערערע באָמבעס און אין דער זעלבער צייט טיפּ=הייזער פאר דעם ווידעראויפבוי? פארוואָס פארשווענדט מען יעדן טאָג מיליאָנען פאר דער מלחמה, אָבער פאר מעדיצין, פאר קינסטלער און פאר אָרעמע

לייט איז נישט פאראן קיין גראָשן? פארוואָס מוזן מענטשן הונגערן, בעת אויף אנדערע קאָנטינענטן גייען לאיבור שפּייזארטיקלען? פארוואָס זענען די מענטשן אזוי מטורף?

איך גלויב נישט אז נאָר די פירנדיקע מענער, די הערשער און קאפּיטאליסטן זענען שולדיק אין דער מלחמה. ניין, דער פּשוטער מענטש, איז ווייזט אויס, אויך שולדיק, ווייל אנדערש וואָלטן די פעלקער זיך שוין לאנג אנטקעגנגעשטעלט דעם דראנג צו הריגה, און רציחה. און כל זמן די גאנצע מענטשהייט וועט נישט דורכמאכן א פולשטענדיקע מעטאמאָרפאָזע וועלן אלץ זיין מלחמות. מ'טרעט מיט די פיס אלץ וואָס מ'האָט אויפגעבויט, געפלעגט און געבאָוועט. די מענטשהייט מוז אציינד אָנהייבן פונדאָסניי.

איך בין אָפט געווען דערשלאָגן, אָבער קיינמאָל נישט פארצווייפלט. דאָס אויסבאהאלטן זיך, באטראכט איך ווי א געפערלעכע אוואנטיורע, וואָס איז ראָמאנטיש און אינטערעסאנט. איך האָב מיר פירגענומען צו פירן אן אנדער לעבן ווי אלע מיידלעך בכלל און שפּעטער, אויך נישט דאָס טאָגטעגלעכע לעבן פון א הויזווירטן. דאָס איז א גוטער אָנהויב און אן אינטערעסאנטער. אפילו אין די געפערלעכסטע רגעס באמערק איך דאָס הומאָריסטישע פון דער סיטואציע און מוז וועגן דעם לאכן.

איך בין יונג און האָב נאָך געווים אסך פארבאָרגענע אייגנשאפטן. איך בין יונג און שטארק און לעב איבער באוווסטזיניק די גרויסע אוואנטיורע. פארוואָסזשע זאָל איך א גאנצן טאָג נאָר קלאָגן? איך בין געבוירן געוואָרן מיט אסך מעלות, מיט א גליקלעכער נאטור, מיט פריילעכקייט און קראפט. יעדן טאָג פיל איך, אז איך וואקס אינערלעך, איך פיל די נאָענטע באפרייונג, איך פיל, אז די נאטור איז שיין און אז ארום מיר זענען פאראן מענטשן. פארוואָסזשע זאָל איך זיין פארצווייפלט?

דיין אנא.

פרייטיק, 5. מאי 1944.

ליבע קיטי!

דער טאטע איז מיט מיר נישט צופרידן. ער האָט געמיינט, אז נאָך אונדזער שמועס פון שבת, וועל איך שוין במילא נישט ארויפגיין יעדן אָוונט. ער וויל נישט מער דאָס „קוצעניו מוצע־

ניו". דאָס דאָזיקע וואָרט קאָן איך נישט הערן. ס'איז שוין גענוג שלעכט ווען מען רעדט דערפון, אָבער מען דאַרף דאָס נישט פאַראַכטן. איך וויל היינט מיט אים וועגן דעם רעדן. מאָרגן האָט מיך גוט געעצהט; הער וואָס איך וועל אים לערך זאָגן:

„טאַטע, איך מיין, אַז דו וואַרטסט אויף אַן אויפקלערונג פון מיין זייט, און איך וועל זי דיר געבן. דו ביסט זיכער אַנטוישט און האָסט דערוואַרט איך זאָל זיין מער צוריקגעהאַלטן. דו ווילסט זיכער, איך זאָל זיין ווי אַנדערע פערצן-יעריקע מיידלעך, אָדער ווי זיי וואָלטן געדאַרפט זיין. אין דעם האָסטו נישט קיין טעות!

זינט מיר זענען דאָ פון יולי 1942, ביז פאַר אייניקע וואָכן איז מיר געווען גענוג שווער. ווען דו וואָלטסט געוווּסט ווי אָפט איך האָב אין אָוונט געוויינט, ווי אומגליקלעך איך בין געווען, ווי איינזאַם איך האָב מיך געפילט, וואָלטסטו פאַרשטאַנען פאַרוואָס איך וויל אַרויפגיין. ס'איז מיר נישט אַזוי גרינג אָנגעקומען צו לעבן אַזוי אינגאַנצן אָן אַ מאַמען, אָן אַן אָנשפּאַר. ס'האָט מיך געקאָסט אַסך טרערן און אַסך קאַמף, ביז איך בין געוואָרן אַזוי זעלבסטשטענדיק ווי איך בין אַצינד. דו מעגסט לאַכן, און ווען מיר אפשר נישט גלויבן, אָבער דאָס ענדערט גאָרנישט. איך ווייס, אַז איך בין אַ מענטש וואָס דאַרף אַליין באַשטיין זיין שטעטל און איך פיל מיך לגבי אייך מיט גאָרנישט פאַראַנטוואָרטלעך. איך האָב דיר דאָס דערציילט, כדי דו זאָלסט נישט מיינען אַז איך וויל עפּעס אויסבאַהאַלטן, אָבער פאַר מיינע מעשים טראָג איך אַליין די פאַראַנטוואָרטלעכקייט.

ווען מיר איז געווען שווער האָט איר — אויך דו — פאַרמאַכט די אויגן און פון גאָרנישט געוואָלט וויסן. דו האָסט מיר נישט געהאָלפן, פאַרקערט, דו האָסט געפאָדערט איך זאָל נישט זיין אַזוי טומלדיק. איך האָב געטומלט, כדי נישט צו זיין תמיד אומגליקלעך, איך בין געווען פאַרשייט, כדי נישט צו הערן שטענדיק דאָס אינערלעכע קול. איך האָב געשפּילט די קאָמעדיע אַנדערטהאַלבן יאָר, טאָג איין, טאָג אויס, איך האָב מיך נישט באַקלאָגט, איך בין נישט אַרויסגעפאַלן פון דער ראָלע, איך האָב מיך דורכגעקעמפט ביז אַצינד און איצט האָב איך עס גובר געווען. איך בין זעלבסטשטענדיק אין קערפּער און גייסט, איך דאַרף נישט מער די מאַמע, נאָך דעם גאַנצן קאַמף בין איך שטאַרק געוואָרן.

און אַצינד, ווען איך האָב דאָס דערגרייכט, ווען איך ווייס, אַז איך האָב מיך דורכגעזעצט, וויל איך אויך ווייטער גיין אַליין מיין אייגענעם וועג, דעם וועג, וואָס איך געפין פאַר ריכטיק. דו

קאָנסט נישט און טאָרסט נישט מיך באַטראַכטן ווי א פּערצן יעריקע. אַלע שווערקייטן האָבן מיך עלטער געמאַכט, איך וועל נישט באַדויערן מיינע מעשים, און וועל האַנדלען אַזוי, ווי איך וועל געפינען פאַר ריכטיק.

דו קאָנסט מיך נישט מיט דיין גוטהאַרציקייט אויפהאַלטן אַרויפ־צוגיין. אָדער פאַרווערסטו מיר אַלץ, אָדער פאַרטרויסטו מיר אַלץ. נאָר לאָז מיך צו רו!"

דיין אַנאַ.

שבת, 6. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן פאַרן עסן האָב איך אַריינגעלייגט דעם טאַטן אין קעשענע א בריוו, אין וועלכן איך האָב געשריבן דאָס, וואָס איך האָב דיר נעכטן מיטגעטיילט. נאָכדעם ווי ער האָט געלייענט, איז ער דעם גאַנצן אָוונט געווען אויסער זיך, האָט מיר געזאָגט מאָרגנ (איך בין געווען אויבן ביים געשירוואַשן). אָרעמער פּים. איינגעטלעך האָב איך געדאַרפט פאַרשטיין וואָס פאַרא ווירקונג מיין בריוו וועט האָבן. ער איז אַזוי עמפּפינדלעך! איך האָב תיכף געזאָגט פּעטערן ער זאָל מער גאָרנישט פרעגן. פּים האָט מיט מיר וועגן דעם פאַל מער גאָרנישט גערעדט. צי וועט ער נאָך מיט מיר רעדן?

דאָ איז אַלץ ווידער קאַלעמוטנע. ווען מען דערציילט פון דעם יקרות און פון די מענטשן אינדרויסן איז כמעט נישט צו גלויבן: א האַלב פונט טיי קאָסט 350 גולדן, א פונט קאַווע 80 גולדן, א פונט פּוטער 35 גולדן, אַן איי 1,45 גולדן. פאַר 100 גראַם בולגאַרישן טאַבאַק צאָלט מען 14 גולדן. יעדער טרייבט שוואַרצן האַנדל, יעדעס שיק־ייִנגל האָט עפּעס צו פאַרקויפן. אונדזער בעקער־ייִנגל האָט אונדז געבראַכט באַנוועלעך, א דין מאָטיקל פאַר 90 סענט, דער מילך־ליפעראַנט פאַרשאַפט אונדז די לעבנסמיטל־קאַרטן, א קברן האַנדלט מיט קעז. יעדן טאָג הערט מען פון גנבות און רציחות, ביי וועלכע ס'באַטייליקן זיך אָפטמאָל, חוץ פּראָפעסיאָנעלע פאַרברעכער, אויך פּאָליציסטן. יעדער וויל עפּעס אַריינבאַקומען אין מאָגן. און אַזוויי לוין־הוספות זענען פאַרבאָטן, נעמען זיך די מענטשן צום שווינדל.

די יוגנט־פּאָליציי איז די גאַנצע צייט באַשעפטיקט. טעגלעך פאַרשווינדן יונגע מיידלעך פון 15, 16, 17 יאָר און אויך עלטערע. אויף ווידערזען! (דאָס איז אייגנטלעך פאַלש. די דייטשע זענדונג פון ענגלאַנד פאַרענדיקט זיך תמיד: אויף ווידערהערן. אַזוי וואָלט ביי מיר געדאַרפט זיין: אויף ווידערשרייבן!).

דיין אַנאַ.

זונטיק אינדערפרי, 7. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

איך האָב נעכטן צומיטאָג געהאַט אַ לאַנגן שמועס מיטן טאַטן. איך האָב געמוזט שטאַרק וויינען און ער האָט אויך געוויינט. ווייסטו, קיטי, וואָס ער האָט מיר געזאָגט?
— איך האָב שוין באַקומען אַסך בריוו אין מיין לעבן, אָבער דאָס איז געווען דער ערגסטער! דו, אַנאַ, וואָס האָסט באַקומען אַזויפיל ליבע פון דיינע עלטערן, וואָס זענען תמיד גרייט זיך מוסר נפש צו זיין פאַר דיר, וואָס האָבן דיך תמיד פאַרטיידיקט, וואָס ס׳זאָל נישט געווען זיין, דו זאָגסט, אַז דו פילסט נישט קיין פאַראַנטוואָרטלעכקייט לגבי זיי, דו האַלטסט דיך פאַר אַ פאַרשטויסענער און פאַרלאָזטער? ניין, אַנאַ, דו טוסט אונדז אַ גרויסע עוולה. אפשר האָסטו עס נישט אַזוי געמיינט אָבער אַזוי האָסטו עס געשריבן. אַזאַ מין פאָרוואורף, אַנאַ, האָבן מיר זיך נישט פאַרדינט.
— יאָ, איך האָב געטון אַ גרויסן פעלער, דאָס איז דאָס ערגסטע, וואָס איך האָב געטון אין מיין לעבן. איך האָב נאָר געוואָלט איבערטרייבן מיט מיינע טרערן און וויינען, כדי זיי זאָלן זיך צו מיר באַציען מיט מער דרך־ארץ. אוודאי האָב איך אַסך געליטן, אָבער דעם גוטן פּים אַזוי צו באַשולדיקן, אים, וואָס האָט אַלץ פאַר מיר געטון און טוט עס נאָך היינט, דאָס איז מער ווי געמיין.

ס׳איז גוט, וואָס מ׳האָט מיך אַראָפּגעבראַכט פון מיינע נישט דערגרייכבאַרע הייכן, וואָס מיין גאווה האָט געליטן אַ בראָך, ווייל איך בין שוין ווידער געווען צו שטאַרק צופרידן פון מיר אַליין. וואָס פריילן אַנאַ טוט, איז נאָך לאַנג נישט גוט. אַז עמיצער קאָן אָנטון אַזויפיל צער אַ מענטשן, וועמען ער זאָגט שטענדיק אַז

ער האָט אים ליב, און דערצו נאָך בכיוון, איז ער נידעריק, זייער נידעריק! מער פון אלץ איז מיך מבייש דער אופן וויאזוי דער טאטע האָט מיר מוחל געווען. ער וויל דעם בריוו פארברענען און איז צו מיר אזוי ליב, ווי גלייך ער וואָלט געזינדיקט. יאָ, אנא, דו דארפסט נאָך זייער אסך לערנען. הייב=זשע אָן מיטן לערנען, איידער אויף אנדערע צו קוקן פון אויבן אראָפּ, אָדער זיי צו באשולדיקן!

איך האָב אסך איבערגעלעבט אָבער צי ליידט דאָס נישט יעדעס מיידל אין מיינע יאָרן? איך האָב אָפט געשפּילט די קאָמעדיע, אָבער איך האָב דאָס נישט אזוי ווייט געוווסט. איך האָב מיך געפילט איינזאם, אָבער פארצווייפלט בין איך דאָך קיינמאָל נישט געווען. ס'איז מיר א גרויסע בושה און איך שעם מיך טאקע!

דאָס וואָס ס'איז געשען קאָן מען נישט ענדערן. אָבער מען קאָן דערפאר זאָרגן, אז ס'זאָל זיך מער נישט איבערחזרן. איך וויל ווידער אָנהויבן פונדאָסניי און ס'וועט מיר נישט זיין שווער, ווייל איך האָב דאָך פּעטערן. מיט זיין שטיצע קאָן איך דאָס טון. איך בין נישט מער אליין, ער האָט מיך ליב און איך אים אויך. איך האָב מיינע ביכער, מיינע דערציילונגען, מיין טאָגבוך, איך בין נישט קיין מיאוסע, נישט זייער נאריש, איך האָב א פריילעכע נאטור און וואָלט געוואָלט האָבן א גוטן כאראקטער!

יאָ, אנא, דו האָסט זייער גוט געפילט, אז דיין בריוו איז צו הארט און נישט אמת, אָבער דו ביסט פּאָרט מיט אים שטאָלץ געווען! איך וויל מיר ווידער נעמען אלס ביישפּיל דעם טאטן און איך וועל מיך בעסערן!

דיין אנא.

מאָנטיק, 8. מאי 1944.

ליבע קיטי!

האָב איך דיר אמאָל עפּעס דערציילט פון מיין משפּחה? מיר דאכט זיך אז נישט, און דערפאר וויל איך עס איצט טון. מיין טאטע האָט געהאט זייער רייכע עלטערן. זיין טאטע האָט זיך ארויפגעארבעט, און זיין מאמע שטאמט אויך פון א רייכער און בכבודיקער משפּחה. אזוי ארום האָט דער טאטע אין זיינע יונגע

יאָרן געפירט א לעבן ווי א נגידיש קינד: יעדע וואָך פאַרוויילונגען, בעלער, שמחות, שיינע מיידלעך, באַנקעטן, א רייך הויז... אין דער אינפלאַציע נאָך דער ערשטער וועלט=מלחמה האָבן זיי פאַרלוירן דאָס גאַנצע פאַרמעגן. דער טאַטע האָט, הייסט עס, באַקומען אן ערשטקלאַסיקע דערציוונג און דערפאַר האָט ער נעכטן געמוזט שטאַרק לאַכן, ווען ער האָט צום ערשטן מאָל אין זיין לעבן, ביי 55 יאָר, אויסגעשאָבן דעם טאָפּ ביים טיש.

אויך די מאַמע שטאַמט פון א רייכער משפחה, און אָפט הערן מיר פאַרגאַפט, די מעשה פון אירע תנאים מיט 250 געסט, פון הויז=בעלער און באַנקעטן. אצינד קאָן מען אונדז בשום אופן נישט פאַרעכענען פאַר רייכע, אָבער איך שטעל מיין גאַנצע האָפענונג אויף דער צייט פון נאָך דער מלחמה. איך פאַרזיכער דיך אז איך לייג נישט קיין ווערט אויף אזא פשוט לעבן ווי ס'ווילן עס די מאַמע און מאַרגאָ. איך וואָלט גערן געפאָרן אויף א יאָר קיין פאַריז און אויף א יאָר קיין לאָנדאָן, כדי אויסצולערנען די שפּראַכן און כדי צו שטודירן קונסט=געשיכטע. פאַרגלייך דאָס מיט מאַרגאָ, וואָס וויל ווערן א הייבאַם אין ארץ=ישראל! איך טראַכט גערן צו שיינע קליידער, צו אינטערעסאַנטע מענטשן, איך וויל עפּעס זען און דערלעבן, דאָס האָב איך דיר תמיד געזאָגט, און דערצו קאָן נישט שאַטן אביסל מער געלט.

מיפּ האָט היינט דערציילט פון א קנס=מאָל אויף וועלכן זי איז געווען פאַרבעטן. די כלה און דער חתן זענען פון א רייכער משפחה און דערפאַר איז אויך אלץ געווען באַזונדערס פיין. מיר זענען מיפּן מקנא געווען, ווייל זי האָט דערציילט פון די פיינע מאכלים, וואָס מ'האָט דאָרט געגעסן: א זופּ פון גרינס מיט פלייש=קניידעלעך, סאַנדוויטש מיט קעז, סאַלאַטן מיט אייער, געבראָטנס, צוקער=געבעקס, וויין און ציגאַרעטן און פון אלעמען מער ווי גענוג (פאַרשטייט זיך, געקויפט אויף שוואַרץ). מיפּ האָט אויסגעטרונקען 10 גלעזלעך בראָנפן. אזוי טוט אן אנטי=אלקאָהאָליקער? אויב מיפּ האָט אזויפיל געטרונקען, וויפל=זשע האָט אריינגעגאָסן איר מאַן? אויף דער שמחה זענען זיי אלע געווען אביסל בגילופין. ס'זענען אויך געווען אלס געסט, צוויי פּאָליציסטן, וואָס האָבן אראָפּגענומען פאָטאָגראַפיעס. ווייזט אויס, אז מיפּ פאַרגעסט קיינמאָל נישט אירע אויסבאַהאַלטענע. זי האָט פאַרצייכנט נעמען און אדרעסן פון די מענטשן, פאַרן פאַל אז ס'וועט עפּעס געשען און מ'וועט זיך נויטיקן אין גוטע האָלענדער. מיפּ האָט אונדז דערציילט פון די פיינע מאכלים, אונדז, וואָס מיר באַקומען צום פרישטיק טעלעכע לעפל פון דער שיטערער קאַשע,

און געפונען זיך דאָן קיין אָרט נישט פאר הונגער, אונדז, וואָס מיר עסן טאָג איין טאָג אויס, נאָר האלברויע שפינאט (צוליב די וויטאמינען) און פארדאָרבענע קארטאָפל, אונדז, וואָס שטופן אָן דעם ליידיקן מאָגן נאָר מיט סאלאט, קרויט, שפינאט און נאָכאמאָל שפינאט! אפשר וועלן מיר נאָך אמאָל זיין אזוי שטארק ווי פאפייע* כאָטש איך גלויב נאָך נישט אין דעם.

ווען מיפ וואָלט אונדז געוועזן מיטגענומען צו דער שמחה, וואָלט פאר די אנדערע געסט זיכער קיין סך נישט געבליבן. איך קאָן דיר זאָגן, אז מיר האָבן ממש געשלונגען מיפס ווערטער ווען מיר זענען געשטאנען ארום איר, ווי גלייך מיר האָבן נאָך קיינ־מאָל נישט געהערט פון גוטע מאכלים און עלעגאנטע מענטשן. און דאָס זענען אייניקלעך פון א מיליאָנער. א פארדרייטע וועלט!

דיין אנא.

דינסטיק, 9. מאי 1944.

ליבע קיטי!

די דערציילונג „עלען, די פיי“ איז פארטיק. איך האָב זי איבערגעשריבן אויף גוט פאפיר, פארצירט מיט רויטער טינט, שיין צונויפגעבונדן און זי זעט אצינד אויס גאנץ לייטיש. אָבער צי איז דאָס נישט צו ווייניק פארן טאטנס געבוירנטאָג? איך ווייס נישט. די מאמע און מארגאָ האָבן געשריבן פערזן.

היינט צומיטאָג איז געקומען הער קראלער מיט דער ידיעה, אז די פרוי ב. וואָס איז פריער געוועזן א פראָפאגאנדיסט פון דער פירמע, וויל יעדן טאָג דאָ פארברענגען דעם מיטאָג־איבערייס. שטעל דיר פאָר: קיינער וועט נישט קאָנען צו אונדז ארויפ־קומען. די קארטאָפל וועט מען מוזן ברענגען אין אנדערט מאָל, עלי וועט נישט האָבן וואָס צו עסן, מיר וועלן נישט טאָרן גיין אין טואלעט־צימער, מיר וועלן זיך נישט טאָרן רירן א. אז. וו.

מיר האָבן געטראכט צו פארשידענע פאָרשלאָגן. כדי אירער פטור צו ווערן. וואן דאן מיינט, אז א גוטער פורגאטיוו אין איר קאווע וואָלט אפשר געוועזן גענוג..

* א געשטאלט פון א באקאנטן צייכן־פילם.

— ניין, האָט געזאָגט הער קאָפּהויס, איך בעט אייך, טוט דאָס נישט. אזוי ארום וועט זי גאָר אינגאנצן נישט אראָפּ פונעם טראָן.

שאלגדיקער געלעכטער! „פונעם טראָן", האָט געפרעגט פרוי וואן דאן, „וואָס הייסט דאָס ?"'

מ'האָט איר דערקלערט. „זאָגט מען אזוי?" האָט זי אומ־שולדיק געפרעגט.

— טו נאָר א טראכט, האָט געקייכט עלי, ווען זי זאָל פרעגן אין „סייענקארף"* וו ס'איז דער טראָן!

דיסעל זיצט יעדן טאָג פינקטלעך האלב איינס אזייגער אויפן טראָן, (כדי צו באנוצן דעם שיינעם אויסדרוק).

מוטיק, האָב איך היינט אויפגעשריבן אויף א שטיק פאפיר:

טואלעט־דינסט־רעגולאמין: פארן הער דאָקטער!

אינדערפרי פון 7,15 ביז 7,30.

מיטאָג נאָך איינס אזייגער.

ווייטער לויט ווונטש!

איך האָב דאָס צוגעקלאפט צו דער טיר ווען ער איז נאָך דאָרטן געזעסן. איך האָב נאָך געדארפט צוגעבן:

„ביים עובר זיין אויף דעם געזעץ ווערט פאראָרדנט אָפּצושפארן!".

אונדזער טואלעט־טיר קאָן מען פארמאכן פון אינעווייניק און פון דרויסן. אוי, קיטי, ס'איז אזא שיין וועטער, ווען איך וואָלט נאָר געקאָנט ארויס!

דיין אנא.

מיטוואָך, 10. מאי 1944.

ליבע קיטי!

מיר זענען נעכטן געזעסן אויפן בוידעם און געלערנט פראנ־צויזיש. פלוצים האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז איך הער רינען וואסער הינטער מיר. איך האָב געפרעגט פעטערן וואָס דאָס באטייט, אָבער ער האָט מיר נישט געענטפערט און איז ארויפ־געלאָפן אויפן אויבערשטן בוידעם, וויי׳ל ער האָט געאָנט פון וואנען ס'קומט דאָס אומגליק און האָט א שטופ געטון מושין, וואָס איז געשטאנען לעבן דער שיסל, ס'האָט זיך געהערט א קלאפ און

* אוניווערסאל מאגאזין אין אמסטערדאם.

מושי, וואָס האָט זיך דערווייל נעטון אירם, איז אראָפּגעלאָפן כדי נישט צו פארציכטן אינגאנצן אויף איר געמיטלעכקייט, האָט זיך מושי געזעצט אויף דעם זעגעכץ, אָבער דאָס טייכל איז תיכף אראָפּגערונען דורך די ברעטער אויף אונדזער בוידעם, טייל ווייז און פאס מיט קארטאָפל. די קארטאָפל און דאָס זעגעכץ וואָס דער טאטע האָט נאָך אראָפּגעבראכט נעכטן אויפדערנאכט, האָבן שרעקלעך געשטונקען! אָרעמע מושי! פון וואנען האָסטו געקאָנט וויסן, אז דאָס איז שווער צו באקומען?

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 11. מאי 1944.

ליבע קיטי!

עפּעס נייעס צום לאכן!

פּעטער האָט זיך געמוזט אָפּשערן. דער פריזער האָט געדארפט זיין, ווי תמיד, זיין מוטער. פּעטער איז פארשוואונדן אין זיין צימער און איז דערשינען פּינקטלעך האלב אכט אזייגער, כמעט נאקעט. נאָר אין באָד-הויזן און אין גימנאסטיק-שיך.

— גייסטו? האָט ער געפרעגט זיין מאמע.

— יאָ, אָבער איך זוך די שער!

פּעטער האָט געהאָלפן זוכן און האָט זיך געפּאָרעט אין טואלעטן-קעסטעלע פון דער פרוי וואן דאן.

— פּעטער, מאך נישט אָן קיין איבערקערעניש, האָט זי געשריגן. איך האָב נישט פארשטאנען וואָס ער האָט געענטפערט, אָבער דאָס האָט געדארפט זיין עפּעס עזותדיקס, ווייל זיין מאמע האָט אים דערלאנגט. ער האָט איר צוריקגעגעבן, זי האָט אים ווידער ערנסט דערלאנגט און פּעטער איז אנטרינען געוואָרן לאכנדיק.

— קום, אלטע! זי איז געבליבן שטיין, פּעטער האָט זי אָנגענומען ביי די הענט און זי געשלעפּט איבערן גאנצן צימער. זי האָט געוויינט, געלאכט און געזידלט. ס'האָט איר גאָרנישט נישט געהאָלפן, פּעטער האָט געבראכט זיין געפאנגענעם ביז צו די טרעפּ, ווו ער האָט זי אָבער געמוזט אָפּלאָזן. די פרוי וואן דאן איז צוריקגעקומען אין צימער און האָט זיך זיפצנדיק א וואָרף געטון אויף א בענקל.

— די פארפירונג פון דער מוטער. האָב איך געשפּאסט.

— יאָ, ס'האָט מיר וויי געטון!

איך האָב זי אָנגערירט און האָב איך דאַן געקילט דעם דויטן, הייסן רפק, מיט וואסער, פּעטער, וואָס איז נאָך געשטאַנען אויף די טרעפּ איז געוואָרן אומגעדולדיק. ער איז דערשינען מיט זיין גארטל אין דער האנט ווי א הונטשלעגער. אָבער פרווי וואַן דאַן איז נישט מיטגעגאנגען. זי איז געבליבן זיצן ביים שרייב=טיש און האָט געזוכט איר נאָז=טיכל.

— ער מוז קודם בעטן אנטשולדיקונג!

— נו גוט, איך בעט אנטשולדיקונג, ווייל אויב נישט ווערט צו שפּעט.

זי האָט געמוזט לאכן קעגן איר ווילן. זי איז אויפגעשטאַנען און איז געגאַנגען צו דער טיר. זי האָט זיך געפילט פארפליכטעט אונדז צו געבן דערקלערונגען, „אונדז”, דאָס הייסט, דעם טאטן, דער מאמען און מיר, וואָס האָבן גראָד געוואשן געשיר.

— אינדערהיים איז ער נישט געווען אזוי, האָט זי געזאָגט, איך וואָלט אים געווען איינס דערלאנגט, אז ער וואָלט זיך אראָפּגעקייקלט פון די טרעפּ (!); ער איז קיינמאָל נישט געווען אזא עזות=פנים. ער פלעגט אויך מער ארייַנכאַפּן. דאָס איז דער רעזולטאַט פון דער מאָדערנער דערציונג. יאָ, מאָדערנע קינדער! איך וואָלט קיינמאָל נישט געווען געוואגט אזוי אָנצוגעמען מיין מוטער. איר האָט אויך אזוי באהאנדלט אייער מוטער, הער פראנק?

זי איז געווען שטארק אויפגערעגט, איז געלאָפן אהין און אהער, האָט געהאלטן אין איין רעדן, אָבער דערווייל איז זי נישט ארויפגעגאנגען. סוף כל סוף איז זי געגאנגען. זי איז אָבער אויבן נישט לענגער געווען ווי 5 מינוט און איז אראָפּגעשטורעמט די טרעפּ א ברוגזע און האָט א וואָרף געטון דאָס פּארטמוד. ווען איך האָב זי געפרעגט צי זי איז פּארטיק האָט זי געענטפערט, אז זי וויל גיך אראָפּ און איז טאקע שוין אראָפּגעפלויגן די טרעפּ ווי א וויכער, מין הסתם אין די אָרעמס פון איר פּוטי. זי איז ארייַנגעקומען איניינעם מיט איר מאן ערשט 8 אזייגער. מ'האָט פּעטערן אראָפּגעבראכט און ער האָט באקומען זיין סילוק. ס'האָט געהאָגלט מיט: „גראָבער יונג, עזות=פנים, מיאוס ביישפּיל, אנא איז... מארגאָ טוט...” מער האָב איך נישט פארשטאנען. מאָרגן וועט מין הסתם אלץ זיין אין אָרדענונג.

דיין אנא.

פּ. ס. דינסטיק איז מיטוואָך אויפדערנאכט האָט גערעדט אונדזער באליבטע קיניגין. זי פאָרט אויף אָפּרו, כדי אויסגע=

רוט — און האָפֿנטלעך באַלד — צוריקצוקומען קיין האָלאַנד. זי האָט צווישן אַנדערע געזאָגט: „באַלד, ווען איך וועל צוריקקומען... באַלדיקע באַפרייונג... העלדן=מוט און שווערע לאַסטן".

דאַן האָט גערעדט דער מיניסטער גערבראַנדי. דעם אָוונט האָט מען געשלאָסן מיט א תּפילה צו גאָט, ער זאָל באַשיצן די יידן, די מענטשן אין די קאָנצענטראַציע=לאַגערן, אין די תּפיסות און אין דייטשלאַנד.

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 12. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

איך האָב לעת עתּה זייער אַסך צו טון, און כאָטש ס'קלינגט אפשר קאָמיש, האָב איך צו ווייניק צייט, כּדי צו באַוועלטיקן דעם באַרג מיט אַרבעט. זאָל איך דיר אין קורצן דערציילן וואָס איך האָב אַלץ פאַר? למשל: ביז מאָרגן מוז איך אויסלייענען דעם ערשטן טייל פון גאַליליים לעבנס=געשיכטע, ווייל מען מוז דאָס ביכל אָפּגעבן אין ביבליאָטעק. איך האָב עס ערשט נעכטן אָנגעהויבן, אָבער איך וועל עס פאַרענדיקן. די אַנדערע וואָך וויל איך לייענען „ארץ=ישראל אויפן שיידוועג", און דעם צווייטן טייל פון גאַליליי. נעכטן האָב איך פאַרענדיקט דעם ערשטן טייל פון דער ביאָגראַפיע פון קאַרל דעם 5=טן און מוז דרינגענד באַאַרבעטן דעם באַרג נאָטיצן און גענעאַלאָגישע דאַטעס, וואָס איך האָב אַרויסגעשריבן. דאַן האָב איך אַרויסגעשריבן דריי זייטלעך פרעמד=ווערטער פון פאַרשידענע ביכער, וואָס איך דאַרף איינהזרן. נומער 4: אין מיין זאַמלונג פון פילם=סטאַרס איז א שרעקלעכע איבערקערעניש, און איך מוז דאָס אין אָרדנונג ברענגען. אַזוי ווי דאָס פאָדערט אָבער עטלעכע טעג און פּראָפעסאָר אַנאַ איז פאַרשיט מיט אַרבעט, וועט דער כאַאָס מוזן בלייבן נאָך א שטיקל צייט. דאַן וואַרטן טעזעוס, עדיפּוס, פּעלעוס, אָרפעוס, יאַזאָן און הערקולעס, ווייל זייערע העלדן=טאַטן האָבן זיך מיר פאַרפּלאָנטערט אין קאָפּ, ווי פאַרביקע פעדים. כּדי איך זאָל האָבן דעם צוזאַמענהאַנג, וויל איך אויך באַאַרבעטן מיקאָן און פידיאַס. דאָס זעלבע מיט דער 7=און=9=יעריקער מלחמה. אויף דעם אופן מוש איך אַלעס אויס. וואָס וועל איך אויפטון מיט אַזא זכּרון! שטעל דיר פאָר, ווי פאַרגעסלעך איך וועל זיין ביי די 80! יאָ, די ביבל. באַלד וועל איך

צוקומען צו דער געשיכטע שושנה ביים באָדן. איז וואָס באַשטייט די זינד פון סדום ועמורה? ס'זענען נאָך פאַראַן אַזויפיל פראַגן און נאָך אַזויפיל צו לערנען! ליזעלאָט פון דער פפאַלץ, האָב איך דערווייל אַוועקגעלייגט.

זעסטו, קיטי, ווי איך בין פאַרשיט מיט אַרבעט?

און נאָך עפּעס: דו קענסט דאָך מיין הייסעסטן ווונטש צו ווערן אַ זשורנאַליסטקע און שפּעטער אַ באַרימטע שריפטשטעלערן. צי דער דאָזיקער גרייסגוואַן (אָדער שגעון) וועט אַמאָל מקיום ווערן, וועט זיך לאָזן זען. אָבער טעמעס האָב איך שוין גענוג. נאָך דער מלחמה וויל איך אומבאַדינגט אַרויסגעבן אַ בוך: דאָס הינטערהויז. צי דאָס וועט זיך מיר איינגעבן, איז נאָך אַ פראַגע, אָבער מיין טאָגבוך איז שוין אַ באַזע דערפאַר. חוץ דעם הינטערהויז האָב איך נאָך אַנדערע אידייען. וועגן דעם וועל איך דיר שרייבן אויספירלעך, ערשט ווען זיי וועלן אָנעמען ממשות־דיקערע פאָרמען.

דיין אַנאַ.

שבת, 13. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן האָט דער טאַטע געהאַט געבוירנטאָג. דער טאַטע און די מאַמע זענען שוין 19 יאָר פאַרהייראַט. די פרוי וואָס מאַכט ריין איז נישט געווען אונטן און די זון האָט אַזוי געשיינט ווי נאָך קיינמאָל נישט דאָס יאָר. אונדזער קאַשטאַניען־בוים איז אָפּגעשיט מיט צווייט און איז אַסך שענער ווי פאַראַיאָרן. דער טאַטע האָט באַקומען פון קאָפּהויסן ליננעוס ביאָגראַפיע; פון קראַלערן אַ בוך פון נאַטור־געשיכטע; פון דיסעל, „אַמסטערדאַם אויפן וואַסער" און פון די וואַן דאַנס אַ גראַנדיעזן פאַרצירטן קויבער, ווי פון דעם בעסטן דעקאָראַטאָר. אין קויבער זענען געווען: דריי אייער, אַ פלאַש ביר, אַ פלאַש יאָהורט און אַ גרין קראַוואַטל. אונדזער סלוי מיט איינגעמאַכטס איז לגבי דעם געווען אַ זייער נעבעכדיקע מתנה. מיינע רויזן האָבן פאַרשפּרייט אַ וווּנדערבאַרן ריח, צום אונטערשיד פון מיפּס און עלים נעלקן,

וואָס שמעקן נישט, אָבער זענען זייער שיין. מ'האָט אים צעבאַלעוועט. ער האָט באַקומען 50 שטיקלעך צוקער־געבעקס, הערלעך! דער טאַטע האָט געשענקט לעקעכלעך, פאַר די מענער אַ פלאַש ביר און פאַר די פרויען יאָהורט. ס'איז געווען אַ שיינע שמחה!

דיין אַנאַ.

דינסטיק, 16. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

אַזויווי מיר האָבן שוין לאַנג נישט געהערט דערפון, וויל איך דיר דערציילן פון אַ קליינער דיסקוסיע וואָס איז נעכטן פאָרגעקומען צווישן הער און פרוי וואַן דאַן.

פרוי וואַן דאַן: „די דייטשן האָבן מין הסתם גוט באַפעסטיקט דעם אַטלאַנטיק־וואַל און זיי וועלן טון אַלץ וואָס איז נאָר מעגלעך, כדי אויפצוהאַלטן די ענגלענדער. ווי שטאַרק די דייטשן זענען!“

הער וואַן דאַן: „אַוודאי, שרעקלעך!“

פרוי: „יאָ־אָ!“

ער: „די דייטשן וועלן נאָך געווינען די מלחמה, אַזוי שטאַרק זענען זיי“.

זי: „דאָס איז נאָך מעגלעך, איך בין נאָך נישט איבערצייגט פונעם היפוך“.

ער: „איך וועל דיר בעסער נישט מער ענטפערן“.

זי: „דו ענטפערסט דאָך אָבער יאָ, דו קאָנסט דיך נישט איינהאַלטן!“

ער: „אַוודאי, מיין ענטפער האָט נישט קיין ווערט“.

זי: „אָבער די ענטפערסט דאָך יאָ און ווילסט תמיד האָבן רעכט. דיינע נביאות ווערן אָבער נישט מקוים“.

ער, „ביז אַצינד זענען מיינע נביאות געווען ריכטיקע!“

זי: „דאָס איז נישט אמת, ביי דיר איז די אינוואַזיע שוין געווען פאַראַיאָרן, מיט פינלאַנד איז שוין געווען שלום, מיט איטאַליע האָסטו נאָך דעם ווינטער געמאַכט אַ סוף און די רוסן האָבן ביי דיר שוין איינגענומען לעמבערג. ניין, איך האַלט נישט פון דיינע נביאות!“

ער: (שטייט אויף) „האַלט שוין אַמאָל דיין גרויסן פיסק. איך וועל דיר נאָכאַמאָל באַווייזן, אַז איך בין גערעכט. ס'וועט דיר שוין אַמאָל נמאס ווערן, איך קאָן נישט מער הערן דיינע נאַרישקייטן, זיי רעגן מיך אויף, צו אַלדי שוואַרצע יאָר!“ — (פאָרהאַנג).

פ. ס.: איך האָב געמוזט שרעקלעך לאַכן, די מאַמע אויך. פעטער האָט זיך קוים איינגעהאַלטן. די נאַרישע דערוואַקסענע, זיי וואָלטן אַליין געדאַרפט אָנהויבן לערנען, איידער צו געפינען אַזויפיל חסרונות ביי די קינדער.

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 19. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

נעכטן האָב איך געהאַט אַ ביטערן טאָג, איך האָב אויסגעבראָכן דאָס עסן, געהאַט בויך־ווייטיק, דאָס ערגסטע וואָס דו קאָנסט דיר פאָרשטעלן. היינט איז מיר שוין בעסער. איך בין שטאַרק הונגעריק, אָבער די ברוינע פאַסאָליעס וועל איך בעסער נישט עסן. צווישן פעטערן און מיר איז אַלץ אין אָרדענונג; דאָס אָרעמע ייִנגל נויטיקט זיך מער אין צערטלעכקייט ווי איך. ער ווערט נאָך אַלץ רויט ביי יעדן קוש. ווען מיר געזעגענען זיך, און בעט מיך איך זאָל אים געבן נאָך איינעם. בין איך אפשר אַ בעסערע שטעלפאַרטרעטערין פון מאָפּין? איך האַלט אַז דאָס איז נישט שלעכט. ער איז אַזוי גליקלעך זינט ער ווייסט, אַז עמיצער האָט אים ליב.

נאָך דער דאָזיקער שווערער דעראָבערונג, שטיי איך אַביסל איבער דער סיטואַציע, אָבער דו זאָלסט נישט מיינען, אַז מיין ליבע איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן. ער איז זייער ליב, אָבער מיין נשמה האָב איך גיך ווידער פאַרשלאָסן. אויב ער וויל ווידער אויפברעכן דעם שלאָס, מוז ער האָבן זייער אַ האַרט כלי־זיין!

דיין אַנאַ.

שבת, 20. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

ווען איך בין נעכטן אין אָוונט אַראָפּגעקומען, האָב איך תיכף געזען, אַז די שיינע וואַזע מיט נעלקן איז געלעגן אויף דער ערד. די מאַמע האָט געווישט דעם דיל, בעת מאַרגאָ האָט צוזאַמענגעקליבן מיינע פּאַפּירן. — וואָס איז דאָ געשען, האָב

איך גערעגט מיט מורא, און נישט ווארטנדיק אויף אן ענטפער האָב איך געפרווט מיר צו מאכן א בילד פונעם שאָדן. מיין גאנצע מאפע פון די יחוס=בריוו, העפטן, ביכער, אלץ איז געשווימען. איך האָב כמעט געוויינט און בין געווען אזוי אויפגערעגט, אז איך קאָן מיך אפילו נישט דערמאנען וואָס איך האָב געזאָגט, אָבער מארגאָ דערציילט אז איך האָב עפּעס געשטאמלט פון „אומדערזעצבארן שאָדן, שוידערהאפט, שרעקלעך, נישט מער גוט צו מאכן!” וכדומה. דער טאטע האָט שטארק געלאכט, די מאמע און מארגאָ אויך, אָבער מיר איז אויסגעקומען צו יאָמערן נאָך דער פארלוירענער צייט און נאָך די זאָרגעוודיק באארבעטע פארצייכענונגען. ווען איך האָב מיך נעענטער צוגעקוקט, האָב איך געזען אז דער „ריזיקער שאָדן” איז נישט אזוי גרויס. און האָב צונויפגעזוכט אלע צוזאמענגעקלעפּטע פּאפּירלעך פונעם דיל און זיי צענומען. דאן האָב איך זיי אויפגעהאָנגען אויפן שטריק, אז זיי זאָלן זיך טרוקענען. ס'איז געווען א קאָמישער אָנבליק און איך האָב דאָ אליין געמוזט לאכן: מאריא דע מעדיצי לעבן קארל דעם 5=טן, ווילהעלם פון אָראניא לעבן מאריא אנטאָנעט.

— דאָס איז ראסן=שאנדע, האָט זיך געוויצלט הער וואן דאן. נאָכדעם ווי איך האָב אָנפארטרויט פּעטערן די השגחה איבער מיינע פּאפּירן, בין איך ווידער אראָפּגעגאנגען.

— וועלכע ביכער זענען קאליע געוואָרן? האָב איך געפרעגט מארגאָן, וואָס האָט קאָנטראָלירט מיין ביכער=אוצר.

— אלגעברע, האָט זי געזאָגט, אָבער צו מיין באדויערן איז דאָס אלגעברע=בוך נישט אינגאנצן קאליע געוואָרן. איך האָב מיר געווונטשן, אז ס'זאָל געווען אריינפאלן אין דער וואזע; איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געהאט אזא ווידערווילן קעגן א ביכל, ווי קעגן דעם אלגעברע=בוך. אויפן ערשטן בלעטל זענען פאראן לכל הפחות 20 נעמען פון מיידלעך, וואָס זענען געווען די פריערדיקע באזיצערנס, ס'איז אלט, פארגעלט, באשריבן און אסך אויסגעבעסערט. ווען איך וועל אמאָל זיין אויפגערעגט, וועל איך דאָס פּאסקודנע ביכל צערייסן אויף שטיקער!

בײַן אנא.

מאָנטיק, 22. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

דער טאַטע האָט דעם 20=טן מאַי פאַרלוירן פינף פלעשלעך יאהורט אין א געוועט מיט דער פרוי וואן דאן. די אינוואזיע איז באמת נאָך נישט געקומען. איך קאָן רויק זאָגן, אז גאַנץ אמסטערדאם, גאַנץ נידערלאַנד, דער גאַנצער אייראָפּעישער מערב=ברעג, ביז אראָפּ קיין שפּאניע, רעדט טאָג ווי נאכט נאָר פון דער אינוואזיע, מען וועט זיך ווענן דעם... און מען האָפט!

די שפּאַנונג שטייגט אומדערטרעגלעך. נישט אלע מענטשן, וואָס מיר האָבן זיי פאַרעכנט צו די „גוטע“ נידערלענדער האָבן אויפגעהערט דעם צוטרוי צו די ענגלענדער, נישט אלע האלטן אז דער ענגלישער בלאָף איז א מייסטערווערק, ניין די מענטשן ווילן אצינד זען מעשים, גרויסע העלדן=טאטן! קיינער זעט נישט ווייטער פון זיין אייגענער נאָז. קיינער טראכט נישט דערצו, אז די ענגלענדער קעמפן פאַר זיך און פאַר זייער לאַנד, און יעדער מיינט, אז זיי זענען פאַרפליכטעט צו ראטעווען האָלאנד, ווי גיך און ווי גוט ס'איז נאָר מעגלעך. וואָס פאַרא פאַרפליכטונגען האָבן דען די ענגלענדער לגבי אונדז. מיט וואָס האָבן זיך די האָלענדער פאַרדינט אזא איידעלע הילף וואָס זיי ווארטן אויף איר אזוי זיכער? די נידערלענדער זאָלן נישט האָבן קיין טעות, די ענגלענדער האָבן, נישט קוקנדיק אויף זייער בלאָף, זיך נישט מער בלאמירט ווי די אנדערע לענדער און לענדלעך, וואָס זענען אצינד אָקופּירט. די ענגלענדער דארפן זיך נישט אנטשולדיקן ביי אונדז ווייל אויך מיר ווארפן זיי פאָר, אז זיי זענען נעשלאָפן די גאַנצע צייט ווען דייטשלאנד האָט זיך באוואָפנט, קאָנען מיר אויך נישט לייקענען, אז די אנדערע לענדער, באזונדערס יענע וואָס גרענעצן זיך מיט דייטשלאנד, זענען אויך געשלאָפן. מיט שטרויס=פּאָליטיק קומט מען נישט ווייטער, דאָס האָט אייגגעזען ענגלאנד און אויך די גאַנצע וועלט, דערפאַר מוזן אצינד אלע אליאטן, איינער נאָכן אנדערן און נישט ווייניקער ענגלאנד, ברענגען קרבנות. קיין שום לאַנד וועט נישט מקריב זיין זיינע מענער פאַר אן אנדער לאַנד, אויך נישט ענגלאנד. די אינוואזיע, די באפרייונג, די פרייהייט וועלן קומען, אָבער ענגלאנד און אמעריקע וועלן באַשטימען די צייט און נישט די איינוווינער פון די אָקופּירטע לענדער.

צום באַדויערן הערן מיר, אז די שטימונג פון אסך מענטשן לגבי אונדז יידן האָט זיך געביטן, אז דער אנטיסעמיטיזם

הערשט אצינד אין קרייזן, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געטראַכט דערצו. דאָס האָט אונדז געטראָפן זייער טיף. די סיבה פון אָט דער יידן־שנאה איז באַגרייפלעך, אָבער זי איז א מיספאַרשטענ־דעניש. די קריסטן וואַרפן פאַר די יידן, אז זיי דערנידעריקן זיך צופיל פאַר די דייטשן, אז זיי פאַראַטן זייערע העלפערס, אז אסך קריסטן מוזן ליידן שרעקלעכע שטראָף דורך יידן.

דאָס אַלץ איז אמת, אָבער מיר מוזן באַטראַכטן, ווי א יעדן ענין, אויך די צווייטע זייט פון דער מטבע. וואָלטן די קריסטן אויף אונדזער אָרט אַנדערש געהאַנדלט? צי קאָן דען א מענטש, סיי ייד, סיי קריסט, בלייבן שטאַרק ביי די דייטשע מעטאָדן? יעדער ווייסט אז דאָס איז אומעגלעך. פאַרוואָס־זשע פאָדערט מען דאָס אומעגלעכע ביי יידן? מען רעדט אין אומלעגאַלע קרייזן, אז דייטשע יידן, וואָס האָבן עמיגרירט קיין האָלאַנד, און זענען אצינד דעפּאָרטירט געוואָרן קיין פּוילן, וועלן נישט מער טאָרן צוריקקומען קיין האָלאַנד. זיי האָבן געהאַט אין האָלאַנד אזיל־רעכט, אָבער אז היטלער וועט האָבן א מפלה וועלן זיי מוזן צוריקפאָרן קיין דייטשלאַנד. ווען מען הערט דאָס אַלץ, פרעגט מען זיך צוואָס איינגעטלעכער ווערט געפירט אָט די לאַנגע, שווערע מלחמה? מיר הערן אַלץ, אז מיר קעמפן געמיינ־זאַם פאַר אמת, פרייהייט און יושר. צי הויבט שוין אָן די שנאה טאַקע בעת דעם קאַמף, איז דער ייד ווידער ווייניקער ווי די אַנדערע? יאָ, ס'איז טרויריק זייער טרויריק, וואָס דאָס אַלטע שפּריכוואָרט איז אויך היינט וואָר: „וואָס איין קריסט טוט, מוז ער אַליין פאַרענטפערן. וואָס איין ייד טוט, מוזן אַלע פאַרענטפערן!“

דעם אמת געזאָגט, קאָן איך נישט פאַרשטיין, אז האָלענדער, וואָס געהערן צו אָט דעם ערלעכן און אָרנטלעכן פאָלק, זאָלן אונדז אזוי פאַרורטיילן, זיי זאָלן אזוי פאַרורטיילן דאָס סאַמע געדרודפּטע, אומגליקלעכע פאָלק צווישן אַלע פעלקער פון דער וועלט. איך האָף נאָר איינס, אז די דאָזיקע יידן־שנאה וועט זיין א צייטווייליקע און אז די נידערלענדער וועלן ווייזן ווער זיי זענען! אז זייער יושר־געפיל וועט זיי קיינמאָל נישט פאַרלאָזן, ווייל אַנטיסעמיטיזם איז אומיושרדיק!

איך האָב ליב האָלאַנד, איך האָב געהאָפט און האָף נאָך אַלץ, אז פאַר מיר, דער היימלאָזער, וועט דאָס ווערן א היימלאַנד. איך האָף נאָך אַלץ!

דיין אנא.

דאָנערשטיק, 25. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

יעדער טאָג ברענגט עפּעס נייס. הייגט אינדערפרי האָבן זיי אַרעסטירט אונדזער ליבן גרינצייג=הענדלער. ער האָט אויסבאַהאַלטן צוויי יידן ביי זיך אין הויז. דאָס איז פאַר אונדז אַ שווערער קלאַפּ, נישט נאָר דערפאַר ווייל די אָרעמע יידן שטייען אַצינד ווידער ביים ראַנד פון עם תהום, נאָר ס'איז אויך שרעקלעך פאַר דעם דאָזיקן מענטשן גופא.

אַ פאַרקערטע וועלט: אָרענטלעכע מענטשן שיקט מען אין די קאָנצענטראַציע=לאַגערס, אין תפיסות, אין איינצלקעמערלעך, און אויסוואורפן געוועלטיקן איבער אַלט און יונג, אָרעם און רייך? איינער פאַלט אַריין צוליב שוואַרץ=האַנדל, אַ צווייטער — ווייל ער שיצט יידן אָדער אַנדערע אויסבאַהאַלטענע מענטשן. ווער ס'איז נישט קיין מיטגליד פון די נאַציס, ווייסט נישט וואָס ס'וועט אים ברענגען דער מאָרגנדיקער טאָג. אויך פאַר אונדז איז דער אַרעסט פון דעם דאָזיקן מענטשן אַ שווערער קלאַפּ. די מיידלעך קאָנען נישט און טאָרן נישט ברענגען גרעסערע קוואַטשעטן קאַרטאָפל און ס'בלייבט אונדז נאָר איין ברירה, צו עסן ווייניקער. וויאַזוי מיר וועלן דאָס אויסהאַלטן וועסטו נאָך געוואויר ווערן. קיין פאַרגעניגן וועט דאָס בשום אופן נישט זיין. די מאַמע זאָגט, אַז מיר וועלן אינדערפרי גאָרנישט עסן, צומיטאָג נאָר קאַשע מיט ברויט, און אָוונט געבראָטענע קאַרטאָפל און אפשר — איינמאָל אָדער צווימאָל אַ וואָך סאַלאַט אָדער אַנדער גרינצייג, מער גאָרנישט. דאָס הייסט, אַז מיר וועלן מוזן צוהונגערן; אָבער וואָס ס'זאָל אונדז נישט פעלן, איז בעסער ווי איידער די דייטשן זאָלן אונדז אַנטדעקן.

דיין אַנאַ.

פרייטיק, 26. מאַי 1944.

ליבע קיטי!

ענדלעך האָלט איך אַזוי ווייט, אַז איך קאָן זיצן רויק ביי מיין טישעלע לעבן פענצטער, וואָס האָט אַן אָפענע שפּאַרינגע, כדי דיר צו שרייבן וועגן אַלץ.

איך פיל מיך אזוי אומגליקלעך, ווי איך בין עס נישט געווען זינט חדשים. אפילו נאָך דער גניבה בין איך נישט געווען אזוי צעבראָכן. פון איין זייט — דער גרינצייג־הענדלער, די יידן פראגנע, וועגן וועלכער מען רעדט אויספירלעך אין גאנצן הויז, די אינוואזיע וואָס פארזאמט זיך. דאָס שלעכטע עסן, די שפאנונג, די שלעכטע שטימונג, די אנטוישונג אין פעטער, אין פון דער אנדערער זייט — עלים קנס־מאָל, פארוויילונגען, דער יום־טוב שבועות, בלומען, קראלערס געבוירנטאָג, טאָרטן און דאָס וואָס זיי דערציילן פון קינאָ, קאבארעט און קאָנצערטן. אָט דער אונטערשיד, דער גרויסער אונטערשיד איז כסדר פאראן. איין טאָג לאכן מיר וועגן די קאָמישע מאָמענטן פון אונדזער סיטואציע אלס אויסבאהאלטענע, דעם אנדערן טאָג האָבן מיר מורא און אָפט קאָן מען דעם פחד, די געשפאנטקייט און די פארצווייפלונג לייענען אויף אונדזערע פנימער. מיפ און קראלער טראָגן די שווערסטע לאסט פאר אונדז. מיפ מיט איר ארבעט און קראלער, וועמען די גרויסע פאראנטוואָרטלעכקייט דערדריקט צומאָל, און וועלכער קאָן אסך מאָל קוים רעדן פון נערוועזקייט און אויפרעגונג. קאָפהויס און עלי זאָרגן אויך כסדר פאר אונדז, זיי קאָנען אָבער אמאָל אויך פארגעסן אָן דעם הינטערהויז, ווען אפילו נאָר אויף עטלעכע שעה, אויף איינעם אָדער צוויי טעג. זיי האָבן זייערע אייגענע זאָרגן. קאָפהויס מיט זיין געזונט, עלי מיט איר קנס־מאָל, אָבער חוץ די דאָזיקע זאָרגן האָבן זיי זייערע פארגעניגנס, זייער אייגן לעבן, וואָס פארלויפט ווי געוויינטלעך. זיי קאָנען דאָך אמאָל אויסמיידן די שפאנונג, ווען אפילו נאָר פאר א קורצער צייט, אונדז אָבער פארלאָזט זי קיינמאָל נישט. צוויי יאָר געדויערט דאָס שוין און ווי לאנג קאָנען מיר נאָך אויסהאלטן אָט די שווערע דערדריקנדיקע שטימונג, וואָס האלט אין איין וואקסן און ווערט אומדערטרעגלעך.

די קאנאליזאציע איז פארשטאָפט; ס'טאָר נישט רינען קיין וואסער נאָר טראָפנווייז. מיר טאָרן נישט באנוצן דאָס טואלעטצימער, נאָר אויב מיר נעמען מיט א בארשט, דאָס שמוציקע וואסער האלטן מיר אין איינעם פון די גרויסע סלויעס. היינט גייט דאָס נאָך, אָבער וואָס וועט זיין אז דער אינסטאלאטאָר וועט דאָס נישט קאָנען פאריכטן? דער שטאָטישער קאנאלדינסט קומט ערשט די אנדערע וואָך.

מיפ האָט אונדז געשיקט א קוכן מיט ראָזשינקעס, מיט דער אויפשריפט „פריילעכע שבועות“! ס'קלינגט כמעט ווי חוזק. אונדזער שטימונג און פחד זענען גאָרנישט „פריילעך“. זינט

מ'האָט ארעסטירט דעם גרינצייג־הענדלער לעבן מיר ווידער מער אין פּחד. פון אלע זייטן הערט מען „פּס, פּס", און אלץ ווערט געטון שטילער. דאָרט האָט די פּאָליציי אויפגעבראָכן די טיר, זעגען מיר, הייסט עס, אויך נישט באוואָרנט קעגן דעם. ווען ס'זאָל ביי אונדז אויך איינמאָל... ניין, איך וויל דאָס אפילו נישט שרייבן, אָבער די דאָזיקע פראגע לאָזט זיך היינט נישט פאר־שווייגן, פארקערט: דער פּחד, וואָס איך האָב איינמאָל דורכ־געמאכט, שטייט ווידער פאר מיר אין זיין גאנצער גרויזאמקייט.

אכט אזייגער אין אָוונט האָב איך געמוזט אליין אראָפּגיין אין טואלעט־צימער. אונטן איז קיינער נישט געווען, אלע זענען געזעסן ביים ראדיאָ. איך האָב געוואָלט זיין מוטיק, אָבער דאָס איז מיר זייער שווער אָנגעקומען. איך פיל מיך דאָ אויבן נאָך אלץ זיכערער ווי אונטן, אליין אין דעם גרויסן שטילן הויז. אליין מיט די סודותדיקע גערוישן פון אויבן און מיט דעם געפילדער פון די אויטאָס אויף דער גאס. איך ציטער, ווען איך אליין אייל מיך נישט און טראכט צופיל וועגן דער לאגע. איך פרעג מיך כסדר צי ס'וואָלט נישט געווען בעסער פאר אונדז, ווען מיר וואָלטן זיך נישט געווען אויסבאהאלטן, ווען מיר וואָלטן אצינד געווען טויט און נישט געדארפט מיטמאכן די אלע צרות. אזוי ארום וואָלטן אונדזערע באשיצער נישט געווען אין געפאר. אָבער אויך פאר אָט דעם געדאנק ווערן מיר אלע אויפגעציטערט, מיר האָבן ליב דאָס לעבן, מיר האָבן נאָך נישט פארגעסן די שטימע פון דער נאטור, מיר האָפן נאָך, מיר האָפן נאָך אויף גוטע צייטן און הלוואי וואָלט שוין עפּעס געשען, זאָל מען אפילו שיסן; דאָס קאָן אונדז אויך נישט מער דערדריקן ווי די אומזי־כערקייט. זאָל שוין קומען א סוף, ווי ביטער עס זאָל נישט זיין, דאן וועלן מיר כאָטש וויסן צי מיר זיגן, צי מיר גייען אונטער.

דיין אנא.

מיטוואָך, 31. מאי 1944.

ליבע קיטי!

שבת, זונטיק, מאָנטיק און דינסטיק איז געווען אזוי ווארעם, אז איך האָב פּשוט נישט געקאָנט האלטן די פּען אין דער האנט; ס'איז מיר געווען אומעגלעך דיר צו שרייבן. פרייטיק איז די קאנאליזאציע ווידער קאליע געוואָרן און שבת האָט מען זי

פאַריכט. בייטאָג האָט אונדז באַזוכט די פרוי קאָפּהויס און האָט אונדז אַסך דערציילט פון קאַרין, אַז זי איז איינגעם מיט יאָפּין אין האָקיי־קלוב. זונטיק איז געקומען עֶלי, כדי צו זען צי ס׳האָבן זיך ווידער נישט אַריינגעריסן קיין גנבים און איז ביי אונדז געבליבן צום פרישטיק. מאָנטיק (צווייטער טאָג שבועות) האָט הענק וואַן סאַנטן געהאַט דינסט אַלס וועכטער פון דער באַהעלטעניש און דינסטיק האָבן מיר ענדלעך געמעגט עפענען אַבִיסל דאָס פענצטער. אַזאַ שיינעם וואַרעמען שבועות האָבן מיר זעלטן געהאַט. די היץ, איז דאָ, אין הינטערהויז, אַ שרעקלעכע. איך וועל דיר קורץ באַשרייבן די הייסע טעג, כדי דו זאָלסט דיר מאַכן אַ בילד. שבת: „הערלעך, ס׳אַזאַ שיין וועטער!“ האָט מען געזאָגט אינדערפרי; ווען ס׳זאָל גאָר נישט זיין אַזוי הייס!“ האָט מען געזאָגט צום מיטאָג, ווען מען האָט געמוזט פאַרמאַכן די פענצטער.

זונטיק: „די היץ איז נישט אַריבערצוטראָגן. די פּוטער צעטאָפּעט זיך, ס׳איז נישט פאַראַן קיין קיל ווינקל אין הויז, דאָס ברויט ווערט פאַרטרוקנט, די מילך ווערט זויער, מען טאָר נישט עפענען קיין פענצטער. מיר, אָרעמע פאַרשטויסענע מענטשן, זיצן דאָ און ווערן דערשטיקט, בעת אַנדערע מענטשן האָבן הנאָה פונעם שבועות“.

מאָנטיק: ס׳טוען מיר אַזוי וויי די פיס, איך האָב נישט קיין דינע קליידער אָנצוטון, אין דער היץ קאָן איך נישט וואַשן קיין געשיר“. אַזוי זאָגט די פרוי וואַן דאַן. ס׳איז געווען שווער. איך פאַרטראָג אויך נישט די היץ און איך בין צופרידן, וואָס היינט בלאָזט אַ ווינטל און ס׳שיינט דאָך די זון.

דיין אַנאַ.

מאָנטיק, 5. יוני 1944.

ליבע קיטי!

נייע צרות אין הינטערהויז: אַ שטרייט צווישן אונדז און דיסעל וועגן גאָרנישט. די פאַרטיילונג פון פּוטער. דיסעל האָט קאַפּיטולירט. גרויסע פריינטשאַפט צווישן אים און פרוי וואַן דאַן. פלירטן, קושן, ליבעשמייכעלעך; דיסעל באַקומט פרילינגס־געפילן.

די פינפטע אַרמיי האָט איינגענומען רוים. די שטאָט איז נישט פאַרוויסט און נישט באָמבאַרדירט געוואָרן.

ווייניק גרינצייג און קאַרטאָפל. שלעכט וועטער. דויערנדיקע שווערע באָמבאַרדאַמענטן אויף פּאַ־דע־קאַלע און אויפן פראַנצויזישן ברעג.

דיין אנא.

דינסטיק, 6. יוני 1944.

ליבע קיטי!

„This is D.-day“ האָט צוועלף אזייגער געמאָלדן דער ענגלישער ראַדיאָ און מיט רעכט! דאָס איז דער טאָג. די אינוואַזיע האָט אָנגעהויבן! אכט אזייגער אינדערפרי האָבן געמאָלדן די ענגלענדער: שווערע באָמבאַרדאַמענטן אויף קאַלע, בולאָניע, ל'האַוור און שערבור, ווי אויך אויף פּאַ־דע־קאַלע (ווי געוויינטלעך!) ווייטער: זיכערקייטס מאָסמיטלען פאַר אַלע איינוווינער פון די אָקופּירטע לענדער: אַלע מענטשן, וואָס וווינען אין דער זאָנע, 35 קילאָמעטער פונעם ברעג, מוזן זיך צוגרייטן פאַר באָמבאַרדאַמענטן. אויב ס'וועט זיין מעגלעך, וועלן די ענגלענדער מיט א שעה פריער אַראָפּוואַרפן פלוג־בלעטער.

לויט דייטשע מעלדונגען, האָבן ענגלישע פאַראַשוטיסטן געלאַנדעט אויפן פראַנצויזישן ברעג. בי־בי־סי מעלדעט: „דער דייטשער פלאָט אין קאַמף מיט ענגלישע לאַנדונג־שיפן“.

א דיסקוסיע אין הינטערהויז, ניין אזייגער ביים פרישטיק: איז דאָס א פּראָבע־לאַנדונג ווי צוריק מיט צוויי יאָר ביי דיעפּ? צען אזייגער ענגלישע זענדונגען אין דייטש, האָלענדיש, פראַנצויזיש און אין אַנדערע שפּראַכן: „די אינוואַזיע האָט אָנגעהויבן! הייסט עס די „אמתע אינוואַזיע“. די ענגלישע מעלדונג פון עלף אזייגער אין דייטשער שפּראַך: רעדט פונעם אויבערקאָמאַנדיר גענעראַל דווייט אייזענהאַוער. די ענגלישע זענדונגען אין ענגלישער שפּראַך פון צוועלף אזייגער“.

גענעראַל אייזענהאַוער רעדט צום פראַנצויזישן פאָלק: „אַצינד וועלן זיין שווערע קאַמפן. אָבער נאָך זיי וועט קומען דער זיג. אין א גוטער און מזלדיקער שעה!“.

ענגלישע זענדונגען פון איינס אזייגער: עלף טויזנט אַוויאָנען שטייען גרייט און פליען אומויפהערלעך היו און צוריק, כדי צו לאַנדן טרופּן און כדי צו באָמבאַרדירן דאָס הינטערלאַנד. פיר

טויזנט לאנדונג־שיפן ברענגען כסדר טרופן און מאטעריאל צום ברעג צווישן שערבור און ל'האוור. ענגלישע און אמעריקאנישע טרופן זענען שוין פארוויקלט אין שווערע קאמפן. רעדעם פון נערבראנדי, פונעם בעלגישן פרעמיער, פון נארוועגישן קיניג האקאן, פון דע גאל אין נאמען פון פראנקרייך, פונעם ענגלישן קיניג און פון טשערטשיל.

דאס הינטערהויז איז פארשיכורט. זאל טאקע באמת זיך דערנענטערן די לאנג דערוואַרטע באפרייונג, די באפרייונג פון וועלכער מ'האט אזויפיל גערעדט, וועלכע איז אבער צו שיין, צו פאנטאסטיש, כדי צו ווערן א ווירקלעכקייט? צי וועט דאס יאר 1944 אונדז ברענגען דעם זיג? מיר ווייסן דאס נאך נישט, אבער די האפענונג באלעבט אונדז, גיט אונדז ווידער מוט, מאכט אונדז ווידער שטארק. מוטיק מוזן מיר אריבערטראגן דעם פחד, דעם מאנגל, די ליידן. אצינד, הייסט עס, בלייבן רויק און שטארק. מער ווי תמיד דארפן מיר צונויפבייסן די ציין, כדי נישט צו שרייען. שרייען פון אומגליק מעגן פראנקרייך, רוסלאנד, איטאליע, און אויך דייטשלאנד, אבער מיר האבן נאך נישט קיין רעכט דערצו!

אָ, קיטי, דאס שענסטע איז, וואס איך האב דאס געפיל, אז ס'דערנענטערן זיך פריינט. די שרעקלעכע דייטשן האבן אונדז אזוי לאנג אונטערדריקט און געהאלטן דאס מעסער ביים האלדז, אז נאר דער געדאנק, וואס מיר האבן פריינט און ס'דערנענטערט זיך די רעטונג, גיט אונדז ווידער בטחון! איצט איז נישט מער די רייד פון יידן, איצט איז דאס א זאך פון האלאנד און פון גאנץ אייראפע.

מארגא זאגט, אז אין סעפטעמבער אדער אקטאבער וועל איך אפשר ווידער קאנען גיין אין שול אריין!

דיין אנא.

פ. ס.: איך וועל דיר תמיד מיטיילן די נייעסטע ידיעות:

ביינאכט און קאיאר האבן געלאנדעט הינטער די דייטשע ליניעם פופן פון שטרוי און האבן אויפגעריסן ווי נאר זיי האבן אנגערירט די ערד. אויך אסך פאראשוטיסטן האבן געלאנדעט; זיי זענען געווען אנגעטון אין שווארץ, כדי מען זאל זיי נישט זען ביינאכט. זיבן אזייגער אינדערפרי האבן געלאנדעט די ערשטע אויטאס, נאכדעם ווי מ'האט ביינאכט באמבארדירט דעם ברעג מיט פינף מיליאן קג. באמבעס. צוואנציק טויזנט אוויאנען זענען

הײנט געװען און אקציע. בעת דער לאנדונג האָבן די דײטשע ברעג־באטעריעס נישט מער אָנטײל גענומען אין קאמף. עס איז געשאפן געװאָרן א קלײנער בריקן־קאָפּ. כאָטש דאָס װעטער איז שלעכט, גײט אלץ גוט צו. די ארמײ און דאָס פאָלק זענען: „One will and one Lope“.

פרײטיק, 9. יוני 1944.

ליבע קיטי!

די אינװאזיע גײט אויסגעצײכנט, די אליאטן האָבן אײנגענומען באיע, א דאָרף אויפן פראנצױזישן ברעג און אצינד קעמפן זײ פאר קאן. ס'איז קלאָר אז די כװנה איז אָפּצושנײדן דעם האלב־אינדזל אויף װעלכן ס'ליגט שערבור. יעדן אָװנט דערצײלן די מיליטער־קאָרעספּאָנדענטן פון די שװעריקײטן, פון דעם מוט און באגײסטערונג אין דער ארמײ; זײ רעדן פון אומפארגלײכלעכע לײסטונגען. ס'האָבן אויך גערעדט פארװונדעטע, װאָס זענען צוריקגעקומען קײן ענגלאנד. טראָץ דעם שלעכטן װעטער פליט מען פלײסיק. פון בי־בי־סי האָבן מיר געהערט אז טשערטשיל האָט געװאָלט מיטמאכן די אינװאזיע אינײנעם מיט די טרופּן. אָבער לויט דער עצה פון אײזענהאַוער און פון אנדערע גענעראלן, האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. טראכט נאָר װאָס פאר א מוט פין אן אלטן מאן, ער איז דאָך זיכער א זיבעציקער!

דאָ איז די אויפרעגונג אביסל קלענער געװאָרן. מיר האָפן דאָך, אז די מלחמה װעט זיך דאָס יאָר ענדיקן. ס'איז שוין צײט! די פּלאַפּלערײ פון דער פרוי װאַן דאַן איז נישט מער צום אריבערטראָגן. אזױװי זי קאָן אונדז נישט מער משוגע מאכן מיט דער אינװאזיע, נודיעט זי א גאנצן טאָג מיטן שלעכטן װעטער. איך װאָלט חשק געהאט זי ארײנצוזעצן אין אן עמער מיט קאלטן װאסער.

דאָס גאנצע הינטערהויז, חוץ הער װאַן דאַן און פּעטער, האָט געלײענט די טרילאָגיע „די אונגארישע ראפּסאָדיע“. דאָס בוך באהאנדלט די לעבנס־געשיכטע פונעם קאָמפּאָזיטאָר און קלאװיר־װירטואָז, פראנץ ליסט. דאָס בוך איז זײער אינטערעסאנט, אָבער איך האלט, אז מ'רעדט אביסל צופיל פון פרויען. ליסט איז געװען צו זײן צײט נישט נאָר דער גרעסטער און סאמע באקאנטסטער פּיאניסט, נאָר אויך דער גרעסטער דאָן זשואַן ביז צו די

זיבעציק יאָר. ער האָט געלעבט מיט מארי ד'אגו, מיט דער פירשטן קאראָלינע פאָן וויטגענשטיין, מיט דער טענצערן לאָלא מאָנטעז, מיט דער פיאַניסטקע אגנעס קינגסוואָרם און מיט סאָפי מאָנטע, מיט דער טשערקעסן־פירשטן אָלגא יאנינא, מיט דער באראָנעסע אָלגא מאייענדאָרף, מיט דער שוישפילערן לילא... איך ווייס נישט וויאזוי זי הייסט, א. אז. וו., א. אז. וו. דאָס נעמט נישט קיין סוף! דאָרט ווו ס'ווערט גערעדט פון מוזיק און פון אנדערער קונסט, איז דאָס ביכל אסך אינטערעסאנטער. ס'קומען פאָר: שומאַן, קלארא וויק, העקטאָר בערליאָז, יאָהאנעס בראמס, בעטהאָוון, יאָאכים. ריכארד וואגנער, האנס פאָן בילאָוו, „אנטאָן רובינשטיין, פרעדעריק שאָפען, וויקטאָר הוגאָ, האָנאָרע דע באלזאק, הילער, הומעל, טשערני, ראָסיני, כערוביני, פאגאניני, מענדעלזאָן און אסך אנדערע.

ליסט אליין איז געווען א פיינער מאן. זייער ברייטהארציק, באשיידן, אָבער שרעקלעך איידל. ער האָט יעדן געהאָלפן, האָט נישט געוווסט פון קיין העכערס ווי קונסט, ער האָט שטארק ליב געהאט קאָניאַק און פרויען, ער האָט נישט געקאָנט צוקוקן ווי עמיצער וויינט, איז געווען א דזשענטעלמען, וואָס האָט קיינעם גאָרנישט אָפגעזאָגט. ער איז נישט געווען קיין געלט־מענטש, ער איז געווען וועלטלעך און פאר רעליגיעזער פרייהייט.

דיין אנא.

דינסטיק, 13. יוני 1944.

ליבע קיטי!

ס'איז ווידער אריבער מיין געבוירנטאָג, אצינד בין איך אלט 15 יאָר. איך האָב באקומען שיינע מתנות: פינף בענד שפרינגערס קונסט־געשיכטע, א גארניטור אונטערוועש, צוויי גארטלען, א נאָז־טיכל, צוויי פלעשער יאהורט, א סלוי איינגעמאכטס, א לעקער פון טאטע־מאמע, פון מארגאָ א בראנזלעט פון דובלע. נאָך א ביכל פון די וואן דאנס, ביאָ־מאלץ פון דיסעל, זיסווארג און העפטן פון מיפ און עלין, און דער עיקר דאָס בוך „מאריא טערעזא" און דריי רעפטלעך פעטן קעז פון קראלערן, פון פעטערן א שיינעם בוקעט רויזן; דאָס אָרעמע יינגל האָט זיך אזוי באמיט עפעס צו געפונען, אָבער ס'איז אים נישט געלונגען.

די אינוואזיע גייט ווייטער אויסגעצייכנט, טראָץ דעם שלעכטן וועטער, די שרעקלעכע שטורעם־ווינטן און דעם רעגן אויפֿן ים. טשערטשיל, סמאטס, אייזענהאַוער און ארנאָלד, זענען נעכטן געווען אין די פראנצויזישע דערפער, וואָס די ענגלענדער האָבן דעראָבערט און באפרייט. טשערטשיל איז געווען אין א טאָרפּעדאָ־שיף, וואָס האָט געשאָסן צום ברעג. ס׳ווייזט אויס אז ער ווייסט אויך נישט פון קיין מורא.

וועגן דער שטימונג און האָלאנד איז שווער זיך צו דערוויסן אין אונדזער באהעלטעניש. בלי ספק זענען די מענטשן צופרידן, וואָס ענגלאנד, וועלכעס איז געשטאנען מיט פארלייגטע הענט (!) האָט זיך סוף כל סוף גענומען צו דער ארבעט. מען מוז גוט דורכטרייסלען יעדן איינעם וואָס האָט פיינט די דייטשן אָבער וואָס קוקט דאָך פון אויבן אראָפּ אויף די ענגלענדער און זידלט זיי און רופט זיי אָן די אלטע־הערן־רעגירונג, און האלט זיי פאר פחדנים. אפשר וועלן זיך אָפּקילן דו צעהיצטע מוחות.

דיין אנא.

מיטוואָך, 14. יוני 1944.

ליבע קיטי!

אסך ווונטשן, אסך געדאנקען, אסך באשולדיקונגען און אסך פאָרווורפן שווימען ארום אין מיין קאָפּ. איך האלט באמת נישט אזויפיל פון מיר, ווי אסך מיינען; איך קען בעסער מיינע אומצאָליקע פעלער און חסרונות ווי יעדער אנדערער, נאָר דער חילוק איז, וואָס איך ווייס אויך, אז איך וויל מיך בעסערן, און אז איך האָב מיך שוין אסך געבעסערט. איך פרעג מיך אסך מאָל פון וואנעט ס׳נעמט זיך, וואָס יעדער האלט מיך פאר איינגעבילדעט און פאר אומבאשיידן. בין איך באמת אזוי איינגעבילדעט? בין איך באמת אזוי, צי אפשר זענען עס אויך די אנדערע? ס׳קלינגט משונה, איך באמערק דאָס, אָבער איך מעק פאָרט נישט אויס דעם לעצטן זאץ, ווייל ער איז גאָרנישט אזוי משונהדיק. פרוי וואן דאן, מיין הויפּט־באשולדיקער, איז ווי באקאנט נישט קיין בר שכל, מיר מעגן רויק זאָגן, א נ א ר. נארישע מענטשן קאָנען געווייגטלעך נישט לײדן, אז אנדערע ווייסן מער פון זיי.

די פרוי וואָן דאָן האַלט מיך פאַר א נאַר, ווייל איך בין נישט אזוי נאַריש ווי זי, זי האַלט מיך פאַר אומבאַשיידן, ווייל זי איז אסך אומבאַשיידענער פון מיר, זי האַלט אז מיינע קליידער זענען צו קורץ, ווייל אירע זענען אסך קורצער, זי האַלט מיך פאַר אן „אַלץ־ווייסער", ווייל זי רעדט צווייטאָל אזויפיל וועגן זאַכן, פון וועלכע זי האָט נישט קיין אנונג. מיין ליבסט ווערטל איז: „אין יעדן פאָרוואורף איז פאַראַן א קערנדל אמת".

אזוי אַרום וועל איך אָנערקענען, אז צומאָל רעד איך מיר טאַקע איין, אז איך ווייס אַלץ. די צרה איז, וואָס קיין מענטש מוסרט מיך נישט און קריטיזירט מיך נישט אזויפיל ווי איך אַליין. ווען די מאַמע גיט נאָך צו אירע עצות, ווערט דער באַרג פון מוסר אזוי הויך, אז פון גרויס פאַרצווייפלונג ווער איך חוצפה־דיק און דאָן קומט פון זיך אַליין דאָס אַלטע באַקאַנטע אַנאַ־ווערטל: „מיך פאַרשטייט קיינער נישט!" דאָס דאָזיקע וואָרט שטעקט אין מיר — און אפילו ס'ווייזט זיך אויס נישט וואָר, איז דאָך פאַראַן אין דעם א קערנדל אמת. מיינע זעלבסטבאַשול־דיקונגען ווערן צומאָל אזוי גרויס, אז איך גאַר נאָך א טרייסט־וואָרט, וואָס זאָל אַלץ אומקערן צו א נאָרמאַלן צושטאַנד, וואָס זאָל זיך באַשעפטיקן אויך מיט דעם, וואָס מאַטערט מיין נשמה. אָבער צום באַדויערן זוך איך אומזיסט אזא מין טרייסט־וואָרט. איך ווייס, אז דו טראַכסט אצינד צו פעטערן, אמת, קיטי? יאָ. פעטער האָט מיך ליב. נישט אַלס פאַרליבטער, נאָר אַלס חבר. זיין צונייגונג וואַקסט פון טאָג צו טאָג, אָבער דאָס סודותדיקע, וואָס האַמעוועט אונדז ביידע, פאַרשטיי איך אַליין נישט. צומאָל טראַכט איך, אז מיין שטאַרקע בענקשאַפט צו אים איז איבער־געטריבן; דאָס איז אָבער נישט אמת, ווייל אז איך גיי צוויי טעג נישט אַרויף, בענק איך נאָך אים מער ווי תמיד. פעטער איז ליב און גוט, אָבער איך טאָר נישט לייקענען, אז אין אסך זאַכן האָט ער מיך אַנטוישט. קודם כל זיין באַציונג צו רעליגיע, זיין רעדן וועגן עסן און נאָך אסך אַנדערע זאַכן געפעלן מיר נישט. פונדעסטוועגן בין איך איבערצייגט, אז לויט אונדזער אָפּמאַך וועלן מיר זיך קיינמאָל נישט קריגן. פעטער איז א רודף־שלום. געדולדיק און נאָכגיביק, ער הערט זיך צו צו מיינע רייד, גיכער ווי צו זיין מוטערס רייד. ער פּרוּווט עקשנותדיק צו האַלטן אין אָרדענונג זיינע ענינים. פאַרוואָס אַנטפּלעקט ער נישט זיין נשמה, פאַרוואָס קאָן איך אים נישט דערגרונטעוועט? ער איז אסך פאַרשלאָסענער פון מיר, דאָס איז אמת, אָבער איך ווייס פון דערפאַרונג, אז אפילו די פאַרשלאָסנסטע מענטשן בענקען

צומאַל צו א נאָענטן מענטשן. פּעטער און איך האָבן אונדזערע יאָרן פון טראכטן פארבראכט אין הינטערהויז; מיר רעדן אָפט וועגן פארגאנגענהייט, קעגנווארט און צוקונפט; אָבער ווי געזאָגט, פעלט מיר דאָס אמתע וואָרט; כאָטש איך ווייס זיכער, אז ס'איז פאראן.

דײַן אנא.

דאָנערשטיק, 15. יוני 1944.

ליבע קיטי!

צי האָב איך מער ליב באקומען די נאטור, ווייל איך בין שוין אזוי לאנג נישט געווען אינדרויסן? איך געדענק נאָך זייער גוט, אז א בלויער הימל, זינגענדיקע פייגל, בליענדיקע בלומען און לבנה-שיין האָבן מיך פריער נישט געקאָנט פארכאפּן. איצט איז אנדערש. שבועות-צייט, למשל, ווען ס'איז געווען אזויווארעם, האָב איך קוים אָפן געהאלטן די אויגן ביז האלב צוועלף אזייגער, כדי איינמאָל א קוק צו טון דורכן פענצטער, צו דער לבנה. צום באדויערן איז מיין קרבן געווען אומזיסט. די לבנה האָט געשיינט אזוי שטארק, אז איך האָב מורא געהאט צו עפענען די פענצטער. אן אנדערטמאָל, צוריק מיט עטלעכע חדשים, בין איך צופעליק געווען אָוונטצייט, אויבן ווען דאָס פענצטער איז געשטאנען אָפן. איך בין נישט אראָפּגעגאנגען אזוי לאנג ווי מ'האָט געלופטערט. דער טונקלער רעגנערישער אָוונט, דער שטורעם, די יאָגנדיקע כמארעס האָבן מיך צוגעקאָוועט; נאָך אנדערטהאלבן יאָר האָב איך ווידער געזען די נאטור פנים אל פנים, אין יענעם אָוונט איז דער ווונטש גאָכאמאָל צו זען די נאטור געווען שטארקער ווי דער פחד פאר די שטשורעס און פאר גנבים. איך בין גאנץ אליין אראָפּגעגאנגען און האָב ארויסגעקוקט דורכן פענצטער פונעם פריוואט-ביוראָ אָדער פון דער קיך. אסך מענטשן האָבן ליב די נאטור, אסך שלאָפן צומאָל אונטער פרייען הימל, אסך בענקען אין תפיסות און שפּיטאָלן נאָך דעם טאָג, ווען זיי וועלן קאָנען ווידער געניסן די פרייע נאטור, אָבער ווייניק מענטשן זענען אזוי אָפּגעשלאָסן און איזאָלירט מיט זייער בענקשאפט פון דעם, וואָס געהערט אונדז אלע, אָרעם צי רייך. ס'איז נישט קיין איינגערעדטע זאך, אז דאָס באטראכטן דעם הימל, די כמארעס, די לבנה און די שטערן, בארויקט מיך און

פֿולט מיך אָן מיט דערוואַרטונג. דאָס דאָזיקע מיטל איז בעסער ווי וואַלעריאַן און בראָם; די נאַטור מאַכט מיך הכנעהדיק און גרייט לייכטער אַריבערצוטראָגן די צרות.

ס׳האָט לײדער געמוזט געשען אַזוי, אַז איך זאָל זען די נאַטור — און אויך דאָס נאָר זעלטן — דורך שמוציקע פֿענצטער און פֿאַרשטויבטע פֿירהענגלעך. אַזוי זי צו זען איז באמת נישט קיין פֿאַרגעניגן, ווײַל קיינער האָט נישט אַזוי פֿײַנט קיין סוראָגאַטן ווי די נאַטור.

דײַן אַנאַ.

פֿרײַטיק, 16. יוני 1944.

ליבע קיטי!

נײַע פּראָבלעמען! פֿרוי וואַן דאַן איז פֿאַרצווייפֿלט, רעדט פֿון: אַ קויל אין די שלייפֿן, תּפֿיסה, זיך אויפֿצוהענגען און זעלבסט־מאָרד.

זי איז אײַפֿערזיכטיק וואָס פּעטער פֿאַרטרויט מיר און נישט איר. זי איז באַליידיקט וואָס דיסעל רעאַגירט נישט גענוג אויף אירע פֿלירטן, זי האָט מורא, אַז איר מאַן וועט פֿאַררויכערן דאָס גאַנצע געלט פֿון איר פֿעלץ־מאַנטל, זי קריגט זיך, זידלט, וויינט, באַקלאָגט זיך, לאַכט, און הייבט זיך ווידער אָן צו קריגן. וואָס טוט מען מיט אַזאַ מין נאַרישער מטורפֿער בריה? קיינער נעמט זי נישט ערנסט. זי האָט נישט קיין כאַראַקטער, באַקלאָגט זיך פֿאַר יעדן און לויפֿט אַרום ווי אַ צעדרייטע. דאָס ערגסטע איז, וואָס פּעטער איז אַן עזות־פּנים, הער וואַן דאַן איז אין כּעס און די מאַמע ווערט ציניש. איז דאָס אַ צושטאַנד! דאָ איז פֿאַראַן נאָר איין כּלל, וואָס דו מוזט אים תּמיד האַלטן פֿאַר די אויגן; לאַך פֿון אַלץ און לאָז דיך פֿון קיינעם נישט שטערן! ס׳זעט אויס עגאָיסטיש, אין דער אמתן איז דאָס די איינציקע רפֿואה פֿאַר די וואָס מוזן זיך אַליין טרייסטן.

קראַלער האָט ווידער באַקומען אַן איינלאַדונג אויף 4 וואָכן צו גייַן גראָבן. ער פּרוווט זיך צו באַפֿרייען מיט אַן אַטעסטאַט פֿונעם דאָקטער און מיט אַ בריוו פֿון דער פֿירמע. קאָפּהויס דאַרף זיך ווידער אָפּערירן דעם מאָגן. נעכטן עלף אַזייגער האָט מען אָפּגע־שניטן אַלע פּריוואַט־טעלעפֿאָנען.

דײַן אַנאַ.

פרייטיק, 23. יוני 1944.

ליבע קיטי!

דאָ איז גאָרנישט באַזונדערס פאָרגעקומען! די ענגלענדער האָבן אָנגעהויבן דעם גרויסן אָנגריף אויף שערבור. פים און וואן דאַן מיינען, אַז ביז דעם 10-טן אָקטאָבער וועלן מיר זיין פריי! די רוסן נעמען אָנטייל אין דער אקציע און האָבן אָנגעהויבן די אָפענסיווע ביי וויטעבסק, פונקט אין דעם טאָג ווען ס'זענען געוואָרן דריי יאָר זינט די דייטשן זענען אָנגעפאַלן אויף רוסלאַנד.

מיר האָבן שוין כמעט מער נישט קיין קאַרטאָפל; פון היינט אָן ווילן מיר זיי אָפּציילן און זיי פאַרטיילן צווישן אונדז אַכט; אַזוי אַרום וועט יעדער וויסן וויאַזוי זיך איינצוטיילן.

דיין אַנאַ.

דינסטיק, 27. יוני 1944.

ליבע קיטי!

די שטימונג איז אַ געהויבענע, ס'גייט אויסגעצייכנט. שערבור, וויטעבסק, און זלאָבין זענען היינט געפאַלן; אַסך טראָפייען און געפאַנגענע; ביי שערבור זענען געפאַלן פינף דייטשע גענעראַלן און צוויי האָט מען גענומען געפאַנגען. אַצינד קאָנען די ענגלענדער ברענגען וואָס זיי ווילן, ווייל זיי האָבן אַ האַפן. דער גאַנצער האַלב-אינדזל קאָטאַנטאָן איז נאָך דריי וואָכן קאַמף אין די הענט פון די ענגלענדער, אַן אומגעהייערע לייסטונג, און דריי וואָכן זינט דעם טאָג פון דער לאַנדונג, האָט אַלץ גערעגנט און געשטורעמט, אי דאָ, אי אין פראַנקרייך, אָבער דאָס שלימזל האַלט נישט אָפּ די ענגלענדער און אַמעריקאַנער צו באַווייזן זייער ריזיקן כוח און נאָך וויאַזוי צו באַווייזן! דער „ווונדערוואָפן" איז טאַקע אין פולער אַקציע, אָבער וואָס באַטייטן שוין אַזעלכע ראַקעטעס, מער ווי אַ קליינער שאָדן אין ענגלאַנד און פולע צייטונגען ביי די „מאָפן"*. אַגב אַז מ'וועט אין „מאָפּ=

* מאָפן — אַ זידל נאָמען פאַר די דייטשן. (איבערזעצער).

ריקא“ הערן אז די „באָלשעוויסטישע געפאר“ דערנענטערט זיך וועלן זיי נאָך מער ציטערן.

אלע דייטשע פרויען און קינדער וואָס קאָנען נישט ארבעטן פאר דער ווערמאכט, וועלן עוואקוירט פונעם ברעג־געביט קיין גראנינגען, פריזלאנד און געלדער־לאנד. מוסערט* האָט דער־קלערט אז ער וועט אָנטון דעם מונדיר אויב די אינוואזיע וועט זיך דערנענטערן. וויל דאָס גראָבע נפש אפשר קעמפן? דאָס האָט ער געקאָנט שוין פריער טון אין רוסלאנד. פינלאנד האָט בשעתו צוריק־געוויזן דעם פרידנס־אָנגעבאָט, אצינד אָבער זענען די אונטערהאנדלונגען איבערגעריסן געוואָרן. ס'וועט זיי באנג טון, די נארישע קעפ!

ווי מיינסטו, ווי ווייט וועלן מיר זיין דעם 27־טן יולי?

דיין אנא.

פרייטיק, 30. יוני 1944.

ליבע קיטי!

שלעכט וועטער אָדער **fad weather at a stretch to the 30 th of Iunie איז דאָס ריכטיק? איך קאָן שוין גאנץ גוט ענגליש איך לייען שוין, למשל, דעם „אידעאלן מאן“ (מיט א ווערטערבוך). די מלחמה גייט אויסגעצייכנט. באָברויסק, מאָגילעוו און ווארשע זענען געפאלן, אסך געפאנגענע. דאָ איז אלץ אין אָרדענונג, די שטימונג איז א גוטע. אונדזערע היפּער־אָפּטימיסטן טריומפירן. עלי האָט זיך געביטן די פריזור. מיפּ האָט באקומען א וואָך אורלויב. דאָס זענען די לעצטע נייעס.

דיין אנא.

* מוסערט — דער פירער פון דער נאצי־באוועגונג אין האָלאנד. (באמערקונג פון אוטאָר).

** שלעכט וועטער וואָס האָט אָנגעהאלטן ביז דעם 30־טן יוני.

דאָנערשטיק, 6. יולי 1944.

ליבע קיטי!

ס'טוט מיר ווײ דאָס האַרץ, ווען פּעטער זאָגט, אַז ער וועט שפּעטער ווערן אַ פאַרברעכער אָדער אַ ספּעקולאַנט. כאָטש ער זאָגט דאָס אין שפּאַס, האָב איך אָבער דאָס געפיל, אַז ער אַליין האָט מורא פאַר זײַן שוואַכן כאַראַקטער. איך הער כסדר אי פון מאַרגאָ, אי פון פּעטערן: „יאָ, ווען איך זאָל זײַן אַזוי שטאַרק און מוטיק ווי דו, ווען איך זאָל אַזוי קאָנען דורכזעצן מײַן ווילן, ווען איך זאָל האָבן אַזױפיל אויסדויער, יאָ, דאַן...!".

איז דאָס באמת אַ מעלה וואָס איך לאָז מיך נישט באַאײַנפלוסן? איז דאָס אמת אַז איך גיי כמעט אויסשליסלעך אויף דעם וועג פון מײַן אייגענעם געוויסן? דעם אמת געזאָגט, קאָן איך מיר נישט פאָרשטעלן וויאַזוי עמיצער קאָן זאָגן: „איך בין שוואַך!" און ער זאָל דאַן נאָך בלײַבן שוואַך. אַז מען ווייסט דאָס שוין, פאַרוואָסזשע זאָל מען נישט קעמפן קעגן דעם און האַרטעווען דעם כאַראַקטער? דער ענטפער איז געווען: „ווײַל אַזוי איז אַסך באַקוועמער". דער דאָזיקער ענטפער האָט מיך אַביסל אַנטמוטיקט. באַקוועם! קאָן מען דען זאָגן אַז אַ פוילן, אָפּגענאַרט לעבן הייסט באַקוועם? ניין, דאָס קאָן נישט זײַן, דאָס טאָר נישט זײַן, אַז ווילנלאָזיקייט און... געלט זאָלן עמיצן קאָנען אַזוי גיך פאַרפירן. איך האָב לאַנג געטראַכט וואָס איך זאָל ענטפערן, וויאַזוי איך זאָל איבערצייגן פּעטערן צו גלויבן אין זיך און קודם כל זיך בעסערן. צי איך וועל האָבן דערפאָלג ווייס איך נישט.

איך האָב מיר אָפּטמאָל פאָרגעשטעלט, אַז ס'דאַרף זײַן זייער שיין ווען עמיצער שענקט דיר צוטרוי, אָבער איצט זע איך ערשט ווי שווער ס'איז זיך אינגאַנצן אײַנצולעבן אין פרעמדע געדאַנקען און דאַן נאָך צו געבן עצות, באַזונדערס ווײַל די באַגריפן „באַקוועם" און „געלט" זענען פאַר מיר גאַנץ פרעמד און ניי. פּעטער הויבט זיך אָן שטיצן אויף מיר און דאָס טאָר בשום אופן נישט זײַן. פאַר אַ פאַרשוין ווי פּעטער איז שווער צו שטיין אויף די אייגענע פיס און נאָך שווערער איז צו בלײַבן שטאַנדהאַפט פאַר אַ מענטשן, וואָס לעבט באַוווּסטזיניק און זוכט אַ וועג אין דעם ים פון פּראָבלעמען. איך דריי מיך אַביסל אין מײַן אייגענעם קרייז, און וואָלט גערן געוואָלט געפונען אַ לייזונג פאַר דעם מיאוסן

באַגריף „באַקוועם“. וויאַזוי קאָן איך פּעטערן באַווייזן, אַז דאָס וואָס ס׳ווייזט אויס צו זיין באַקוועם און שיין, וועט אים אַראָפּציען אין תהום, וווּ ס׳איז נישט מער פאַראַן קיין פרייד, קיין אָנשפּאַר, קיין שיינס, אין תהום פון וועלכן ס׳איז כמעט אוממעגלעך זיך אַרויסצורייסן.

מיר לעבן אַלע, אָבער מיר ווייסן נישט צוליב וואָס, צוליב ווען. מיר לעבן אַלע מיט דעם ציל צו ווערן גליקלעך, מיר לעבן אַלע פאַרשידן און דאָך גלייך. מיר דריי זענען אויפגעוואַקסן אין גוטע פאַרהעלטענישן, מיר קאָנען אַביסל לערנען, מיר האָבן די מעגלעכקייט עפּעס צו דערגרייכן, מיר האָבן אַלע גרונט אויף אַ שיין לעבן, אָבער... מיר מוזן דאָס אויך אַליין פאַרדינען. דאָס קאָן מען אָבער נישט דערגרייכן אויף אַ באַקוועמען אופן. פ א ר ד י נ ע ן דאָס גליק, הייסט אַרבעטן דערויף, גוט זיין, נישט ספּעקולירן און נישט פויל זיין. פוילקייט קאָן זיך א ו י ס ו ו י י ז ן זייער אָנגענעם, אַרבעט גיט אָבער ב א פ ר י ד י ק ו נ ג. איך קאָן נישט באַגרייפן מענטשן וואָס אַרבעטן נישט גערן, אָבער פּעטער איז נישט אַזעלכער. ער האָט נאָר נישט קיין פעסטן ציל פאַר די אויגן, האַלט זיך פאַר צו נאַריש און אומבאַדייטנדיק, כּדי עפּעס אויפצוטון. אָרעם ייִנגל, ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געקענט דאָס געפיל אַנדערע גליקלעך צו מאַכן, און דאָס קאָן איך אים נישט אויסלערנען. ער האָט נישט קיין רעליגיע, ער רעדט מיט שפּאַס פון יעזוס, ער שעלט מיט גאָטס נאָמען; כאָטש איך בין אויך נישט קיין אָרטאָדאָקסע, טוט עס מיר דאָך צומאָל וויי, ווען איך זע ווי פאַרלאָזט ער איז, אָרעם און פול מיט פאַראַכטונג.

מענטשן וואָס גלויבן מעגן זיך פרייען, ווייל נישט יעדער איז זוכה צו גלויבן אין איבערערדישע זאַכן. מען דאַרף אפילו נישט מורא האָבן פאַר דער שטראָף נאָכן טויט. דאָס פייער פון גהינום און דער גן־עדן זענען זאַכן אין וועלכע אַסך צווייפלען, אָבער כאָטש אַזוי פירט זיי די איינע אָדער די אַנדערע רעליגיע אויפן דרך הישר. דאָס איז נישט קיין מורא פאַר גאָט, דאָס הייסט היטן דעם אייגענעם כּבוד, דאָס אייגענע געוויסן. ווי שיין און גוט וואָלטן געווען די מענטשן, ווען זיי זאָלן זיך האַלטן פאַר די אויגן, יעדן אָוונט, יעדן אָוונט פאַרן שלאָפן גיין, די מעשׂים פון אַ גאַנצן טאָג און זאָלן זיך אָפּגעבן חשבון, וואָס ס׳איז גוט געווען און וואָס שלעכט!

נישט וועלנדיק פּרוּווט מען יעדן טאָג זיך פונדאַסניי צו בעסערן, און נאָך אַ געוויסער צייט דערגרייכט מען טאַקע עפּעס

דאָס דאָזיקע מיטל קאָן יעדער נוצן, ס'קאָסט גאָרנישט און יעדער קאָן זיך עס פארגינען. ווער ס'ווייסט נישט, מוז לערנען און וויסן זיין: „א רויק געוויסן מאכט שטארק".

דיין אנא.

שבת, 8. יולי 1944.

ליבע קיטי!

דער הויפט־פארטרעטער פון דער פירמע, הער ב. איז געווען אין בעווערווייק און האָט פון דאָרט געבראכט יאגדעס. זיי זענען אָנגעקומען אהער פארשטויבט און פול מיט זאמד, אָבער אין גרויסע קוואנטיטעטן, נישט ווייניקער ווי 42 קעסטלעך, פארן קאָנטאָר און פאר אונדז. תיכף האָט מען קאָנסערווירט אכט סלויעס און געמאכט אכט טעפ מיט מארמעלאד. מאָרגן וויל מיפ קאָכן איינגעמאכטס פארן קאָנטאָר.

האלב איינס אזייגער טאָר קיינער נישט אריינגיין אין הויז, די דרויסן־טיר ווערט פארשלאָסן און מ'ברענגט אריין די קעסטלעך. פעטער, דער טאטע, וואן דאן גייען ארויף און אראָפ די טרעפ, אנא ברענגט ווארעם וואסער פונעם קעסל, מארגאָ ברענגט די עמערס, יעדער טוט עפעס! אין דער קאָנטאָר־קיך בין איך אריינגעקומען מיט אן איינגנארטיק געפיל: מיפ, עלי, קאָפהויס, הענק, דער טאטע, פעטער, אויסבאהאלטענע און באשיצער, אלע באנאנד און דערצו נאָך אין מיטן העלן טאָג.

דורך די פירהענגלעך קאָן מען נישט אריינזען, אָבער די קולות, דאָס קלאפן מיט די טירן, איך ציטער אזש פון אויפרעגונג. זענען מיר באמת נאָך אויסבאהאלטענע, האָב איך מיך אליין געפרעגט; אזא מין געפיל האָט מען אוודאי, אז מען באווייזט זיך ווידער אויף דער ליכטיקער וועלט. וויבאלד דער טאָפ איז פול געווען, האָט מען אים תיכף ארויפגעטראָגן. אין אונדזער קיך זענען געשטאנען ביים טיש די איבעריקע פון דער משפחה און האָבן אָפגעריסן די שטענגלעך. ס'איז מער געגאנגען אין מויל אריין ווי אין עמער, פעטער איז ווידער אראָפגעגאנגען אין קיך — פלוצים האָט מען צווייטאָל געקלונגען; דער עמער איז געבליבן שטיין, פעטער איז אין דער גיך ארויפגעגאנגען כדי צו פארשליסן די דרייטיר. מיר האָבן געציטערט פאר שרעק.

מ'האָט געמוזט אָפּשטעלן די וואסערליטונג, — כאָטש די האלב געוואשענע יאגדעס האָבן געווארט אויפן באָד. דעם כלל פון אויסבאהאלטענע מוז מען אָפּהיטן: „אויב א פרעמדער איז פאראן אין הויז מוז די וואסערלייטונג אָפּגעשטעלט ווערן. מחמת דער סכנה פונעם ליארעם. איינם אזייגער איז ארויפגעקומען הענק און האָט אונדז געזאָגט, אז דאָס איז געוועז דער בריווטרעגער. פעטער איילט אראָפּ די טרעפּ. ווידער דאָס גלעקל, פעטער בלייבט שטיין, איך האָרך קודם ביי דער דרייטיר, צי ס'קומט נישט עמיצער, דאן גאנץ שטיל אויבן ביי די טרעפּ. סוף כל סוף זענען פעטער און איך געשטאנען ווי צוויי גנבים אויף די טרעפּ און זיך צוגעהערט צו דעם גערויש פון אונטן. מ'הערט נישט קיין פרעמד קול; פעטער גייט פּאוואָליע אראָפּ די טרעפּ, אויפן האלבן וועג בלייבט ער שטיין און רופט אויס: „עלי!" קיין שום ענטפער. נאָך אמאָל „עלי!" דאָס גערויש אין קיך איז שטארקער ווי פעטערס קול. ער גייט אראָפּ אין קיך אריין; איך שטיי און קוק געשפּאנט.

— גיי גיך ארויף פעטער, דער רעוויזאָר איז דאָ. ס'איז געווען קאָפּהויס קול. זיפצנדיק, קומט פעטער ארויף, די דרייטיר ווערט ווידער פארמאכט. האלב צוויי איז ענדלעך ארויפגעקומען קראלער.

— מיין גאָט, איך זע נאָר יאגדעס, מיין פרישטיק איז באַ־שטאנען פון יאגדעס. קאָפּהויס נאשט יאגדעס, מיפּ קאָכט יאגדעס, ס'שמעקט מיט יאגדעס. אצינד וויל איך דאָס נישט מער זען און קום ארויף, וואשט מען דאָ אויך יאגדעס.

דער רעשט יאגדעס ווערט קאָנסערווירט. אויפדערנאכט: צוויי סלויעס האָבן אויפגעשפּילט. דער טאטע קאָכט איגדערגיך פון זיי מארמעלאד. דעם אנדערן טאָג: צוויי סלויעס האָבן ווידער אויפגעשפּילט, צו מיטאָג פיר. וואן דאן האָט זיי נישט גענוג סטעריליזירט. אצינד קאָכט דער טאטע יעדן אויפדערנאכט מארמעלאד. מיר עסן קאשע מיט יאגדעס, מאסלינקע מיט יאגדעס, ברויט מיט יאגדעס, יאגדעס צום דעסערט, יאגדעס מיט צוקער, יאגדעס מיט זאמד. צוויי טעג איז אומעטום פול געווען מיט יאגדעס. יאגדעס, יאגדעס; דאן האָט זיך דער זאפּאס געענדיקט, אָדער איז געשטאנען אין סלויעס און אין טעפּ, פארשלאָסן און פאריגלט.

— הער נאָר, אנא, זאָגט מארגאָ, מיר האָבן באקומען פונעם גרינצייג־הענדלער שויטן־ארבעס, 19 פונט!

— דאָס איז שיין פון זיין זייט, האָב איך געזאָגט. ס'איז באמת זייער שיין, אָבער די ארבעט... אוי!

— שבת אינדערפרי מוזט איר אלע העלפן אויסשיילן, האָט אונדז די מאמע אָנגעזאָגט ביים טיש. און באמת האָט היינט אינדערפרי, נאָכן פרישטיק, זיך באוויזן אויפן טיש די גרויסע עמאיל־שיסל פול מיט שויטן ביז צום ראנד. דאָס שיילן איז א לאנגווייליקיע ארבעט, אָבער מען מוז אמאָל פרווון צו עסן די שאָלעכץ. איך ווייס, אז די מיינסטע מענטשן אנען אפילו נישט ווי פיין די שאָלעכץ איז. ווען מען ציט אראָפ דאָס אינעווייניקסטע הייטל. די גרעסטע מעלה דערפון איז, וואָס די פּאָרציעס ווערן מיט דריי מאָל גרעסער ווי פון הוילע ארבעס. דאָס אָפּציען דאָס הייטל איז אן אויסערגעווייגטלעך פרעציזע ארבעט, וואָס אייגנט זיך אפשר פאר פעדאנטע ציין־דאָקטוירים און קליינע ביוראָ־מענטשן; פאר אן אומגעדולדיק מיידל ווי איך בין, איז דאָס פשוט שרעקלעך. מיר האָבן אָנגעהויבן האלב צען אזייגער, האלב עלף האָב איך געמאכט אן איבערייס, כדי אין א שעה ארום ווידער אָנצוהויבן. ס'זשומעט מיר אין די אויערן! דאָס אָפּברעכן די שפּיצן, דאָס אָפּציען די הייטלעך און די פעדים, דאָס ארייַנוואַרפן די ארבעס און דער שיסל א. אז. וו., א. אז. וו. ס'פונקלט מיר פאר די אויגן, גרין, גרין, ווערמלעך, פעדים, פארפוילטע שויטן, גרין, גרין, גרין.

פון לאנגווייליקייט און כדי עפעס צו טון, האָב איך דעם גאנצן פאָרמיטאָג גערעדט כלערליי נארישקייטן, איך האָב אלע געמאכט צום לאכן און האָב דערביי אליין געהאט דאָס געפיל, אז ס'גודיעט מיך צום טויט. ביי יעדן פעדימל וואָס איך האָב אראָפּגעצויגן, האָב איך געוווּסט אלץ זיכערער אז איך וועל קיינמאָל נישט ווערן קיין הויזווירטן!!

צוועלף אזייגער האָבן מיר ענדלעך געפרישטיקט, אָבער פון האלב איינס ביז א פערטל אויף צוויי האָבן מיר ווייטער געמוזט אראָפּציען די הייטלעך. צום סוף האָב איך כמעט באקומען די ים־קראנקהייט, די אנדערע פילן דאָס אויך צו ביסלעך; איך בין געשלאָפן ביז פיר אזייגער און בין נאָכדעם נאָך אלץ געווען אינגאנצן צעבראָכן פון די גימאוסע ארבעס.

דיין אנא.

שבת, 15. יולי 1944.

ליבע קיטי!

מיר האָבן באַקומען אַ ביכל פון דער ביבליאָטעק מיטן דעם שרייענדיקן טיטל: „ווי געפעלט איך דאָס מאָדערנע יונגע מיידל?“ היינט וויל איך רעדן וועגן דער דאָזיקער טעמע. די מחברטע פון דעם ביכל קריטיקירט פון אויבן ביז אַראָפּ „די היינטיקע יוגנט“, כאָטש זי לייקנט נישט אָפּ אַלץ וואָס איז יונג. פאַרקערט, זי האַלט אַז ווען די יוגנט וויל, וואָלט זי געקאָנט אויפבויען אַ שענערע און אַ בעסערע וועלט. זי מיינט אַז די יוגנט האָט די מיטל דערצו, אָבער זי באַשעפטיקט זיך מיט אויבערפלעכלעכע זאַכן און טוט נישט אַפילו אַ קוק אויפן באמת שיינעם. ביי איניקע קאַפּיטלען האָב איך געהאַט דאָס געפיל, אַז זיי טרעפן מיך פּערזענלעך און דערפאַר וויל איך אַצינד אַנטפּלעקן מיין גאַנצע נשמה, כדי מיך צו פאַרטיידיקן קעגן דעם דאָזיקן אָנגריף.

איך האָב אַ כאַראַקטער שטריך וועלכער פאַלט יעדן אויף וואָס קען מיך: מיין זעלבסטקריטיק. אַלץ וואָס איך טו באַטראַכט איך ווי גלייך איך וואָלט געווען אַ פרעמדע! איך שטיי דאַן קעגנאיבער יענער אַנאַ אָן שום פאָרורטיילן, אָדער מיט אַ גאַנצן זאַק אַנטשולדיקונגען און זע וואָס זי טוט שלעכטס און וואָס זי טוט גוטס. די דאָזיקע זעלבסטבאַטראַכטונג לאָזט מיך קיינמאָל נישט אָפּ, און ביי יעדן וואָרט וואָס איך רעד אַרויס ווייס איך תיכף: „דאָס האָט געדאַרפט זיין אַנדערש“ אָדער „דאָס איז גוט אַזוי“. אין אַסך זאַכן באַשולדיק איך מיך אַליין און זע אַלץ מער ווי וואָר דעם טאַטנס ווערטל איז: „יעדעם קינד מוז זיך אַליין דערציען“, אַנדערע קאָנען נאָר געבן אַן עצה אָדער מדריך זיין: „די ענדגילטיקע, אויסבילדונג פונעם כאַראַקטער, ליגט ביי יעדן מענטשן אין דער האַנט. דערצו האָב איך נאָך זייער אַסך לעבנס־מוט, איך פיל מיך תמיד שטאַרק און בכוח אַסך אַריבערצוטראָגן, איך פיל מיך אַזוי פריי און אַזוי יונג“. ווען איך האָב דאָס צום ערשטן מאָל דערפילט, האָב איך מיך זייער געפרייט, ווייל איך האָב נישט געגלויבט, אַז די קלעפּ וואָס יעדער דאַרף אַריינכאַפּן זאָלן מיך קאָנען גיך צעברעכן. אָבער וועגן דעם האָב איך שוין אָפּט גערעדט. איך וויל אַצינד קומען צום עיקר: „מיין טאַטע און מיין מאַמע פאַרשטייען מיך נישט“. מיין טאַטע און מיין מאַמע האָבן מיך זייער צעבאַלעוועט, זענען געווען גוט צו מיר, האָבן מיך פאַרטיידיקט און האָבן געטון אַלץ וואָס

עלטערן קאָנען טון. און דאָך האָב איך מיך געפילט א לאַנגע צייט שרעקלעך איינזאַם, אָפּגעזונדערט, פאַרנאַכלעסיקט, נישט פאַרשטאַנען. דער טאַטע האָט אַלץ געטון, כדי מיינע באַגערן צו מעסיקן, — אָבער ס'האָט גאָרנישט געהאָלפן; איך האָב מיך אַליין געהיילט מיט דעם, וואָס איך האָב מיר געהאַלטן פאַר די אויגן דעם היפוך פון מיינע מעשים. ווי קומט עס, וואָס דער טאַטע איז נישט געווען קיין אָנשפּאַר אין מיין קאַמף? וואָס ס'האָט זיך אים נישט איינגעגעבן אפילו דערמלט, ווען ער האָט מיר געוואָלט העלפן? דער טאַטע האָט אָנגעווענדט די פאַרקערטע מיטל, ער האָט תמיד מיט מיר גערעדט ווי מיט א קינד, וואָס האָט זיינע קינדערישע זאָרגן. דאָס קלינגט משונה, ווייל דווקא דער טאַטע האָט מיר תמיד געשענקט צוטרוי, דווקא ער האָט מיר געגעבן דאָס געפיל, אז איך בין פאַרנונפטיק. אָבער איין זאַך האָט ער פאַרנאַכלעסיקט, ער האָט קיינמאָל נישט געטראַכט דערצו, אז מיין קאַמף זיך ארויסצורוקן, איז מיר פיל וויכטיקער ווי אַלץ. איך האָב נישט געוואָלט הערן: „טיפּישע דערשיינונגען... אַנדערע מיידלעך. דאָס וועט אריבער...“ א.אז.וו. איך האָב נישט געוואָלט ער זאָל מיך באַהאַנדלען ווי אַלע אַנדערע מיידלעך, נאָר ווי א פּערזענלעכקייט, ווי אַנאַ, דאָס האָט פּים נישט פאַרשטאַנען. און איך קאָן נישט שענקען צוטרוי א מענטשן וואָס דערציילט מיר זייער ווייניק וועגן זיך; אַזוי ווי איך ווייס זייער ווייניק פון פּים, וועלן מיר קיינמאָל נישט ווערן גאַנץ אינטים. פּים, שטעלט זיך אָבער תמיד אויפן שטאַנדפּונקט פון אַן עלטערן. וואָס האָט אויך אַמאָל געהאַט אַזעלכע צייטווייליקע נייגונגען. וואָס קאָן אָבער נישט מיטלעבן און מיטפילן ווי אַן עלטערער חבר מיט א יונגערן, כאָטש ער פּרוּווט עס צו טון. דערפאַר בין איך אַזוי ווייט געקומען, אז איך אַנטפּלעק פאַר קיינעם נישט מיינע אָנשויונגען וועגן לעבן און מיינע גוט דורכגעטראַכטע טעאָריעס, סיידן אַמאָל פאַר מאַרגאָן. פאַרן טאַטע האָב איך אַלץ אויסבאַהאַלטן וואָס ס'האָט מיך באַטראָפן, איך האָב אים קיינמאָל נישט אַנטפּלעקט מיינע אידעאַלן און האָב אים בכיוון פון מיר אָפּגעפרעמדט. איך האָב אַנדערש נישט געקאָנט, איך האָב נאָר געהאַנדלט לויט מיין געפיל, אָבער איך האָב אַזוי געהאַנדלט ווי ס'האָט געפאָדערט מיין רו, ווייל איך וואָלט געווען ווידער פאַרלוירן מיין זעלבסטצוטרוי און מיין רו, וואָס איך האָב אַזוי וואַקלענדיק אויפגעבויט, אויב מען וואָלט קריטיזירט מיין האַלב פאַרטיק ווערק. דאָס בין איך נישט גרייט צו טון אפילו פאַר פּימען, ווי האַרט דאָס זאָל נישט קלינגען, ווייל איך האָב נישט געמאַכט פּימען פאַר קיין שותף צו מיין

נשמה־לעבן, נאָר פאַרקערט איך האָב אים אַלץ מער דערוויטערט דורך מיין אויפגעבראַכטקייט. דאָס איז אַן ענין, וואָס באַשעפטיקט מיך זייער: ווי קומט עס וואָס פּים אירייטירט מיך אַזוי? פאַרוואָס קאָן איך מיט אים כמעט נישט לערנען? פאַרוואָס ווייזן מיר אויס זיינע צערטלעכקייטן געמלאכהטע? און איך וואָלט אַמליבסטן געוואָלט ער זאָל מיך אַביסל צו רו לאָזן, ביז איך וועל שטיין זיכערער אַקעגן אים? נאָך אַלץ גריזשעט מיך דער פאָרוואורף פון יענעם געמיינעם בריוו, וואָס איך האָב אים געוואגט צו שרייבן אין מיין אויפרעגונג. אוי, ווי שווער ס'איז תמיד צו זיין שטאַרק און מוטיק!

דאָס איז אָבער נישט דאָס ערגסטע אין מיין אַנטוישונג; אסך מער, ווי פון טאַטן, טראַכט איך פון פעטערן. איך ווייס גאַנץ גוט, אַז איך האָב אים דעראָבערט, און נישט פאַרקערט; איך האָב מיר פון אים געשאַפן אַ טרוים־בילד, איך האָב אים געזען ווי אַ ליב, שטיל, עמפּפינדלעך יינגל, וואָס נויטיקט זיך אין ליבע און פריינטשאַפט. איך האָב מיך געמוזט אַמאָל אויסטענהן מיט אַ לעבעדיקן מענטשן, איך האָב געוואָלט האָבן אַ חבר, וואָס זאָל מיר העלפן אויף מיין וועג. איך האָב דאָס שווערע ווערק פאַרענדיקט, איך האָב אים פּאַוואָליע, אָבער זיכער צוגעצויגן צו מיר. ווען איך האָב סוף כל סוף אין אים געוועקט פריינטשאַפטלעכע געפילן צו מיר. איז במלא געקומען צו אינטימיטעטן, וואָס איך האַלט זיי אַצינד פאַר אומדערהערט; מיר רעדן וועגן די אינטימסטע זאַכן, אָבער וועגן זאַכן מיט וועלכע מיין האַרץ איז פול, האָבן מיר אַצינד געשוויגן. איך קאָן נאָך אַלץ פון פעטערן נישט אַרויס; ער איז אויבערפלעכלעך, אָדער האַלט אים צוריק די שעמעוודיקייט מיר קעגניבער? איך בין באַגאַנגען איין פעלער, איך האָב באַזייטיקט אַלע אַנדערע מעגלעכקייטן, כדי אים צו געווינען אַלס פריינט, און האָב אים געוואָלט צוציען נאָר דורך אינטימיטעטן. ער גאַרט נאָך ליבע און האָט מיך מיט יעדן טאָג ליבער, דאָס פיל איך גאַנץ גוט. אים באַפרידיקט אונדזער צוזאַמענזיין, ביי מיר דערוועקט עס נאָר דעם דראַנג אַלץ ווידער צו פּרוּוון מיט אים צו באַרירן טעמעס וואָס איך וואָלט אַזוי גערן אַרומגערעדט. איך האָב פעטערן צוגעצויגן מיט געוואַלד. מער ווי ער אַליין ווייסט; אַצינד האַלט ער זיך פעסט אָן מיר און איך זע לעת עתה נישט קיין זיכער מיטל אים ווידער אָפּצורייסן פון מיר און אים אַוועקצושטעלן אויף אייגענע פיס. וויבאַלד איך האָב באַמערקט, אַז ער איז נישט דער ריכטיקער פריינט פאַר מיינע באַגריפן,

האָב איך געשטרעבט אים כאָטש אַרויסצורייסן פון זיין באַשרענקטקייט, כדי עפּעס צו מאַכן פון זיין יוגנט. „ווייל אין טיפסטן גרונט איז די יוגנט איינזאַמער ווי די עלטער“. די ווערטער געדענק איך פון אַ ביכל און האַלט אַז זיי זענען אמת.

איז עס דען אמת, אַז די דערוואַקסענע לעבן דאָ שווערער ווי די יונגע? ניין, דאָס איז זיכער נישט אמת! עלטערע מענטשן האָבן אַ מיינונג וועגן אַלץ און וואַקלען זיך נישט מער אין לעבן. מיר יונגערע האָבן אַ טאָפּלטע מי, דורכצוזעצן אונדזערע מיינונגען אין אַ צייט, אין וועלכער אַלע אידעאַלן זענען פאַרניכטעט און צעשטערט געוואָרן, אין וועלכער די מענטשן באַווייזן זיך פון זייער מיאוסער זייט, אין וועלכער מען צווייפלט אין אמת, אין יושר, אין גאָט!

עמיצער וואָס באַהויפּט, אַז די עלטערע לעבן שווערער אין הינטערהויז, דעם איז אַליין נישט קלאָר ווי מעכטיק ס'שטורעמען אויף אונדז די פּראָבלעמען, פּראָבלעמען פאַר וועלכע מיר זענען אפשר נאָך צו יונג, וואָס צווינגען זיך אָבער אויף מיט געוואַלד, ביז מיר מיינען, נאָך אַ לאַנגער צייט, אַז מיר האָבן געפונען די לייזונג, אַ לייזונג וואָס ווערט אין די מיינסטע פאַלן צוגישט לגבי דערווירקלעכקייט. דאָס איז דאָס שווערע אין דער דאָזיקער צייט: אידעאַלן, טרוימען, שיינע האָפענונגען ווערן ביי אונדז נאָך נישט געבוירן, אָדער זיי ווערן געטראָפן פון דער שוידערלעכער ווירקלעכקייט און אינגאַנצן צעשטערט.

ס'איז אַ וואונדער וואָס איך האָב נאָך נישט אויפגעגעבן אַלע מיינע האָפענונגען, ווייל זיי ווייזן אויס אַבסורד און נישט דערפולבאַר. פונדעסטוועגן האַלט איך מיך נאָך פעסט אָן זיי, ווייל איך גלויב נאָך אַלץ אַז דער מענטש איז גוט. איך קאָן אָבער נישט, אפילו ווען איך וויל, אַלץ אויפבויען אויף די יסודות פון טויט, עלנט און פאַרווירונג. איך זע ווי די וועלט ווערט אַלץ מער און מער פאַרוואַנדלט אין אַ מדבר, איך הער אַלץ שטאַרקער דעם דונער וואָס וועט אויך אונדז דערהרגענען, איך פיל די יסורים פון מיליאָנען מענטשן, און דאָך, ווען איך קוק אַרויף צום הימל טראַכט איך, אַז אַלץ וועט ווידער ווערן גוט, אַז אויך דאָס שלעכטס מוז האָבן אַ סוף און אַז אויף דער וועלט וועט ווידער הערשן שלום און רו.

דערווייל מוז איך היטן מיין אידעאַל; אפשר וועט מען דאָס קאָנען דערגרייכן אין די צייטן וואָס וועלן קומען.

דיין אנא.

פרייטיק, 21. יולי 1944.

ליבע קיטי!

ענדלעך האָב איך האָפענונג, ענדלעך גייט אַלץ גוט! יאָ, ס'גייט באמת גוט! הערלעכע בשורות! מ'האָט געמאַכט אַן אַטענטאַט אויף היטלערן, אָבער נישט אפילו קיין יידישע קאָמוניסטן, אָדער ענגלישע קאַפּיטאַליסטן, נאָר אַן אדעליק-גערמאַנישער דייטשער גענעראַל. דערצו איז דער גראַף נאָך זייער יונג! די „געטלעכע השגחה" האָט דעם פירער געראַטעוועט דאָס לעבן, און ער איז ליידער, אָפּגעקומען מיט אייניקע קליינע בראַנד-וואונדן. ס'זענען דערהרגעט אָדער פאַרוואונדעט געוואָרן אויך עטלעכע אָפיצירן און גענעראַלן פון זיין סביבה. דעם הויפּטשולדיקן האָט מען דערשאָסן. דאָס איז דער בעסטער באַווייז, אַז אַסך אָפיצירן און גענעראַלן זענען זאַט פון דער מלחמה און וואָלטן גערן באַגראָבן היטלערן אין די טיפסטע טיפענישן. נאָך היטלערס טויט שטרעבן זיי אויפצושטעלן אַ מיליטער-דיקטאַטור צו שליסן שלום מיט די אַליאַנטן, פונסנייַ זיך צו באַוואָפענען, כדי אין צוואַנציק יאָר אַרום ווידער אָנהייבן אַ נייע מלחמה. אפשר האָט די השגחה אייגנס נאָך אַביסל אָפּגעלייגט היטלערס באַזייטיקונג, ווייל ס'איז אַסך באַקוועמער און גינסטיקער פאַר די אַליאַנטן, ווען די אומבאַפלעקטע גערמאַנען קוילען זיך אויס איינס דאָס אַנדערע; ס'בלייבט ווייניקער אַרבעט פאַר די רוסן און ענגלענדער און זיי קאָנען גיכער אָנהייבן אויפבויען זייערע אייגענע שטעט. אָבער אַזוי ווייט האַלטן מיר נאָך נישט. און איך וויל אויך דורכוים נישט פאָרויס איילן. דו זעסט דאָך אָבער אַז דאָס וואָס איך זאָג אַצינד איז ניכטערע ווירקלעכקייט, וואָס שטייט מיט ביידע פיס אויף דער ערד; דאָסמאָל פּלאַפּל איך דווקא נישט וועגן הויכע אידעאַלן.

היטלער איז געווען אַזוי פריינטלעך און האָט מיטגעטיילט זיין געטרייען און איבערגעגעבענעם פאָלק, אַז פון היינט אָן שטייט אויך דאָס מיליטער אונטער דער אויפזיכט פון דער געשטאַפּאָ און אַז יעדער סאָלדאַט, וואָס ווייסט, אַז זיין פאָרגעזעצטער איז געווען באַטייליקט אין דעם פחדנישן און נידעריקן אַטענטאַט, מעג אים דערשיסן אָן קיין שום פראָצעס.

פון דעם קאָן אַרויס אַ שיינע מעשה. האַנס דאַמפן טוען ווי די פיס פון אַסך לויפן; זיין שעף, דער אָפיציר שרייט אָן אויף אים. האַנס נעמט די ביקס און שרייט: „דו האָסט געוואָלט דערך=

הרגענעז דעם פירער, נא דיר דעם שכר! א קנאַל און דער גוואהדיקער שעף, וואָס האָט געוואגט צו מוסרן דעם קליינעם סאָלדאט האָט דאָס אייביקע לעבן (אָדער דעם אייביקן טויט?). סוף כל סוף וועלן די הערן אָפיצירן זיך באמאכן אין די הויזן און וועלן פון מורא נישט מער וואגן עפּעס צו זאָגן א סאָלדאט.

דו פאַרשטייסט? צי האָב איך ווידער געהיקעט שרייבנדיק? איך קאָן אָבער גאָרנישט טון. איך פריי מיך צו שטארק, כדי צו קאָנען זיין לאָגיש ביי דעם געדאנק, אז אין אָקטאָבער וועל איך ווידער זיצן אויף א שול־באנק. אוי, צי האָב איך נישט, נאָר וואָס, געזאָגט אז איך וויל נישט פאַרוּסאייַלן? זיי מיר נישט ברוגז, נישט אומזיסט רופט מען מיך א בינטל ווידערשפּרוכן.

דיין אנא.

דינסטיק, 1. אויגוסט 1944.

ליבע קיטי!

„א בינטל ווידערשפּרוכן“! דאָס איז דער לעצטער זאַץ פון מיין פאַריקן בריוו און דער ערשטער פון מיין היינטיקן. „א בינטל ווידערשפּרוכן“, צי קאָנסטו מיר דערקלערן וואָס דאָס איז? וואָס הייסט א ווידערשפּרוך? דאָס האָט, ווי אסך ווערטער צוויי באדייטונגען. א דרויסנדיקער און אן אינעווייניקסטער ווידערשפּרוך. דער ערשטער איז דער פּשוטער „נישט צופרידן זיין מיט דער מיינונג פון אנדערע מענטשן, אליין בעסער צו וויסן, האָבן דאָס לעצטע וואָרט“. דאָס אַלץ זענען נישט קיין גרויסע מעלות און יעדער ווייסט פון זיי. דער צווייטער, פון וועלכן מען ווייסט נישט, איז מיין אייגענער סוד. איך האָב דיר שוין איינמאָל דערציילט, אז אייגנטלעך האָב איך צוויי נשמות. אין איינער ווינט מיין פאַרשייטקייט, מיין שפּאַט קעגן אַלץ, מיין לעבנס־לוסט און קודם כל, מיין אופן אַלץ צו נעמען פון דער לייכטער זייט. אונטער דעם פאַרשטיי איך: נישט צו זיין קעגן א פלירט, קעגן א קוש, קעגן האלדזן זיך, קעגן א ווולגארן וויץ. די דאָזיקע נשמה לויערט שטענדיק אויף דער אנדערער, וואָס איז אסך שענער, ריינער און טיפער. אמת, די גוטע זייט פון אנאן קען קיינער נישט. און דערפאר קאנען מיך לײדן אזוי ווייניק מענטשן.

פארשטייט זיך, איך בין אן אמוזאנטער קלאָוון פאר איין נאָכמיטאָג; דערנאָך איז יעדער פון מיר זאט א גאנצן חודש. אייגנטלעך דאָס זעלבע וואָס א ליבע-פילם פאר ערנסטע מענטשן, פשוט א פארוויילונג, א באלוסטיקונג פאר איינמאָל. עפּעס וואָס מען פארגעסט תיכף, וואָס איז נישט שלעכט אָבער אויך נישט זייער גוט. ס'איז אביסל פריקרע דיר צו דערציילן דאָס אלץ, אָבער פארוואָס זאָל איך עס נישט טון, אויב דאָס איז פאָרט אמת? מיין לייכטקייט, אויבערפלעכלעכקייט, וועט תמיד גובר זיין מיין טיפקייט און וועט ארויפקומען פון אויבן. דו קאָנסט דיר נישט פאָרשטעלן ווי אָפט איך האָב שוין געפּרוווט אוועקצורוקן אין א זייט און צו באהאלטן די דאָזיקע אנא, וואָס איז דאָך נאָר די העלפט פון דעם וואָס אנא איז באמת; ס'גייט אָבער נישט און איך ווייס אויך פארוואָס ס'גייט נישט.

איך האָב מורא, אז אלע וואָס קענען מיך אזויווי איך בין תמיד, וועלן אנטדעקן, אז איך פארמאָג אויך אן אנדערע זייט, א שענערע און א בעסערע. איך האָב מורא אז זיי וועלן פון מיר חוזק מאכן, זיי וועלן מיך האלטן פאר לעכערלעך און סענטימענטאל, זיי וועלן מיך נישט ערנסט נעמען. איך בין געוווינט מען זאָל מיך נישט ערנסט נעמען; אָבער נאָר די „לייכטע" אנא איז דערצו געוווינט און קאָן דאָס אריבערטראָגן, די „שווערע" איז צו שוואך דערצו. אויב איך ברענג אמאָל, איבערדאנק, ארויס, נאָר פאר איין פערטל שעה, די גוטע אנא, ציט זי זיך תיכף צוריק ווי דאָס בלימל „ריר מיך נישט אָן", ווי גלייך זי וואָלט געזאָגט, מען זאָל לאָזן קומען צום וואָרט די אנא נר. 1, און איידער איך קוק מיך אום איז זי פארשוווגדן.

אזוי ארום איז די ליבע אנא נאָך קיינמאָל נישט ארויס געקומען אין געזעלשאפט, אָבער ווען איך בין אליין, פירט זי תמיד דאָס וואָרט. איך ווייס גענוי וויאזוי איך וואָלט געוואָלט זיין, און אויך וויאזוי איך בין, אָבער לײדער בין איך עס נאָר פאר מיר אליין. און דאָס איז אפשר, ניין, גאנץ זיכער, די סיבה צוליב וועלכער איך האלט מיך פאר א גליקלעכער אינעווייניק און אנדערע מענטשן האלטן מיך פאר א גליקלעכער פון דרויסן. אינעווייניק ווייזט מיר דעם וועג די ריינע אנא, פון דרויסן בין איך נישט מער ווי א פארשייט האָפּקענדיק ציגעלע.

אזויווי איך האָב שוין געזאָגט, פיל איך אלעם אנדערש ווי איך רעד ארויס, און דערפאר האָב איך דעם שם פון א מיידל, וואָס לויפט נאָך יינגלעך, וואָס פלירטעוועט, וואָס איז חוצפּהדיק און לייענט ראָמאנען. די פרייטלעכע אנא לאכט דערפון, ענטפערט

אָפּ מיט עזות, ציט גלייכצייטיק מיט די אקסלען, ווי גלייך ס׳וואָלט זי גאָרנישט געארט. אָבער אוי ווײ, די שטילע אנא רעאַגירט פּונקט פארקערט. אזוי־ווי איך בין זייער ערלעך, וויל איך מיך מודה זיין, אז ס׳טוט מיר באַנג, וואָס איך גיב מיר אזוי־פיל מי, צו ווערן אנדערש, אָבער יעדעס מאָל מוז איך קעמפן קעגן מעכטיקערע כוחות.

ס׳יאָמערט אין מיר: „דו זעסט, דאָס איז דערפון געוואָרן: שלעכטע מיינונג, שפּעטישע און פארצערטע פּנימער, מענטשן וואָס האלטן דיך פאר אומסימפּאטיש, און נאָר דערפאר, ווייל דו פאָלגסט נישט די עצה פון דיין גוטער נשמה" — אוי, איך וואָלט שוין געפאָלגט, אָבער איך קאָן נישט; ווען איך בין שטיל און ערנסט, מיינט יעדער, אז איך שפּיל ווידער א קאָמעדיע, און דאן מוז איך ארויס מיט א וויץ. אז איך שווייג איינגאנצן פאר מיין ענגערער משפּחה, מיינען זיי אז איך בין קראַנק, גיבן מיר פּילן קעגן קאָפּווייטיק און קעגן נערוועזקייט, טאפּן מיר דעם דפק און דעם שטערן, צי איך האָב נישט קיין היץ, פרעגן מיך צי דער מאָגן איז אין אָרדענונג, און קריטיקירן דאן מיין שלעכטע שטימונג. דאָס קאָן איך נישט אריבערטראָגן. אז מען גיט אזוי אכטונג אויף מיר, ווער איך ערשט רעכט צערייצט, דערנאָך טרויעריק און סוף כל סוף, קער איך ווידער איבער מיין נשמה מיט דער שלעכטער זייט ארויס און מיט דער גוטער זייט אריין און זוך פונדאָסניי א מיטל אזוי צו ווערן, ווי איך וואָלט געוואָלט און ווי איך וואָלט געקאָנט זיין אויב... יאָ, אויב ס׳וואָלטן נישט געלעבט אויף דער וועלט קיין אנדערע מענטשן.

דיין אנא.

דאָ ענדיקט זיך אנאס טאָגבוך.

נאָכוואָרט

דעם 4־טן אויגוסט איז אָנגעפאלן די „גרינע פּאָליציי“ אויפן הינטערהויז, האָט ארעסטירט די אויסבאהאלטענע, ווי אויך קראלערן און קאָפּהויסן און זיי פארשיקט אין דייטשע און האָלענדישע קאָנצענטראציע־לאגערס.

די געשטאפּאָ האָט אויסגערויבט דאָס „הינטערהויז“. מיפּ און עלי האָבן געפונען צווישן אלטע ביכער, צייטשריפטן און צייטונגען, וואָס זענען געבליבן ליגן אין א זייט, אויך אנאס טאָגבוך. מיט דער אויסנאמע פון אייניקע שטעלן, וואָס זענען אינגאנצן נישט וויכטיק פארן לייענער, האָט מען דעם אור־שפּרינגלעכן טעקסט אָפּגעדרוקט.

פון די אויסבאהאלטענע איז געבליבן לעבן נאָר דער פאָטער.

קראלער און קאָפּהויס האָבן איבערגעלעבט די צרות אין די האָלענדישע לאגערס און געפונען זיך אצינד אינאיינעם מיט זייערע משפחות.

אנא איז געשטאָרבן אין חודש מערץ, 1945, אין קאָנצענ־טראציע־לאגער בערגען בעלזן, צוויי חדשים פאר דער באַפרייונג פון האָלאנד.

1011—13